

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย
ระหว่าง พ.ศ. 2544-2548

นางสาวแสงโสม กออุดม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

The Obstacles of Trade Relations between Thailand and Russia during 2001-2005

Miss Sangsom Kor-Udom

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้า
ระหว่างไทยกับรัสเซียระหว่าง พ.ศ. 2544-2548

โดย

นางสาวแสงไสม กออุดม

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร. ณัฐนันท์ คุณมาศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย ยาวะประภาส)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(อาจารย์ ดร. ณัฐนันท์ คุณมาศ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร. กัญจวิศา ทันจิตต์)

แสงโสม กออุดม : ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียระหว่าง พ.ศ. 2544-2548. (THE OBSTACLES OF TRADE RELATIONS BETWEEN THAILAND AND RUSSIA DURING 2001-2005) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อ. ดร. ณัฐนันท์ คุณมาศ, 158 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาข้อจำกัดต่างๆที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียระหว่าง พ.ศ. 2544-2548 โดยพิจารณาทั้งจากฝ่ายไทยและรัสเซีย ซึ่งได้ใช้แนวคิดเรื่ององค์ประกอบภายในแต่ละรัฐที่ทำให้เกิดระยะห่างระหว่างฝ่ายไทยกับรัสเซีย ในการมีปฏิสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน โดยใช้ตัวแบบ CAGE (CAGE Model) ในการพิจารณา อันประกอบไปด้วย ระยะห่างทางวัฒนธรรม ระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ ระยะห่างทางภูมิศาสตร์ และระยะห่างทางเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาได้ข้อสรุปตรงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียเกิดขึ้นจากข้อแตกต่างและระยะห่างทาง ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ ภูมิศาสตร์ และระบบเศรษฐกิจ การศึกษายังได้ข้อสรุปเพิ่มเติมว่า กฎระเบียบข้อบังคับและกฎเกณฑ์ทางการค้าของรัสเซียเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย และมีผลโดยตรงต่อการวางแผนทางด้านการค้าระหว่างกันในระยะยาว เนื่องจากในรัสเซียมีมาเฟียและการค่านอกระบบ ซึ่งถือเป็นอีกระบบหนึ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ทำให้เกิดการขาดกลไกที่โปร่งใส

ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.....ลายมือชื่อ.....
 สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา 2554.....

5180756424 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORDS : THAI/ RUSSIA/ OBSTACLES/ TRADE RELATIONS

SANGSOM KOR-UDOM : THE OBSTACLES OF TRADE RELATIONS BETWEEN THAILAND AND RUSSIA DURING 2001-2005. ADVISOR : NATTHANAN KUNNAMAS, Ph.D., 158 pp.

This thesis aims to study on constraints that are the obstacles of trade relations between Thailand and Russia during 2001 – 2005 by considering on both Thailand and Russia by using CAGE Model for consideration including C-Cultural Distance, A-Administrative Distance, G-Geographical Distance and E-Economic Distance.

The obtained results meet with the defined assumption, i.e., the obstacles of trade relations between Thailand and Russia are caused by cultural distance, administrative distance, geographical and economic distance. The study also obtains additional conclusion that Russian trade rules and regulation are also the obstacles against operating trade relations between Russia and Thailand and effects directly on long-term trade planning. Since there are mafia and unorganized trading in Russia that are considered to be another system overlapping Russia government, there is a lack of transparent mechanism.

Department : International Relations..... Student's Signature

Field of Study : International Relations..... Advisor's Signature

Academic Year : 2011.....

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ณัฐนันท์ คุณมาศ อาจารย์ที่ปรึกษา เป็นอย่างสูงที่ให้คำแนะนำ และให้คำปรึกษาเป็นอย่างดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. รมย์ ภริมนตรี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์ ที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนคุณอาจารย์ บัณฑิตศึกษา ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทุกท่านที่ให้ความรู้และประสบการณ์ที่ดี มีคุณค่า

ขอขอบพระคุณผู้ให้การสัมภาษณ์ทุกท่านที่สละเวลา ให้ข้อมูล ประสบการณ์ และความรู้ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้อย่างยิ่ง

ขอขอบคุณในมิตรไมตรีของบุคลากรและเพื่อนร่วมหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปีการศึกษา 2551

ท้ายสุดนี้กราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ คุณย่าที่ให้ชีวิตและการศึกษาที่ดีรวมถึงเป็นกำลังใจสำคัญและขอขอบคุณน้องสาวเป็นอย่างมากที่ให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆเป็นอย่างดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	9
1.3 สมมติฐานในการศึกษา.....	9
1.4 ขอบเขตในการศึกษา.....	9
1.5 วิธีการศึกษา.....	10
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
1.7 กรอบความคิดในการศึกษา.....	10
1.8 วิธีการนำเสนอ.....	17
1.9 การทบทวนวรรณกรรม.....	17
1.9.1 ผลงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจรัสเซีย.....	18
1.9.2 ผลงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัสเซีย.....	22
บทที่ 2 ปัจจัยระยะห่างทางวัฒนธรรม.....	26
2.1 กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของรัสเซีย.....	27
2.2 ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของรัสเซียกับปัญหาเซชนีเย.....	31
2.3 ประเมินปัจจัยทางวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทาง การค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย.....	35
บทที่ 3 ปัจจัยระยะห่างทางระบบการบริหาร/กฎเกณฑ์.....	
3.1 พัฒนาทางการเมืองของรัสเซียจากยุคคอมมิวนิสต์สู่ยุคเปลี่ยนผ่าน.....	43

บทที่ หน้า	
3.2 ระบบรัฐสภา พรรคการเมือง ระบบราชการและกลุ่มผลประโยชน์.....	44
3.3 ประเมินปัจจัยระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนิน ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย.....	57
	64
บทที่ 4 ปัจจัยระยะห่างทางภูมิศาสตร์.....	
4.1 ที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ.....	70
4.2 สภาพภูมิอากาศ.....	71
4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ.....	73
4.4 ภูมิศาสตร์เชิงเศรษฐกิจ.....	75
4.5 เส้นทางการขนส่งสินค้าจากไทยไปรัสเซีย.....	76
4.6 ประเมินปัจจัยระยะห่างทางภูมิศาสตร์ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนิน ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย.....	85
	86
บทที่ 5 ปัจจัยระยะห่างทางเศรษฐกิจ.....	93
5.1 พัฒนาการทางเศรษฐกิจของรัสเซียยุคคอมมิวนิสต์.....	95
5.1.1 การปฏิรูปของครุสชอฟ (1957).....	98
5.1.2 การปฏิรูปของโคสิจิ้น (1965).....	100
5.1.3 การปฏิรูปของกอร์บาชอฟ (1985).....	101
5.2 พัฒนาการทางเศรษฐกิจของรัสเซียภายหลังการล่มสลายของสหภาพ โซเวียต.....	105
5.2.1 การปฏิรูปเศรษฐกิจแบบถอนรากถอนโคนสมัยเยลต์ซิน.....	106
5.2.2 การปฏิรูปและการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยนายวลาดีมีร์ ปูติน.....	115
5.3 รัสเซียกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ กรณีการเปิดเสรีทางการค้าและการเข้า เป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก.....	120
5.4 ประเมินปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทาง การค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย.....	129
บทที่ 6 บทสรุป.....	138
6.1 ตัวแบบ CAGE กับการส่งออกกุ้งแช่แข็งไปรัสเซีย.....	138

บทที่ หน้า

6.2 การวิเคราะห์ตัวแบบ CAGE ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนิน ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย ระหว่างปี ค.ศ. 2001-2005.....	140
6.3 ข้อเสนอแนะ.....	148
รายการอ้างอิง.....	150
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	158

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	มูลค่าการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียระหว่างปี ค.ศ. 1997-2009.....	6
2	ผลการเลือกตั้งสภาดูมาวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 2003	59

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหภาพโซเวียตในอดีตหรือสหพันธรัฐรัสเซียในปัจจุบัน ได้เริ่มต้นอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม ค .ศ. 1970 จากการลงนามความตกลงทางการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหภาพโซเวียต โดยความตกลงฉบับนี้ ถือได้ว่าเป็นการปูพื้นฐานความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและการค้าครั้งแรกระหว่างไทยกับรัสเซีย¹ ความตกลงดังกล่าวมีการกำหนดว่าทั้งสองฝ่ายควรจะให้สถานะชาติที่ได้รับการถือปฏิบัติที่สุภาพแก่กันในด้านการค้าและการขนส่งสินค้า อีกทั้งรับรองสถานะทางกฎหมายของหน่วยงานการค้าโซเวียตในประเทศไทย ทั้งสองประเทศยังได้แสดงความปรารถนาที่จะขยายและพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกัน

ทั้งนี้ขอบเขตของการค้าระหว่างทั้งสองประเทศยังไม่กว้างขวางเท่าที่ควร เนื่องจากไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้นในปี ค .ศ. 1971 ไทยได้ทำความตกลงว่าด้วยการคมนาคมทางอากาศกับสหภาพโซเวียต และได้อนุญาตให้สายการบินแอโรฟลอต (Aeroflot) ของสหภาพโซเวียตเปิดสำนักงานในไทยได้ ต่อมาในปี ค .ศ. 1974 ได้มีพิธีเปิดนิทรรศการการค้าของโซเวียตอย่างเป็นทางการที่กรุงเทพฯ โดยมีองค์การค้าต่างประเทศของโซเวียต 12 องค์การมาร่วมในนิทรรศการดังกล่าว ด้วยเหตุนี้มูลค่าการค้าระหว่างโซเวียตกับไทยในช่วงปี ค .ศ. 1970-1975 จึงเติบโตอย่างรวดเร็วเพิ่มขึ้นจากเดิม 5 เท่า จาก 3.4 ล้านดอลลาร์ เป็น 17.3 ล้านดอลลาร์² กล่าวได้ว่าความตกลงทางการค้าครั้งแรกระหว่างทั้งสองประเทศในปี ค.ศ. 1970 เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการขยายการค้าระหว่างกัน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันในด้านต่างๆอย่างต่อเนื่อง

¹ชัยณรงค์ ขวนะจิต , เคล็ดลับชิงตลาดล้านล้านบาท รัสเซียกับซีไอเอส (กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์, 2537), หน้า 12.

²พรพนทิพา ประทุมทิพย์ , “ความสัมพันธ์ทวิภาคี ไทย - รัสเซีย,” วิทยเอเชียแอฟริ 9 (เมษายน-มิถุนายน 2540): 12-13.

อย่างไรก็ตาม การค้าระหว่างไทยกับรัสเซียในช่วงดังกล่าว ยังมีปริมาณไม่มากนัก เนื่องจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน และไทยมีแหล่งส่งออกและนำเข้าสินค้าจากตลาดอื่นๆ เช่น ตลาดสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น เป็นต้น อีกทั้งยังมีความเคลือบแคลงใจที่สามารถเห็นได้ อย่างชัดเจน และมีผลต่อความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ โดยสังเกตได้จากคำกล่าวของ นายสุภาพนา บุนนาค ซึ่งดำรงตำแหน่งเลขาธิการการค้าไทยในขณะนั้นว่า “ถ้าบริษัทไหนค้าขายกับประเทศสังคมนิยมแล้วพ่อค้ามักจะถูกสันติบาลนอกเครื่องแบบติดตามทุกฝีก้าว พ่อค้าเหล่านั้นจึงไม่อยากจะเสี่ยงต่อการถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะไปขยายตลาดกับประเทศสังคมนิยม”³ อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบความสัมพันธ์ด้านการเมืองกับด้านเศรษฐกิจระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตแล้ว พบว่าความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วมากกว่าด้านการเมืองและไทยมักเป็นฝ่ายได้ดุลการค้า โดยเฉพาะปี ค .ศ. 1981 ไทยเป็นประเทศในกลุ่มอาเซียนที่มีปริมาณการค้ากับสหภาพโซเวียตมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง⁴ ส่งผลทำให้นักธุรกิจไทยและผู้แทนระดับสูงจากรัฐบาลไทยสนใจเดินทางไปยังสหภาพโซเวียตเพื่อหาช่องทางในการทำการค้า ต่อมาในปี ค .ศ. 1987 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองฝ่ายได้แลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกัน อีกทั้งได้ลงนามในพิธีสารการจัดตั้งกรรมาธิการว่าด้วยเศรษฐกิจและการค้าระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียต ณ กรุงมอสโก⁵

การประชุมคณะกรรมาธิการร่วมทางการค้าครั้งแรกมีขึ้นเมื่อวันที่ 12-13 ตุลาคม ค.ศ. 1989 ณ กรุงมอสโก ซึ่งมีนายภิญญา ช่วยปลอด รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์เป็นผู้นำคณะผู้แทนไทยเข้าร่วมประชุม ทั้งนี้สืบเนื่องจากการเดินทางเยือนสหภาพโซเวียตอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1988 ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยรัฐบาลของทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องที่จะส่งเสริมการค้าทวิภาคีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอย่างจริงจังบนพื้นฐานแห่งผลประโยชน์ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาเศรษฐกิจที่เรื้อรังมานานของสหภาพโซเวียตได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นในปี

³ภรณ์พรรณ สุขสวัสดิ์, “อุปสรรคในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียต ในยุคหลังสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 41.

⁴อเล็กซานเดอร์ อ . คาร์ตชาวา, 90 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตรัสเซีย-ไทย, หน้า 129.

⁵พรธมทิพา ประทุมทิพย์, “ความสัมพันธ์ทวิภาคี ไทย-รัสเซีย,” วิทยุเอเชียเสวี 9 (เมษายน-มิถุนายน 2540):

ค.ศ. 1990 เกิดภาวะขาดแคลนอาหาร จึงทำให้เกิดการปฏิรูปเศรษฐกิจภายในประเทศทำให้ไปสู่ระบบเสรี กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและสหภาพโซเวียตมีพัฒนาที่ดีขึ้น แม้ว่าการค้าของประเทศจะดำเนินงานโดยองค์รัฐที่ขาดความคล่องตัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองไม่สามารถหยุดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจได้

ต่อมาศักราชแห่งความสัมพันธ์ครั้งใหม่ระหว่างไทยกับรัสเซีย ได้เริ่มขึ้นอีกครั้งในปี ค .ศ. 1991 ภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต กล่าวคือ ในช่วงแรกของการก่อตั้งสหพันธรัฐรัสเซีย นอกจากไทยจะให้การรับรองรัสเซียในฐานะรัฐเอกราชแล้ว ไทยยังให้ความช่วยเหลือในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจแก่รัสเซียด้วย ภาพพจน์ของรัสเซียเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากรัสเซียได้รับเอกราช รัสเซียได้ให้ความสำคัญกับไทยในกรอบอาเซียนมากกว่าในกรอบทวิภาคี⁶ เนื่องจากไม่มีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างผู้นำระดับสูงกับไทย ทั้งๆที่การกระทำดังกล่าวเป็นโอกาสให้เกิดการหารือถึงช่องทางในการขยายความสัมพันธ์ระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ขาดหาย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ จึงได้เสด็จเยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการในปี ค .ศ. 1993 ซึ่งภายหลังจากการเสด็จพระราชดำเนิน พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศอีกด้วย และในเดือนกันยายนปีเดียวกัน นายสุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้เดินทางเยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการ เพื่อร่วมลงนามความตกลงจัดตั้งคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคีไทย - รัสเซีย ต่อมาในเดือนพฤษภาคม ค .ศ. 1994 นายอเล็กซานเดอร์ ฟานอฟ (Alexander Panov) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัสเซียได้เยือนไทย อีกทั้งได้มีการเยือนไทยอย่างเป็นทางการของนายอังเดรย์ โคซีเรฟ (Andrey V. Kozyrev) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศรัสเซียในเดือนกรกฎาคมอีกด้วย

สำหรับความพยายามในการสร้างความเข้าใจ และสานสัมพันธ์ระหว่างไทยและรัสเซียได้ปรากฏออกมาในรูปแบบและระดับต่างๆ อาทิ เมื่อถึงวาระครบรอบ 100 ปี ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับรัสเซียในปี ค .ศ.1997 นายอานวย วีรวรรณ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยในขณะนั้น ได้เดินทางไปเยือน

⁶สุจิตรา หิรัญพฤกษ์ , บทบาทของรัสเซียในเอเชีย -แปซิฟิก ภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต (ธันวาคม 2534-ปัจจุบัน), (กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร), หน้า 91.

รัสเซียในระหว่างวันที่ 14-16 ตุลาคม ค.ศ.1996 ทำให้มีการตกลงกำหนดโครงการของการจัดงานฉลองวาระการครบรอบดังกล่าว ต่อมาประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้นำคณะผู้แทนไทยไปร่วมงานฉลองความสัมพันธ์ที่รัสเซียในระหว่างวันที่ 9-15 กรกฎาคม ค.ศ.1997 แม้จะมีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกันอยู่บ่อยครั้งของบุคคลในระดับต่างๆ แต่ภายหลังยุคสงครามเย็นเป็นต้นมาไม่มีการเยือนของผู้นำประเทศระดับสูงสุดอย่างระดับ นายกรัฐมนตรีหรือประธานาธิบดี จนกระทั่งในปี ค.ศ. 2002 ได้มีการเยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการ (Official visit) ของอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในระหว่างวันที่ 16-18 ตุลาคม ค.ศ. 2002 นับเป็นการเยือนครั้งแรกในรอบ 14 ปี หลังจากการเยือนของอดีตนายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และถือว่าเป็นการเยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการของนายกรัฐมนตรีไทยคนแรกหลังยุคสงครามเย็น ซึ่งส่งผลให้มีการกระชับและขยายความสัมพันธ์ระหว่างกันที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นในหลายๆด้าน อาทิ การเห็นพ้องถึงความจำเป็นในการดำเนินสนธิสัญญาการส่งผู้ร้ายข้ามแดน และสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับความช่วยเหลือร่วมกันทางกฎหมายด้านอาชญากรรม (Treaty on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters) ให้เรียบร้อยโดยเร็ว นอกจากนี้ยังได้มีช่องทางในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันทางทหารและเทคโนโลยีทางทหาร เป็นต้น

กล่าวได้ว่าในช่วงทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา จึงเป็นโอกาสอันดีในการกระชับความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างกัน เนื่องจากความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์อีกต่อไป นอกจากนี้ ไทยและรัสเซียต่างตระหนักว่ายังมีช่องทางและโอกาสในการพัฒนาและขยายความร่วมมือระหว่างกันอีกมาก โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เนื่องด้วยศักยภาพที่ทั้งสองประเทศมีอยู่ สำหรับการเดินทางเยือนประเทศไทยของอดีตนายกรัฐมนตรี วลาดิมีร์ ปูติน (Vladimir Putin) เมื่อปี ค.ศ. 2003 ระหว่างการประชุมกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Asia Pacific Economic Cooperation : APEC) ที่ไทยเป็นเจ้าภาพ การเข้าร่วมการประชุมในครั้งนี้ของอดีตนายกรัฐมนตรี ปูติน ในครั้งนี้ ถือว่าเป็นการเยือนไทยครั้งแรกของผู้นำรัสเซียนับตั้งแต่การล่มสลายของสหภาพโซเวียต

รัสเซีย ถือเป็นแหล่งทรัพยากรพลังงานที่สำคัญของโลก และมีความได้เปรียบในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ ปริมาณเหล็ก ทองคำ และก๊าซธรรมชาติมากที่สุดในโลก และมี

น้ำมันดิบสำรองมากเป็นอันดับ 5 ของโลก⁷ ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติของรัสเซีย ส่งผลให้รัสเซียส่งออกสินค้ากลุ่มพลังงาน อาทิ น้ำมันและก๊าซธรรมชาติโดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 54.8 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดของรัสเซีย ตามมาด้วยโลหะภัณฑ์และโลหะมีค่า เคมีภัณฑ์และยาง รวมทั้งไม้ เยื่อกระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษ เป็นต้น ดังนั้นกล่าวได้ว่า รัสเซียจัดว่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจประเทศหนึ่งจากการที่ประเทศอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งก๊าซธรรมชาติ น้ำมัน ป่าไม้ และแร่ธาตุต่างๆ อีกทั้งการเริ่มพัฒนาเชิงพาณิชย์ ทำให้มีรายได้เข้าประเทศมหาศาล ส่งผลให้เศรษฐกิจรัสเซียขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยในปี ค.ศ. 2008 มีอัตราการขยายตัวถึงร้อยละ 7 และในปัจจุบันรัสเซียเป็นประเทศที่มีทุนสำรองระหว่างประเทศมากเป็นอันดับ 3 ของโลกรองจากจีนและญี่ปุ่น⁸ ประชาชนมีกำลังซื้อสูง ขณะที่วิกฤติทางการเงินของโลกไม่ได้ส่งผลกระทบต่อรัสเซียมากนัก อีกทั้งตลาดรัสเซียนับเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่และมีศักยภาพสูง ด้วยจำนวนประชากรกว่า 146 ล้านคน และมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องมาตลอดระยะเวลา 10 ปี ดังนั้นตลาดรัสเซียจึงถือเป็นตลาดที่มีศักยภาพของไทยและมีศักยภาพที่ดีในการขยายตัว

ไทยจัดว่าเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านสินค้าอุปโภคบริโภค ซึ่งตลาดในรัสเซีย กำลังต้องการ สินค้าส่งออกสำคัญของไทยไปรัสเซีย 5 อันดับแรก ได้แก่ รถยนต์และอุปกรณ์ ข้าว เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผลไม้กระป๋องและแปรรูป⁹ กล่าวได้ว่าไทยและรัสเซียต่างมีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันให้ใกล้ชิดได้ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้ปริมาณการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียยังมีปริมาณไม่มากนัก สังเกตได้จากรายงานสรุปผลการประชุมคณะกรรมการความร่วมมือทวิภาคีไทย-รัสเซีย ระหว่างวันที่ 30 มีนาคม ถึง 4 เมษายน ค.ศ. 1997 ที่ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องกันว่า แม้ปริมาณการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียมี

⁷ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สำนักงานผู้แทนการค้าไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี , รัสเซีย – ตลาดการค้าใหม่สำหรับ SMEs และผู้ประกอบการค้าไทย [ออนไลน์], 23 กรกฎาคม 2554. แหล่งที่มา www.ttr.thaigov.go.th/pr_news1.html

⁸ ข้อมูลทางเศรษฐกิจสหพันธรัฐรัสเซีย [ออนไลน์], 23 กรกฎาคม 2554. แหล่งที่มา www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html

⁹ กลุ่มงานวิเคราะห์สารสนเทศ ศูนย์สารสนเทศการค้าระหว่างประเทศกรมส่งเสริมการค้าส่งออก, ข้อมูลการค้าระหว่างไทย-รัสเซีย [ออนไลน์], 24 กรกฎาคม 2554. แหล่งที่มา www.depthai.go.th/DEP

มูลค่าเพิ่มมากขึ้นมาโดยตลอด แต่ระดับการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจยังไม่สะท้อนศักยภาพทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ของทั้งสองฝ่าย¹⁰ นอกจากนี้ มูลค่าการค้าโดยรวมระหว่างกันนั้น ไทยเป็นฝ่ายเสียดุลการค้ากับรัสเซียอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยในระหว่างปี ค .ศ. 1997-2009 แสดงให้เห็นดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 มูลค่าการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียระหว่างปี ค.ศ. 1997-2009

(มูลค่า: ล้านเหรียญสหรัฐฯ)

ปี ค.ศ.	มูลค่าการค้า	ส่งออก	นำเข้า	ดุลการค้า
1997	719.8	120.9	598.9	-478
1998	178.4	63.8	114.6	-50.8
1999	423.2	93.8	329.4	-235.7
2000	456.5	79	377.5	-298.5
2001	395.2	81.1	314.1	-233.0
2002	468.8	122.9	345.9	-223.0
2003	508.7	132.9	375.8	-242.0
2004	1,316.1	301.0	1,015.1	-714.1
2005	1,931.7	324.8	1,606.9	-1,282.1
2006	1,657.6	385.1	1,272.5	-887.3

¹⁰พรพนทิพา ประทุมทิพย์ , “ความสัมพันธ์ทวิภาคี ไทย -รัสเซีย,” วิทยุเอเชียเสรี 9 (เมษายน-มิถุนายน 2540): 15.

ปี ค.ศ.	มูลค่าการค้า	ส่งออก	นำเข้า	ดุลการค้า
2007	2,154.0	616.2	1,537.8	-921.6
2008	3,818.6	959.1	2,859.5	-1,900.4
2009	2,097.6	405.7	1,691.9	-1,286.2

แหล่งที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

รัสเซียเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของไทยในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกและกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช (Commonwealth of Independent States – CIS) และเป็นอันดับที่ 26 ของโลกโดยสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทย ได้แก่ ข้าว รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ เครื่องรับวิทยุ โทรศัพท์และส่วนประกอบ ผลไม้กระป๋องและแปรรูป ส่วนสินค้านำเข้าที่สำคัญจากรัสเซีย 5 อันดับแรกได้แก่ เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ น้ำมันดิบ เชื้อเพลิงอื่นๆ ปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืชและสัตว์ สินแร่โลหะอื่นๆ และเศษโลหะ จากตารางที่ 1 การค้าระหว่างไทยกับรัสเซียมีมูลค่าเพิ่มขึ้นมาอย่างต่อเนื่องในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2001-2008 จาก 395.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2001 เพิ่มขึ้นถึง 3,423.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2008 ถึงแม้ว่ามูลค่าการค้าเพิ่มขึ้น แต่ไทยเป็นฝ่ายขาดดุลรัสเซียมาโดยตลอด เนื่องจากสินค้าที่ไทยส่งออกไปรัสเซียส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีมูลค่าไม่มากนัก ในขณะที่ไทยนำเข้าสินค้าเหล็กและเหล็กกล้าจากรัสเซียเป็นจำนวนมาก โดยมีมูลค่าเกินครึ่งของการนำเข้าจากรัสเซียทั้งหมด อย่างไรก็ตามวิกฤติเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นปลายปี ค.ศ. 2008 ได้ส่งผลกระทบต่อให้มูลค่าการค้ารวมลดลงปี ค.ศ. 2009 ส่งผลทำให้อัตราการขยายตัวลดลงจากปี ค.ศ. 2008 ถึงร้อยละ 45.11

ด้วยเหตุนี้จึงน่าศึกษาว่าเพราะเหตุใด ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001-2005 ในช่วงสมัยอดีตประธานาธิบดีทาดชิโรชิโรดะและอดีตนายกรัฐมนตรีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ปริมาณมูลค่าการส่งออกของไทยไปรัสเซียกลับเพิ่มขึ้นในทุกๆปี แต่มูลค่าการค้าโดยรวมระหว่างกัน ไทยเป็นฝ่ายเสียดุลการค้ากับรัสเซียอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด และมีปัจจัยใดที่เป็นปัญหาและอุปสรรคทางการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 จนกระทั่งก่อนหน้าที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรเดินทางเยือนรัสเซีย ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับรัสเซีย โดยเฉพาะมูลค่าการส่งออกของไทยนั้นไม่ถึง 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่ดูเหมือนว่าจะมีการพัฒนาเป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง ภายหลังจากเดินทางเยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ในปี ค.ศ. 2002 โดยในระหว่างการเยือนรัสเซียดังกล่าว ได้มีพิธีลงนามความตกลงระหว่างทั้งสองประเทศว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนต่างตอบแทน (Agreement on the Promotion and Reciprocal Protection of Investments) พร้อมทั้งเห็นควรวินิจฉัยความสะดวซึ่งกันและกันในความร่วมมือระหว่างภาคเอกชน หอการค้าและสมาคมธุรกิจต่างๆ และยังเห็นพ้องให้มีการทำการค้าแบบหักบัญชีระหว่างกัน รวมทั้งยังได้มีการลงนามในข้อตกลงต่างๆ อาทิ ข้อตกลงการสนับสนุนและคุ้มครองการลงทุนร่วมกัน (Agreement on the Encouragement and Mutual Protection of Capital Investment) และข้อตกลงความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว (Tourism Cooperation Agreement) เป็นต้น สำหรับภาคเอกชนเองก็มีการตื่นตัวมากขึ้น สมาคมอุตสาหกรรมต่างๆ ของไทยภายใต้สมาพันธ์อุตสาหกรรมไทย (The Federation of Thai Industries) กับสหภาพนักอุตสาหกรรมและผู้ประกอบการของรัสเซีย (The Russian Union of Industrialists and Entrepreneurs, RUIE) ได้ร่วมลงนามในข้อตกลงที่จะช่วยผลักดันการลงทุนทางเกษตรกรรม อาหาร และเทคโนโลยี

สินค้าไทยหลายประเภทมีคู่แข่งทางการส่งออกได้อีกมาก แต่มีอุปสรรคที่ทำให้การค้าขายระหว่างไทยกับรัสเซียไม่ขยายตัวเท่าที่ควร ได้แก่ จำนวนคนทีู้ภาษารัสเซียและไทยในระดับที่ใช้การได้ในประเทศทั้งสองจำกัดมาก แม้จะได้มีหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาต่างๆ ก็ตาม จึงเป็นอุปสรรคในด้านการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำธุรกิจ การสืบค้นข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการเข้าถึงและการสร้างตลาดสินค้าไทยในรัสเซีย ระบบกฎหมายต่างๆ และระเบียบมาตรการด้านการค้าและการลงทุนของรัสเซียยังไม่สมบูรณ์ และขาดประสิทธิภาพ อีกทั้งการปฏิบัติในแต่ละเขตการปกครองยังมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ด้วยระยะทางระหว่างไทยกับรัสเซียค่อนข้างไกลมาก และยังมีปัญหาด้านการชำระเงินของรัสเซีย โดยขาดกลไกรับรองและประกันความเสี่ยง ในการทำธุรกรรมทางการเงิน และระบบการเงินการธนาคารยังขาดเสถียรภาพ สิ่งเหล่านี้ได้สร้างปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน

การศึกษาครั้งนี้จะเน้นศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย ระหว่าง ค.ศ. 2001-2005 ตามตัวแบบ CAGE (CAGE Model) ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านระยะห่างทางวัฒนธรรม ระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ ระยะห่างทางภูมิศาสตร์ และระยะห่างทางเศรษฐกิจ โดยระดับการวิเคราะห์ประกอบด้วยตัวแสดงต่างๆ ทางด้านภาครัฐและเอกชน ทั้งฝ่ายไทยและรัสเซียที่มีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. พิจารณาข้อจำกัดต่างๆ ในการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน
2. เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้าง พัฒนา และกระชับความร่วมมือในความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียในอนาคต
3. เพื่อส่งเสริมให้มีการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัสเซียให้มากขึ้น

1.3 สมมติฐานในการศึกษา

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย เกิดขึ้นจากข้อแตกต่างทางปัจจัยทางวัฒนธรรม ระบบการบริหาร ภูมิศาสตร์ และระบบเศรษฐกิจ

1.4 ขอบเขตในการศึกษา

ศึกษาถึงระยะห่างระหว่างประเทศไทยกับสหพันธรัฐรัสเซีย ตาม CAGE Model อันประกอบด้วย ระยะห่างทางวัฒนธรรม ระยะห่างทางระบบการบริหาร ระยะห่างทางภูมิศาสตร์และระยะห่างทางเศรษฐกิจ ในระหว่างปี ค.ศ. 2001-2005 เพื่อพิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างทั้งสองประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว

1.5 วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้วิธีการศึกษาด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary research) การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis) โดยมีแหล่งข้อมูลดังนี้ เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อตกลงทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย สนธิสัญญา รายงานผลการประชุม และการประชุมทางวิชาการ เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ รายงานการวิจัยทางภาวะการค้าระหว่างไทยและรัสเซีย บทความวิเคราะห์ในเอกสารวิชาการ หนังสือพิมพ์และวารสารต่างๆ เช่น นิตยสารผู้ส่งออกของกรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์ ในประเด็นด้านข้อมูลการค้าการลงทุนระหว่างประเทศไทยกับรัสเซีย นอกจากนี้ คือวิธีการสัมภาษณ์ผู้มีความรู้และประสบการณ์ในสถาบันการเงิน การธนาคารที่มีการทำธุรกรรมกับประเทศรัสเซีย ภาคธุรกิจเอกชน ได้แก่ ผู้ส่งออกสินค้าชาวไทย และสภาธุรกิจไทย-รัสเซีย เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับรัสเซีย ในช่วงปี ค.ศ. 2001-2005
2. เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในด้านความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียในช่วงปี ค.ศ. 2001-2005

1.7 กรอบความคิดในการศึกษา

ผู้ศึกษาจะเลือกใช้แนวคิดเรื่ององค์ประกอบภายในแต่ละรัฐที่ทำให้เกิดระยะห่างระหว่างไทยกับรัสเซีย ตามกรอบความคิด CAGE Model¹¹ โดย ปันกัจ เกมาวัต (Pankaj Ghemawat) ซึ่งเป็นการพิจารณาระหว่างฝ่ายไทยกับฝ่ายรัสเซีย เป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งจะแสดงให้เห็นรายละเอียดดังต่อไปนี้

¹¹Pankaj Ghemawat, Redefining Global Strategy : Crossing Borders in a World Where Differences Still Matter (Boston: Massachusetts, 2007).

1. องค์ประกอบภายในแต่ละรัฐที่ทำให้เกิดระยะห่าง ระหว่างฝ่ายเรากับฝ่ายเขา ตาม CAGE Model อันประกอบด้วย

- 1) C Cultural Distance ระยะห่างทางวัฒนธรรม
- 2) A Administrative Distance ระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์
- 3) G Geographical Distance ระยะห่างทางภูมิศาสตร์
- 4) E Economic Distance ระยะห่างทางเศรษฐกิจ

1) Cultural Distance (ระยะห่างทางวัฒนธรรม)

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศต่างๆ มีแนวโน้มที่จะลดปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน ระยะห่างทางวัฒนธรรม อาทิ ความแตกต่างทางด้านภาษา ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์หรือชนชาติ และศาสนา ประกอบกับการขาดความเชื่อถือและความไว้วางใจระหว่างกัน ตลอดจนความหลากหลายทางความเชื่อ อันตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ต่างส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ดังนั้น ลักษณะความสัมพันธ์แบบทวิภาคี อันมีรูปแบบของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะข้ามพรมแดน อาจส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ในด้านการค้าระหว่างประเทศ และการลงทุนระหว่างกัน ¹² กิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้รับผลกระทบจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์และศาสนาเป็นอย่างมาก โดยส่งผลต่อความต้องการสินค้าประเภทหนึ่งๆ เช่น สินค้าประเภทอาหารจะมีความอ่อนไหวเป็นอันดับแรกต่อระยะห่างทางวัฒนธรรม และสินค้าเหล่านี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมการบริโภคที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงในกลุ่มสังคม ¹³ ดังนั้น ลักษณะความสัมพันธ์แบบทวิภาคี อันมีรูปแบบของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและกิจกรรมทาง

¹²Pankaj Ghemawat, Redefining Global Strategy : Crossing Borders in a World Where Differences Still Matter, pp. 40-42.

¹³Ibid., p. 50.

เศรษฐกิจในลักษณะข้ามพรมแดน มีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างไทยและรัสเซีย ในด้านการค้าระหว่างประเทศ

ปัจจุบันภาษาปัจจุบันมีจำนวนคนที่รู้ภาษารัสเซีย และไทยในระดับที่ใช้การได้ในประเทศทั้งสองจำกัดมาก แม้จะมีการริเริ่มหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาต่างๆ ก็ตาม จึงเป็นอุปสรรคในด้านการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำธุรกิจ ซึ่งจำเป็นสำหรับการเข้าถึงและการสร้างตลาดสินค้าไทยในรัสเซีย อีกทั้งตลาดรัสเซียเป็นตลาดใหม่ นักธุรกิจรวมทั้งประชากรชาวรัสเซียส่วนใหญ่ไม่นิยมพูดภาษาอังกฤษ นักลงทุนจึงจำเป็นต้องมีล่าม เพื่อความมีประสิทธิภาพในความเข้าใจที่ตรงกันในการทำธุรกรรมทางการค้าระหว่างประเทศไทยและรัสเซีย

2) Administrative Distance (ระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์)

ลักษณะทางด้านระบบการบริการนั้นครอบคลุม กฎหมาย นโยบาย สถาบันและองค์กรต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางการเมืองและมีการบังคับใช้ระบบดังกล่าวโดยอำนาจรัฐหรือรัฐบาลซึ่งส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะข้ามพรมแดน ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเป็นสมาชิกภาพในองค์การระหว่างประเทศ การมีข้อตกลงทางการค้าร่วมกันหรือการใช้เงินตราสกุลเดียวกัน เป็นต้น แม้ว่าปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบอาณานิคมและประเทศในอดีตสหภาพโซเวียตจะสิ้นสุดลง แต่ความสัมพันธ์ในรูปแบบของผู้ปกครองอาณานิคมและผู้อยู่ใต้ปกครอง และประเทศที่อยู่ภายใต้อำนาจของสหภาพโซเวียตยังส่งผลต่อการค้าระหว่างประเทศใน 3 ลักษณะ คือ ความคุ้นเคยทางวัฒนธรรม ความคล้ายคลึงในระบบกฎหมาย และความคล้ายคลึงในด้านการบริหารและวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวมีแบบแผนที่มีอิทธิพลมากกว่าผลกระทบในเชิงกายภาพทั้งความแตกต่างด้านขนาดและระยะห่างด้านภูมิศาสตร์ ดังนั้นระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ได้ส่งผลต่อนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล หรืออีกนัยหนึ่งนโยบายดังกล่าวสร้างอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ¹⁴

นโยบายของรัฐบาลทางด้านเศรษฐกิจ เช่น นโยบายการปกป้องทางการค้าจากภายนอกในอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์หรือพลเมืองในวงกว้าง อุตสาหกรรมที่รัฐเป็นผู้ผลิตรายใหญ่และเป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่มีความทันสมัยและมีความสามารถในการแข่งขัน

¹⁴Ibid., pp. 42-44.

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ อุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ¹⁵
 อุตสาหกรรมดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในรูปแบบของการให้เงินอุดหนุนและกีดกันการ
 นำเข้าสินค้า นอกจากนี้นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย มีผลต่อแรงจูงใจในภาคธุรกิจ
 เอกชนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในด้านการค้าและการลงทุนระหว่างกัน อีกทั้ง
 นโยบายแทรกแซงตลาดและควบคุมราคาสินค้าต่างเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรนำมาประกอบการ
 พิจารณาระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์¹⁶

รัสเซียปัจจุบันปกครองในระบบกึ่งประธานาธิบดีและกึ่งรัฐสภา (Semi-Presidential and
 Parliamentary System) มีนายกรัฐมนตรีทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลในการบริหารประเทศ
 ภายใต้การกำกับของประธานาธิบดี อันเป็นการเอื้ออำนวยผลประโยชน์ให้กับอดีตประธานาธิบดี
 วลาดิมีร์ ปูติน ในการใช้เครือข่ายอุปถัมภ์จากบุคคลใกล้ชิดซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีฝีมือและไว้เนื้อ
 เชื้อใจได้ให้เข้าร่วมงานบริหารประเทศด้านต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่าการบริหารงาน
 ของเขาจะเป็นไปตามทิศทางที่กำหนดไว้

นอกจากนั้นการลงทุนของชาวต่างชาติในรัสเซียถูกควบคุมโดยกฎหมายว่าด้วยการลงทุน
 ของชาวต่างชาติในสหพันธรัฐรัสเซีย (On Foreign Investments in the Russian Federation) ซึ่ง
 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1999 กฎหมายฉบับนี้บังคับใช้ในการลงทุนภาคการผลิต
 ทุกประเภท ยกเว้นธุรกิจการเงิน การธนาคาร และการประกันภัย ซึ่งรัสเซียไม่มีนโยบายที่จะเปิดเสรี
 และเป็นประเด็นที่รัสเซียถูกหลายประเทศขัดขวางการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก ดังนั้นนัก
 ธุรกิจต้องศึกษากฎหมายการลงทุนฉบับนี้ให้ละเอียด เนื่องจากได้กล่าวถึงสิทธิประโยชน์และการ
 ให้ความคุ้มครองแก่นักลงทุนต่างชาติไว้ด้วย ที่สำคัญได้แก่ สิทธิในการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์
 ของรัสเซีย และกฎหมายการลงทุนของชาวต่างชาติ

3) Geographical Distance (ระยะห่างทางภูมิศาสตร์)

ภูมิศาสตร์ ในที่นี้หมายถึง ระยะห่างทางกายภาพ อันหมายถึงที่ตั้งและพรมแดนที่ติดต่อกันทั้ง
 ทางบกและทางน้ำ ภูมิประเทศ รวมถึงสภาพภูมิอากาศ พิกัดพื้นที่เวลา (Time zone) ทางออกทะเล

¹⁵ Ibid., p. 55.

¹⁶ Ibid., pp. 54-55.

สาธารณูปโภคทางด้านท่าเรือ จุดตรวจ จุดขนถ่ายสินค้า เส้นทางการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร ซึ่งองค์ประกอบทางด้านภูมิศาสตร์มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อปฏิสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ในลักษณะข้ามพรมแดน ส่วนใหญ่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและส่วนน้อยเป็นกระบวนการแทรกแซงจากการกระทำของมนุษย์¹⁷

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของแต่ละประเทศ ส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ครอบคลุมประเด็นที่สำคัญสี่ประเด็น อาทิ ระยะห่างหรือลักษณะทางกายภาพ การไม่มีพรมแดนประชิดกัน ความแตกต่างของช่วงเวลาและสภาพภูมิอากาศ ผลกระทบที่เห็นได้อย่างชัดเจนของระยะห่างทางภูมิศาสตร์ที่ห่างไกลกัน ส่งผลต่อดัชนีการคมนาคมขนส่งที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งมีความสำคัญต่อการค้าระหว่างประเทศ อีกทั้งระยะห่างทางกายภาพเพิ่มต้นทุนทางด้าน การติดต่อสื่อสารเช่นเดียวกับต้นทุนการคมนาคมขนส่ง¹⁸ ต้นทุนในการขนส่งถือเป็นปัจจัยลำดับต้นๆ ที่ภาคเอกชนให้ความสำคัญและส่งผลกระทบอย่างมากทางด้านตัวสินค้ามากกว่าด้านการลงทุน ในทางตรงกันข้ามต้นทุนในการติดต่อสื่อสารจะมีผลต่อการลงทุนจากต่างประเทศมากกว่า มีประเด็นอื่นๆ เช่น สภาพภูมิอากาศและสภาพภูมิประเทศอาจส่งผลกระทบต่อธรรมเนียมในการเลือกสินค้าอุปโภคและบริโภคที่แตกต่างกันออกไป ในขณะที่ผลกระทบทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อการลงทุนในลักษณะข้ามพรมแดนไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามระยะห่างทางด้านกายภาพสามารถที่จะสร้างผลกระทบเชิงลบต่อการเคลื่อนย้ายทุนและการค้า¹⁹

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์รัสเซียมีพรมแดนที่ไกลห่างจากไทย การส่งออกสินค้าจากไทยส่วนใหญ่ จึงต้องใช้เส้นทางเรือ ซึ่งมีระยะไกล และผ่านประเทศที่สามมีข้อจำกัดในการกระจายสินค้าจากท่าเรือไปยังเมืองใหญ่ต่างๆ ที่กระจายทั่วประเทศ เส้นทางขนส่งที่ไทยใช้ในปัจจุบัน คือ โดยทางเรือ เข้าทางเมืองท่านครเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก เมืองท่าวลาดิวอสต็อกทางตะวันออกไกล และเมืองท่าโนโว รอสสีก ติดกับทะเลดำทางใต้ของรัสเซีย ไทยจึงจำเป็นต้องพิจารณาศึกษาเส้นทางใหม่ ๆ เช่น เส้นทางเรือและทางบกด้านภูมิภาคตะวันออกไกลของรัสเซีย (ผ่านท่าเรือเมืองวลาดิวอสต็อก หรือทางบกจากจีน) เชื่อมผ่านทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรีย หรือการเชื่อมโยงเส้นทางบกและทางทะเล

¹⁷Ibid., p. 53.

¹⁸Ibid., pp. 44-45

¹⁹Ibid., p. 53.

ในการขนส่งสินค้าผ่านเส้นทาง North-South Corridor ระหว่างรัสเซียผ่านอิหร่านและอินเดีย เชื่อมเข้าสู่เอเชีย รวมทั้งเส้นเชื่อมโยงจากจีนผ่านไปยังเอเชียกลางเข้าสู่รัสเซียอีกทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้การขนส่งสินค้าภายในประเทศมีความคล่องตัวและทั่วถึงมากขึ้น

4) Economic Distance (ระยะห่างทางเศรษฐกิจ)

ระยะห่างทางเศรษฐกิจ หมายถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สร้างระยะห่างหรือความแตกต่างที่ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ไม่ได้เน้นความสำคัญของขนาดทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงปริมาณทางการค้าแต่ไม่ได้สะท้อนถึงการลดลงของอัตราส่วนการค้าต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา คือ ประเทศร่ำรวยจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากกว่าประเทศที่ยากจน เนื่องจากขนาดทางเศรษฐกิจที่ใหญ่กว่าโดยเปรียบเทียบและความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวกับปริมาณการค้าและการลงทุนมักแปรผันตรงกันและเกิดขึ้นกับประเทศที่ร่ำรวย²⁰

ระยะห่างทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศผ่านกลไกการทำงานทางด้านเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม ระบบการบริหารและสภาพทางภูมิศาสตร์ และระบบเศรษฐกิจ โดยกลุ่มประเทศร่ำรวยต่างให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก จนกล่าวได้ว่า ระยะห่างทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างกลุ่มประเทศร่ำรวยกับกลุ่มประเทศยากจน นอกจากนี้ยังมีรูปแบบของความแตกต่างในด้านต้นทุนหรือคุณภาพ ของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งเงินทุน ทรัพยากรมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐานสำหรับองค์กร อีกทั้งข่าวสารและความรู้ความเข้าใจ เป็นต้น²¹

ปัจจัยหรือกลไกทางเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกัน เช่น ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ระบบเศรษฐกิจแบบรัฐสวัสดิการ และระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่รวมศูนย์ เป็นต้น ประกอบกับขนาดทางเศรษฐกิจ (economic size) ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ (economic indicators) มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น รายได้ประชาชาติที่สูงจะส่งผลให้แรงงานในประเทศนั้นมีค่าแรงที่สูง และส่งผลดีต่อ

²⁰Ibid., p. 54.

²¹Ibid., p. 45.

การค้าระหว่างประเทศ ทำให้ประชาชนในประเทศมีกำลังซื้อสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภคจากต่างประเทศได้มากกว่า อีกทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจนับว่ามีส่วนสำคัญในการตัดสินใจของภาคธุรกิจ โดยได้พิจารณาถึงทรัพยากรในประเทศที่ไปลงทุน โครงสร้างพื้นฐานทางการลงทุน ความพร้อมทางการเงิน ทรัพยากรมนุษย์และองค์ความรู้ต่างๆ นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ร่ำรวยด้วยกัน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจนมักมีความเกี่ยวข้องกันเสมอ แม้ความสามารถทางเศรษฐกิจจะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากขนาดทางเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกัน ในระหว่างสองประเทศ อาจเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรืออาจจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศในการแลกเปลี่ยนสินค้าที่มีความแตกต่างกัน²²

การที่รัสเซียภายใต้อดีตรัฐมนตรีวลาดิมีร์ ปูติน มีกลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดและไว้วางใจเข้าไปดำรงตำแหน่งทางบริหารและเป็นทีปรึกษาทางเศรษฐกิจ กระทั่งทำให้เกิดเอกภาพและประสิทธิภาพในการดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจรัสเซียตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างได้ผล อย่างไรก็ตามรัฐบาลจะยังคงดำเนินนโยบายควบคุมภาคเศรษฐกิจ โดยเฉพาะพลังงานและทรัพยากรเหล็ก ซึ่งเป็นภาคอุตสาหกรรมหลักและนำรายได้หลักเข้าสู่ประเทศต่อไป โครงสร้างและกระบวนการตัดสินใจด้านเศรษฐกิจของรัสเซียในปัจจุบันภายใต้การนำของอดีตรัฐมนตรีวลาดิมีร์ ปูติน นับว่ามีการปรับเปลี่ยนไปมากเพื่อเป็นการเอื้อประโยชน์ให้การลงทุนด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะจากธุรกิจต่างชาติ ด้านที่มีการพัฒนาเป็นพิเศษคือกฎหมายการทำธุรกิจของชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการอำนวยความสะดวกในการจัดตั้งสำนักงานในรัสเซียของนิติบุคคล การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ การส่งเสริมการลงทุนโดยใช้ระบบภาษี ระบบเงินตรา ระบบกรรมสิทธิ์ในอาคารสถานที่ ระบบธนาคาร รวมทั้งปัจจัยที่ดึงดูดการลงทุนอื่น ๆ ในรัสเซีย สำหรับไทยระบบเศรษฐกิจค่อนข้างเปิดเสรี การดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจ ให้เสรีภาพกับเอกชนในการดำเนินกิจการต่างๆ ทั้งด้านการผลิต การบริโภค ตลอดจนซื้อขายแลกเปลี่ยนภายใต้ของขอบเขตกฎหมาย มีการแข่งขันและยอมรับระบบกรรมสิทธิ์ของเอกชน แต่รัฐก็มีบทบาทในส่วนของวางแผนและการแทรกแซงการทำงานของกลไกตลาดที่มีการผูกขาดกิจกรรมบางประเภทโดยภาครัฐ

²²Ibid., p. 54.

ด้วยเหตุนี้ กรอบความคิด CAGE Model จึงสามารถเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และพิจารณาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย

1.8 วิธีการนำเสนอ

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำจะเป็นการเสนอสภาพปัญหา ขอบเขตและวัตถุประสงค์ในการศึกษา รวมทั้งสมมติฐานของการศึกษา กรอบความคิดในการศึกษา การทบทวนวรรณกรรม วิธีรวบรวมข้อมูล และการนำเสนอ

บทที่ 2 พัฒนาการความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับรัสเซีย

บทที่ 3 ปัจจัยระยะห่างทางวัฒนธรรม (Cultural Distance)

บทที่ 4 ปัจจัยระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ (Administrative Distance)

บทที่ 5 ปัจจัยระยะห่างทางภูมิศาสตร์ (Geographical Distance)

บทที่ 6 ปัจจัยระยะห่างทางเศรษฐกิจ (Economic Distance)

บทที่ 7 สรุปปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทาง การค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย และการเสนอแนวทางในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน

1.9 การทบทวนวรรณกรรม

ในการทบทวนวรรณกรรมประกอบการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ พบว่ามีเอกสารวิชาการที่มีข้อมูลและเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหพันธรัฐรัสเซีย 2 ชุด ได้แก่ ผลงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจรัสเซียและผลงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหพันธรัฐรัสเซีย ดังต่อไปนี้

1.9.1 ผลงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจรัสเซีย

ผลงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจรัสเซียในยุคสมัยอดีตประธานาธิบดี วลาดีมีร์ ปูติน กล่าวถึงการบริหารงานของปูติน นโยบายการบริหารงานของปูตินที่²³ เมื่อนายปูติน ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีในวาระแรกเมื่อวันที่ 26 มีนาคม ค.ศ. 2000 เขามีความต้องการปฏิรูปประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ทั้งนี้การปฏิรูประบบภาษีเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เขาให้ความสนใจ โดยมีนโยบายลดอัตราภาษีให้อยู่ในระดับที่บริษัทและประชาชนพึงพอใจในการเสียภาษี การลดหย่อนอัตราภาษีของรัฐบาลนอกจากจะช่วยให้มีการจ่ายภาษีแล้วยังสร้างแรงจูงใจเพื่อดึงดูดการลงทุน และทำให้การอาศัยคนภายใน (insiders) และมาเฟียไม่มีความจำเป็นนัก ขณะที่รัฐเองก็จะมีรายได้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 2001 อดีตประธานาธิบดีปูติน ยังได้ขยายแผนปฏิรูปครอบคลุมสถาบันทางกฎหมาย และการบริการประชาชน โดยรัฐบาลได้เสนอการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบผู้พิพากษา โดยมีการเพิ่มคุณสมบัติและอัตราเงินเดือน ในลักษณะแบ่งเป็นระดับชั้น (stratified hierarchy) เพื่อแก้ปัญหาการคอร์รัปชัน รัฐบาลยังมุ่งพัฒนาเรื่องความโปร่งใสด้วยการสร้างกลไกใหม่สำหรับการควบคุมส่วนกลาง ความพยายามต่างๆของอดีตประธานาธิบดีปูติน ทำให้รัสเซียมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องเป็นครั้งแรก โดยมีอัตราร้อยละ 5.4 ในปี ค.ศ. 1999 และร้อยละ 8.3 ในปี ค.ศ. 2000 นอกจากนี้รัสเซียยังได้ดุลการค้าจำนวนมาก มาตรการดังกล่าวข้างต้นมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้รัสเซียมีสิ่งแวดล้อมที่น่าดึงดูด สำหรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ และเพื่อยับยั้งการไหลออกของเงินทุน นโยบายเศรษฐกิจของอดีตประธานาธิบดีปูติน สร้างผลลัพธ์เชิงบวกในระยะสั้น

หากย้อนกลับไปในช่วงก่อนการบริหารงานของปูติน พบว่า ภาคการธนาคารของรัสเซียในขณะนั้นมีปัญหาเหมือนกัน โดยในปี ค.ศ. 1994 มีธนาคารพาณิชย์ในรัสเซียมากกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ ในจำนวนนี้มีอยู่ประมาณ 30 รายเท่านั้นซึ่งมีธุรกรรมใกล้เคียงมาตรฐานของตะวันตก ขณะที่ด้านการบริการยังมีมาตรฐานที่ไม่เท่าเทียม และในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม ค.ศ. 1995 ได้เกิดวิกฤตการณ์ในวงการธนาคาร ระหว่างที่ภาคธุรกิจธนาคารรัสเซียยังอยู่ในภาวะอ่อนแอ จึงส่งผลให้หลายธนาคารต้องล้มไป ปัญหาเศรษฐกิจหลักๆของรัสเซียที่กระทบการทำงาน

²³Gregory L. Freeze, *Russia : A History* (New York: Oxford University Press, 2002).

และประสิทธิภาพของระบบธนาคารนั้น ได้แก่ การขาดความโปร่งใสในระบบราคา ความคลุมเครือเกี่ยวกับสิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และความไร้เสถียรภาพของเศรษฐกิจมหภาค²⁴

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจในยุคประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) เมื่อสิ้นสุดปี ค.ศ. 1998 รัสเซียมีหนี้ต่างประเทศสูงถึง 142 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ และภายหลังการลดค่าเงินรูเบิลทำให้รัสเซียไม่สามารถจัดการกับปัญหาเรื่องหนี้สินได้ เมื่อครบกำหนดชำระหนี้ปารีสคลับ (The Paris Club of Commercial Creditors) มูลค่าประมาณ 4 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในระหว่างเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1998 ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1999 และลอนดอนคลับ (The London Club of Commercial Creditors) มูลค่าเกือบ 1 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในระหว่างเดือนธันวาคม ค.ศ. 1998 ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1999 รัสเซียจึงไม่สามารถชำระหนี้ได้ อุปสรรคประการสำคัญที่ทำให้รัสเซียไม่สามารถชำระหนี้ได้ คืออัตรารายได้ของรัฐบาลที่ต่ำ กล่าวได้ว่าในช่วงครึ่งปีแรกของ ค.ศ. 1999 แต่เศรษฐกิจรัสเซียยังคงหดตัวลงอย่างต่อเนื่อง ถึงกระนั้นก็ตามเศรษฐกิจของรัสเซียก็มีที่ฟื้นตัวขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1999-2000 เพราะการลดค่าเงินรูเบิลที่ทำให้ผู้ผลิตในประเทศสามารถแข่งขันกับสินค้านำเข้าที่มีราคาสูงขึ้น ดุลการค้าที่เกินดุลสูงขึ้น เงินตราต่างประเทศที่ไหลเข้าสู่รัสเซียก็มีมากขึ้น ธนาคารกลางของรัสเซียจึงมีทุนสำรองมากขึ้น รวมทั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) ก็ยังได้อนุมัติเงินกู้จำนวน 4.5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1999 ทำให้ฐานะทางการเงินของรัสเซียดีขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลรัสเซียยังมีความพยายามพัฒนาการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ได้ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้กับนักธุรกิจและนักลงทุนที่จะดำเนินธุรกรรมกับรัสเซีย และภายใต้เงื่อนไขการรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศฉบับดังกล่าว รัสเซียได้พิจารณาร่างกฎหมายที่จำเป็นต่อการควบคุมวินัยด้านงบประมาณ และการปฏิรูปเศรษฐกิจตามแนวทางที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศกำหนด เช่น การให้อำนาจธนาคารกลางในการปิดสถาบันการเงินที่มีปัญหา การปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีและการลงโทษผู้ละเมิดภาษี การเพิ่มภาษีสินค้าฟุ่มเฟือยและเพิ่มภาษีน้ำมัน เป็นต้น และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายในเวลาต่อมา ด้วยเหตุนี้ในช่วงที่เยลต์ซิน

²⁴Ruben Lamdany, Russia : The Banking System during Transition (Washington D.C.: The World Bank, 1993).

ปกครองรัสเซียนั้น จึงเรียกได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่เราเศรษฐกิจล่มสลาย ต้องเร่งสร้างระบบเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่ด้วยการปฏิรูปต่างๆ²⁵

นอกจากนี้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจในยุคประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) ได้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แทนฉบับที่มีในสมัยประธานาธิบดีลีโอนิด เบรซเนฟ (Leonid Brezhnev) เมื่อปี ค.ศ. 1977 เพื่อเพิ่มอำนาจให้กับตัวประธานาธิบดี อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวแต่ก็ไม่ได้ช่วยให้ประธานาธิบดี เยลต์ซิน สร้างระเบียบใหม่ที่มีเสถียรภาพขึ้นได้ ผลของเศรษฐกิจมหภาคที่ไร้เสถียรภาพทำให้ค่าเงินรูเบิลลดลงอีกครั้งในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1994 นอกจากนี้ปัญหาทางสังคมก็ยิ่งรุมเร้าเศรษฐกิจของรัสเซียเพิ่มขึ้น โดยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจผิดกฎหมายมากขึ้น กลุ่มอาชญากรรมโดยเฉพาะกลุ่มมาเฟีย ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่ออนาคตทางด้านเศรษฐกิจของรัสเซีย โดยมีกิจกรรมหลายรูปแบบ เช่น การค้ายาเสพติดข้ามชาติหรือการค้ามนุษย์ แข่งขันการชิงอำนาจและความมั่งคั่ง ดังนั้นปัญหาอาชญากรรมและมาเฟียจึงเป็นอุปสรรคอีกประการหนึ่งที่ทำให้นักลงทุนต่างชาติขาดความมั่นใจต่อการลงทุนในรัสเซีย โดยเฉพาะในปี ค.ศ. 1995 การลงทุนจากต่างชาติในรัสเซียมีอัตราไม่ถึงร้อยละ 1 ของการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของโลก (World's Foreign Direct Investment, FDI) นอกจากนี้ปัญหาและอุปสรรคที่ขัดขวางต่อการลงทุนในรัสเซีย คือ โครงสร้างระบบเศรษฐกิจของรัสเซียยังคงมีลักษณะผูกขาดและรัฐบาลกลางไม่มีอำนาจในการควบคุมการดำเนินงานของธนาคารกลางซึ่งดำเนินนโยบายเป็นเอกเทศ²⁶

ขณะเดียวกันการคอร์รัปชันได้เกิดขึ้นและกลายเป็นปัญหาที่สำคัญในกระบวนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ กล่าวคือมีการร่วมมือระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายกิจการ โดยทรัพย์สินจะถูกขายไปในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดจริง และขายให้กับพวกพ้อง ทำให้คนกลุ่มหนึ่งกลายเป็นเศรษฐีใหม่ ซึ่งต่อมาก็ใช้เงินที่ตนครอบครองสร้างอำนาจให้แก่ตนเอง เช่น สนับสนุนนักการเมือง เป็นต้น ในขณะที่ประชาชนส่วนมากมีรายได้ไม่แน่นอน และมีการว่างงานเป็นจำนวนมาก แต่ต้องแบกรับภาระซ้ำ

²⁵Gintaras Shlyzhius, Russia's external debt: economic implications cited in The 1999 Guide to Russia, (London: Euromoney Institutional Investor, 1999).

²⁶Graham Smith, The Post-Soviet States Mapping the Politics of Transition (New York: Oxford University Press, 1999).

ของราคาแพง ในปี ค.ศ. 1997 แรงงานชาวรัสเซียจำนวนน้อยกว่า 1 ใน 3 ได้รับค่าแรงตรงเวลา ดังนั้นช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนยิ่งเริ่มห่างมากขึ้น รัฐเองก็ประสบปัญหาในการเก็บภาษีมากขึ้น ดังเช่นในปี ค.ศ. 1996 รายรับลดลงร้อยละ 15 ต่ำกว่าระดับที่คาดการณ์ไว้ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการบริการพื้นฐานต่างๆแก่ประชาชน เช่น ด้านสาธารณสุข และด้านการศึกษา เนื่องจากบรรดาบริษัทต่างๆของรัสเซียจ่ายภาษีตรงตามกำหนดเพียงร้อยละ 16 และหนึ่งในสามไม่เคยจ่ายภาษีเลย ซึ่งได้แก่บริษัทในเศรษฐกิจเงาหรือเศรษฐกิจมืด (Shadow or black economy) ที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว²⁷

ภายใต้ความพยายามในการอัดฉีดกระบวนทัศน์และแนวทางปฏิบัติผ่านกลุ่มบุคคลที่รู้จักกันในนามของ Chicago boys ในบริเวณต่างๆของโลก นับตั้งแต่ลานทดลองแห่งแรกที่ซีสึในสมัยของนายพล Augusto Pinochet รัสเซีย ในสมัยของ บอริส เยลต์ซิน โดยนาโอมิได้ตั้งข้อสังเกตหลักไว้ที่ความเลวร้ายที่จะเกิดขึ้นในสังคมหากรัฐบาลยินยอมที่จะผละออกจากหน้าที่ทั้งหมดในทางเศรษฐกิจและปล่อยให้ให้กลไกตลาดทำงานโดยเสรีโดยปราศจากการควบคุมของภาครัฐอย่างอิสระ จะส่งผลสะท้อนออกมาในลักษณะผลกระทบรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆของโลก นาโอมิได้พยายามอธิบายให้เห็นคุณลักษณะสำคัญในการทำงานของแนวคิดลัทธิเสรีนิยมใหม่ กล่าวคือ ความนิยมที่จะเริ่มทำงานภายใต้สภาวะความว่างเปล่าที่เริ่มต้นจากความเป็นศูนย์ เชื่อว่าจะทำให้สามารถสร้างระบบเศรษฐกิจที่มีตลาดเสรีอย่างแท้จริงได้ตามทฤษฎีที่ระบุไว้ แต่ทว่าบนโลกใบนี้เป็นการยากที่จะหาอาณาบริเวณใดที่ว่างเปล่าปราศจากการครอบงำจากระบบแบบใดแบบหนึ่ง จึงเป็นที่มาของความพยายามอย่างรุนแรงในการทำลายล้างระบบตลาดแบบเดิมที่มีอยู่เพื่อสร้างตลาดเสรีในอุดมคติขึ้นมาเพื่อเสาะหาลานทดลองเพื่อสร้างตลาดเสรีเต็มขั้น ผ่านการสร้างปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางสังคมอย่างฉับพลันหรือถอนรากถอนโคน โดยจำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักการการเปิดเสรีทางการค้า การปฏิรูประบบราคา การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และการลดบทบาทของรัฐในระบบเศรษฐกิจ²⁸

²⁷Martin McCauley, *Russia: A History*, edited by Gregory L. Freeze (New York: Oxford University Press, 2002).

²⁸Naomi Klein, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism* (New York: Metropolitan Books, 2007).

การปฏิรูปเศรษฐกิจของรัสเซียที่เข้าสู่ระบบตลาดนั้น มีรากฐานมาจากการเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมหนักของสหภาพโซเวียต และเน้นด้านการผลิตมากกว่าการบริการ แม้ว่าการปฏิรูปเศรษฐกิจภายใต้โครงการเปเรสตรอยก้า จะเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยประธานาธิบดี กอร์บาชอฟ ในปี ค.ศ. 1985 แต่การปฏิรูปโครงสร้างเริ่มขึ้นอย่างจริงจังหลังสหภาพโซเวียตล่มสลายลง เศรษฐกิจรัสเซียยังอยู่ในช่วงปรับตัว (Transition) ให้เข้าสู่ระบบเสรีนิยม แม้โอกาสจะเปิดกว้างสำหรับการทำธุรกิจการค้าและการลงทุนกับรัสเซีย แต่ก็มีหลายปัจจัยที่สร้างปัญหาและอุปสรรค ทำให้การประกอบธุรกิจยังมีความเสี่ยงสูง แต่ในขณะเดียวกันก็มีโอกาสที่จะสร้างกำไรได้มาก ปัญหาสำคัญ ได้แก่ กฎหมายด้านการค้าและการลงทุนต่างๆยังไม่สมบูรณ์ ระเบียบการเงิน การธนาคารยังขาดเสถียรภาพ ระบบภาษีสร้างภาระหนักแก่ผู้ประกอบการค้าและการลงทุน ปัญหาการคอร์รัปชัน รวมทั้งปัญหาอาชญากรรมและมาเฟีย อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปเศรษฐกิจนั้นได้เพิ่มเสถียรภาพให้กับระบบเศรษฐกิจรัสเซียในภาพรวม นักลงทุนเริ่มเชื่อมั่นต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของรัสเซียมากยิ่งขึ้น และหากรัสเซียได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก แล้ว อุปสรรคต่อการค้าและการลงทุนในรัสเซียน่าจะลดน้อยลง²⁹

1.9.2 ผลงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหพันธรัฐรัสเซีย

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัสเซียที่ผ่านมาค่อนข้างไม่ดี โดยคนส่วนมากจะมองว่าเพราะอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างกัน ทั้งที่ไทยมีความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจประเทศนี้มามาก่อนที่ประเทศรัสเซียจะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง มีผลทำให้ประเด็นเรื่องผลประโยชน์ไม่สอดคล้องกัน³⁰

แม้ทั้งสองประเทศจะมีประวัติความสัมพันธ์ทางการทูตมาเป็นเวลานาน แต่ก็มีช่วงเวลาที่ความสัมพันธ์นั้นมีอุปสรรค กล่าวคือ ตั้งแต่การปฏิวัติในรัสเซียเมื่อ ค.ศ. 1917 เนื่องจากไทยมีความระมัดระวัง อันจะเกิดจากการปกครองระบบใหม่ของรัสเซีย ประเทศทั้งสองจึงไม่ได้พัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และไม่ค่อยมีการแลกเปลี่ยนการเยี่ยมเยือนในระดับสูง หลังจากสหภาพ

²⁹ปริญญา จารุศิริวัฒน์, "รัสเซียในเวทีโลก : การเมืองและเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ," กรมส่งเสริมการค้าส่งออก กระทรวงพาณิชย์.

³⁰นรนิติ เศรษฐบุตร, ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัสเซียในปัจจุบัน, สรุปผลการบรรยายเนื่องในวันสถาปนามหาวิทยาลัยรามคำแหงครบรอบ 16 ปี (พฤศจิกายน 2530).

ไซเวียตล่มสลาย ทั้งสองฝ่ายต่างตระหนักถึงคู่หูทางในการพัฒนา และขยายความร่วมมือระหว่างกัน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างไทย - รัสเซีย เป็นประเด็นหลักของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ แต่ต่างฝ่ายจะต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ให้หมดไป เพื่อจะได้นำศักยภาพของทั้งสองฝ่ายมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่³¹

ในขณะที่เดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างไทยและรัสเซียได้ห่างเหิน ตั้งแต่ช่วงการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงภายในรัสเซีย และยิ่งห่างเหินมากขึ้นในยุคสงครามเย็น ยังผลให้ความรู้สึกระดับประชาชนห่างไกลต่อกัน รวมทั้งขาดความใกล้ชิดในระดับรัฐบาลด้วย จนกล่าวได้ว่าในช่วงเวลา กว่า 80 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 1917-2002) ไทยและรัสเซียไม่ได้อยู่ในช่วงเวลาที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมระหว่างกัน ยังมีความหวาดระแวงแอบแฝงอยู่ แม้หลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตจะมีความพยายามต่างๆ ในการเชื่อมความสัมพันธ์ แต่ไทยยังคงมองข้ามความมีตัวตนและศักยภาพของรัสเซีย³² ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับไทยในยุคสงครามเย็นนั้น การเปลี่ยนแปลงภายในสหภาพโซเวียตทำให้ภาพจน์ของรัสเซียดีขึ้นในสายตาของบรรดาประเทศอาเซียน แต่การเยื่อมเยื่อนระหว่างผู้นำรัฐบาลของทั้งสองประเทศ มักเป็นการเยื่อนในระดับรัฐมนตรีช่วยว่าการต่างประเทศ อีกทั้งความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับรัสเซียน่าจะได้รับการพัฒนาให้ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ด้วยการขยายการเยื่อนไปสู่ระดับที่สูงขึ้น อาทิ ระดับนายกรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ระหว่างกัน³³

ทางด้านความสัมพันธ์เศรษฐกิจ การค้ากับต่างประเทศของรัสเซียพบว่ารัสเซียค้าขายกับประเทศต่างๆ ในทุกภูมิภาค โดยค้าขายกับยุโรปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66 ของการค้ากับต่างประเทศทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ เอเชีย - แปซิฟิก ประมาณร้อยละ 23 และรัสเซียภายใต้การนำของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน ได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจโดยใช้กลไกตลาดมาตลอด นับตั้งแต่การประกาศเอกราชของรัสเซียในปี ค.ศ. 1991 เยลต์ซินพยายามปฏิรูปเศรษฐกิจด้วยการ

³¹พรพนทิพา ประทุมทิพย์, “ความสัมพันธ์ทวิภาคี ไทย-รัสเซีย,” ใน *วิทยเอเชียแอสี*, : 2540.

³²สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงมอสโก สหพันธรัฐรัสเซีย, “รัสเซีย-ไทย : เวลาที่หายไป และความท้าทายที่รอคอย,” การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ทิศทางความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียและเครือรัฐเอกราช (มิถุนายน 2546).

³³จุลชีพ ชินวรรณ, การเปลี่ยนแปลงในรัสเซียและยุโรป – ผลกระทบต่อไทยและเอเชียตะวันออก , *วารสารยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2543).

ดำเนินนโยบายต่างๆ อาทิ การปล่อยราคาสินค้าลอยตัวโดยเสรี การดำเนินนโยบายการเงินการคลังอย่างเข้มงวด การแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นของเอกชน การปฏิรูประบบการเงินการธนาคาร และส่งเสริมการลงทุนของต่างชาติ แต่ก็ต้องพบกับอุปสรรค เพราะขาดแคลนเงินทุน และบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการดำเนินธุรกิจแบบเสรีนิยม³⁴

ในด้านปริมาณการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียจะมีมูลค่าเพิ่มขึ้นโดยตลอด แต่ระดับการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจยังไม่ได้ตอบสนองศักยภาพทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ของทั้งสองฝ่าย จึงควรสนับสนุนให้มีการขยายการค้าและการลงทุนโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการค้า การจัดงานแสดงสินค้า และการจัดสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการค้า และเป็นเวทีพบปะของนักธุรกิจของทั้งสองประเทศ นอกจากนี้ทั้งสองฝ่ายยังเห็นตรงกันว่า ควรเพิ่มความร่วมมือทางด้านการท่องเที่ยวให้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมและกระตุ้นภาคธุรกิจและเอกชนไทยให้ร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น โดยการจัดตั้งสภาธุรกิจ (Business council) นอกจากนี้ ฝ่ายรัสเซียเสนอให้มีการจัดตั้งบริษัทร่วมลงทุนการขนส่งสินค้าทางอากาศ เพื่อสนับสนุนการขนส่งสินค้าทางอากาศระหว่างไทยกับรัสเซีย อีกด้วย³⁵

กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับรัสเซียพบว่า เศรษฐกิจรัสเซียอยู่ในสภาพ “แข็งแกร่งและมีเสถียรภาพ ” และกำลังเป็นที่สนใจของทั่วโลก โดยเฉพาะ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่พยายามฟื้นฟูสัมพันธไทย-รัสเซีย ที่มีมานานกว่า 100 ปี เพื่อปูทางก้าวไปสู่การเป็น “หุ้นส่วนยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership)” จากตัวเลขในปี ค.ศ. 2003 พบว่าการค้าสองฝ่ายก้าวหน้าไปมาก มูลค่าการค้ารวมปีนี้ประมาณ 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และจากศักยภาพการค้าสองฝ่ายเชื่อว่าจะเพิ่มพูนการค้าระหว่างกันได้อีกมาก เช่น การค้าแบบแลกเปลี่ยน (Barter Trade) ด้านพลังงาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความร่วมมือด้านอวกาศ รวมถึงการลงทุนอื่นๆ ซึ่งจะผลักดันให้การค้าพุ่งสูงยิ่งขึ้น และฐานทางเศรษฐกิจระหว่างสองฝ่ายจะแข็งแกร่งยิ่งขึ้นด้วย³⁶ แม้ปัจจุบันรัสเซียจะเกินดุลการค้าไทย แต่รัสเซียมีความต้องการสินค้าจากไทยเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นไปได้

³⁴ วัฒนะ คูนวงศ์, สหพันธรัฐรัสเซียในภาพรวม, ในวิทยุเอเชียเสรี, : 2540.

³⁵ พรรณทิพา ประทุมทิพย์, ความสัมพันธ์ ทวิภาคีไทย-รัสเซีย, ใน วิทยุเอเชียเสรี, : 2540.

³⁶ หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ประจำวันที่ 15 - 17 ธันวาคม 2548, ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับประเทศรัสเซีย [ออนไลน์], 25 กรกฎาคม 2554. แหล่งที่มา www.tiewrussia.com/

ที่ทั้งสองฝ่ายจะทำข้อตกลง “บาร์เตอร์เทรด” โดยไทยซื้อสินค้าจากรัสเซีย และรัสเซียแลกเปลี่ยนสินค้าไทยตอบแทนไป นอกจากนี้รัฐบาลทั้งสองฝ่ายยังทำข้อตกลง ที่จะปรับปรุง เงื่อนไขข้อกำหนดต่างๆ ที่มีระหว่างกันใหม่ โดยเฉพาะกฎหมายด้านการค้าเพื่อแก้ไข และลงนามกฎหมายใหม่ รวมถึงกฎหมายเรื่องภาษี เช่น การลดภาษี และยกเลิกภาษีที่ไม่จำเป็น เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักธุรกิจ การลงทุน และการค้า

กล่าวโดยสรุป ในอดีตไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อรัสเซียพยายามสร้างความสัมพันธ์เพื่อถ่วงดุลอำนาจกับอังกฤษและฝรั่งเศส แต่ภายหลังจากที่รัสเซียเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้ผู้ปกครองไทยมีความหวาดระแวง และไม่ปรารถนาจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดด้วย อย่างไรก็ตาม ในสมัยนายกรัฐมนตรีเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นโยบายของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างโดยมีการเดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียต และเริ่มขยายการติดต่อการค้ากับสหภาพโซเวียตมากขึ้น ในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับมหาอำนาจอื่นๆ แล้ว³⁷ ไทยกับรัสเซียไม่ค่อยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดนัก รัสเซียยังเผชิญกับปัญหาความไม่สงบภายในประเทศ และยังคงดำเนินการปฏิรูปการเมือง ล้าหน้าการปฏิรูปเศรษฐกิจมากเกินไป การลงทุนและการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียยังมีน้อยทั้งที่โอกาสการลงทุนในรัสเซีย มีลู่ทางขยายตัวได้อีกมาก แต่อย่างไรก็ตาม นโยบายต่างประเทศของไทยที่ผ่านมา มีลักษณะแบบรอบทิศทาง โดยเน้นความมั่นคงในระยะแรกแล้วเพิ่มมิติเศรษฐกิจในเวลาต่อมา แต่ยังคงขาดความเป็นระบบและการประสานงาน นโยบายต่างประเทศไทยในทศวรรษที่ 1990 จึงต้องยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนทันเหตุการณ์ และต้องขยายความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ทุกประเทศ แม้มหาอำนาจจะมีได้มีบทบาทสูงเหมือนเมื่อก่อน แต่ก็ยังมีความสำคัญมากโดยรัสเซียจะทวีความสำคัญเพิ่มขึ้นในฐานะคู่ค้าของไทย³⁸

³⁷อุไรวรรณ ธนสถิต , นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหรัฐอเมริกา (2518-2545), พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2546).

³⁸จุลชีพ ชินวรรณ, นโยบายต่างประเทศของไทยในทศวรรษที่ 1980 : การย้อนพินิจ, (ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ สถาบันการต่างประเทศ วังสราญรมย์, 2533).

บทที่ 2

ปัจจัยระยะห่างทางวัฒนธรรม

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศต่างๆ มีแนวโน้มที่จะลดปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน¹ ระยะห่างทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ความแตกต่างทางด้านภาษา ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์หรือชนชาติ และศาสนา ประกอบกับการขาดความเชื่อถือและความไว้วางใจระหว่างกัน ตลอดจนความหลากหลายทางความเชื่อและบรรทัดฐานด้านความเสมอภาค อันตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ต่างส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ดังนั้นลักษณะความสัมพันธ์แบบทวิภาคี อันมีรูปแบบของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะข้ามพรมแดน อาจส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ในด้านการค้าระหว่างประเทศและการลงทุนระหว่างกัน² กิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้รับผลกระทบจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์และศาสนาเป็นอย่างมาก โดยส่งผลต่อความต้องการสินค้าประเภทหนึ่งๆ เช่น สินค้าประเภทอาหารจะมีความอ่อนไหวเป็นอันดับแรกต่อระยะห่างทางวัฒนธรรม และสินค้าเหล่านี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับพฤติกรรมการบริโภคที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงในกลุ่มสังคม³ ดังนั้นลักษณะความสัมพันธ์แบบทวิภาคี อันมีรูปแบบของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะข้ามพรมแดน มีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ระหว่างไทยและรัสเซียในด้านการค้าระหว่างประเทศ

ในการศึกษาปัจจัยระยะห่างทางวัฒนธรรม ผู้เขียนศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของรัสเซีย ความหลากหลายทางเชื้อชาติของรัสเซียที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ และการวิเคราะห์ปัจจัยระยะห่างทางวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย

¹Pankaj Ghemawat, *Redefining Global Strategy : Crossing Borders in a World Where Differences Still Matter* (Boston: Massachusetts, 2007), pp. 41-42.

²Ibid., pp. 40-42.

³Ibid., p. 50.

2.1 กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของรัสเซีย

บรรพบุรุษของชาวรัสเซีย คือ พวกสลาฟตะวันออก (Eastern Slavs) ได้ก่อตั้งอาณาจักรคีฟรุส (Kievan Rus) ขึ้นในปี ค.ศ. 880 อันถือเป็นอาณาจักรแรกของรัสเซีย ซึ่งต้องเผชิญกับศัตรูภายนอกอยู่บ่อยครั้ง ได้แก่ พวกคะซาร์ (Khazars) อนารยชนเปชีเนค (Pechenegs) และโปลอฟซี (Polovtsy) ซึ่งเป็นอนารยชนกลุ่มใหม่ในศตวรรษที่ 11⁴ อย่างไรก็ตามการต่อสู้กับศัตรูภายนอกบ่อยครั้งก่อให้เกิดความรู้สึกหลอมรวมกันเป็นชาติ เนื่องจากได้ร่วมแรงร่วมใจกันต่อสู้กับศัตรูภายนอกด้วยกัน ทางด้านวัฒนธรรม รัสเซียได้รับคริสต์ศาสนานิกายออร์ทอดอกซ์มาเป็นศาสนาประจำชาติ อันส่งผลชาวรัสเซียมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างออกไปจากชาวยุโรปส่วนใหญ่ซึ่งนับถือคริสต์ศาสนาแบบโรมัน และทำให้รัสเซียมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองที่แตกต่างจากพวกสลาฟอื่น เช่น โปแลนด์ ซึ่งเลือกนับถือคริสต์ศาสนาแบบโรมันคาทอลิก และประการสำคัญ คือ ทำให้รัสเซียไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจหรือการถูกบงการโดยศาสนาจากเหล่ายุโรปตะวันตกในสมัยกลาง

ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 18 สมัยพระนางแคทเธอรีนที่ 2 หรือ แคทเธอรีน มหาราชินี (Catherine the Great) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิรูปประเทศให้ทัดเทียมยุโรปตะวันตก ทางด้านนามธรรมหรือแนวความคิด ซึ่งแตกต่างจากในสมัยพระเจ้าปีเตอร์ที่พยายามให้รัสเซียทัดเทียมกับยุโรปในด้านรูปธรรมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นแนวความคิดของนักปราชญ์ยุโรปตะวันตกในแนวทางเสรีประชาธิปไตยจึงได้รับการสนับสนุนเผยแพร่ เช่น ความคิดของมองเตสกีเยอ (Montesquieu) วอลแตร์ (Voltaire) และรูสโซ (Rousseau) ได้เป็นที่สนใจศึกษาในหมู่ปัญญาชนชาวรัสเซีย กล่าวได้ว่าแนวความคิดแบบประชาธิปไตยซึ่งเข้ามาในคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีอิทธิพลต่อปัญญาชนชาวรัสเซียอย่างยิ่ง นอกจากนี้พระนางแคทเธอรีนที่ 2 ได้ปฏิรูปการศึกษา โดยให้มีระดับประถมและมัธยม ต่อมาในช่วง ค.ศ. 1775 มีการปฏิรูปการปกครองให้มีลักษณะเป็นพลเรือนมากขึ้นและมีความเป็นทหารน้อยลง อีกทั้งปฏิรูปด้านกฎหมายแต่ก็มีลักษณะที่ยังไม่ก้าวหน้ามากนัก

ผลสำคัญจากการปฏิรูปในรัสเซีย คือ การเพิ่มขึ้นของข้าราชการ ปัญญาชน แต่ยังมีชนชั้นกระฎุมพีที่ประกอบธุรกิจการค้า และอุตสาหกรรมเช่นยุโรปตะวันตก รัสเซียในปี ค.ศ. 1800 มีผู้จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย 4,000 คน และมีนายทหารที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนทหารและ

⁴ธีรยุทธ บุญมี, *ชาตินิยมและหลังชาตินิยม* (กรุงเทพฯ : สายธาร, 2547) หน้า 92.

การช่างที่ต้งขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าปีเตอร์ มหาราชจำนวนมาก⁵ ปัญญาชนในช่วงดังกล่าวแบ่งออกเป็นสองกระแสความคิดใหญ่ คือ กระแสที่ต้องการพัฒนาประเทศให้เป็นตะวันตกเต็มตัว ได้รับอิทธิพลแนวความคิดจากการปฏิวัติฝรั่งเศส เกิดจากกลุ่มนายทหารที่ต้องสู้รบกับกองทัพฝรั่งเศสของนโปเลียน พวกเขาไม่ต้องการให้ชาวรัสเซียเป็นทาสและไพร่อีกต่อไป ต้องการให้มีเสรีภาพเท่าเทียมกัน ให้ชาวนามีที่ดินทำกิน สร้างระบบสาธารณรัฐ แต่ยังไม่ให้สิทธิในการเมืองตัวแทนปกครองแก่ประชาชน พวกเขา ก่อการกบฏในปี ค.ศ. 1820 และ ค.ศ. 1825 แต่ก็ถูกกวาดล้างอย่างรวดเร็ว⁶ อีกกระแสหนึ่งคือ กลุ่มที่ต้องการสร้างความยิ่งใหญ่ให้ชาติสลาฟ ซึ่งมีรัสเซียเป็นแกนนำ คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นนักเขียน นักประพันธ์และนักกวี ปัญญาชนกลุ่มนี้ต้องการให้ชาติรัสเซียหรือชาวสลาฟมีความยิ่งใหญ่ ซึ่งมีการเคลื่อนไหวในช่วงทศวรรษ 1730-1760 โดยได้รับแนวความคิดชาตินิยมจากของเยอรมัน ส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้มีพื้นฐานมาจากสามัญชน ได้ถูกเปลี่ยนความคิดและวิถีชีวิตจากการปฏิรูประบบการศึกษาของพระเจ้าปีเตอร์และพระนางแคทเธอรีน แต่ก็ไม่สามารถก้าวไปสู่สังคมของขุนนางชั้นสูงได้ พวกเขาจึงต้องแสวงหาหรือสร้างสิ่งที่เป็นจุดหมาย นั่นคือ แผ่นดินเกิด

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แนวความคิดแบบชาตินิยมและสังคมนิยมจากยุโรปตะวันตกได้เข้ามา มีอิทธิพลในรัสเซีย ส่งผลทำให้เกิดแนวคิดสองแนว ได้แก่ แนวความคิดแบบสลาฟนิยมซึ่งได้อิทธิพลมาจากลัทธิชาตินิยมและแนวความคิดแบบตะวันตก ซึ่งได้อิทธิพลจากลัทธิสังคมนิยม กล่าวคือ ในด้านแนวความคิดแบบสลาฟนิยม แม้ว่าความคิดชาตินิยมจากยุโรปตะวันตกจะมีส่วนทำให้เกิดแนวความคิดสลาฟนิยม แต่แนวความคิดสลาฟนิยมนี้ต่อต้านอิทธิพลตะวันตก รักความเป็นชนชาติสลาฟของชาวรัสเซีย นิยมเอกลักษณ์ของชาวสลาฟ อาทิ การนับถือคริสต์ศาสนาแบบออร์ทอดอกซ์ และรักษาขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของรัสเซีย ดังเช่น การมีสภาเมือง (Vyeche) แบบในสมัยศัฟรุส ที่เชื่อว่าข้อตกลงร่วมกันเท่านั้นที่จะตั้งเป็นกฎหมายได้ ไม่ใช่การตามเสียงข้างมากตามหลักประชาธิปไตยของยุโรปตะวันตก แนวความคิดสลาฟนิยมนี้นำไปสู่ลัทธิสลาฟร่วม (Pan-Slavism) ซึ่งขยายไปจนถึงชนชาติสลาฟในยุโรปตะวันออกซึ่งนับถือคริสต์ศาสนาแบบออร์ทอดอกซ์เช่นเดียวกับรัสเซีย พวกเขาสลาฟร่วมมีความเห็นว่าชาวสลาฟทั้งหมดควรรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และรัสเซียควรให้ความช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองชาวสลาฟในยุโรปตะวันออกซึ่งอยู่ใต้จักรวรรดิออตโตมัน ดังนั้นแนวความคิดสลาฟ

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

นิยมจึงเป็นแนวความคิดที่ต่อต้านตะวันตกและนำไปสู่ลัทธิสหภาพร่วม ซึ่งทำให้รัสเซียเข้าไปมีบทบาทต่อการเมืองระหว่างประเทศ และเข้าสู่สงครามหลายครั้งเพื่อปกป้องชนชาติสหภาพในยุโรปตะวันออก ในด้านแนวความคิดแบบตะวันตก หมายถึงแนวความคิดที่ได้รับมาจากตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่สำคัญ คือ แนวความคิดสังคมนิยมแบบยูโทเปีย (Utopian Socialism) และ แนวความคิดสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์ (Marxist Socialism) โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้⁷

แนวความคิดสังคมนิยมแบบยูโทเปีย เป็นลัทธิสังคมนิยมแบบอุดมคติ แนวความคิดนี้ ก่อให้เกิดขบวนการปอปูลิสต์ (Populist) โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ การเข้าหามวลชน ซึ่งหมายถึง ชาวนาหรือเกษตรกร การเชื่อว่ารัสเซียสามารถเข้าสู่ยุคสังคมนิยมได้โดยไม่ผ่านยุคทุนนิยม และบางกลุ่มได้ใช้วิธีการก่อการร้ายที่รุนแรงด้วยการลอบสังหารพระเจ้าซาร์ จึงทำให้ถูกปราบปรามโดยรัฐ ขบวนการปอปูลิสต์นำรัสเซียเข้าสู่สังคมนิยมไม่สำเร็จ เนื่องจากชาวนาไม่มีจิตสำนึกทางการเมือง และยังคงรักภักดีต่อพระเจ้าซาร์ ขบวนการดังกล่าวได้ถูกปราบปรามอย่างมาก⁸

สำหรับแนวความคิดสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์ ก่อให้เกิดลัทธิมาร์กซิสต์แบบรัสเซีย (Russian Marxism) โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ การถือว่ากรรมกรคือมวลชนที่จะทำการปฏิวัติ การเชื่อในทฤษฎีประวัติศาสตร์ของมาร์กซิสต์ที่ว่าสังคมนิยมจะต้องวิวัฒนาการเข้าสู่สังคมนายทุนเสียก่อน จึงจะเข้าสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ได้ และการสะสมพลังแห่งการรอคอยเวลาให้สังคมนายทุนถึงจุดที่จะสลาย ดังนั้น จึงไม่แสดงตนอย่างเปิดเผยหรือก่อการร้ายแบบขบวนการปอปูลิสต์ จึงทำให้ไม่ถูกปราบปราม ต่อมาพวกมาร์กซิสต์แบบรัสเซียได้กลายเป็นพลังในการปฏิวัติ โดยมีเลนินเป็นผู้นำพรรคบอลเชวิค (Bolshevik) ซึ่งแยกออกมาจากพรรค Social Democrat⁹

ดังนั้นเมื่อจักรวรรดิรัสเซียได้รับอิทธิพลตะวันตกตั้งแต่สมัยพระเจ้าปีเตอร์มหาราชเป็นต้นมา อิทธิพลตะวันตกทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรมได้เข้ามาในรัสเซีย หล่อหลอมรัสเซียและทำให้รัสเซีย

⁷Irving Louis Horowitz, *Socialist Utopias and Scientific Socialists: Primary Fanaticisms and Secondary Contradictions* [Online], 23 August 2011. Available from : <http://www.jstor.org/stable/684438>

⁸Irving Louis Horowitz.

⁹Irving Louis Horowitz.

มีความยิ่งใหญ่เป็นจักรวรรดิ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความขัดแย้งทางแนวความคิดทางการเมือง หลากหลายรูปแบบ เช่น แบบเสรีประชาธิปไตย ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 แนวความคิดแบบสลาฟนิยม สังคมนิยมแบบยูโทเปีย และสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แนวความคิดสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์มีบทบาทอย่างมากในคริสต์ศตวรรษที่ 20 กล่าวได้ว่าการหล่อหลอมความคิดชาตินิยมในรัสเซียมีพัฒนาการโดยเริ่มมาจากการปฏิรูปของชนชั้นนำ คือ กษัตริย์และขุนนาง ให้เป็นรัฐแบบสมัยใหม่ จนทำให้เกิดชนชั้นกลางและปัญญาชนซึ่งน้อมรับเอาแนวความคิดชาตินิยมและสังคมนิยมมาผลักดันการปฏิรูปอีกชั้นหนึ่ง

กระแสชาตินิยมชาวสลาฟเข้มข้นและมีความรุนแรงมากในรัสเซีย โดยความพยายามโน้มน้าวให้เห็นว่าเชื้อสายชาวสลาฟเป็นเชื้อสายที่มีความแข็งแกร่งและเหนือกว่าชนชาติอื่น ๆ รวมทั้งแผ่นดินรัสเซียในปัจจุบันนี้เป็นแผ่นดินที่มีไว้เพื่อสำหรับชาวรัสเซียเท่านั้น ผู้ใดที่เป็นชนชาติอื่นซึ่งต่ำต้อยกว่านั้นไม่มีสิทธิ์ที่จะเข้ามาประกอบอาชีพหรือใช้ชีวิตในแผ่นดินของพวกเขา ซึ่งชนชาติที่ถูกมองว่าต่ำต้อยนั้น คือชนชาติใด ๆ ที่ไม่ใช่ชนชาวสลาฟ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเป้าหมายของกลุ่มจะมุ่งเน้นไปที่ชาวต่างชาติต่างสีผิวที่สามารถแบ่งแยกออกจากชาวสลาฟได้ง่าย ได้แก่ ชาวแอฟริกาและชาวเอเชียที่พบมากในรัสเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเอเชียกลางซึ่งเป็นกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและมีสภาพเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคง ประชากรโดยส่วนใหญ่มีรายได้น้อยทำให้เกิดภาวะการย้ายถิ่นเพื่อเข้ามาประกอบอาชีพ ในรัสเซีย ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพในระดับล่าง ทำให้ คนรัสเซีย กดขี่ข่มเหง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนีโอนาซี (Neo-Nazism) ซึ่งใช้ความรุนแรงในการแบ่งแยกเชื้อชาติ¹⁰ ทำร้ายชนชาติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชนชาวสลาฟ รวมทั้งการทำร้ายหรือฆ่าชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัย ประกอบอาชีพศึกษาต่อหรือเข้ามาท่องเที่ยวในรัสเซีย อันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายอย่างชัดเจน

กลุ่มนีโอนาซีในรัสเซียจะมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ คือ การตัดทรงผมสกินเฮด (Skinhead) ผมสั้นเกรียน และมีการแต่งกายคล้ายทหาร มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ เนื่องจากลักษณะของลัทธินีโอนาซีนั้นไม่มีผู้นำที่ชัดเจน จะให้ความสำคัญถึงการรำลึกถึงผู้นำในวันสำคัญของกลุ่มเท่านั้นทำให้การที่จะรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรขนาดใหญ่จึงเป็นไปได้ยาก ประกอบกับเป็นการ

¹⁰ Timothy Alan Tilton Review by: R. Cecil, *Neo-Nazism, and the Peasantry* [Online], 19 October 2011. Available from : <http://www.jstor.org/stable/2616798>

กระทำที่ผิดกฎหมายยิ่งทำให้การรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรขนาดใหญ่อย่างเปิดเผยแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย¹¹ ซึ่งสถานที่ที่จะมีการรวมตัวกันนั้น ได้แก่ ในโรงเรียนมัธยม โรงเรียนอาชีวะ รวมถึงในกลุ่มคนว่างงานซึ่งจะได้รับแรงชักจูงให้หลงเชื่อว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะการว่างงานเช่นนี้เนื่องจากการเข้ามาของชาวต่างชาติซึ่งมาแย่งอาชีพ ด้วยสภาวะที่ต้องตกอยู่ภายใต้ความกดดันจากรายได้เนื่องประกอบกับภาวะว่างงานทำให้คนกลุ่มนี้สามารถถูกชักจูงได้โดยง่ายและเป็นแรงกระตุ้นที่จะทำให้เกิดการกระทำผิดได้ง่าย จากการรวมตัวกันของกลุ่มคนเหล่านี้ได้เกิดการขยายตัวจนเป็นองค์กรขนาดเล็กที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ของนีโอนาซีในรัสเซีย¹²

กล่าวโดยสรุป แนวทางพัฒนาการชาตินิยมของรัสเซียมีจุดเริ่มต้นมาจากการปฏิรูปของชนชั้นนำในแนวทางการปกครองและสร้างวัฒนธรรม แต่ไม่สำเร็จ จึงได้เกิดการเคลื่อนไหวชาตินิยมของปัญญาชน ชนชั้นกลางและประชาชน แต่ก็ไม่สำเร็จ แนวการปฏิรูปจากชนชั้นนำถูกโค่นล้มโดยขบวนการสังคมนิยมในปี ค.ศ. 1917 แต่ภายใต้ขบวนการสังคมนิยมก็ยังมีกระแสความคิดชาตินิยมลัทธิสลลาฟร่วม (Pan-Slavism) ด้วย และส่งผลให้รัสเซียกลายเป็นจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ ขยายอำนาจครอบคลุมปกครองคนหลายกลุ่มชน ภายหลังจากล่มสลายของสหภาพโซเวียต แนวความคิดชาตินิยมที่ถูกกดไว้ได้แสดงออกมา โดยการแตกตัวออกเป็นรัฐต่างๆ เช่น ยูเครน รัสเซีย และอุซเบกิสถาน เป็นต้น แม้พรมแดนทางภูมิศาสตร์ที่แหลมล้ำและมีปัญหาในเรื่องชาติพันธุ์และศาสนา ส่งผลให้กลายเป็นสงครามชาติพันธุ์และศาสนาที่ปรากฏให้เห็นแจ่มชัดในปัจจุบัน

2.2 ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของรัสเซียกับปัญหาเชชเนีย

ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดตระกูลเดียวกัน และสืบเชื้อชาติมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะเด่นคือ เป็นกลุ่มที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและ

¹¹Andrew Osborne, *Russia's far-right on rise* [Online], 19 October 2011. Available from : http://www.nzherald.co.nz/world/news/article.cfm?c_id=2&objectid=10008515

¹²Timothy Alan Tilton Review by: R. Cecil, *Neo-Nazism, and the Peasantry* [Online], 19 October 2011. Available from : <http://www.jstor.org/stable/2616798>

วัฒนธรรม ความรู้สึกผูกพันนั้นเองที่ทำให้คนเหล่านี้มีความรู้สึกใกล้ชิดกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นนับถือศาสนาเดียวกัน ก็ยิ่งรู้สึกผูกพันกันมากขึ้น ความรู้สึกผูกพัน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สำนึกทางชาติพันธุ์¹³ ประชากรในรัสเซียส่วนใหญ่เป็นชาวรัสเซียร้อยละ 81 ที่เหลือคือชนชาติอื่นๆ เช่น เชื้อสายตาตาร์ (Tatar) มีจำนวนประมาณ 5 ล้านคน เชื้อสายยูเครนซึ่งสืบสายสลาฟตะวันออกมีจำนวน 4 ล้านคน ได้แก่ เบลารุส เยอรมัน ยิว อาร์เมเนีย และคาซัค นอกจากนี้ยังมีชนกลุ่มน้อย และชนเผ่าต่างๆ¹⁴

รัสเซียเป็นประเทศที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดในโลก จึงมีการแบ่งหน่วยการปกครองทั้งสิ้น 89 แห่ง โดยแบ่งออกเป็นสาธารณรัฐ 21 แห่ง ดินแดนปกครองตนเอง 6 แห่ง มณฑล 49 แห่ง สาธารณรัฐปกครองตนเอง 11 แห่ง และ นครสหพันธ์สองแห่ง คือ กรุงมอสโกและนครเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก¹⁵ ด้วยความที่รัสเซียเป็นประเทศที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลมากที่มีการแบ่งเขตการปกครองต่างๆ ทำให้มีชนกลุ่มน้อยต่างๆกระจายอยู่ในแต่ละส่วนพื้นที่ของรัสเซีย เชื้อสายของประชากรที่อาศัยอยู่ในรัสเซียสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ คนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในรัสเซีย เช่น ชาวรัสเซีย ชาวตาตาร์ ชาวโคมิ เป็นต้น กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มที่มีเชื้อสายมาจากสหภาพโซเวียต เช่น ชาวยูเครน ชาวอาร์เมเนีย ชาวคาซัคสถาน เป็นต้น และกลุ่มที่สาม คือ คนต่างชาติหรือเชื้อสายอพยพ เช่น ชาวโรมาเนีย ฮังการี จีน และแอลบานเนีย เป็นต้น¹⁶

ในสมัยสหภาพโซเวียต กลุ่มชนที่มาจากหลากหลายเชื้อชาติ วัฒนธรรม ศาสนา จึงเกิดความคิดรัฐชาติที่สร้างให้เกิดความสามัคคีขึ้นในสังคม โดยการมีนโยบายเพื่อสร้างแนวทางและกรอบ

¹³Graham Smith, *The Masks of Proteus: Russia, Geopolitical Shift and the New Eurasianism* [Online], 18 April 2012.. Available from : <http://www.jstor.org/stable/623236>

¹⁴Boris Groys, *Russia and the West: The Quest for Russian National Identity* [Online], 18 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/20099444>

¹⁵Sascha L. Goluboff, *Fistfights at the Moscow Choral Synagogue: Ethnicity and Ritual in Post-Soviet Russia*, [Online], 18 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/3318388>

¹⁶Graham Smith, *The Masks of Proteus: Russia, Geopolitical Shift and the New Eurasianism* [Online], 18 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/623236>

ความคิดในทิศทางเดียวกันกลายเป็นค่านิยมของประชาชนแห่งสหภาพโซเวียต เพื่อลดความแตกแยกในสังคม และ สร้างความมั่นคงขึ้นแก่รัฐ ในที่สุดจึงมีการสร้างนโยบายและดำเนินการขึ้นในทุกเขต ทุกสาธารณรัฐของสหภาพโซเวียต วิธีการปฏิบัติของรัฐดำเนินมาโดยตลอด เชชเนียซึ่งเป็นสาธารณรัฐปกครองตนเองของรัสเซีย ก็เช่นเดียวกันที่ได้รับการปฏิบัติจากรัฐในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ โดยมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเพื่อเป็นประชาชนแห่งสหภาพโซเวียต¹⁷ แต่การกระทำของรัฐไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเชเชนได้อย่างต่อเนื่อง ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นพลเมืองชายขอบจึงเกิดขึ้นโดยตลอด การละเมิดและรุกรานในสิทธิที่ชาวเชเชนคิดว่าควรจะไปก็ยังมีอยู่ภายใต้ความเป็นประชาชนแห่งสหภาพโซเวียต การรวมกันเพื่อเป็นหนึ่งหรือเพื่อเป็นชาติเดียวกันจึงไม่ประสบผล ณ ดินแดนแห่งนี้ ประกอบกับปมทางประวัติศาสตร์ในอดีตระหว่าง จักรวรรดิรัสเซียกับชาวเชเชนมีความขัดแย้งมาโดยตลอด¹⁸

ในยุคสหภาพโซเวียตปี ค.ศ.1919 กลุ่มชนชาวเชเชนในเชชเนีย-ดาเกสถาน และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ แสดงเจตจำนงที่จะประกาศตัวเองเป็นอิสระภาพแต่ก็ถูกปราบปราม ในที่สุดรัฐบาลเลนินก็ใช้นโยบายเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งโดยสถาปนาให้ดินแดนนี้เป็น “เขตปกครองตนเอง” สำหรับชาวเชเชน ภายใต้การปกครองการปกครองของสหภาพโซเวียตสร้างความไม่พอใจต่อกลุ่มชนเชชเนียอยู่ ต่อเนื่องจากนโยบายรัฐที่วางแผนมาจากส่วนกลาง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบชีวิตวัฒนธรรมในฐานะประชาชนแห่งสหภาพโซเวียต การติดตามของหน่วยราชการลับเพื่อรักษาความมั่นคงในสมัยสตาลิน สิ่งเหล่านี้ต่างสร้างความกดดันต่อการดำรงไว้ซึ่งเจตจำนงของกลุ่มชนเชชเนียจำนวนหนึ่งจนก่อให้เกิดความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะการโดนเนรเทศ การพลัดพรากถิ่นของชนชาวเชชเนียไปยังคาซัคสถานและไซบีเรียในปี ค.ศ.1944 เมื่อถึงสมัยครุสชอฟ มีนโยบายให้ชาวเชเชนย้ายกลับดินแดนมาตุภูมิของตนในปี ค.ศ.1957-1960 แต่การกลับมาครั้งนี้ได้สร้างความขัดแย้งมากขึ้น มีการทับซ้อนที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย

¹⁷P. L. Dash Published by Economic and Political Weekly, Russia's War of Attrition in Chechnya [Online], 22 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/4402405>

¹⁸Economic and Political Weekly, Chechnya: A Triumph for Russian Orthodox 'Civilisation' [Online], 22 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/4404546>

สาธารณูปโภคกับกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่นๆ ความขัดแย้งและความรุนแรงต่อสังคมท้องถิ่นในดินแดนเชชเนียก็มีความรุนแรงขึ้น ชาวเชเชนนั้นไม่เคยคิดว่าตนเป็นประชาชนของรัสเซีย¹⁹

ความขัดแย้งระหว่างชาวเชเชนกับชาวรัสเซีย มีสาเหตุสำคัญ คือ ชาวเชเชนในเชชเนียร้องขอเอกราชจากรัสเซีย แต่ความรู้สึกรักของ ชาวมอสโคว์ต่อแผ่นดินเชชเนียมีความเป็นเจ้าของอย่างรุนแรง และทำให้รัสเซียมองคนเชเชนเป็นดั่งกบฏแยกดินแดน เกิดกระแสต่อสู้เพื่อเอกราช ของชาวเชเชน แต่รัสเซีย ได้จัดการกับปัญหาเชชเนียด้วยนโยบายไร้ความยืดหยุ่นใดๆ โดยรัสเซียกำหนดให้อำนาจปกครองตัวเองเพียงบางส่วนแก่เชชเนีย ในขณะที่เดียวกันชาวเชเชนต้องการเอกราชสมบูรณ์เฉกเช่นรัฐประเทศอื่น เช่น ยูเครนที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต²⁰

ความหลากหลายทางเชื้อชาติส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก เชื้อชาติแต่ละชาติมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นในตัวเอง ด้วยประการดังกล่าวจึงทำให้รัสเซียกลายเป็นประเทศที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมทำให้การท่องเที่ยวได้รับความนิยม เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสถึงการมีวัฒนธรรมที่หลากหลายและความมีเอกลักษณ์ในตัวเอง เช่น ด้านภาษาพูด วัฒนธรรมท้องถิ่น การแต่งกาย เป็นต้น ทำให้รัสเซียมีการผสมผสานของวัฒนธรรมที่หลากหลาย²¹ ผลดีของการมีหลายเชื้อชาติทำให้รัสเซียมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลาย วัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย จุดนี้เองทำให้รัสเซียมีความโดดเด่นกว่าประเทศอื่นๆ เป็นการดึงดูดการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง²² ประการที่สอง คือ เชื้อชาติต่างๆ จะมีความผูกพันกันทางสายเลือด และมีวัฒนธรรมที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการ

¹⁹Economic and Political Weekly, Chechnya: Russian Fiasco Rama Sampath Kumar [Online], 24 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/4403644>

²⁰Boris Groys, Russia and the West: The Quest for Russian National Identity, Boris Groys [Online], 24 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/20099444>

²¹Shawn T. Thelen and Earl D. Honeycutt, Jr., Assessing National Identity in Russia between Generations Using the National Identity Scale [Online], 24 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/25048973>

²²Sascha L. Goluboff, Fistfights at the Moscow Choral Synagogue: Ethnicity and Ritual in Post-Soviet Russia [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/3318388>

สนับสนุนช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย²³ และ
 ประการที่สาม คือ ทำให้เกิดการค้า แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน เนื่องจากความแตกต่างใน
 ทรัพยากรธรรมชาติและความสามารถในการผลิตเพื่อผลตอบแทนที่ดีกว่า ประการที่สี่ คือ เกิดการ
 เรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ ส่งผลให้นำกลับมาพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง และทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากร
 อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันส่งผลให้เชื้อชาติในแต่ละพื้นที่ประกอบ
 อาชีพต่างกันและมีความถนัดต่างกัน นำวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตมาแลกเปลี่ยนกัน เป็นการจัดสรร
 ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ

สำหรับผลกระทบของการมีหลากหลายเชื้อชาติ คือ หากเกิดความขัดแย้งกันระหว่างเชื้อชาติ
 จะส่งผลให้เกิดความรุนแรง ส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศ เนื่องจากชาติพันธุ์มีความผูกพันกันมาก
 จึงเกิดความสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนคงความเป็นใหญ่กว่าชาติพันธุ์อื่นๆ และการมีหลากหลายเชื้อ
 ชาติ ย่อมแสดงถึงความแตกต่างในด้านศาสนา ความมีหลากหลายเชื้อชาติทำให้เกิดลัทธิชาตินิยม
 และนำไปสู่ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ มีการวางระเบิด ลักพาตัว ฆ่าล้างแค้น ส่งผลต่อความมั่นคงของ
 ประเทศ²⁴

2.3 ประเมินปัจจัย ทางวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้า ระหว่างไทยกับรัสเซีย

วัฒนธรรมทางธุรกิจของรัสเซียมีพื้นฐานมาจากธรรมเนียมปฏิบัติและวิถีชีวิตของชาวรัสเซีย ที่
 ได้ถ่ายทอดและหล่อหลอมมาจากครั้งในอดีต นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ต่อการดำเนิน
 กิจกรรมทางการค้าระหว่างประเทศกับรัสเซีย เมื่อครั้งในอดีต การที่ชาวรัสเซียต้องประสบกับความ
 ทุกข์ยากอย่างแสนสาหัสจากการทำสงคราม การตกเป็นทาสของ พวกมองโกล-ตาดาร์ในฐานะทาสติด
 ที่ดิน ตลอดจน ความเดือดร้อน จากภัยสงคราม การปฏิวัติ และการปฏิรูป และเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดใน
 สถานการณ์ดังกล่าว ได้ทำให้ต้องหลอกตนเอง ให้กำลังใจตนเอง เชื้อมั่นในตัวเอง รอคอยความช่วยเหลือ

²³ John O'Loughlin Gerard Toal and Vladimir Kolossov, *Russian Geopolitical Culture and Public Opinion: The Masks of Proteus* [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/3804409>

²⁴ P. L. Dash, *Russia's War of Attrition in Chechnya* [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/4402405>

จากผู้อื่น มีความ ระมัดระวัง มีความ อุดหนุน และรอให้เกิด ปาฏิหาริย์มากกว่าจะทำให้เกิดขึ้นด้วย
ความสามารถของตนเอง

สภาพสังคมรัสเซียเป็นสังคมอุปถัมภ์ที่ แนบแน่น ชาวรัสเซียที่มีสายสัมพันธ์เป็นญาติ บิดา มารดา มิตรสหาย มักช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทุกๆด้านอย่างเต็มความสามารถ หากมีโอกาส แม้ประสบ กับความ ยุ่งยากลำบาก เสี่ยงภัยหรือผิดกฎหมายก็ ตาม ด้วยเหตุนี้สะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดใน ภาพลักษณ์ของ นักการเมือง ที่นิยมแต่งตั้งหรือสนับสนุน บุคคลใกล้ชิด ของตนเองเข้าดำรงตำแหน่ง สำคัญต่างๆ ที่ตนเองสามารถสนับสนุนหรือแต่งตั้งได้ ในขณะเดียวกัน หากบุคคลใกล้ชิด เหล่านั้นทำ ผิดหรือถูกกลั่นแกล้งก็จะปกป้องและช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ดังตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ คณะรัฐมนตรีของประธานาธิบดีตั้งแต่สมัยประธานาธิบดีบอริส เยล ตซินจนถึงคณะรัฐมนตรีของ ประธานาธิบดีดมิตรี เมดเวเดฟ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการแต่งตั้ง มิตรสหาย ขึ้นดำรงตำแหน่ง หรือ อีกรกรณีหนึ่งคือสาย สัมพันธ์ในลักษณะ เพื่อนของเพื่อนที่มีความสนิทสนม ใกล้ชิดกัน จากความ ช่วยเหลือที่ไม่มีข้อจำกัดดังกล่าวทำให้ความเคารพและนับถือระหว่างบุคคลยังคงมีอยู่ ซึ่งเป็นข้อ แตกต่างจากชาวยุโรปตะวันตกและชาวอเมริกัน นั่นคือ บุตรหลานชาวรัสเซียจะยังคงเคารพและนับถือ บิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ของตนและเลี้ยงดูกันไปตลอดชีวิต สำหรับมิตรสหาย ก็จะคบและช่วยเหลือ กันไปตลอดชีวิตเช่นกัน²⁵

ชาวต่างชาติในรัสเซียมักจะพบว่าชาวรัสเซียเป็นชนชาติที่ไม่ยิ้มแย้มแจ่มใส และดูไม่เป็นมิตร แต่หากได้สัมผัสกับชาวรัสเซียอย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่า ชาวรัสเซียชอบคบเพื่อนและใจดี เพียงแต่การ ระมัดระวังคนที่ไม่รู้จักมากเกินไป ทำให้คนต่างวัฒนธรรมเห็นว่าชาวรัสเซียเป็นคนที่คบยาก ซึ่งก็เป็น จริงตามนั้น แต่เมื่อได้คบเป็นเพื่อนสนิทกันแล้วก็จะพบว่าเป็นอีกบุคลิกหนึ่งที่ตรงกันข้าม เพราะจะเห็น ว่าชาวรัสเซียเป็นคนรักสนุก ยิ้มแย้มแจ่มใส ชอบเกรงใจ จริงใจ และชอบช่วยเหลือ ผู้อื่น²⁶ นอกจากนี้ การใช้ชีวิตของคนต่างชาติในรัสเซียค่อนข้างลำบาก คนรัสเซียบางคนหยาบคายและชอบแสดงอำนาจ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ยามเฝ้าอาคาร เลขานุการและข้าราชการ ระดับล่าง ดังนั้นจึงต้องใช้ความระมัดระวังเมื่อจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับคนกลุ่มนี้²⁷ และผู้ให้บริการชาว

²⁵ ดร. รมย์ ภิรมนตรี, “มารู้จักชาวรัสเซียกันเถอะ,” วารสารรัสเซียศึกษา ปีที่ 1, ฉบับที่ 1-2 (2553): 48-49.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49-50.

รัสเซียในร้านค้าหรือพนักงานชายเมินเฉยต่อลูกค้า หรือแสดงความไม่ยินดีที่จะให้บริการ²⁸ ทุกสิ่งทุกอย่างมีผลมาจากสมัยคอมมิวนิสต์ สิ่งที่เกิดก่อกองมาจากสมัยคอมมิวนิสต์ เช่น สมัยคอมมิวนิสต์ทำงานเท่าไรก็ได้เท่าเดิม ภายหลังจากสหภาพโซเวียตล่มสลาย ลักษณะนิสัยของคนที่เกิดก่อกองมาจากสมัยคอมมิวนิสต์ คือ ตลาดมีการแบ่งแยก คนรัสเซียไม่มีจิตใจบริการแต่กลุ่มคอเคซัสมี จิตบริการ ในสายเลือด

ลักษณะนิสัยของ ชาวรัสเซีย อีกประการหนึ่ง คือ การ ไม่นิยมวางแผนชีวิตเป็นระยะเวลานาน ชาวรัสเซียส่วนใหญ่ได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด จนทำให้ขาดความเชื่อมั่นในอนาคต สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนออกมาทางความคิดและการกระทำของชาวรัสเซียในปัจจุบัน ซึ่ง เห็นได้ จากวัฒนธรรมการทำธุรกิจที่มีการเปิดและปิดบริษัทบ่อยเพื่อเลี่ยงภาษีและหนีคู่ค้า การไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ค้า และการ ชอบทำธุรกิจที่มีผลกำไรมากในระยะเวลานั้นสั้น นอกจากนี้เนื่องด้วย วัฒนธรรมการรักษาความลับขององค์กรในสมัยโซเวียตยังคงหลงเหลืออยู่ในพฤติกรรมการทำงานของคนรัสเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวรัสเซียที่เกิดและโตในสมัยโซเวียตหรือพวกที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป คนกลุ่มนี้จะไม่วิพากษ์วิจารณ์งานของเพื่อนร่วมงานและไม่ยินยอมนำเรื่องขององค์กรออกไปพูดภายนอก แต่ในด้าน การเคาเคอพบต่อกฎหมาย พบว่า ชาวรัสเซียส่วนหนึ่งไม่ค่อยเคารพกฎหมาย ไม่เคารพกฎระเบียบ หย่อนยานในหน้าที่ และไม่มีวินัย เห็นได้จาก นักธุรกิจบางคนชอบโกงคู่ค้าและหลีกเลี่ยงภาษี อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐบางคนชอบรับสินบน²⁹

อุปนิสัยของชาวรัสเซียเป็นคนเจ้าระเบียบ เคารพกฎเกณฑ์ ค่อนข้างระวาง ไม่ค่อยสนใจ ไม่ค่อยยิ้ม ไม่กระตือรือร้น ไม่เปิดเผยกับคนต่างชาติ ไม่ฟุ่มเฟือย ทำงานเรื่อยๆ และซื่อสัตย์กับหมู่คณะ ภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต และรัสเซียแยกออกมาเป็นสหพันธรัฐรัสเซียแล้ว ประชากรจะเริ่มรับรู้และให้ความสนใจในการเมืองการปกครองมากขึ้น มีการแสดงออกในการประท้วงความไม่ถูกต้องในสังคม โดยเฉพาะที่เกิดจากการฉ้อราษฎร์บังหลวงของผู้ปกครองบางคน คนงานนัดหยุดงานเพื่อเรียกร้องสภาพชีวิตที่ดีกว่า และพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองมากขึ้น สิ่ง

²⁸ สัมภาษณ์ ดร. รมย์ ภิรมนตรี, ผู้อำนวยการศูนย์รัสเซียศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 12 กรกฎาคม 2554.

²⁹ ดร. รมย์ ภิรมนตรี, “มารู้จักชาวรัสเซียกันเถอะ,” วารสารรัสเซียศึกษา ปีที่ 1, ฉบับที่ 1-2 (2553): 54-57

เหล่านี้ชี้ให้เห็นแนวโน้มของประชาชนรัสเซียในช่วงต่อไปว่า จะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะการกระตือรือร้น เปิดเผย ติดต่อกับคนต่างชาติ กล้าแสดงความคิดเห็นและกล้าที่จะแสดงออกในลักษณะประชาธิปไตยมากขึ้น

หากมองในแง่ความรักชาติแล้ว คนรัสเซียอาจจะรักชาติน้อยลงกว่าสมัยสหภาพโซเวียต ทั้งนี้เพราะทุกคนมีปัญหาด้านความไม่มั่นคงในชีวิต ไม่แน่ว่าในการปกครองของรัฐที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่แน่ใจว่าระบบเศรษฐกิจของประเทศ อาจกล่าวได้ว่า คนรัสเซียพยายามเอาตัวรอดให้มากที่สุด รัฐหรือประเทศของพวกเขาไม่ได้ยิ่งใหญ่อย่างที่พวกเขาภูมิใจ รัฐบาลที่ปกครองแม้ว่าจะพยายามแก้ไขปัญหาก็ยังไม่ได้ทำให้ประเทศยิ่งใหญ่เช่นในอดีต รวมทั้งทำให้พวกเขาต้องทุกข์ยากมากขึ้น รัฐบาลรัสเซียพยายามปลุกฝังแนวความคิดในการรักชาติให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน และเชื่อว่าหากเกิดอะไรที่เกี่วข้องกับรัสเซีย คนรัสเซียจะรวมตัวกันและแสดงความรักชาติในการสนับสนุนรัฐบาลเพื่อต่อต้านกับภัยคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้นกับประเทศ

ในการดำรงชีวิตของครอบครัว คนรัสเซียในสมัยสหภาพโซเวียตมีงานทำทุกคน แต่ในสมัยปัจจุบัน การดำรงชีพที่สามารถสร้างเงินได้มีน้อยลงเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ รัฐต้องลดกำลังเจ้าหน้าที่รัฐลง มีการปรับโครงสร้างหน่วยงานรัฐลง ปลดคนออกจากราชการ มีการขายรัฐวิสาหกิจหลายอย่างของรัฐให้แก่เอกชน ทำให้คนรัสเซียต้องเผชิญกับสภาพที่ผันผวนกับระบบการจ้างงาน และการหางานที่สามารถดำรงชีวิตของตนเองได้ การจากครอบครัวในชนบทมาเพื่อหางานทำเป็นแรงงานก่อสร้าง แรงงานตามโรงงาน หรืองานในเมืองใหญ่เป็นทางออกที่ดีที่สุดของการหางานทำ แต่คนรัสเซียก็ภาคภูมิใจที่ตนเองสามารถหาเลี้ยงชีพของตนเองและครอบครัวได้ แม้จะต้องเผชิญกับสภาพที่ผิดเคืองทางเศรษฐกิจ คนรัสเซียที่ได้งานทำ ก็ไม่อยากจะออกจากงานเพราะจะทำให้เขารู้สึกว่าเกิดความไม่มั่นคงในชีวิต อย่างไรก็ตาม ลักษณะการทำงานของคนรัสเซีย คือ ทำงานตามหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบเท่านั้น ทำงานตามเวลาที่กำหนด หน้าตาของคนรัสเซียมัก ตึงตึงและไม่ยิ้มแย้ม ดังนั้นจึงไม่ค่อยเหมาะในการทำงานบริการ คนขายหรือคนให้บริการไม่มีจิตให้บริการ นอกจากนี้แนวคิดชาตินิยมและความคิดว่าทุกคนต้องง้อรัสเซีย คือ สิ่งที่อยู่ในกระบวนการขัดเกลามาโดยตลอด คนที่มีอายุ 30-40 ปีขึ้นไป ยังเป็นคนรุ่นเก่าอยู่ และอยู่ในกระบวนการขัดเกลาด้านวัฒนธรรม ส่วนคนที่ค้าขายเป็นในรัสเซียส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ คนรัสเซียค้าขายไม่เป็น เพราะมองตัวเองเป็นจุดศูนย์กลาง ต้องมีคน

ไปป้อนให้ตลอด ไม่อยากทำอะไรด้วยตนเอง ต้องการตัวแทนจัดการแทนเขา สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทิ้งไว้ให้รัสเซียในโครงสร้างสังคมระดับต่างๆ

ความแพร่หลายของภาษารัสเซียในไทยยังมีอยู่จำกัดมาก ทำให้เกิดปัญหาด้านแหล่งข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับรัสเซีย กล่าวคือ ความรู้เกี่ยวกับรัสเซียของไทยจึงยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ด้วยเหตุนี้ไทยจึงยังขาดความรู้ความชำนาญเรื่องระบบตลาดของรัสเซีย ทำให้การส่งออกสินค้าไทยไปยังรัสเซียจำกัดอยู่เพียงไม่กี่รายสินค้า³⁰ ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ดร.รมย์ ภิรมนตรี ดังนี้

“...เท่าที่ผมทราบ บริษัทของไทยก็สนใจเข้าไปลงทุนแต่ยังติดขัดในรายละเอียดไม่สามารถเคลียร์กับทางการได้และไม่มีบุคลากร พูดตรง ๆ คือเข้าไปไม่ถูกช่องยังไม่รู้เรื่องการลงทุนในรัสเซียดีพอ...”³¹

“...สาเหตุสำคัญที่ไทยไม่ประสบความสำเร็จในการเจาะตลาดรัสเซีย คือ ความไม่รู้...”³²

“ปัญหาและอุปสรรคที่ผมพบว่ามีอยู่ทั้งฝ่ายรัสเซียและไทย คือการขาดความรู้และข้อมูลที่เพียงพอ ในรัสเซียขาดข้อมูลเกี่ยวกับการค้าการลงทุนในไทยและในไทยคือขาดข้อมูลเกี่ยวกับการค้าการลงทุนในรัสเซีย...”³³

“...แม้แต่ในนามบัตรของนักธุรกิจรัสเซียยังมีแต่ภาษารัสเซีย...”³⁴

ในขณะที่ภาคเอกชนไทยมีความรู้เกี่ยวกับรัสเซียน้อยมาก และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำการค้ากับรัสเซียยังไม่เป็นที่แพร่หลาย นอกจากนี้ในการติดต่อกับรัสเซียในช่วงแรก ๆ ยังมีความลำบากเนื่องจากชาวรัสเซียมักใช้ภาษารัสเซียเท่านั้น จากปัญหาแหล่งข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับรัสเซีย

³⁰ สัมภาษณ์ ดร. รมย์ ภิรมนตรี, ผู้อำนวยการศูนย์รัสเซียศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 12 กรกฎาคม 2554.

³¹ กองบรรณาธิการ, บทสัมภาษณ์ รมย์ ภิรมนตรี ใน วารสารโลกการค้า Vol.12 NO.107 (ธันวาคม 2005): 32.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

³³ กองบรรณาธิการ, บทสัมภาษณ์ Yevgeny Afanasief ใน วารสารโลกการค้า Vol.12 NO.107 (ธันวาคม 2005): 48.

³⁴ สัมภาษณ์ พิศักดิ์ นิเวตพันธุ์, ประธานหอการค้าไทย-รัสเซีย, 26 กรกฎาคม 2554.

ที่มีจำกัดในไทย รวมไปถึงการใช้ภาษาฝรั่งเศส ถือเป็นปัญหาและอุปสรรค ของปัจจัยทางวัฒนธรรม อุปสรรคทางด้านภาษาและการสื่อสารเป็นผลมาจากนักธุรกิจชาวฝรั่งเศสส่วนใหญ่ให้ภาษาฝรั่งเศสในการสื่อสารมากกว่าการใช้ภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสากล นับว่าเป็นข้อจำกัดข้อหนึ่งในการทำการค้าระหว่างประเทศกับรัสเซีย เนื่องจากผู้ส่งออกไทยส่วนใหญ่ไม่เข้าใจภาษาฝรั่งเศส และคนไทยที่รู้ภาษาฝรั่งเศสยังมีอยู่น้อยในปัจจุบัน

นอกจากนี้การที่คนรัสเซียส่วนใหญ่ยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับไทยที่ยังน้อยอยู่นอกเหนือจากการที่มองไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามถือเป็นอุปสรรคในการทำการค้าระหว่างประเทศเช่นกัน ในการติดต่อทำการค้ากับรัสเซีย ผู้ส่งออกไทยต้องจ้างล่ามซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในภาษาฝรั่งเศส เพื่อเตรียมเอกสารที่ใช้ในการส่งออกซึ่งมีขั้นตอนหลายขั้นตอน ผู้ส่งออกไทยอาจต้องจ้างบริษัทตัวแทนที่มีความชำนาญในการทำการค้ากับรัสเซีย รวมถึงควรเรียนรู้ระเบียบปฏิบัติขนบธรรมเนียมท้องถิ่นบ้างเพื่อประโยชน์แก่การประกอบธุรกิจในรัสเซียให้ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามแม้ในปัจจุบัน ข้อมูลเกี่ยวกับรัสเซียที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะด้านการค้าระหว่างประเทศ ได้มีการรวบรวมและจัดทำเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา สำหรับภาษาฝรั่งเศสในไทยก็เริ่มมีการเรียนการสอนแพร่หลายขึ้น ประชาชนรัสเซียก็สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้ดีขึ้น ในไทยก็ยังได้จัดตั้งโครงการรัสเซียศึกษาขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเตรียมบุคลากรด้านรัสเซียศึกษาให้เพิ่มขึ้น และมีการจัดตั้งศูนย์รัสเซียศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น และเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับรัสเซีย แต่ปัจจัยทางวัฒนธรรมนับว่ายังคงสร้าง อุปสรรคทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียอยู่ในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้ประสบการณ์การทำการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียมีน้อยมาก ด้วยอุปสรรคความแตกต่างกันของความรู้สึกที่มีต่อกันในอดีตด้านระบอบการเมืองการปกครอง ทำให้ไทยและรัสเซียจำเป็นต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งที่รัสเซียเป็นตลาดใหม่ที่ มีขนาดใหญ่ และมีศักยภาพสำคัญแห่งหนึ่งของโลก รวมทั้งเคยมีความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกันมาอย่างยาวนาน แต่ในขณะที่ภาคเอกชนเองฝ่ายไทยและรัสเซียต่างขาดความรู้ความเข้าใจในโอกาสการค้าขายซึ่งกันและกัน กล่าวได้ว่า รัสเซียเป็นตลาดใหม่ ผู้ประกอบการชาวไทยยังขาดข้อมูลทางธุรกิจการค้าที่ถูกต้องและขาดความคุ้นเคยกับรัสเซีย ประกอบกับภาคธุรกิจเอกชนไทยยังไม่ได้ให้ความสนใจในการขยายตลาด

อย่างจริงจัง เนื่องจากไทยยังมีตลาดทางเลือกใหม่อื่น ๆ ที่มีความสะดวกในการทำ เช่น จีน และ เวียดนาม เป็นต้น

ในการศึกษาปัจจัยระยะห่างทางวัฒนธรรม ได้นำประเด็นเรื่องการลงทุนในกิจการร้านอาหารไทยในรัสเซีย มาประกอบการพิจารณา เนื่องจากสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนอีกแง่มุมหนึ่งในด้านปัจจัยที่ระยะห่างทางวัฒนธรรม อาหารนับเป็น มรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาตินั้นๆ ได้เป็นอย่างดี หากพิจารณาถึงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชาวรัสเซียจะพบว่า ธรรมชาติการรับประทาน อาหารของคนรัสเซียแตกต่างจากคนไทยในเรื่องของความเผ็ด และอาหารที่มีรสจัด ดังนั้นจึงต้องมีการปรับในเรื่องของความเผ็ดให้ลดลงกว่าปกติ ธรรมชาติจึงไม่จัดจ้านเท่ารสชาติของคนไทย คนรัสเซียนิยมบริโภคอาหารรสจัดและอาหารแช่เย็น ไม่ค่อยได้ทานอาหารสด อีกทั้งอาหารไทยประเภทแกงที่มีกะทิ มีความมันที่คล้ายกับ นม เนย ครีม นับเป็นอีกสาเหตุที่ทำให้อาหารไทยประเภทนี้ได้รับความนิยมในรัสเซีย การศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคของ ชาวรัสเซีย รวมถึงลักษณะการรับประทานอาหาร เพื่อจะได้ปรับปรุงรสชาติให้ เกิดความพึงพอใจ นับเป็นปัจจัยสำคัญต่อธุรกิจร้านอาหารไทยในรัสเซีย พื้นฐานการบริโภคนั้นคนรัสเซียมีความสุขกับการ รับประทานมาก มีความสุขกับการใช้ชีวิต การจับจ่ายใช้สอย เนื่องจากในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเศรษฐกิจรัสเซียมีแนวโน้มเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชาวรัสเซียมีกำลังซื้อ และมีการบริโภคเกิดขึ้นได้เรื่อยๆ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่ดีในการขยายธุรกิจให้กับสินค้าไทย และเป็น ลู่ทาง ที่ดีสำหรับ ธุรกิจอาหารไทยในรัสเซีย ทุกวันนี้ร้านอาหารไทยในมอสโกมีประมาณ 10 ร้าน แต่มีเพียง 2-3 ร้านเท่านั้นที่มีเชฟเป็นคนไทย ในขณะที่เดียวกันการรับรู้ในเรื่องของความเป็นไทย อาหารไทยมีอัตราที่เพิ่มขึ้น เพียงแต่การเติบโตของร้านอาหารยังเกิดขึ้นน้อย ทั้งที่ข้อจำกัดในเรื่องของการนำเข้าอาหารในรัสเซียมีน้อยกว่าหากเทียบกับหลายๆ ประเทศในยุโรป ซึ่งสิ่งนี้น่าจะเป็นช่องทางในการขยายโอกาสให้กับสินค้าไทย ผลิตภัณฑ์ของไทยได้อีกช่องทางหนึ่ง

ในปัจจุบันผู้นำเข้าอาหารไทยในรัสเซีย คือ ชาวรัสเซีย ชาวเวียดนามและชาวจีนที่เป็นเจ้าของตลาด ซึ่งถ้ามองในเรื่องของศักยภาพความเป็นไปได้ในการนำเข้าวัตถุดิบอาหารไทยในรัสเซียยังมีความเป็นไปได้สูงสำหรับนักธุรกิจไทยเพียงแต่ยังไม่มีคนริเริ่ม เนื่องจากที่ผ่านมานักธุรกิจไทยอาจจะไม่ให้ความสำคัญกับรัสเซียมากนัก มีมุมมองที่เกี่ยวข้องกับรัสเซียที่ทำให้ไม่ถึงเวลาที่จะเริ่มต้น รวมทั้งส่วนหนึ่งมาจากไม่มั่นใจในเรื่องของความปลอดภัยในการลงทุน และยังมีติดภาพลักษณ์สภาพแวดล้อม

ของรัสเซียในสมัยเมื่อครั้งเป็นสหภาพโซเวียตอยู่ และหากนักธุรกิจไทยยังไม่รู้จักช่องทางทางการค้าในรัสเซียและไม่มีเครือข่ายกระจายสินค้าซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเข้าสู่ตลาดและขยายมูลค่าการค้าระหว่างกัน ประกอบกับการมีข้อจำกัดข้อจำกัดทางด้านภาษาก็ส่งผลต่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันได้

โดยสรุปการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับรัสเซีย ทำให้ไม่สามารถสร้างองค์ความรู้ด้านรัสเซียขึ้นในไทยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจและด้านเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ ประกอบกับนักธุรกิจมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับรัสเซียในระดับที่น้อย การไม่ทราบแหล่งหรือบุคคลที่นักธุรกิจไทยต้องติดต่อค้าขายด้วย และปัญหาด้านภาษาเป็นอุปสรรคในการติดต่อทางธุรกิจ เนื่องจากมีข้อจำกัดในการรู้ภาษาอังกฤษของนักธุรกิจชาวรัสเซีย ซึ่งไม่นิยมพูดภาษาอังกฤษ ในขณะที่นักธุรกิจไทยไม่ค่อยรู้ภาษารัสเซียเลย ดังนั้นจึงทำให้การเจรจาทางธุรกิจต้องดำเนินการผ่านล่าม เพื่อความมีประสิทธิภาพในความเข้าใจที่ตรงกันในการทำธุรกรรมทางการค้าระหว่างไทยและรัสเซีย แต่ก็ไม่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของคู่เจรจาได้ทั้งหมด ขาดความใกล้ชิดและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้ในปัจจุบันมีจำนวนคนที่รู้ภาษารัสเซีย และไทยในระดับที่ใช้การได้ในประเทศทั้งสองจำกัดมาก แม้จะมีการริเริ่มหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาต่างๆ ก็ตาม จึงเป็นอุปสรรคในด้านการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำธุรกิจ ซึ่งจำเป็นสำหรับการเข้าถึงและการสร้างตลาดสินค้าไทยในรัสเซีย อีกทั้งตลาดรัสเซียเป็นตลาดใหม่ที่มีศักยภาพ

บทที่ 3

ปัจจัยระหว่างทางระบบการบริหาร/กฎเกณฑ์

ลักษณะทางด้านระบบการบริหาร (administration) หมายถึง กฎหมาย นโยบาย สถาบันและองค์กรต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากกระบวนการทางการเมืองและมีการบังคับใช้ระบบดังกล่าวโดยอำนาจรัฐหรือรัฐบาลซึ่งส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะข้ามพรมแดน¹ ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเป็นสมาชิกภาพในองค์กรระหว่างประเทศ การมีข้อตกลงทางการค้าร่วมกันหรือการใช้เงินตราสกุลเดียวกัน เป็นต้น แม้ว่าปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบอาณานิคมและประเทศในอดีตสหภาพโซเวียตจะสิ้นสุดลง แต่ความสัมพันธ์ในรูปแบบของผู้ปกครองอาณานิคมและผู้อยู่ใต้ปกครอง และประเทศที่อยู่ภายใต้อำนาจของสหภาพโซเวียตยังส่งผลต่อการค้าระหว่างประเทศใน 3 ลักษณะ คือ ความคุ้นเคยทางวัฒนธรรม ความคล้ายคลึงในระบบกฎหมาย และความคล้ายคลึงในด้านการบริหารและวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวอาจมีแบบแผนที่มีอิทธิพลมากกว่าผลกระทบในเชิงกายภาพทั้งความแตกต่างด้านขนาดและระยะห่างด้านภูมิศาสตร์ ดังนั้นระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ ได้ส่งผลกระทบต่อนโยบายต่างๆของรัฐบาล หรืออีกนัยหนึ่งนโยบายดังกล่าวสร้างอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ²

นโยบายของรัฐบาลทางด้านเศรษฐกิจ เช่น นโยบายการปกป้องทางการค้าจากภายนอกในอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์หรือพลเมืองในวงกว้าง อุตสาหกรรมที่รัฐเป็นผู้ผลิตรายใหญ่และเป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่มีความทันสมัยและมีความสามารถในการแข่งขัน อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ อุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ³ นับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากอุตสาหกรรมดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในรูปแบบของการให้เงินอุดหนุนและกีดกันการนำเข้าสินค้า นอกจากนี้ นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมและ

¹Pankaj Ghemawat, *Redefining Global Strategy : Crossing Borders in a World Where Differences Still Matter* (Boston: Massachusetts, 2007), p. 44.

²Ibid., pp. 42-44.

³Ibid., p. 55.

สุขอนามัย มีผลต่อแรงจูงใจและอาจส่งผลให้เกิดการลดแรงจูงใจในภาคธุรกิจเอกชนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในด้านการค้าและการลงทุนระหว่างกัน อีกทั้งนโยบายแทรกแซงตลาดและควบคุมราคาสินค้าต่างเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรนำมาประกอบการพิจารณาระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์⁴

ในการศึกษาปัจจัยระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ ผู้เขียนได้ศึกษาพัฒนาการทางการเมืองของรัสเซียจากยุคคอมมิวนิสต์สู่ยุคเปลี่ยนผ่าน ระบบรัฐสภา พรรคการเมืองและระบบราชการและกลุ่มผลประโยชน์ และประเมินระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย

3.1 พัฒนาทางการเมืองของรัสเซียจากยุคคอมมิวนิสต์สู่ยุคเปลี่ยนผ่าน

การเมืองของรัสเซียตั้งแต่ยุคคอมมิวนิสต์เรื่อยมาจนกระทั่งเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองเข้าสู่ยุคเสรีประชาธิปไตยได้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง รัสเซียมีการปรับปรุงทางการเมืองมาโดยตลอด ในแต่ละระยะเวลาแห่งการปรับปรุงนั้นได้เกิดเหตุการณ์สำคัญต่างๆขึ้นที่ได้จารึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ เช่น การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1917 อันเป็นยุทธศาสตร์ของนายวลาดีมีร์ เลนิน (Vladimir Lenin) ซึ่งเป็นผู้นำของกลุ่มบอลเชวิก⁵ โดยมีลักษณะเด่น⁶ คือ เป็นรัฐที่ปกครองและบริหารภายใต้การชี้นำของพรรคคอมมิวนิสต์ในนามของระบบ "เผด็จการโดยชนชั้นกรรมาชีพ" (Dictatorship of the Proletariat) โดยที่พรรคคอมมิวนิสต์ทำการผูกขาดอำนาจการปกครองเพียงพรรคเดียวเหนือรัฐ

⁴Ibid., pp. 54-55.

⁵Steven Rosefielde, *The Russian economy : from Lenin to Putin* (Massachusetts : Blackwell Publishing, 2007), p. 26.

⁶ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, "วิกฤตการณ์ของสังคมนิยมโซเวียต : บทวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์สังคมนิยม," *วารสารธรรมศาสตร์* 12 (มีนาคม 2526): 88-89 .

ในการสร้างกลไกการปกครองขึ้นใหม่แทนกลไกรัฐเก่า นั้น รัฐบาลโซเวียตพยายามคิดสร้างรูปแบบและวิธีการใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องโดยออกเป็นประกาศ คำสั่งและกฎหมายต่างๆ จำนวนมากเพื่อชี้แจงนโยบายและขั้นตอนการดำเนินงาน ตลอดจนเป็นหลักปฏิบัติในการวางพื้นฐานการสร้างระบอบสังคมนิยมตามอุดมการณ์ลัทธิมากซ์⁷ กฎหมายและกฎหมายฉบับต่างๆ ที่รัฐบาลโซเวียตผลักดันออกมาเป็นความพยายามของรัฐบาลที่ต้องการชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กำลังเริ่มขึ้นและเพื่อเป็นพื้นฐานของการสร้างสังคมใหม่เพื่อความเสมอภาคทางชนชั้น แต่การก่อตัวของสงครามการเมืองและการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลโซเวียตของกลุ่มต่างๆ ทำให้การบริหารปกครองประเทศไม่ราบรื่นนัก⁸ ด้วยเหตุนี้เลนินจึงต้องการรักษาอำนาจให้มั่นคง เขาได้ก่อตั้งคณะกรรมการพิเศษแห่งรัสเซียเพื่อต่อสู้ป้องกันปรามการต่อต้านการปฏิวัติและการก่อวินาศกรรมหรือเชกกา (The All-Russian Extraordinary Committee to Combat Counter Revolution and Sabotage : CHEKA) ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือรักษาอำนาจการปกครอง โดยมีนโยบายหลัก คือ การสร้างความหวาดกลัวและการใช้ความรุนแรงให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อทำให้ประชาชนยอมรับอำนาจเด็ดขาดของบอลเชวิคและเพื่อสร้างระเบียบวินัยทางสังคม⁹ จนได้รับการกล่าวขานว่าเป็นเครื่องมือแห่งอำนาจการบริหารของรัฐบาลโซเวียต¹⁰ ต่อมาในปี ค.ศ. 1918-1921 เกิดสงครามกลางเมืองขึ้น อันมีสาเหตุมาจากกระแสการต่อต้านรัฐบาลโซเวียตโดยประชาชนเห็นว่า กฎหมายและกฎหมายต่างๆ ที่รัฐบาลประกาศใช้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและสภาพการณ์ที่เป็นจริง ทั้งการนำระบบลัทธิคอมมิวนิสต์นิยมสงคราม (War Communism) มาใช้เพื่อเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจให้เป็นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม¹¹

แม้กระทั่งในสมัยนายโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) ซึ่งได้สืบทอดอำนาจต่อจากเลนิน มี การดำเนินการปรับเปลี่ยนแนวทางไปสู่การรวมศูนย์อำนาจการบริหารสั่งการเชิงเผด็จการเข้มข้นมาก

⁷อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์ และสัจชัย สุวงษ์บุตร, รัสเซียสมัยซาร์และสังคมนิยม (กรุงเทพฯ : ศักดิโสภา, 2548), หน้า 304.

⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 305.

⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 305-306.

¹⁰สัจชัย สุวงษ์บุตร, ประวัติศาสตร์โซเวียตสมัยเลนิน ค.ศ. 1917-1924, (กรุงเทพฯ : ศักดิโสภาการพิมพ์, 2545), หน้า 38-39.

¹¹อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์ และสัจชัย สุวงษ์บุตร, รัสเซียสมัยซาร์และสังคมนิยม, หน้า 312 -314.

ขึ้น ระบบรัฐการแบบสตาลินมีลักษณะเฉพาะตัวคือ พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตได้เข้าไปมีบทบาทเป็น ศูนย์กลางในภารกิจต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างเข้มงวดกดขี่ยิ่งกว่าเดิม¹² สตาลินได้มีแนวความคิด “สังคมนิยมในประเทศเดียว” เพื่อแสดงให้เห็นว่าการสร้างระบอบสังคมนิยม สามารถเกิดขึ้นได้ภายในประเทศเดียวโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยภายนอกมาเกื้อหนุน เมื่อใดก็ตาม รัสเซียเป็นสังคมนิยมที่เข้มแข็งก็จะสามารถผลักดันการก่อการปฏิวัติโลกในประเทศต่างๆได้¹³ แนวความคิดดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่สนับสนุนนโยบายการปกครองของสตาลินในการสร้างชาติและฐาน อำนาจของระบบขั้วรัฐกาล อย่างไรก็ตามแนวความคิดชาตินิยมของสตาลินในการสร้างรัสเซียให้ แข็งแกร่งเพื่อป้องกันประเทศจากศัตรูภายในและภายนอกประเทศได้รับการสนับสนุนอย่างมากจาก สมาชิกพรรคและประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากสงครามกลางเมือง ต่อมาในระหว่างปี ค.ศ.1926-1927 ได้เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์แนวความคิดสังคมนิยมภายในประเทศเดียวโดย กลุ่มฝ่ายค้าน สตาลินซึ่งควบคุมกลไกการบริหารของพรรคจึงปลดกลุ่มบุคคลที่ไม่สนับสนุนเขาออก จากพรรค กล่าวได้ว่าการดำเนินนโยบายของสตาลินในระหว่าง ค.ศ. 1928-1929 เป็นการคำนึงถึงการ เสริมสร้างอำนาจของตนมากกว่าเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ

ต่อมาในปี ค.ศ. 1936 ได้มีการลงมติเป็นเอกฉันท์ให้สัต์ยาบันรัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค .ศ. 1936 หรือที่เรียกกันว่า “รัฐธรรมนูญฉบับสตาลิน” เพื่อแสดงความเป็นประชาธิปไตยทั้งภายในและภายนอก ประเทศ อีกทั้งเพื่อกำหนดความเหมาะสมของการจัดโครงสร้างการบริหารปกครองโซเวียตระดับต่างๆ รวมทั้งองค์การบริหารและองค์การยุติธรรม แม้ภายหลังการประกาศใช้จะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอีก หลายครั้ง¹⁴ แต่ในทางปฏิบัติกลไกการบริหารปกครองทางการเมืองของพรรคก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงแต่ อย่างไม่ใด ประชาชนยังคงถูกควบคุมและขาดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ประชาชนโดยทั่วไปก็ไม่ได้ให้ ความสำคัญและให้ความสนใจต่อรัฐธรรมนูญเท่าใดนัก

¹²ประทุมพร วัชรเสถียร, กลาสโนสท์-เปเรสทรอยกา กอร์บาชอฟปฏิรูป (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ,2532(, หน้า 17-18 .

¹³อนันต์ชัย เลาะห์พันธุ์ และสัญชัย สุวังบุตร, รัสเซียสมัยซาร์และสังคมนิยม, หน้า 353.

¹⁴Norman Lowe, Mastering Twentieth-Century Russian History (New York : Palgrave, 2002), p. 242.

สหภาพโซเวียตในสมัยนิกิตา ครุสชอฟ (Nikita Khrushchev) ขึ้นมาเป็นผู้นำ เขาสนับสนุนให้ผู้นำคอมมิวนิสต์หัวปฏิรูปได้ก้าวขึ้นมาดำรงอำนาจในกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก แทนที่กลุ่มนิยมสตาลินหัวรุนแรงซึ่งครองอำนาจอยู่ในยุคก่อนหน้านี้¹⁵ ครุสชอฟพยายามสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้เกิดความมั่นคงด้วยการรณรงค์ต่อต้านระบอบสตาลินและหาทางกำจัดกลุ่มสตาลินที่ยังคงเหลืออยู่ ตลอดจนพยายามเลื่อนตำแหน่งบุคคลที่สนับสนุนเขาให้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ¹⁶ สิ่งที่ครุสชอฟทำ คือ มีการปรับปฏิรูปขึ้นในปี ค .ศ. 1957 เพื่อสลายอำนาจของระบอบสตาลิน โดยยกเลิกระบบรวมศูนย์และโยกย้ายอำนาจการตัดสินใจทางเศรษฐกิจจากกลไกการใช้อำนาจจากส่วนกลางไปสู่คณะกรรมการเศรษฐกิจด้านต่างๆ นอกจากนี้ครุสชอฟได้ปรับโครงสร้างระบบงานขององค์การพรรคโดยประสานการปฏิบัติงานระหว่างพรรคกับกลไกของรัฐบาลให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น กระจายอำนาจทางเศรษฐกิจจากส่วนกลางและขยายแผนพัฒนาเศรษฐกิจให้ยาวกว่า 5 ปี¹⁷ แต่นโยบายการปฏิรูปของครุสชอฟทำให้เกิดฝ่ายต่อต้านครุสชอฟมากยิ่งขึ้น และเกิดความพยายามขัดขวางและโค่นล้มอำนาจครุสชอฟ โดยมีเบรจเนฟเป็นแกนนำสำคัญของกลุ่มต่อต้านโดยพยายามโน้มน้าวให้หน่วยตำรวจลับเคจีบีร่วมมือในการโค่นอำนาจครุสชอฟ นโยบายการปฏิรูปประเทศของครุสชอฟมีอิทธิพลสำคัญต่อนักการเมืองคอมมิวนิสต์หัวปฏิรูปรุ่นหลัง โดยเฉพาะมีคาอิล กอร์บาชอฟ จนนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตในที่สุด

เมื่อครุสชอฟได้สิ้นสุดอำนาจลงในปี ค .ศ. 1964 นายเลโอนิด เบรจเนฟ (Leonid Brezhnev) ได้ขึ้นมาเป็นผู้นำคนใหม่ เบรจเนฟได้นำเอาระบอบสตาลินกลับมาใช้ในการปกครองประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปและให้อำนาจตำรวจลับเคจีบีมากขึ้นในการควบคุมและปราบปรามประชาชน แต่ในขณะเดียวกันเบรจเนฟยังผ่อนปรนให้เสรีภาพในการแสดงออกทางความคิดเห็น¹⁸ ต่อมาในปี ค .ศ.

¹⁵โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, การเมืองการปกครองรัสเซีย (กรุงเทพฯ : วาสนา, 2550), หน้า 62.

¹⁶Michael Lynch, Stalin and Khrushchev the USSR 1924-1964 (London : Hodder and Stoughton,2001), p. 108.

¹⁷Ibid, pp.109-110.

¹⁸Peter Neville, Russia The USSR, The CIS and the Independent States (London : Phoenix, 2003), p. 231.

1966 ได้เกิดการวิตรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการควบคุมทางสังคมขึ้นอีกครั้ง¹⁹ นอกจากนี้ยังเพิ่มมาตรการเข้มงวดทางสังคมและปราบปรามการเคลื่อนไหวของปัญญาชนอย่างมากในระหว่าง ค.ศ. 1967-1969 และในระหว่าง ค.ศ. 1972-1973 มีการใช้มาตรการควบคุมทางสังคมและกวาดล้างอย่างต่อเนื่องเพื่อข่มขวัญประชาชน อย่างไรก็ตามขบวนการต่อสู้ของปัญญาชนในทศวรรษ 1970 ได้สร้างความเข้มแข็งและมีพลังมากขึ้น ขบวนการเพื่อสิทธิมนุษยชนในสหภาพโซเวียตได้ขยายตัวและมีบทบาทสำคัญมากขึ้นจนรัฐบาลโซเวียตไม่สามารถกวาดล้างได้อย่างสิ้นเชิง

ในสมัยการบริหารงานของเบรจเนฟ เขาได้ออกหลักการเบรจเนฟ (Brezhnev Doctrine) โดยมีสาระสำคัญ คือ การเน้นความมีอธิปไตยที่จำกัดของประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกและการยืนยันสิทธิและพันธหน้าที่ของสหภาพโซเวียตและกลุ่มสมาชิกองค์การสนธิสัญญาออร์ซอร์ในการเข้าแทรกแซงทางทหารในกิจการภายในของประเทศยุโรปตะวันออกเพื่อปราบปรามศัตรูที่คุกคามความเป็นเอกภาพและความมั่นคงของประเทศในเครือจักรภพสังคมนิยม (Socialist Commonwealth) ทั้งหมดนี้เป็นการประกาศเขตอิทธิพลของสหภาพโซเวียตโดยพฤตินัย และเป็นมาตรการควบคุมการแยกตัวของประเทศยุโรปตะวันออก หลักการเบรจเนฟได้กลายเป็นพื้นฐานของนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตระหว่างปลายทศวรรษ 1960 ถึงทศวรรษ 1980²⁰

จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเบรจเนฟ ทำให้ที่ประชุมใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์เสนอให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อให้เบรจเนฟมีบทบาทโดดเด่นมากขึ้นในทางการปกครอง สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1977 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 4 ของประเทศ คือ บทสรุปของการพัฒนาประเทศในช่วงหกทศวรรษที่ผ่านมาและกำหนดให้พรรคคอมมิวนิสต์เป็นสถาบันสูงสุดของรัฐและวิถีชีวิตในสหภาพโซเวียต ตลอดจนเป็นแกนของระบบและเป็นอำนาจเดียวที่จะกำหนดและตีความด้านอุดมการณ์ ทั้งระบุว่าสหภาพโซเวียตเป็นรัฐสังคมนิยมของประชาชนทั้งหมด ไม่ใช่รัฐสังคมนิยมของกรรมากรและชาวนาดังเช่นในรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1936 ปัญญาชนมีความสำคัญเท่าเทียมกับกรรมากรและชาวนา มีระบอบประชาธิปไตยรวมศูนย์ซึ่งเป็นหลักในการบริหาร

¹⁹Leopold Labedz and Max Hayward, On Trial : The Case of Sinyavsky (Tertz) and Daniel (Arzhak) (London : Harvill Press, 1967), p. 208.

²⁰John Keep, Last of the Empire A History of Soviet Union 1945-1991 (Oxford : Oxford University Press, 1996), p. 197.

ปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์เพื่อพัฒนารากฐานประชาธิปไตยของประเทศ เนื้อหาสะท้อนถึงพัฒนาการความก้าวหน้าของสังคมโซเวียตที่เป็นสังคมนิยมที่พัฒนาแล้ว แต่ในทางปฏิบัติรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นเพียงการโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น²¹ นอกจากนี้ระบบสังคมและการเมืองของสหภาพโซเวียตในยุคเบรจเนฟขาดการพัฒนาและหยุดนิ่ง ไม่ได้มีการเตรียมเกี่ยวกับการสืบทอดอำนาจ เบื้องบนและวางแนวทางสำหรับสังคมในอนาคตโดยทั่วไป และในช่วงปลายสมัยเบรจเนฟ กระแสการร้องหายยุคสตาลินเริ่มก่อตัวขึ้นในส่วนต่างๆของประเทศ ประชาชนเริ่มตระหนักถึงความไม่เป็นระเบียบในสังคมและหวาดกลัวต่อปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่เผชิญอยู่

ผลจากการที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้ผูกขาดอำนาจอย่างยาวนานทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง คือ เกิดกลุ่มอภิสิทธิ์ชนมากขึ้น เกิดความล่าช้าในระบบราชการ อีกทั้งทำให้กระบวนการผลิตขาดประสิทธิภาพอย่างสิ้นเชิง ส่งผลต่อภาคเศรษฐกิจของประเทศและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

ต่อมาในสมัยการบริหารงานของมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ การก้าวสู่อำนาจของเขาถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์สหภาพโซเวียตและถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสิ้นสุดสงครามเย็นและการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในเวลาต่อมา กล่าวคือ กอร์บาชอฟ ได้นำแนวคิดกลาสนอสท์ (Glasnost) และ เปเรสทรอยก้า (Perestroika) มาเป็นแนวคิดพื้นฐานที่นำมาใช้ในการปฏิรูป โดยปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น แนวทางกลาสนอสท์ (การเปิดกว้าง) คือ การเปิดกว้างทางการเมืองและข้อมูลสื่อสาร อันหมายรวมถึงการตรวจสอบ และวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล กับแนวทางเปเรสทรอยก้า (การปฏิรูปเศรษฐกิจ) มาใช้จนนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการสถาปนาสหพันธรัฐรัสเซียเป็นประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตยในที่สุด ซึ่งนโยบายดังกล่าวเป็นการปฏิรูปทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในระดับกว้างและลึก มีการให้อิสระในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระบบตลาดเสรี ให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพทางความคิดเห็นและการแสดงออก อีกทั้งรับรู้ข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและปรับกลไกการปกครองมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนระบบ

²¹Norman Lowe, *Mastering Twentieth-Century Russian History*, (New York : Palgrave, 2002), pp. 382-383.

และโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้เป็นไปตามแนวทางประชาธิปไตย²² แม้ นโยบายการปฏิรูปของกอร์บาชอฟจะรุนแรง แต่ก็ไม่ใช่เป็นการปฏิรูปแบบถอนรากถอนโคน เขา ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ดำรงอยู่ให้ดีขึ้นโดยไม่ต้องการที่จะโค่นล้ม ระบบ แต่่นโยบายดังกล่าวทำให้กลไกของรัฐและอำนาจของพรรคอ่อนแอลง

ในระหว่างปี ค.ศ. 1986-1988 เป็นช่วงเวลาที่แนวนโยบายกลาสโนสต์แสดงออกอย่างเห็น ได้ชัด กล่าวคือ เรื่องราวต่างๆที่เคยถูกปกปิดและถูกห้ามในสังคมได้ถูกเปิดเผยต่อสาธารณชนมากขึ้น มีการสะท้อนถึงการทุจริตในสมัยเบเรจเนฟและสภาวะสังคมที่ถูกแช่แข็งทางความคิด²³ นโยบายของ กอร์บาชอฟทำให้มีการตรวจสอบและประเมินระบอบสตาลินอีกครั้งจึงปรากฏผลในทางปฏิบัติ เนื่องจากทำให้ชาวโซเวียตเข้าใจและยอมรับความผิดพลาดในอดีตเพื่อก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง นอกจากนี้ความเป็นประชาธิปไตยของสังคมโซเวียตในช่วงเวลาดังกล่าว ได้เปิดโอกาสให้อดีตนักโทษ ทางการเมืองหลายคนจัดตั้งสื่อสิ่งพิมพ์ของตนขึ้น มีการวิเคราะห์แนวนโยบายของรัฐบาลและมีการ วิพากษ์วิจารณ์การดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่ขัดต่อผลประโยชน์ของประชาชนชาวโซเวียต ส่งผลให้ ชาวโซเวียตมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นในการปกครองประเทศและต่างเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จุดหักเหที่สำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองสหภาพโซเวียต คือ การ เปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญโซเวียต ค.ศ. 1997 และนับเป็นจุดจบของพรรคคอมมิวนิสต์²⁴

การปฏิรูปการเมืองที่เกิดขึ้นทำให้พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตเริ่มหมดบทบาทและอิทธิพลลงจน ไม่สามารถผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้ได้อีกต่อไป และนำไปสู่การสิ้นสุดของระบบพรรคการเมือง เดียวในเวลาต่อมา สมาชิกพรรคที่ต่อต้านการปฏิรูปของกอร์บาชอฟจึงได้รวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อ หาทางโค่นอำนาจกอร์บาชอฟ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยดังกล่าว มีส่วน

²²Tony Downey and Nigel Smith, *Russia and the USSR 1900-1995* (Oxford : Oxford University Press, 1996), p. 92.

²³Peter Neville, *Russia The USSR, The CIS and the Independent States* (London : Phoenix, 2003), p. 243.

²⁴ชาติรัฐ ฤทธารมย์, นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต 1945-1990 : ศึกษาถึงการเผชิญหน้ากับทุน นิยมในอดีตจนถึงการประนีประนอมกับทุนนิยมในสมัยกอร์บาชอฟ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537), หน้า 378-379.

ทำให้นายบอริส เยลต์ซิน อดีตเลขาธิการพรรคซึ่งเป็นคู่แข่งที่สำคัญทางการเมืองของนายกอร์บาชอฟ ลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคและต่อมาได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐรัสเซียในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1991 การเลือกตั้งดังกล่าวนับเป็นการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรงเป็นครั้งแรกตามนโยบายปฏิรูปของกอร์บาชอฟ เยลต์ซินจึงเริ่มมีบทบาทสำคัญทางการเมืองและเขาได้เรียกร้องการปฏิรูปมากขึ้นและให้ลดอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ลง

การปฏิรูปทางการเมืองในสหภาพโซเวียตเปิดโอกาสให้กลุ่มประเทศในยุโรปตะวันออกที่เป็นรัฐบริวารของสหภาพโซเวียตใช้เงื่อนไขของนโยบายกลาสโนสท์ปฏิรูปประเทศให้เป็นประชาธิปไตยและเริ่มเคลื่อนไหวแยกตัวออกจากสหภาพโซเวียต กอร์บาชอฟสนับสนุนกลุ่มคอมมิวนิสต์ฝ่ายปฏิรูปในยุโรปตะวันออกให้มีบทบาทและอำนาจทางการเมืองมากขึ้นเพื่อผลักดันการปฏิรูปภายในประเทศและกอร์บาชอฟได้ประกาศยกเลิกหลักการเบรจเนฟที่จะเข้าแทรกแซงทางการเมืองในยุโรปตะวันออกและยอมให้พรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกดำเนินการเลือกตั้งอย่างเสรีตามระบอบประชาธิปไตย นโยบายดังกล่าวทำให้อำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกสิ้นสุดลง นำไปสู่การรวมประเทศระหว่างเยอรมนีตะวันออกและเยอรมนีตะวันตกในปี ค.ศ. 1989 และเป็นปีแห่งการล่มสลายของระบอบสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก²⁵ และเกิดการปฏิวัติใน ค.ศ. 1989 โดยเริ่มต้นที่โปแลนด์และได้ขยายตัวไปที่ฮังการี เซโกสโลวะเกีย เยอรมนีตะวันออก บัลแกเรียและโรมาเนีย การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในยุโรปตะวันออกส่วนใหญ่เป็นไปอย่างราบรื่นยกเว้นในโรมาเนียซึ่งมีความรุนแรงและนองเลือด การเปลี่ยนแปลงในยุโรปตะวันออกและการปฏิรูปประเทศให้เป็นประชาธิปไตยของกอร์บาชอฟได้นำไปสู่การเกิดกระแสชาตินิยมและความขัดแย้งทางการเมืองภายในสาธารณรัฐโซเวียตต่างๆ เช่น ในจอร์เจีย และอาร์เมเนีย เป็นต้น จากความขัดแย้งทางการเมืองภายในสาธารณรัฐโซเวียตต่างๆ ทำให้กลุ่มรัฐบอลติก ซึ่งประกอบด้วย ลัตเวีย ลิทัวเนีย และเอสโตเนีย เคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชและแยกตัวออกจากสหภาพโซเวียตในที่สุด²⁶

เมื่อสหภาพโซเวียตได้ล่มสลายลง นายบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย เขาต้องการนำการเปลี่ยนแปลงรัสเซียให้ก้าวไปสู่ความเป็น

²⁵ Malia Martin, *The Soviet Tragedy : A History of Socialism in Russia 1917-1991* (New York : Free Press, 1994), p. 250.

²⁶ Ibid, p. 320.

ประชาธิปไตยโดยเร็ว เขามีแนวนโยบายที่เน้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบสหพันธรัฐ และมีระบบเศรษฐกิจการค้าเสรีแบบตลาด โดยเขาได้ผลักดันการปฏิรูปแบบทุนนิยมอย่างรวดเร็ว²⁷ ด้วยเหตุนี้เขาจึงพยายามใช้กลยุทธ์ทุกรูปแบบในการผลักดันมิติต่างๆของประเทศให้ดำเนินไปตามแนวทางนั้น อันเป็นที่มาของความขัดแย้งและการเผชิญหน้ากับฝ่ายอนุรักษ์นิยมภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งครองเสียงข้างมากในสภา และต้องการให้ประเทศเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้การเมืองรัสเซียในยุคนายเยลต์ซินเริ่มเต็มไปด้วยการเล่นพรรคเล่นพวก โดยนายเยลต์ซินได้ดำเนินการทางการเมืองโดยแต่งตั้งคนใกล้ชิดของตนเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญต่างๆ

อย่างไรก็ตามอดีตประธานาธิบดีเยลต์ซินสามารถจัดการควบคุมการเมืองของรัสเซียให้มีความมั่นคงได้พอสมควร และสามารถประคับประคองสังคมรัสเซียไม่ให้เกิดกลายเป็นครั้งที่สองได้อย่างสำเร็จ²⁸ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย ค.ศ. 1993 ไม่มีตำแหน่งรองประธานาธิบดี ดังนั้นผู้ที่มีความสำคัญรองลงมาจากประธานาธิบดีคือ “นายกรัฐมนตรี” หากประธานาธิบดีไม่สามารถปฏิบัติงาน หรือ ตำแหน่งประธานาธิบดีว่างลง ผู้ที่จะมารักษาราชการแทนคือผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นั่นเอง ดังนั้นการที่นายเยลต์ซินจะแต่งตั้งผู้ใดให้มาดำรงตำแหน่งดังกล่าว จึงเป็นที่จับตามองอย่างมาก ในที่สุดนายวลาดีมีร์ ปูติน (Vladimir Putin) คือ ผู้ที่อดีตประธานาธิบดีเยลต์ซินเลือกให้เป็นทายาททางการเมืองของตน โดยแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม ค.ศ. 1999 ต่อมาในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1999 นายเยลต์ซินได้ลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี ก่อนที่จะครบวาระ ส่งผลให้นายกรัฐมนตรีปูตินในขณะนั้น รักษาการแทนประธานาธิบดีเป็นต้นมา กระทั่งการเลือกตั้งประธานาธิบดีได้สิ้นสุดลง กล่าวได้ว่าในช่วงทศวรรษ 1990 การเมืองรัสเซียขาดเอกภาพ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ค.ศ. 1991 เนื่องจากการแก่งแย่งอำนาจระหว่างกลุ่มอำนาจต่างๆ ซึ่งเกิดความไม่ชัดเจนของระบบการปกครอง ความขัดแย้งทางการเมืองที่ความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จนนำไปสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญรัสเซียขึ้น เพื่อให้ประธานาธิบดีสามารถกุมอำนาจได้มากยิ่งขึ้น

²⁷Paradorn Rangsimaporn, *Russia as an aspiring great power in East Asia : Perceptions and policies from Yeltsin to Putin* (Basingstoke [England] ; New York : Palgrave Macmillan, 2009), p. 126.

²⁸โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, *การเมืองการปกครองรัสเซีย*, หน้า 101.

เมื่อนายวลาดีมีร์ ปูติน (Vladimir Putin) เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งรัสเซียในปี ค.ศ. 2000 เขามีเป้าหมายในการปฏิรูปเพื่อนำรัสเซียเข้าสู่แนวทางประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบตลาด รัสเซียปัจจุบันปกครองในระบอบกึ่งประธานาธิบดีและกึ่งรัฐสภา (Semi-Presidential and Parliamentary System) มีนายกรัฐมนตรีทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลในการบริหารประเทศ ภายใต้การกำกับของประธานาธิบดี อันเป็นการเอื้ออำนวยผลประโยชน์ให้กับอดีตประธานาธิบดี วลาดีมีร์ ปูติน ในการใช้เครือข่ายอุปถัมภ์จากบุคคลใกล้ชิดซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีฝีมือและไว้เนื้อเชื่อใจ ได้ให้เข้าร่วมงานบริหารประเทศด้านต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่าการบริหารงานของเขาจะเป็นไปตามทิศทางที่กำหนดไว้

นายปูตินมีแนวคิดที่ค่อนข้างเป็นไปในแบบอำนาจนิยม เพราะเขาเห็นว่าการใช้วิธีของอำนาจนิยมนั้น โดยธรรมชาติแล้วเหมาะสมกับรัสเซียและเป็นประโยชน์ต่อนโยบายและเป้าหมายทางเศรษฐกิจอีกด้วย ซึ่งแนวคิดการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของนายปูตินนั้น ปรากฏมาตั้งแต่ครั้งที่เขาดำรงตำแหน่งเป็นรองหัวหน้าสำนักประธานาธิบดีแล้ว เนื่องจากในตอนนั้นเขาได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ประสานงานกับผู้นำท้องถิ่นและผู้ว่าการเขตปกครองต่างๆ²⁹ แตกต่างจากสมัยการบริหารงานของนายเยลต์ซิน ที่ไม่ค่อยก้าวล่วงการบริหารการปกครองของบรรดาเขตการปกครองต่างๆมากมายนัก และมีแนวนโยบายกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น นายปูตินเห็นว่านโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของอดีตประธานาธิบดีเยลต์ซินมีความบกพร่องหลายประการ ประการสำคัญที่สุด คือ แต่ละท้องถิ่นจะได้รับอภิสิทธิ์จากมอสโคว์แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความสามารถและอำนาจในการต่อรองกับผู้นำท้องถิ่นนั้นๆ จนในบางครั้งท้องถิ่นที่ได้รับอภิสิทธิ์มากกว่าเห็นว่ามอสโคว์กำลังอ่อนแอ เพราะต้องยอมรับในเงื่อนไขที่ตนได้ขอไปทุกอย่าง เช่น การขอลดอัตราภาษีและลดการส่งรายได้ของท้องถิ่นให้กับรัฐบาลกลาง จึงมีความพยายามที่จะแข็งข้อกับมอสโคว์ ส่วนเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่มีอำนาจในการต่อรองก็ต้องปฏิบัติตามกฎที่มอสโคว์วางไว้อย่างเคร่งครัด ทำให้ท้องถิ่นเสียโอกาสในการพัฒนาและหมดความน่าเชื่อถือลง จากปัญหาดังกล่าวนายปูตินจึงมีแนวคิดการปฏิรูปการบริหาร

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

ท้องถิ่นของส่วนกลางใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความเสมอภาคแก่ท้องถิ่นที่ไม่มีอำนาจในการต่อรอง และรักษาภาวะเบียดเบียนของส่วนกลาง³⁰

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น เมื่อนายปูตินได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี เขาได้จัดการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น และสามารถเข้าไปจัดการสาธารณรัฐภายในต่างๆ ได้มากขึ้น โดยการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของนายปูตินนั้น ได้กระทำด้วยการเพิ่มการปกครองส่วนภูมิภาคเข้าไปในระบบการปกครองของรัสเซียและเพิ่มการควบคุมทางทหารโดยให้อำนาจบัญชาการมาขึ้นกับประธานาธิบดี³¹

การที่ปูตินสามารถรวมอำนาจทางการปกครอง โดยเพิ่มการปกครองส่วนภูมิภาคเข้าไปในโครงสร้างการบริหารประเทศและสามารถใช้อำนาจทางการทหารในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ทำให้นายปูตินมีอำนาจเพิ่มขึ้นอย่างมาก แม้จะมีกระแสการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของเขาที่มีลักษณะค่อนข้างรวบอำนาจ ทำให้ประชาธิปไตยของรัสเซียไม่สามารถพัฒนาไปได้มากนัก แต่วิธีการดังกล่าวได้ปรากฏชัดว่านายปูตินสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการจัดระเบียบต่างๆ ในสาธารณรัฐภายในให้เกิดความเรียบร้อยได้

การที่ปูตินมีแนวคิดอำนาจนิยมและมีการบริหารงานแบบเผด็จการอำนาจนิยมผ่านการทำให้การปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าอยู่ภายใต้การปกครองของส่วนกลาง และเพิ่มการควบคุมทางการทหารโดยให้อำนาจบัญชาการขึ้นกับประธานาธิบดี ด้วยการเป็นเผด็จการอำนาจนิยมของปูตินทำให้แนวทางประชาธิปไตยในช่วงของปูตินไม่ใช่เสรีประชาธิปไตย แต่เป็นเพียงประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง เพราะสถาบันทางการเมืองที่มีไว้เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยอ่อนแอถูกแทรกแซงได้ง่าย ระบบการเลือกตั้ง ประชาสังคม และหลักนิติรัฐ ไม่ได้รับการพัฒนา ฝ่ายบริหารในระดับประเทศมีอำนาจสูง และตัวประธานาธิบดีได้พยายามเพื่ออำนาจให้กับตนเอง สื่อมวลชนขาดเสรีภาพเป็นอย่างมาก³²

³⁰มานะ ผุยเจริญ, รัสเซียยุคปูติน (กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษาระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 50-51.

³¹Richard Sakwa, Russian politics and society (London : Routledge, 2008), p. 165.

³²Michael Mcfaul and Kathryn Stoner-Welss (Editors), After the Collapse of Communism: Comparative Lessons of Transition (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), pp. 68-74.

การบริหารประเทศของปูตินมีความพยายามรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางโดยผ่านสายสัมพันธ์ที่มีต่อกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มนักธุรกิจการเมือง กลุ่มอำนาจเก่าของอดีตประธานาธิบดีเยลต์ซิน และกลุ่มฝ่ายความมั่นคง ในขณะที่เดียวกันปูตินก็พยายามสร้างเครือข่ายของตนเองไปพร้อมๆกัน มีการรวมศูนย์อำนาจอย่างมั่นคงของปูตินดำเนินการผ่านการสร้างคณะที่ปรึกษาที่จงรักภักดี มีการเพิ่มอำนาจของส่วนกลางในการบริหารดูแลท้องถิ่น และควบคุมสถานการณ์ทางการเมืองในสภาดูมา (Duma) อย่างใกล้ชิด การทำให้รัสเซียเปลี่ยนจากระบบหลายพรรคการเมืองไปสู่ระบบพรรคการเมืองเดียวเพื่อง่ายต่อการควบคุม และการเลือกที่จะบังคับใช้กฎหมายตามที่ปูตินต้องการจนกลายเป็นเหตุการณ์ที่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ในแง่ของการบังคับใช้กฎหมายเพื่อสร้างการรวมศูนย์อำนาจของปูตินถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ากฎหมายและกฎระเบียบต่างๆที่ปูตินสร้างขึ้น มีลักษณะของการไม่พัฒนาตามแนวทางประชาธิปไตย และต่อต้านเสรีนิยมประชาธิปไตยแบบตะวันตก ความพยายามที่จะสร้างรัฐให้มีอำนาจสูงสุดตามท่าทีของปูติน กลายเป็นการสร้างอำนาจสูงสุดให้ตัวประธานาธิบดีเอง ดังนั้นการพัฒนาให้เกิดแนวทางเสรีประชาธิปไตยภายใต้การบริหารงานของปูตินจึงมีน้อย แต่การส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมกลับมีสูงกว่า เนื่องจากประชาชนพอใจกับสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่และยอมรับการบริหารงานของปูตินได้³³

ถึงแม้ปูตินจะไม่ได้ล้มล้างการเลือกตั้ง หรือทำลายสถาบันทางการเมือง แต่ภายใต้การบริหารประเทศของปูติน ประชาธิปไตยล้มเหลวอย่างชัดเจน เนื่องจากปูตินใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างกว้างขวางเข้าครอบงำฝ่ายบริหาร ใช้อำนาจเข้าควบคุมกระบวนการเลือกตั้งเพื่อให้ได้เสียงข้างมากที่สนับสนุนตนเองอย่างมั่นคง การเมืองรัสเซียในยุคปูตินจึงไม่ใช่การเมืองในระบบประชาธิปไตยที่มีความเสมอภาค แต่เป็นวิธีการวางแผนจากระบบราชการที่ปกปิด คือ การนำเอาระบบรัฐราชการกลับคืนมาอีกครั้งหลังจากการล่มสลายไปในยุคคอมมิวนิสต์ การบริหารประเทศของปูตินในสมัยแรกมีลักษณะของผู้นำในระดับสูง หรือประมุขแห่งรัฐ โดยได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากระบบราชการ และระบบราชการกลายเป็นตัวแสดงที่สำคัญในกระบวนการทางการเมือง และระบบราชการกลายเป็น

³³Cameron Ross, *Russian Politics under Putin* (Manchester: Manchester University Press, 2004), pp. 95-124.

เครื่องมือที่สำคัญในการควบคุมสาธารณรัฐต่างๆที่รัสเซียปกครอง ทำให้ระบบราชการในสมัยการบริหารงานของปูตินเข้มแข็งและมั่นคง³⁴

การปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยมของปูตินทำให้ปูตินถูกสร้างภาพลักษณ์ในลักษณะของ “ผู้อุปถัมภ์แห่งรัฐ (The Patron of State)”³⁵ การเมืองภายใต้ระบอบปูตินอุปถัมภ์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผู้ได้รับการแต่งตั้งทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงข้าราชการฝ่ายบริหาร ข้าราชการที่มาจากการเลือกตั้ง ข้าราชการประจำ ผู้นำทางธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน บุคคลเหล่านี้ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพล การตัดสินใจส่วนตัวของปูตินทั้งสิ้น ปูตินจึงกลายเป็นผู้อุปถัมภ์ที่ขับเคลื่อนกลไกของรัฐและเป็นแหล่งที่มาของรายได้และสิทธิพิเศษ

กล่าวโดยสรุปสหภาพโซเวียตภายใต้การบริหารของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ดำเนินมายาวนานกว่า 70 ปี ที่มีแนวทางการบริหารและการวางแผนจากส่วนกลาง ส่งผลกระทบต่อประชาชนชาวโซเวียตโดยตรง มีการกวาดล้างผู้ที่ไม่เห็นด้วยทางด้านการเมือง และประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ ค่อนข้างลำบาก เกิดกระแสการต่อต้านรัฐบาลที่ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น แม้ว่านายกอร์บาชอฟจะมีความพยายามในการปฏิรูปสหภาพโซเวียต แต่ก็ทำให้สถานการณ์ต่างๆของสหภาพโซเวียตย่ำแย่ลงไปกว่าเดิมโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายกลาสนอสต์และเปเรสตรอยก้า ได้กลายเป็นปัจจัยที่นำรัสเซียไปสู่การเปลี่ยนผ่านจากสหภาพโซเวียตมาสู่การล่มสลาย ภายหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นในรัสเซีย ปี ค.ศ. 1991 กลุ่มอำนาจทางการเมืองกลุ่มต่างๆได้เกิดการแก่งแย่งอำนาจกัน และเกิดความวุ่นวายทางการเมือง จนเมื่อนายวลาดิมีร์ ปูติน ได้ขึ้นมาเป็นผู้นำของประเทศ เขาได้มีการปฏิรูประบบการบริหารงานของรัฐ การลดขั้นตอนของระบบรัฐสภา สร้างกลไกการใช้กฎหมายที่สมบูรณ์ เป็นต้น ทำให้การเมืองมีเสถียรภาพมากขึ้นโดยอำนาจในการบริหารประเทศส่วนใหญ่เป็นของประธานาธิบดี มีการรวบอำนาจเข้าสู่ตัวประธานาธิบดีมากยิ่งขึ้น เช่น เพิ่มการปกครองส่วนภูมิภาคเข้าไปในโครงสร้างการบริหารประเทศและสามารถใช้อำนาจทางการเมืองในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นต้น จนทำให้ประชาธิปไตยของรัสเซียไม่สามารถพัฒนาไปได้มากนัก

³⁴Ibid, pp. 135-142.

³⁵Richard Sakwa, *Russian politics and society* (London : Routledge, 2008), pp. 179-183.

4.2 ระบบรัฐสภา พรรคการเมือง ระบบราชการและกลุ่มผลประโยชน์

ระบบนิติบัญญัติของรัสเซียได้ถูกเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ภายหลังจากการเผชิญหน้ากันระหว่างประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินกับสภานิติบัญญัติ (Peoples' Deputies) ที่สืบทอดมาจากสมัชชภาพโซเวียต วิกฤตการณ์ครั้งนั้นทำให้ประธานาธิบดีสั่งให้ใช้กำลังทางทหารเข้าโจมตีตึกที่ทำการรัฐสภา อันเป็นผลทำให้ฝ่ายต่อต้านแพ้ว และประธานาธิบดีประกาศยุบสภานิติบัญญัติ และต่อมาประธานาธิบดีได้ประกาศให้มีการลงประชามติรับรองร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1993 ซึ่งกำหนดโครงสร้างระบบนิติบัญญัติใหม่ โดยให้มีการจัดตั้งองค์กรนิติบัญญัติในแบบระบบสองสภา (Bicameral Parliament) ซึ่งรวมกันเป็นรัฐสภา (Federal Assembly) ประกอบด้วย 1) สภาสหพันธ์ หรือสภาสูงหรือวุฒิสภา (Council of the Federation) และ 2) สภาผู้แทนราษฎรหรือสภาดุม่า (State Duma)³⁶

สภาสหพันธ์หรือสภาสูงหรือวุฒิสภา สมาชิกสภาสหพันธ์แห่งสหพันธรัฐรัสเซีย (Council of the Federation) เป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง ซึ่งแต่งตั้งมาจากสาธารณรัฐและหน่วยการปกครองต่างๆ ของสหพันธรัฐรัสเซียทั้ง 89 หน่วยการปกครอง โดยกึ่งหนึ่งเป็นประธานฝ่ายบริหารและอีกกึ่งหนึ่งเป็นประธานฝ่ายตุลาการของหน่วยการปกครองรวมทั้งสิ้น 178 คน มีวาระการทำงาน 4 ปี อำนาจของสภาสหพันธ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย มาตรา 102 คือ อนุมัติการเปลี่ยนแปลงเขตแดนระหว่างสาธารณรัฐภายในสหพันธรัฐรัสเซีย อนุมัติพระราชกฤษฎีกาของประธานาธิบดีในการประกาศกฎอัยการศึก อนุมัติพระราชกฤษฎีกาของประธานาธิบดีในการประกาศภาวะฉุกเฉิน อนุมัติการส่งทหารหรือกองทัพออกนอกประเทศ กำหนดการเลือกตั้งประธานาธิบดี อนุมัติมติการปลดประธานาธิบดีตามข้อเสนองของสภาดุม่า แต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญ ผู้พิพากษาศาลฎีกาและผู้พิพากษาศาลสูงอนุญาโตตุลาการแห่งสหพันธรัฐรัสเซียตามที่ประธานาธิบดีได้เสนอชื่อไว้ แต่งตั้งและสั่งปลดอัยการใหญ่แห่งสหพันธรัฐรัสเซีย แต่งตั้งและสั่งปลดรองประธานคณะตรวจบัญชีแห่งชาติและผู้ตรวจบัญชีแห่งชาติครึ่งหนึ่งรับรองสนธิสัญญาและข้อตกลงระหว่างประเทศและรับรองร่างกฎ

³⁶The Council of Federation, MAJOR STAGES OF REPRESENTATIVE (LEGISLATIVE) POWER HISTORY IN RUSSIA AND ESTABLISHING OF THE COUNCIL OF FEDERATION [Online], 20 April 2012. Available from: <http://council.gov.ru/eng/about/history/index.html>

หมายที่เสนอโดยสภาดูมา³⁷

สำหรับ สภาดูมา (State Duma)ทำหน้าที่เสมือนสภาล่างหรือสภาผู้แทนราษฎร สภาดูมาที่ได้รับการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม ค .ศ. 2003 ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 450 คน มีวาระ 4 ปี โดยกึ่งหนึ่งคือ 225 คนมาจากการเลือกตั้งโดยตรง และอีก 225 คนมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อพรรค รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐรัสเซียมาตรา 103 ได้ บัญญัติอำนาจและหน้าที่ของสภาดูมาไว้ คือ พิจารณานุมัติการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีตามข้อเสนอของประธานาธิบดี พิจารณาลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล โดยอาจเลือกการลงมติไม่ไว้วางใจทั้งคณะหรือเป็นรายบุคคล พิจารณาแต่งตั้งหรือปลดผู้ว่าการธนาคารกลางแห่งชาติตามข้อเสนอของประธานาธิบดี พิจารณาแต่งตั้งและปลดประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินและสมาชิกจำนวนครึ่งหนึ่ง พิจารณาแต่งตั้งและปลดประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พิจารณาประกาศนิรโทษกรรม ออกกฎหมาย และกล่าวโทษประธานาธิบดีเพื่อถอดถอนออกจากตำแหน่ง³⁸

สมาชิกสภาดูมาจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภทๆละ 225 คน รวม 450 คน โดยประเภทแรกเลือกตั้งตามบัญชีรายชื่อพรรค พรรคใดที่ได้รับเสียงสนับสนุนทั่วประเทศจำนวนเท่าใด ให้คำนวณออกมาเป็นเปอร์เซ็นต์ของเสียงสนับสนุนทั้งหมดก่อน จากนั้นให้พิจารณาตามสัดส่วนเปอร์เซ็นต์ที่พรรคนั้นๆได้รับโดยถือเอาจำนวน 225 เป็นฐาน ตัวเลขที่ออกมาคือจำนวนสมาชิกสภาที่พรรคนั้นๆได้รับ แต่ทั้งนี้พรรคและกลุ่มการเมืองจะต้องได้รับคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 จึงจะมีสิทธิได้รับที่นั่งในสภาดูมาตามสัดส่วนส่วนพรรคที่ไม่ผ่านคะแนนร้อยละ 5 ถือว่าตกไป ส่วนประเภทที่สอง เลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียว โดยแบ่งเขตเลือกตั้งเป็น 225 เขตทั่วประเทศ จากจำนวนชาวรัสเซียที่มีสิทธิเลือกตั้งเขตละ 5 แสนคน โดยจำนวนสมาชิกสภาดูมาสามารถจัดสรรที่นั่งได้ ดังนี้³⁹

³⁷The Council of Federation, Status and Powers of the Council of the Federation of the Federal Assembly of the Russian Federation [Online], 20 April 2012. Available from: <http://council.gov.ru/eng>

³⁸The State Duma [Online], 21 April 2012. Available from: <http://prutland.web.wesleyan.edu>

³⁹The State Duma [Online], 21 April 2012. Available from: <http://prutland.web.wesleyan.edu>

ผลการเลือกตั้งสภาดูมาวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 2003⁴⁰

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่ได้รับ	คะแนน (ร้อยละ)	จำนวนที่นั่งในสภา
พรรคสหรัสเซีย (United Russia)	22,779,279	37.57	222
พรรคคอมมิวนิสต์ (Communist Party of the Russian Federation)	7,647,820	12.61	53
พรรคเสรีประชาธิปไตย (LDPR)	6,943,885	11.45	38
พรรคโรดีนา (Rodina, Motherland)	5,469,556	9.02	37
พรรคประชาชน (People's Party)	3,150,322	4.92	19
พรรคยาบลาโก (Yabloko)	2,609,823	4.30	4
พรรครวมพลังฝ่ายขวา (Union of Rightist Forces)	2,408,356	3.97	2
พรรคอื่นๆ			7
อิสระไม่สังกัดพรรค			65

⁴⁰คณะกรรมการเลือกตั้งรัสเซีย, The State Duma [Online], 23 April 2012. Available from : <http://prutland.web.wesleyan.edu/Documents/Duma.pdf>

จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมาเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 2003 มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศ 108.9 ล้านคน มีผู้มาใช้สิทธิ 57 ล้านคน หรือร้อยละ 62 เป็นบัตรเสีย 1.3 ล้านฉบับ และมีผู้มาใช้สิทธิแต่ไม่เลือกผู้ใด 2.3 ล้านคน พรรคและกลุ่มการเมืองที่ผ่านคะแนนร้อยละ 5 ของผู้มาใช้สิทธิมีเพียง 4 องค์การ จากจำนวนพรรคและกลุ่มการเมืองที่ลงแข่งขัน 23 องค์การ⁴¹

เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 2007 ได้มีการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมาขึ้น โดยพรรค United Russia ซึ่งนำโดยประธานาธิบดีปูติน ได้รับคะแนนเสียงร้อยละ 64.3 หรือคิดเป็น 315 ที่นั่งจากจำนวนที่นั่งในสภาทั้งสิ้น 450 ที่นั่ง ตามด้วยพรรคคอมมิวนิสต์ ได้คะแนนร้อยละ 11.57 คิดเป็น 57 ที่นั่ง พรรค Liberal Democratic Party of Russia (LDPR) ได้คะแนนร้อยละ 8.14 คิดเป็น 40 ที่นั่ง และพรรค Just Russia ได้คะแนนร้อยละ 7.74 หรือคิดเป็น 38 ที่นั่ง ทั้งนี้ พรรคการเมืองฝ่ายค้านหลัก ๆ เช่น พรรค Yabloko พรรค Union of Right Wing Forces ไม่สามารถผ่านเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำร้อยละ 7 ของผู้มาออกเสียงเพื่อเข้าสู่สภาได้ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 2007 ได้มีการจัดการเลือกตั้ง ปธน. ขึ้น ผลปรากฏว่านายดมิทรี เมดเวเดฟ (Dmitry Medvedev) รอง นรม. คนที่ 1 ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากอดีต ปธน. ปูตินและหัวหน้า 4 พรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล ได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นตามที่คาดการณ์ไว้ เป็นคะแนนเสียงร้อยละ 70.2⁴²

นายดมิทรี เมดเวเดฟ เคยเข้าดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 ตั้งแต่ ค.ศ. 2005 และได้รับการจับตามองว่าจะเป็นผู้สืบทอดทางการเมืองของประธานาธิบดีปูติน จากการเลือกตั้งประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 2008 ผลปรากฏว่า นายเมดเวเดฟ ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากอดีตประธานาธิบดีปูติน และหัวหน้า 4 พรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล ได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นตามที่คาดการณ์ไว้ เป็นคะแนนเสียงร้อยละ 70.2 จากนั้นนายเมดเวเดฟได้เสนอชื่ออดีตประธานาธิบดีปูติน ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นตามการเสนอของ

⁴¹Results of Previous Elections to the Russian State Duma [Online], 23 April 2012. Available from : http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php

⁴²Russia, Parliamentary Elections, 7December 2003 - OSCE [Online], 23 April 2012. Available from : www.osce.org/odihr/elections/russia/21482

นายกรัฐมนตรีปูติน โดยคณะรัฐมนตรีชุดนี้ประกอบไปด้วยสมาชิก 27 คน มีตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง 2 คน และรองนายกรัฐมนตรีอีก 5 คน⁴³

ปัจจุบันในรัสเซียมีกลุ่มการเมืองและพรรคการเมืองรวม 190 กลุ่ม แต่พรรคที่มีสมาชิกพรรคได้รับการเลือกตั้งในเดือนธันวาคม ค.ศ.2005 มีเพียง 23 พรรค โดยพรรคที่ได้รับคะแนนเสียงในการเลือกตั้งเกินร้อยละ 5 และสามารถจัดตั้งฝ่ายในสภาได้มี 4 พรรค นอกจากนี้ยังมีพรรคที่มีชื่อเสียงในระดับนำที่สมาชิกได้รับการเลือกตั้งเข้าไปในสภาดูมาที่สำคัญประกอบด้ว พรรคสหรัสเซีย (United Russia) เป็นพรรคการเมืองที่ใหญ่ที่สุดและเป็นแกนนำในการก่อตั้งรัฐบาลชุดปัจจุบัน ประธานพรรคคือ อดีตประธานาธิบดีปูติน พรรคคอมมิวนิสต์รัสเซีย (Communist Party of the Russian Federation ; CPRF) บางครั้งได้รับการกล่าวว่าเป็นผู้สืบทอดของพรรคบอลเชวิค ประธานพรรคคือ นาย Gennadiy Zyuganov พรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party of Russia ; LDPR) ประธานพรรคคือ นาย Vladimir Zhirinovskiy พรรคโรดินา (Rodina -Motherland) ประธานพรรคคือ นาย Sergey Glazyev พรรคประชาชน (People's Party) ประธานพรรคคือ นาย Gennady Raykov⁴⁴

ระบบการเมืองรัสเซียในปัจจุบัน เป็นกระบวนการที่เริ่มต้นและสิ้นสุดที่ส่วนยอดของปิรามิดอำนาจทางการเมือง ซึ่งก็คือประธานาธิบดี วลาดิมีร์ ปูติน โดยมีคณะบุคคลใกล้ชิดคอยให้การปรึกษาแนะนำและดำเนินการต่างๆ ให้ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิและอำนาจแก่องค์กรอำนาจรัฐต่างๆ ทั้งในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น แต่ในการดำเนินการใดๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์จำนวนมากหากไม่ "ได้รับความเห็นชอบจากประธานาธิบดีปูตินและคณะแล้ว" ก็ไม่สามารถจะดำเนินการได้ เพราะในทางปฏิบัติโครงสร้างอำนาจรัฐทั้ง 3 ฝ่าย ทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ ล้วนแล้วแต่เป็นโครงสร้างที่ถูกกำหนดขึ้นโดยประธานาธิบดีและคณะ

ด้วยเหตุที่รัสเซียเป็น 'ประเทศที่มีขนาดใหญ่' ทั้งด้านภูมิประเทศและโครงสร้างการบริหาร ทำให้ประธานาธิบดีคนเดียวไม่สามารถบริหารประเทศได้ ประธานาธิบดีจึงจำเป็นต้องหาคนที่รู้จัก มีฝีมือ

⁴³Results of Previous Elections to the Russian State Duma [Online], 23 April 2012. Available from : http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php

⁴⁴Political Parties in Russia [Online], 23 April 2012. Available from : <http://worldnews.about.com/od/russia/tp/Political-Parties-In-Russia.htm>

และไว้วางใจได้มาทำงานกับตนในหน้าที่ต่างๆ ซึ่งประกอบกันเข้าเป็นคณะผู้บริหารของประธานาธิบดี ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของประธานาธิบดี และการที่รัสเซียปัจจุบันปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยและใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ทำให้มีความเป็นระบบเปิดมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปสู่ความโปร่งใสตามอย่างมาตรฐานสากลได้ในทันทีทันใด ดังนั้นจึงยังคงมีกลุ่มอิทธิพลจากสหภาพโซเวียตยุคเก่าตกค้างอยู่ และต่างมีความพยายามที่จะเข้าไปมีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่ 'ความขัดแย้งและเผชิญหน้ากันตลอดมา ด้วยโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่กลุ่ม 'มปุตินสามารถเข้าไปกำกับดูแลได้ในภาพรวม โดยมีกลุ่มพันธมิตรเป็นฐาน จึงทำให้สามารถมีอิทธิพลเหนือกระบวนการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกับด้านการเมืองการบริหาร คือมีกลุ่ม 'บุคคลที่ใกล้ชิดและไว้วางใจเข้าไปดำรงตำแหน่งทางบริหารและเป็นที่ปรึกษา กระทั่งทำให้เกิดเอกภาพและประสิทธิภาพในด้านการดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจรัสเซียตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

บุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากในการร่วมกำหนดนโยบายของรัฐบาลทางอ้อม และทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับรัฐบาลรัสเซีย ซึ่งเป็นกลุ่มที่เรียกว่า "กลุ่มนายหน้า (Lobbyist) ทางเศรษฐกิจ" ในรัสเซียมี 2 องค์การที่สำคัญ ได้แก่ สหภาพผู้ประกอบการและนักอุตสาหกรรมรัสเซีย (Russian Union of Entrepreneur and industrialists) และ สภาหอการค้าและอุตสาหกรรมรัสเซีย (Chamber of Commerce and Industries of Russia) นาย Arkady Volsky เป็นประธานสหภาพผู้ประกอบการและนักอุตสาหกรรมรัสเซีย ซึ่งเป็นองค์กรประสานผลประโยชน์ของผู้ประกอบการขนาดใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมด้านพลังงาน) น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และการก่อสร้างท่อส่งพลังงาน (อุตสาหกรรมเครื่องจักรกล อุตสาหกรรมการผลิตเหล็ก และเหล็กกล้า และอุตสาหกรรมเหมืองแร่) แร่ธาตุ ถ่านหิน⁴⁵ สหภาพนี้มีสมาชิกประกอบด้วยวิสาหกิจในภาคอุตสาหกรรมที่สำคัญจำนวนกว่าร้อยละ 70 ของประเทศ

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา นาย Arkady Volsky เคยเป็นบุคคลผู้มีอิทธิพลทางการเมืองหมายเลขหนึ่งของรัสเซีย และเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลรัสเซียในสมัยที่ นายวิกเตอร์ ชีร์นามีร์ดิน (อดีตประธานบริษัทก๊าซโพรม (เป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงเวลาตั้งแต่ขึ้นมา

⁴⁵RUSSIAN UNION OF INDUSTRIALISTS AND ENTREPRENEURS [Online], 23 April 2012.

เป็นผู้นำประเทศเมื่อปี ค.ศ.1999 ประธานาธิบดีปูตินพยายามที่จะใช้สหภาพฯ เป็นกลไกของรัฐบาล ในการประสานงานระหว่างภาครัฐกับนักธุรกิจและผู้ประกอบการอุตสาหกรรม รวมทั้งเป็นเวทีที่รัฐบาล สามารถลงไปแสดงบทบาทต่อผู้ประกอบการโดยตรงได้ ซึ่งนาย Arkady Volsky สามารถตอบสนองได้ดี แต่สถานะของเขาในการเป็นผู้นำมีอิทธิพลทางการเมืองหมายเลขหนึ่งของรัสเซียตกต่ำลงไปในระดับ หนึ่ง⁴⁶

ขณะเดียวกัน สถานะผู้นำสหภาพผู้ประกอบการและนักอุตสาหกรรมรัสเซียของนาย Arkady Volsky ก็ตกต่ำลงไปตามวัย ขณะนี้แกนนำของสหภาพฯถูกเปลี่ยนมือไปอยู่กับนาย Vladimir Potanin ประธานบริษัท Norilsk Nikel ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักธุรกิจที่ร่ำรวยและทรงอิทธิพลในทางเศรษฐกิจ (Tycoon) ระดับเดียวกับนาย Mikhail Khodorkovsky อดีตประธานบริษัทน้ำมัน Yukos ซึ่งรับผิดชอบ งานด้านการปฏิรูปการบริหารของสหภาพฯ โดยมีนาย Aleksey Mordashov รองประธานสหภาพฯ ดูแลด้านนโยบายสาธารณะ นอกจากนี้ ยังมีผู้ประกอบการจากบริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ของรัสเซียเข้ามา แสดงบทบาทนำในสหภาพมากขึ้น เช่น นาย Evgeny Novitsky และนาย Vladimir Evtushenkov จาก บริษัทธุรกิจ Systema เป็นต้น

นาย Yevgeny Primakov อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และอดีตนายกรัฐมนตรีของรัสเซีย เป็นประธานสภาหอการค้าและอุตสาหกรรมรัสเซีย ซึ่งภารกิจของสภาหอการค้าฯนี้ แตกต่างจากของสหภาพผู้ประกอบการและนักอุตสาหกรรมรัสเซียตรงที่สภาหอการค้าฯ เน้นการค้าเงินความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ในขณะที่สหภาพฯเป็นเวทีการประสานผลประโยชน์ของผู้ประกอบการในประเทศ แม้ว่าสหภาพทางการเมืองและอิทธิพลในภาคธุรกิจของ 2 องค์การ คือ ประธานสหภาพผู้ประกอบการและนักอุตสาหกรรม และประธานสภาหอการค้าและอุตสาหกรรม รัสเซีย จะมีบทบาทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน แต่ในแง่ตัวบุคคลแล้ว นาย Yevgeny Primakov มีสถานะทางการเมืองที่เข้มแข็งกว่า นาย Arkady Volsky ทั้งนี้เหตุผลมิใช่สถานะภาพที่ตกต่ำลงของ นาย Arkady Volsky แต่เป็นเพราะ นาย Yevgeny Primakov เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางและอิรัก และเป็นสถาปนิกผู้อยู่เบื้องหลังการจัดทำโครงการความร่วมมือนานาชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านพลังงาน

⁴⁶The National Fund "The Russian Mark" [Online], 24 April 2012. Available from : http://soladesign.net/_inprocess/marka/english.html

ของรัสเซียในอิรัก ดังนั้น นาย Yevgeny Primakov จึงได้รับการเชื้อเชิญจากประธานาธิบดีปูติน ให้อยู่ในทีมที่ปรึกษาด้านนโยบายต่างประเทศ รวมทั้งได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีปูตินให้ เป็นผู้แทนพิเศษของประธานาธิบดีในการเจรจาปัญหาอิรักกับสหรัฐฯ สถานภาพของ Yevgeny Primakov ที่โดดเด่นกว่า Arkady Volsky ดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นการส่งเสริมสถานภาพทางการเมืองของสภาหอการค้าอีกทางหนึ่งด้วย⁴⁷

ดังนั้นกระบวนการตัดสินใจด้านเศรษฐกิจรัสเซียในปัจจุบันยุคปูติน ที่มีกลุ่มบุคคลใกล้ชิดบางกลุ่มมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนั้น ในการอาศัยเป็นช่องทางติดต่อสัมพันธ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางธุรกิจและการค้า ถือว่ามีข้อพึงระวังเป็นพิเศษที่จะไม่ ถลำตัวเข้าไปในแวดวงของกิจกรรมที่ไม่โปร่งใสหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาตามมา

4.3 ประเมินระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย

จากการประเมินปัจจัยทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ กฎระเบียบต่างๆระบบราชการของรัสเซียในปัจจุบันพบว่า ได้รับการสั่งสมและตกทอดเรื่อยมาจากสหภาพโซเวียต ปรากฏออกมาให้เห็นได้จากการที่หน่วยงานราชการในส่วนต่างๆขาดการทำงานในลักษณะที่ประสานงานซึ่งกันและกัน อีกทั้งมีระบบกฎเกณฑ์ที่ล้าสมัย ไม่มีความแน่ชัด และไม่มีความแน่นอน การจัดเก็บเอกสารต่างๆไม่เป็นระบบและไม่เป็นระเบียบ ทำให้เสียค่าใช้จ่ายที่สูงและเสียเวลาแก่ประเทศที่ทำการค้าด้วยส่งผลต่อต้นทุนสินค้า นับเป็นมรดกตกทอดของรัสเซียจากยุคคอมมิวนิสต์สู่ยุคปัจจุบัน

โครงสร้างการบริหารก็เป็นผลมาจากปัญหาในเรื่องระบบราชการ กล่าวคือ มีปัญหาการคอร์รัปชันทางการเมืองในระดับบนและระดับล่าง สิ่งนี้เป็นอุปสรรคสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจเข้าไปลงทุนของชาวต่างชาติในภาคธุรกิจต่างๆ การคอร์รัปชันส่งผลกระทบต่อการจัดทำนโยบายในระดับมหภาคของประเทศที่มีการเอื้อผลประโยชน์ต่อการซื้อขายทรัพย์สินของรัฐเพื่อผลประโยชน์ส่วน

⁴⁷Council on Competitiveness and Entrepreneurship [Online], 24 April 2012. Available from : <http://government.ru/eng/gov/agencies/19/>

ตน นอกจากนั้นการคอร์รัปชันยังได้เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่นอีกด้วยผ่านเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการผ่านกฎระเบียบข้อบังคับในระดับท้องถิ่น ผ่านกระบวนการทางกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่างๆเพื่อการตัดสินใจอย่างชัดเจน เช่น การขอใบอนุญาตจัดตั้งบริษัทที่มีกระบวนการที่ซับซ้อน และใช้ระยะเวลาอันยาวนานในการออกใบอนุญาต อีกทั้งการเริ่มต้นดำเนินธุรกิจในประเทศไทยมีต้นทุนที่สูง และเมื่อนักธุรกิจต่างชาติต่างสนใจลงทุนในประเทศไทยแต่ประสบกับอุปสรรคในเรื่องการทำหน้าที่ตั้งของกิจการ ทำให้นักลงทุนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งที่ดินในการสร้างธุรกิจและแหล่งเก็บ แหล่งกระจายสินค้า อีกทั้งในการดำเนินการขอใบอนุญาตก่อสร้างเป็นอุปสรรค

ปัจจัยทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ได้สะท้อนการบริหารตามแบบฉบับของสหภาพโซเวียตในอดีต ปัญหาหลักที่ค้างคาของระบบราชการและการบริหาร คือ การคอร์รัปชันซึ่งเป็นมรดกจากสังคมนิยมมิวนิสต์ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข แม้การเมืองรัสเซียในยุคปูตินจึงไม่ใช้การเมืองในระบบประชาธิปไตยที่มีความเสมอภาค แต่เป็นวิธีการวางแผนจากระบบราชการที่ปกปิด คือ การนำเอาระบบรัฐราชการกลับคืนมาอีกครั้งหลังจากการล่มสลายไปในยุคคอมมิวนิสต์ การบริหารประเทศของปูตินในสมัยแรกมีลักษณะของผู้นำในระดับสูง หรือประมุขแห่งรัฐ โดยได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากระบบราชการ และระบบราชการกลายเป็นตัวแสดงที่สำคัญในกระบวนการทางการเมือง และระบบราชการกลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการควบคุมสาธารณรัฐต่างๆที่รัสเซียปกครอง ทำให้ระบบราชการในสมัยการบริหารงานของปูตินเข้มแข็งและมั่นคง

จากการประเมินปัจจัยที่เป็นระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ อันส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย พบว่า ระบบราชการของรัสเซียยังคงมีความล่าช้า มีความซับซ้อนและไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล การมีปัญหาคอร์รัปชัน การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งกฎเกณฑ์ของทางราชการที่เปลี่ยนแปลงบ่อย และการที่ศาลากรในแต่ละที่ปฏิบัติงานโดยไม่ใช้มาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้การส่งออกสินค้าไปยังรัสเซียต้องมีเอกสารประกอบมากมาย รวมทั้งต้องขออนุญาตในหลายลำดับขั้นตอน ทำให้การนำระบบคอมพิวเตอร์และระบบสารสนเทศ เข้ามาช่วยในการจัดการค่อนข้างทำได้ยาก ส่งผลให้เกิดความยุ่งยากในการทำการค้ากับรัสเซีย

การที่รัสเซียมีลักษณะของการการค้าที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้นการมีเครือข่ายที่ชำนาญในการทำการค้าสินค้าประเภทนั้น ๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ดังนั้นการติดต่อการค้ารัสเซียควรติดต่อกับ

ผู้ประกอบการชาวรัสเซียที่มีความชำนาญในการทำการค้าสินค้าประเภทนั้น ๆ จะทำให้เอื้อประโยชน์มากกว่า เนื่องจากถ้าติดต่อทำการค้ากับพ่อค้าคนกลางรายใหม่ ๆ โอกาสที่ผู้ส่งออกจะสามารถเจาะตลาดและเพิ่มยอดขายสินค้าในรัสเซียจะเป็นไปได้ค่อนข้างยาก หรืออาจทำได้แต่อาจใช้เวลานานและมีต้นทุนที่แพงกว่า

นอกจากนี้รูปแบบการดำเนินธุรกิจของรัสเซียยังขาดความเป็นสากล อีกทั้งกฎระเบียบและพิธีการด้านศุลกากรของรัสเซียยังมีความยุ่งยากซับซ้อน และไม่โปร่งใส เป็นผลให้เสียเวลาและมีค่าใช้จ่าย อันมีผลต่อต้นทุนสินค้า ประกอบกับ การที่ รัสเซียกำหนดรายการสินค้าหลายประเภทที่ต้องผ่านกระบวนการด้านมาตรฐานสินค้าและหนังสือรับรอง (standard & certification) รวมทั้งมีข้อกำหนดในเรื่องป้ายฉลากสินค้าที่มีรายละเอียดมาก นับว่าเป็นอุปสรรคทางการค้าประการสำคัญประการหนึ่ง และการที่รัสเซียเป็นตลาดเปิดใหม่ที่ระบบโครงสร้างทางธุรกิจยังไม่สมบูรณ์ ประกอบกับกฎระเบียบของรัฐยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยครั้ง และยังคงขาดความชัดเจนในทางปฏิบัติที่มีผลต่อธุรกิจการค้าด้วย สอดคล้องกับปัญหาและอุปสรรคทางการค้าที่ผู้ประกอบการชาวไทยได้รับในการมีปฏิสัมพันธ์ทางการค้ากับรัสเซีย กล่าวคือ ปัญหาที่นักธุรกิจไทยยังประสบเมื่อต้องทำธุรกิจกับรัสเซียคือ ความไม่สะดวกจากกฎระเบียบที่ยุ่งยาก และการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์ภาครัฐที่มีค่อนข้างบ่อย ถือเป็นอุปสรรคในการทำการค้าระหว่างประเทศเช่นกัน นอกจากนี้ปัญหาเรื่องคอร์รัปชันและธรรมาภิบาลของบริษัท การไม่มีการควบคุมราคาสินค้าที่ดี ตลาดเป็นของผู้ขายมากกว่าผู้ซื้อโดยการตั้งราคาสินค้ายังคงขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ขาย และความไม่ปลอดภัยสำหรับชาวต่างชาติเนื่องจากยังคงมีกลุ่มชาตินิยมหัวรุนแรงอาศัยอยู่มากในรัสเซีย ล้วนเป็นอุปสรรคในการทำการค้ากับรัสเซียทั้งสิ้น

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ หากพิจารณารการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียนั้น พบว่า ได้เกิดขึ้นและดำเนินไปบนพื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจของรัสเซียเป็นสำคัญ โดยเฉพาะระบบการเมืองของรัสเซียได้เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบการค้าระหว่างทั้งสองประเทศ ระบบการเมืองการปกครองของรัสเซียหรือสหภาพโซเวียตในอดีตได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง และส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศอย่างเห็นได้ชัด สภาพการณดังกล่าวแตกต่างจากไทยที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจตั้งอยู่บนพื้นฐานการปกครองระบบเสรีประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามรูปแบบการค้าของไทยกับรัสเซียก็ได้ปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง

จากทางรัสเซียได้ดีโดยตลอด และปัญหาจากมรดกทางการเมืองของรัสเซีย ก็นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย โดยทัศนคติของคนไทยที่มีต่อรัสเซียจะมีความแตกต่างกัน และทำให้อย่อนน้อมถึงสหภาพโซเวียตหรือการปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ในอดีต สิ่งเหล่านี้ส่งผลทำให้ประสบการณ์การทำงานการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียมีน้อยมาก ด้วยอุปสรรคความแตกต่างกันทางระบบการบริหารและระบบการเมืองในอดีต ดังนั้นไทยและรัสเซียจำเป็นต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้ง ๆ ที่รัสเซียเป็นตลาดใหม่ที่ใหญ่และมีศักยภาพสำคัญแห่งหนึ่ง และภาคเอกชนไทยและภาคเอกชนรัสเซียก็น่าจะขาดความรู้ความเข้าใจในโอกาสการค้าขายซึ่งกันและกัน ปัจจัยดังกล่าวสอดคล้องกับปัญหาและอุปสรรคที่ผู้ประกอบการชาวไทยได้รับในการทำการค้ากับรัสเซีย ดังต่อไปนี้

“...รูปแบบการชำระเงินยังมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและใช้เวลานาน...ระบบเศรษฐกิจรัสเซียยังไม่เป็นแบบเสรีจริง ๆ ยังต้องการความเป็นมาตรฐานสากล”⁴⁸

“การเจรจาต่อรองกับรัสเซียนั้นทำได้ยาก มักทำทุกอย่างตามกฎหมาย ไม่ยืดหยุ่น...”⁴⁹

“...คู่ค้าท้องถิ่นมีลูกเล่นมาก เศรษฐกิจรัสเซียมีบทบาทสำคัญในการทำการค้ากับรัสเซีย ซึ่งรัสเซียยังไม่เป็นระบบ market economy ที่แท้จริง...”⁵⁰

“...สภาพเศรษฐกิจรัสเซียมีผลต่อการดำเนินธุรกิจแม้เป็นระบบเศรษฐกิจเสรี แต่กฎระเบียบมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย...”⁵¹

“...แม้บริษัทที่มีความประสงค์จะขายสินค้ามากเท่าใดแต่ทางรัสเซียไม่ได้มีความประสงค์ซื้อเข้ามาบริษัทก็ทำอะไม่ได้...มูลค่าการค้าในอนาคตอาจจะเพิ่มสูงขึ้น ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของรัสเซีย...ถ้าหากรัสเซียมีกฎระเบียบที่ชัดเจน น่าจะทำให้การทำการค้ากับรัสเซียราบรื่นขึ้น”⁵²

⁴⁸ สัมภาษณ์ รัชฎะวรรณ เกตุดี, รองผู้จัดการทั่วไป CP Inter Trade, 14 กรกฎาคม 2554.

⁴⁹ สัมภาษณ์ มนฤทัย ประกาศชาภรณ์, ผู้จัดการฝ่ายขายการส่งออก บริษัทแพนเอเชีย (1981) จำกัด, 11 กรกฎาคม 2554.

⁵⁰ สัมภาษณ์ นพรัตน์ จันทร์ดี, เจ้าหน้าที่บริการการส่งออก บริษัทแปซิฟิคชูการ์ จำกัด, 15 กรกฎาคม 2554.

⁵¹ สัมภาษณ์ บริษัทส่งออกอาหารทะเลแช่แข็ง, ขอสงวนนาม, 20 กรกฎาคม 2554.

⁵² สัมภาษณ์ นพรัตน์ จันทร์ดี, เจ้าหน้าที่บริการการส่งออก บริษัทแปซิฟิคชูการ์ จำกัด, 15 กรกฎาคม 2554.

“คนไทยยังคงมีความเชื่อว่า รัสเซียยังคงเป็นประเทศสังคมนิยม ยังเป็นประเทศที่มีอันตรายในการเข้าไปทำธุรกิจ ยังเชื่อว่าไม่มีโอกาสทางธุรกิจใด ๆ เรื่องเหล่านั้นไม่เป็นความจริงอีกต่อไป...”⁵³

“คนไทยยังติดภาพเดิม ๆ สมัยรัสเซียเป็นสหภาพโซเวียตทั้งที่สมัยก่อนกับปัจจุบันต่างกันมาก”⁵⁴

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ มาตรฐานของสินค้าในด้านความปลอดภัยของอาหารนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการส่งออกสินค้าทางการเกษตรและสินค้าทางการประมง ในแง่ของการส่งออกสินค้าอาหารทะเลไปยังรัสเซีย รัสเซียได้ตั้งกฎเกณฑ์การนำเข้าสินค้าให้สอดคล้องกับประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป ถึงแม้กฎเกณฑ์การนำเข้าสินค้าเข้ารัสเซียส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทางด้านอาหารของกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรป แต่รัสเซียจะมีกฎระเบียบบางข้อที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการนำเข้าสินค้าอาหารและอุปโภคบริโภคที่แตกต่างจากกฎของสหภาพยุโรป ดังนั้นผู้ส่งออกสินค้าประเภทอาหารต้องศึกษาเรื่องใบรับรองคุณภาพทางด้านอาหารของรัสเซียให้ละเอียดถี่ถ้วนก่อนที่จะดำเนินการส่งออกสินค้า

นอกจากนี้ รัสเซียมีการใช้ระบบโควตาภาษี (Tariff Quotas) สำหรับการนำเข้าสินค้าบางรายการ เช่น เนื้อวัว เนื้อหมู และเนื้อไก่) รัสเซียเคยใช้โควตาภาษีสำหรับการนำเข้าสินค้าน้ำตาล แต่ได้ยกเลิกแล้ว เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 2005) โดยในปี ค.ศ. 2006-2009 โควต้าสำหรับการนำเข้าสินค้าเนื้อวัวแช่แข็ง โควต้าสำหรับการนำเข้าเนื้อหมู และโควต้าการนำเข้าเนื้อไก่ ซึ่งประเทศไทยยังไม่มีโควต้าส่วนนี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดสรรโควตาการนำเข้าสินค้าสำหรับประเทศต่างๆ คือ กระทรวงพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าของรัสเซีย สำหรับมาตรการด้านสุขอนามัยนั้นถือเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพที่สำคัญ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการนำเข้าสินค้าเกษตรเข้ารัสเซีย โดยรัฐบาลรัสเซียได้ออกกฎหมายห้ามนำเข้าสินค้าเกษตรจากหลายประเทศและหลายประเภทสินค้า เช่น สินค้าเกษตรหลายชนิดจากโปแลนด์ ปลาแซลมอนจากนอร์เวย์ และเนื้อวัวและเนื้อสัตว์จากบราซิลและอาร์เจนตินา โดยอ้างว่าสินค้านี้มีสิ่งเจือปนหรือปริมาณของสารตกค้างเกินกว่าปริมาณพีดานที่รัฐบาลรัสเซียกำหนด โดยหน่วยงาน Federal Service for Veterinary and Phytosanitary Surveillance ภายใต้

⁵³ กองบรรณาธิการ, บทสัมภาษณ์ Yevgeny Afanasief ใน วารสารโลกการค้า Vol.12 NO.107 (ธันวาคม 2005): 48.

⁵⁴ สัมภาษณ์ บริษัทส่งออกอาหารทะเลแช่แข็ง, ขอสงวนนาม, 20 กรกฎาคม 2554.

กระทรวงเกษตร เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่เสนอรัฐบาลรัสเซียพิจารณาออกกฎระเบียบห้ามนำเข้าสินค้า และหน่วยงานดังกล่าวได้แจ้งกฎระเบียบในเรื่องความปลอดภัยของการใช้สารยาฆ่าแมลงและสารเคมีในการเกษตรในผลิตภัณฑ์อาหารที่ทำมาจากพืชและผักที่จะนำเข้าประเทศไทย โดยกำหนดให้การนำเข้าผลิตภัณฑ์อาหารดังกล่าวต้องมีการแนบเอกสารชี้แจงข้อมูลประเภทของสารยาฆ่าแมลงและสารเคมีที่ใช้ในการปลูกและจัดเก็บพืชและผักในการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารที่จะนำเข้าประเทศไทย รวมทั้งวันเวลาที่มีการใช้สารยาฆ่าแมลงและสารเคมีดังกล่าวครั้งสุดท้าย ผลิตภัณฑ์อาหารที่ไม่มีเอกสารข้อมูลดังกล่าวจะไม่สามารถนำเข้ารัสเซียได้ และผลิตภัณฑ์อาหารที่ทำมาจากพืชและผักที่มีการใช้สารยาฆ่าแมลงและสารเคมีในการปลูกจะต้องได้รับการรับรอง / การจดทะเบียนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของประเทศที่เป็นแหล่งปลูกพืชและผักนั้น มิฉะนั้นผลิตภัณฑ์อาหารดังกล่าวจะไม่สามารถนำเข้ารัสเซียได้ และตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ. 2007 เป็นต้นไป รัสเซียกำหนดให้ชาวทุกล็อตที่จะนำเข้า ต้องมีหนังสือรับรองความปลอดภัยด้านอาหารที่ออกโดยหน่วยงานที่ได้รับการรับรองจากรัสเซีย ซึ่งก่อนหน้านี้รัสเซียไม่เรียกร้องใบรับรองคุณภาพขั้วนำนำเข้าจากไทย

กล่าวโดยสรุป กฎระเบียบข้อบังคับและกฎเกณฑ์ทางการค้าของรัสเซียเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย และมีผลโดยตรงต่อการวางแผนทางการค้าระหว่างกันในระยะยาว นอกจากนี้ในรัสเซียมีมาเฟียและการค่านอกระบบ ซึ่งถือเป็นอีกระบบหนึ่งที่ยังมีอยู่ ทำให้เกิดการขาดกลไกที่โปร่งใส มีระบบอุปถัมภ์และระบบพรรคพวกจึงทำให้การค้ากับรัสเซียขาดระบบการจัดการและกฎระเบียบที่แน่นอนและแน่ชัด อีกทั้งในด้านระบบภาษียังไม่เป็นสากล และขั้นตอนการส่งออกและนำเข้าสินค้าของรัสเซียยังมีความไม่ยืดหยุ่น นอกจากนี้การคอร์รัปชันยังถือเป็นปัญหาหลักของระบบราชการและการบริหาร ไม่มีความโปร่งใสและไม่มีการสร้างกลไกใหม่ๆ ขึ้นมา ซึ่งเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ที่ยังไม่สามารถแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆที่จะทำให้รวดเร็วขึ้นหรือช้าลงในด้านการดำเนินกิจการใดๆ รวมทั้งในภาคการค้าเงินธุรกิจระหว่างประเทศ กล่าวได้ว่าปัจจัยทางปัจจัยระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ สะท้อนมรดกทางการบริหารของรัสเซียตั้งแต่ครั้งจักรวรรดิรัสเซีย และสหภาพโซเวียต นั่นคือมรดกทางการเมืองการบริหารที่ได้สั่งสมมาและถ่ายทอดสู่โครงการทางการบริหารการปกครองในระดับต่างๆและในยุคเปลี่ยนผ่านผู้นำต่างๆของรัสเซีย

บทที่ 4

ปัจจัยระยะห่างทางภูมิศาสตร์

ภูมิศาสตร์ ในที่นี้หมายถึง ระยะห่างทางกายภาพ อันหมายถึงที่ตั้งและพรมแดนที่ติดต่อกันทั้งทางบกและทางน้ำ ภูมิประเทศ รวมถึงสภาพภูมิอากาศ พิกัดพื้นที่เวลา (Time zone) ทางออกทะเล สาธารณูปโภคทางด้านท่าเรือ จุดตรวจ จุดขนถ่ายสินค้า เส้นทางการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร ซึ่งองค์ประกอบทางด้านภูมิศาสตร์มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อปฏิสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ในลักษณะข้ามพรมแดน ส่วนใหญ่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและส่วนน้อยเป็นกระบวนการแทรกแซงจากการกระทำของมนุษย์¹

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของแต่ละประเทศ ส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ครอบคลุมประเด็นที่สำคัญสี่ประเด็น อาทิ ระยะห่างหรือลักษณะทางกายภาพ การไม่มีพรมแดนประชิดกัน ความแตกต่างของช่วงเวลาและสภาพภูมิอากาศ ผลกระทบที่เห็นได้อย่างชัดเจนของระยะห่างทางภูมิศาสตร์ที่ห่างไกลกัน ส่งผลต่อต้นทุนการคมนาคมขนส่งที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งมีความสำคัญต่อการค้าระหว่างประเทศ อีกทั้งระยะห่างทางกายภาพเพิ่มต้นทุนทางการติดต่อสื่อสารเช่นเดียวกับต้นทุนการคมนาคมขนส่ง² ต้นทุนในการขนส่งถือเป็นปัจจัยลำดับต้นๆ ที่ภาคเอกชนให้ความสำคัญและส่งผลกระทบอย่างมากทางด้านตัวสินค้ามากกว่าด้านการลงทุน ในทางตรงกันข้ามต้นทุนในการติดต่อสื่อสารจะมีผลต่อการลงทุนจากต่างประเทศมากกว่า มีประเด็นอื่นๆ เช่น สภาพภูมิอากาศและสภาพภูมิประเทศอาจส่งผลกระทบต่อสนิยมในการเลือกสินค้าอุปโภคและบริโภคที่แตกต่างกันออกไป ในขณะที่ผลกระทบทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อการลงทุนในลักษณะข้ามพรมแดนไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามระยะห่างทางด้านกายภาพสามารถที่จะสร้างผลกระทบเชิงลบต่อการเคลื่อนย้ายทุนและการค้า³

¹Pankaj Ghemawat, *Redefining Global Strategy : Crossing Borders in a World Where Differences Still Matter* (Boston: Massachusetts, 2007), p. 53.

²Ibid., pp. 44-45

³Ibid., p. 53.

4.1 ที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ

รัสเซียเป็นประเทศที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดในโลก มีขนาดพื้นที่ 17,075,400 ตารางกิโลเมตร มีระยะทางยาวในแนวตะวันออก ถึงตะวันตกประมาณ 9,000 กิโลเมตร และระยะทางยาวในแนวเหนือ ถึงใต้ประมาณ 4,000 กิโลเมตร ขนาดพื้นที่ที่กว้างใหญ่ของรัสเซียทำให้ปรากฏ ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศทรัพยากรแร่ธาตุ รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลายลักษณะ รัสเซียตั้งอยู่ ทางตอนเหนือของทวีปเอเชีย โดยมีพื้นที่ตั้งอยู่ทั้งในทวีปเอเชียและทวีปยุโรป มีเทือกเขาคอรัลเป็น พรมแดนธรรมชาติระหว่างทั้งสองทวีป ซึ่งพื้นที่สองในสามของรัสเซียอยู่ในทวีปเอเชีย โดยภูมิประเทศ มีพรมแดนติดกับยูเครน อาเซอร์ไบจาน เบลารุส คาซัคสถาน เอสโตเนีย ลัตเวีย ลิทัวเนีย นอร์เวย์ ฟินแลนด์ โปแลนด์ มองโกเลีย จีน และเกาหลีเหนือ สำหรับ พื้นที่ติดกับมหาสมุทรอาร์กติกและ มหาสมุทรแปซิฟิกเหนือ พรมแดนจรดกับประเทศนอร์เวย์และฟินแลนด์ มีพรมแดน⁴

อาณาเขตของรัสเซียทางตะวันตกจรดถึงเทือกเขาคอรัลเป็นพื้นที่ฝั่งยุโรป มีเมืองสำคัญๆ เช่น เมืองมอสโคว์ เมืองเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก เมืองนอฟโกรอดและเมืองซามารา มีแม่น้ำสายสำคัญ เช่น แม่น้ำวอลกา และแม่น้ำดอน ตามเมืองสำคัญต่างๆมีถนนหนทางและการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญทางภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจของรัสเซีย เทือกเขาคอรัลเป็นเทือกเขาที่กั้นระหว่างสองทวีป จัดเป็นพื้นที่ที่มีความเก่าแก่ มีการพัฒนาอุตสาหกรรม และเป็นเทือกเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ มี ทรัพยากรธรรมชาติมากมาย แต่ปัจจุบันถูกทำลายไปมาก ส่วนอาณาเขตตั้งแต่เทือกเขาคอรัลจนถึง มหาสมุทรแปซิฟิกเป็นพื้นที่ในเอเชีย โดยพื้นที่ของรัสเซียในฝั่งเอเชียมีขนาดใหญ่กว่าฝั่งยุโรปถึงสาม เท่า มีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ 3 พื้นที่ ได้แก่ ไซบีเรียตะวันตก ไซบีเรียตะวันออกและตะวันออกไกล⁵

พื้นที่ของรัสเซียมีภูมิประเทศที่แตกต่างกันออกไป มีเทือกเขาสูงและที่ราบต่ำ เทือกเขาสูงอยู่ ทางแถบตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันออกตะวันออกเฉียงใต้และด้านใต้ของประเทศซึ่งวางตัวในแนว ต่าง ๆ เทือกเขาที่สำคัญทางใต้ ได้แก่ เทือกเขา Altay และเทือกเขา Sayan ด้านตะวันออกเฉียงใต้

⁴Society for Science & the Public, Russians Dry up Caspian [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/3934068>

⁵Denis J. B. Shaw Review by Dmitri Sidorov, Russia in the Modern World: A New Geography [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/1515552>

ได้แก่ เทือกเขา Yablonovy และเทือกเขา Stanovoy⁶ และด้านตะวันออก ได้แก่ เทือกเขา Verkhoyansk เทือกเขาสูงเหล่านี้เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำสายต่าง ๆ ที่ไหลผ่านที่ราบผืนใหญ่ตอนกลางของประเทศนำพาสายน้ำและตะกอนวัตถุต้นกำเนิดดินมาสะสม รวมทั้งช่วยปรับระดับพื้นที่แม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำ Ob แม่น้ำ Yenisei และแม่น้ำ Lena เทือกเขาสูงเหล่านี้ยังเป็นแหล่งแร่ธาตุที่สำคัญบริเวณหนึ่งของประเทศ การวางตัวของเทือกเขาสูงมีผลต่อปริมาณฝน โดยเขตรับลมจะมีปริมาณน้ำฝนมาก ส่วนเขตอบลมจะมีปริมาณฝนน้อย ลักษณะภูมิประเทศเทือกเขาสูงยังมีอยู่ทางด้าน ตะวันตกของรัสเซีย เป็นพรมแดนธรรมชาติกับรัสเซีย พื้นที่ฝั่ง ยุโรปออกจากรัสเซีย พื้นที่ฝั่งเอเชีย คือ เทือกเขาคอเคซัส นอกจากนี่ยังมีบริเวณยอดเขา Elbrus ที่ตั้งอยู่บนเทือกเขาคอเคซัสมีความสูงถึง 5,462 เมตร แต่บริเวณโดยรอบทะเลสาบแคสเปียนกลับอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล 28 เมตร⁷

พื้นที่ของรัสเซียกว่าครึ่งหนึ่งเป็นพื้นที่ราบ ในฝั่งยุโรปมีพื้นที่ราบรัสเซีย ตรงบริเวณกึ่งกลางของยุโรปเป็นที่ราบลุ่มฟูร์สเซียกลาง และรอบๆแม่น้ำวอลกาทางตอนใต้มีลักษณะเป็นที่ราบต่ำรอบๆทะเลสาบแคสเปียน บริเวณหลังเทือกเขาคอเคซัสเป็นที่ราบกว้างใหญ่ คือ ที่ราบต่ำไซบีเรียตะวันตก พื้นที่ของรัสเซียมีลักษณะคล้ายสนามกีฬาเมื่อมองจากมหาสมุทรอาร์กติก เทือกเขาสูงตั้งอยู่บริเวณทางใต้และตะวันออก เขตภูเขาที่มีลักษณะพื้นผิวตั้งอยู่ทางตะวันออกไกล ลักษณะภูมิประเทศที่ราบสูงผืนใหญ่ของรัสเซีย มีอยู่บริเวณตอนกลางของประเทศ และที่ราบไซบีเรียตะวันออก เรียกว่า “ที่ราบสูงไซบีเรียตอนกลาง” เป็นที่ราบสูงผืนใหญ่ที่วางตัวต่อเนื่องจากที่ลาดเชิงเขาทางตอนใต้ของประเทศ ในขณะที่ที่ราบสูงอื่นๆจะปรากฏเป็นที่ราบสูงแคบๆขนานไปกับที่ลาดเขาของเทือกเขาสูงทางตอนใต้และตะวันออกของประเทศ⁸

สำหรับลักษณะภูมิประเทศที่ราบที่มีลักษณะเป็นที่ราบผืนใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ ได้แก่ “ที่ราบไซบีเรีย” มี 2 บริเวณคือ ที่ราบไซบีเรียตะวันตกกับที่ราบไซบีเรียตะวันออก โดยมีที่ราบสูงไซบีเรีย

⁶TEAM Allied, Russia [Online], 26 April 2012. Available from : http://www.teamgoc.com/countries/index.php?option=com_content&task=view&id=10

⁷Society for Science & the Public, Russians Dry up Caspian [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/3934068>

⁸Russia country profile Geography [Online], 26 April 2012. Available from : <http://geography.about.com/library/cia/blcrussia.htm>

ตอนกลางเป็นแนวแบ่งเขตตามธรรมชาติ ซึ่งที่ราบไซบีเรียตะวันตกจะมีขนาดพื้นที่มากกว่า มีความสูงจากระดับทะเลปานกลางน้อยกว่า และมีแม่น้ำไหลผ่านมากกว่า ขณะที่ที่ราบไซบีเรียตะวันออกเป็นที่ราบที่มีความสูงจากระดับทะเลปานกลางค่อนข้างมาก แต่น้อยกว่าที่ราบสูงไซบีเรียตอนกลาง และมีเทือกเขา Verkhoyansk ขนาบข้างอยู่จึงทำให้มีลักษณะเป็นที่ราบมีแม่น้ำ Lena ไหลผ่านกลางที่ราบเป็นตัวช่วยปรับระดับพื้นที่ภายในที่ราบ และจากระดับสูงที่ค่อนข้างมาก พื้นที่ราบไซบีเรียของรัสเซียทั้งที่ราบไซบีเรียตะวันตก ที่ราบสูงไซบีเรียตอนกลาง และที่ราบไซบีเรียตะวันออก มีที่ตั้งอยู่ในละติจูดสูงทำให้มีอากาศเย็นถึงเย็นจัดพืชพรรณธรรมชาติที่ปรากฏเกือบทั้งหมดจึงเป็นป่าสน เรียกว่า ไทกา (Taiga) เป็นไม้เนื้ออ่อนที่มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ เป็นวัตถุดิบหลักในการทำอุตสาหกรรมกระดาษ⁹ ส่วนบริเวณริมฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิกบริเวณแหลม Kamchatka และหมู่เกาะ Kuril ถือเป็นเขตภูเขาไฟที่ยังไม่สงบ ส่งผลให้บริเวณดังกล่าวเกิดแผ่นดินไหวและภูเขาไฟระเบิดอยู่บ่อยครั้ง ภูมิประเทศส่งผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เป็นที่แน่ชัดว่าบริเวณที่ราบย่อมเหมาะแก่การอยู่อาศัยจึงมีชุมชนมาก ในขณะที่เทือกเขาย่อมยากแก่การพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรม สร้างเมืองและถนนหนทาง

4.2 สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศในพื้นที่ รัสเซียเกือบทั้งประเทศ มีอากาศเย็นถึงหนาวจัด โดยมีปัจจัยเรื่องที่ตั้งตามละติจูดที่อยู่ในละติจูดสูง ทำให้ได้รับแสงจากดวงอาทิตย์ในมุมเฉียง การได้รับแสงเฉียงทำให้ได้รับพลังงานความร้อนน้อยกว่าการได้รับลำแสงส่องตั้งฉาก เช่น ที่บริเวณแถบศูนย์สูตร จึงทำให้ในเขตละติจูดสูงมีอุณหภูมิต่ำกว่าเขตละติจูดต่ำ และปัจจัยควบคุมภูมิอากาศ อีกประการหนึ่งที่ทำให้อากาศของรัสเซียเอเซียหนาวเย็นคือ การได้รับอิทธิพลจากลมที่พัดมาจากมหาสมุทรอาร์กติกซึ่งอยู่ในละติจูดที่สูงกว่าทำให้มีอากาศที่เย็นกว่าและลมที่พัดจากมหาสมุทรอาร์กติกเข้ามาในแผ่นดินรัสเซียยังนำเอาความชื้นเข้ามาตกเป็นฝน ทำให้มีปริมาณฝนมากกว่าที่อากาศมีทั้งอุณหภูมิต่ำและมีปริมาณฝนค่อนข้างมากเรียกว่ามีภูมิอากาศหนาว เย็น และค่อนข้างชุ่มชื้น

⁹The Verkhoyansk Range and Lena River, Russia [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.eosnap.com/rivers/the-verkhoyansk-range-and-lena-river-russia/>

พื้นที่ส่วนใหญ่ของรัสเซียอยู่ใกล้ขั้วโลกเหนือมากกว่าเส้นศูนย์สูตรจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและมีฤดูหนาวที่ยาวนาน ด้วยความกว้างใหญ่ของประเทศจึงทำให้มีสภาพอากาศที่แตกต่างกันไปตามบริเวณต่างๆ ดังนี้ บริเวณหมู่เกาะรอบๆ มหาสมุทรอาร์กติก เนื่องจากบริเวณขั้วโลกจะไม่มีแสงอาทิตย์เป็นเวลานาน จึงทำให้ฤดูหนาวจะมีความหนาวมากประมาณ -30 ถึง -40 องศาเซลเซียส กินเวลานาน 8-10 เดือน สำหรับฤดูร้อนจะสั้นและค่อนข้างเย็น นอกจากนี้พื้นที่ในส่วนอื่นๆ มีลักษณะไม่รุนแรงนัก ทางบริเวณอูรลตะวันตกจะมีมรสุมจากมหาสมุทรแอตแลนติก นำมาซึ่งลมพายุตลอดเวลา บริเวณริมทะเลบอลติกมีสภาพอากาศแบบชายฝั่ง ความชื้นสูง ฤดูร้อนอบอุ่น ฤดูหนาวไม่หนาวมากนัก สำหรับสภาพอากาศแบบลมทะเลรุนแรงบริเวณตะวันออกไกลเป็นผลมาจากมรสุมจากมหาสมุทรแปซิฟิก พัดพาความชื้นมาในฤดูร้อน¹⁰

ส่วนพื้นที่ที่เหลือมีสภาพอากาศแบบภาคพื้นทวีป พื้นที่ในส่วยุโรปได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมจากมหาสมุทรแอตแลนติก ส่วนฝั่งเอเชียมีความกดอากาศต่ำประมาณ -40 ถึง -60 องศาเซลเซียส แต่ในฤดูร้อนอุณหภูมิ 20 องศาเซลเซียส¹¹ สภาพอากาศมีความแตกต่างกันมากไม่เหมาะกับการตั้งรกราก พื้นที่ที่มีสภาพอากาศแบบกึ่งเขตร้อนมีเพียงเล็กน้อย บริเวณรอบๆ ทะเลดำ สภาพอากาศอบอุ่นส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ รัสเซียมีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในหนาวเย็น เป็นการยากที่จะก่อสร้างถนนและเมือง ต้องใช้พลังงานมาก ทำให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างยากลำบาก ดังนั้นระดับอุณหภูมิจะแตกต่างตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ อุณหภูมิโดยเฉลี่ยทั้งปีของรัสเซียฝั่งยุโรป ต่ำกว่า 0 องศาเซลเซียส และเนื่องจากประเทศรัสเซียเป็นประเทศที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ ครอบคลุมหลายเขตภูมิอากาศ จึงทำให้มีความหลากหลายของสภาพธรรมชาติและระบบชีววิทยา พื้นที่ส่วนใหญ่ของรัสเซียปกคลุมด้วยหิมะประมาณ 5 เดือนในหนึ่งปี ประกอบด้วย 4 ฤดูกาล คือ ฤดูหนาว ฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน และฤดูใบไม้ร่วง

¹⁰ Average temperature, rainfall and snowfall information is available for the following climate stations in Russia [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.climate-zone.com/climate/russia/>

¹¹ Climate of the World Russia [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.weatheronline.co.uk/reports/climate/Russia.htm>

4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ

รัสเซียมีทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนมหาศาล และมีความหลากหลายของแร่ธาตุวัตถุใต้พื้นดิน มีแหล่งน้ำมันและพลังงานต่างๆ เช่น ถ่านหิน น้ำมันดิบ ก๊าซ แร่อินทรีย์ แร่เหล็กทั้งดำ สี และแร่เหล็ก ทองคำ เพชร เป็นต้น รัสเซียมีแร่โลหะและอโลหะมากกว่าร้อยละ 30 ของแหล่งสำรองของโลก คิดเป็นสองในห้าของแร่เหล็กในโลก มีน้ำมันดิบมากกว่าร้อยละ 15 ของน้ำมันดิบสำรองของโลก คิดเป็นหนึ่งในสามของปริมาณน้ำมันธรรมชาติในโลก และมีก๊าซธรรมชาติมากกว่าร้อยละ 30 ของแหล่งสำรองก๊าซธรรมชาติของโลก คิดเป็นหนึ่งในสามของปริมาณก๊าซธรรมชาติในโลก นอกจากนี้รัสเซียยังแร่ธาตุที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และรัตนชาติ เช่น เงิน เพชร และมรกต¹²

ก๊าซธรรมชาติจัดได้ว่าเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดของรัสเซีย เนื่องจากมีปริมาณมากที่สุดในโลก โดยมีปริมาณก๊าซ ธรรมชาติสำรองห้าสิบล้านล้านคิวบิกเมตร ในช่วงเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1991-2000 ในขณะที่การขุดเจาะน้ำมันและถ่านหินของประเทศลดลง ร้อยละ 60 แต่การขุดเจาะก๊าซธรรมชาติลดลงเพียง ร้อยละ 11 และในปี ค.ศ. 2001 ปริมาณการใช้พลังงานของรัสเซียได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 44 เป็น ร้อยละ 51 ซึ่งมีการใช้ ก๊าซธรรมชาติเป็นพลังงานหลัก ภาคอุตสาหกรรมก๊าซธรรมชาติของรัสเซียส่วนใหญ่ดำเนินการโดยบริษัท Gazprom ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจก๊าซรายใหญ่ที่สุดในโลก ได้มีการ ขุดเจาะและมีท่อส่งก๊าซที่มีความยาว 145,900 กิโลเมตร บรรดาประเทศต่างๆ ในยุโรป ตะวันออกซื้อก๊าซจากบริษัท Gazprom และในส่วนของยุโรปตะวันตกซื้อก๊าซจากรัสเซียประมาณ ร้อยละ 35 ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศ มีรายได้มหาศาล¹³

ก่อนรัสเซียเกิด การปฏิรูปการปกครองในปี ค.ศ. 1990 รัสเซีย สามารถ ผลิตน้ำมันดิบได้มากที่สุดในโลก แต่ ในระยะเวลา ที่รัสเซียปฏิรูปประเทศด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ส่งผลต่อ การขุดเจาะน้ำมันลดลงเหลือเพียง 30.5 ล้านตันต่อปี ต่อมาในปี ค.ศ. 2002 การขุดเจาะ น้ำมันเพิ่มขึ้นเป็น 32.6 ล้านตัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการลดลงของปริมาณน้ำมันและไม่ได้มีการสำรวจ แหล่งน้ำมันในแหล่งใหม่ๆของภาคเอกชนที่ได้ซื้อกิจการไปจากรัฐ มีเงินลงทุนในอุตสาหกรรมน้ำมัน สูงถึงร้อยละ 60 ของเงิน

¹²Natural Resources [Online], 26 April 2012. Available from : <http://countrystudies.us/russia/59.htm>

¹³Background Note: Russia [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3183.htm>

ลงทุนด้านอุตสาหกรรมของรัสเซีย¹⁴ จากการที่ราคาน้ำมันเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลทำให้ภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมด้านน้ำมันและก๊าซธรรมชาติอย่างมาก จนนำมาสู่การปรับทิศทางกำหนดนโยบายต่างประเทศ อีกทั้งใช้ปัจจัยทางด้านศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติเป็นเครื่องต่อรองในเวทีระหว่างประเทศ อีกทั้งเป็นนำมาเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

4.4 ภูมิศาสตร์เชิงเศรษฐกิจ

รัสเซียเป็นประเทศที่มีความกว้างใหญ่มากที่สุดในโลก อีกทั้งมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งวัตถุดิบที่มีความสำคัญต่อตลาดโลก เช่น น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ โลหะ เป็นต้น วัตถุดิบเหล่านี้มีมูลค่าสูงในตลาดโลก ส่งผลให้รัสเซียเป็นที่ยอมรับในตลาดโลกว่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของโลก ด้วยศักยภาพพื้นฐานของประเทศด้านทรัพยากรทำให้ต่างชาติยอมรับและอยากเข้ามาลงทุน รัสเซียเป็นประเทศที่มีความมั่งคั่งมากที่สุดในแง่หนึ่งในโลก จากการสำรวจด้านมูลค่าด้านมูลค่า ทรัพยากรธรรมชาติ อาณาเขตของรัสเซียเชื่อมต่อกทะเล 12 แห่งของมหาสมุทรโลก ทะเลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การคมนาคมและการค้าระหว่างประเทศ เช่น ทะเลบาเรนท์มีกระแส น้ำอุ่นแอตแลนติกเหนือไหลผ่าน ทำให้ท่าเรือมูร์มันส์ค์ใช้งานได้ตลอดปี ประชาชนที่อาศัยอยู่ทางบริเวณตอนเหนือประกอบอาชีพล่าสัตว์ ทำให้เกิดเส้นทางทางทะเลเชื่อมต่อไปยังไซบีเรียและตะวันออกไกล นอกจากนี้แม่น้ำในรัสเซียก็เป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ในบริเวณที่ราบรัสเซียมีแม่น้ำโวลก้าเป็นแม่น้ำที่ใหญ่ที่สุดของยุโรปไหลลงทะเลสาบแคสเปียนก่อให้เกิดปากแม่น้ำอันกว้างใหญ่ การที่แม่น้ำโวลก้าไหลผ่านในหลายๆเขตพื้นที่ ทำให้บริเวณริมแม่น้ำเกิดเมืองขึ้นและมีผู้คนอาศัยอยู่จำนวนมาก อีกทั้งยังเป็นแหล่งปลาที่สำคัญของประเทศ มีไขปลา

¹⁴James Watson, Foreign investment in Russia: The case of the oil industry Europe-Asia Studies [Online], 26 April 2012. Available from :<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09668139608412357>

เขียวที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก แม่น้ำมีความสำคัญต่อการคมนาคม ให้กระแสไฟฟ้า เครื่องอุปโภค บริโภคแก่ประชาชนและการเกษตรกรรม เขตเศรษฐกิจที่สำคัญของรัสเซีย มีดังนี้¹⁵

เขตเศรษฐกิจลุ่มแม่น้ำโวลกา เขตเศรษฐกิจลุ่มแม่น้ำโวลก้าเป็นเขตที่ประกอบด้วย อุตสาหกรรมสาขาต่างๆ ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงมอสโกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 400-500 กิโลเมตร เขตนี้ นับเป็นแหล่งอุตสาหกรรมหนักของประเทศ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเครื่องจักรกล อุตสาหกรรมรถยนต์ อุตสาหกรรมพลังงาน น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ อุตสาหกรรมเคมีและอุตสาหกรรมถลุงโลหะ ทั้งนี้มีส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติร้อยละ 20 ของประเทศ และมีสัดส่วนผลผลิตทาง อุตสาหกรรมถึงร้อยละ 24 ของผลผลิตทั้งประเทศ¹⁶

เมืองสำคัญในเขตนี้ ได้แก่ เมือง Nizhny Novgorod ซึ่งเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรม รถยนต์ อุตสาหกรรมอากาศยาน และเครื่องจักรกลของประเทศ ส่วนกลุ่มเมือง Samara, Tolyatti, Kazan และ Izhevsk เป็นศูนย์กลางการผลิตรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถบรรทุกของประเทศ และอาวุธปืน ซึ่งย่าน อุตสาหกรรมแห่งนี้ได้ชื่อว่าเป็นดีทรอยต์ของรัสเซีย นอกจากนี้เขตเศรษฐกิจลุ่มแม่น้ำโวลก้ายังเป็ นศูนย์กลางอุตสาหกรรมการผลิต กลั่น และแปรรูปน้ำมัน ปิโตรเคมี เคมีภัณฑ์และเยื่อกระดาษ โดยมี การผลิตน้ำมันจากสาธารณรัฐ Tatarstan และเมือง Orenburg

ลักษณะพิเศษหรือจุดแข็งของเขตนี้คือเป็นเขตที่ประชากรมีกำลังซื้อค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็ นเขตผลิตทางอุตสาหกรรม และเป็นศูนย์วิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อรองรับการพัฒนาดั านอุตสาหกรรมหนัก ดังนั้นจึงเหมาะที่จะพิจารณาให้เป็นตลาดส่งออกสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค และสินค้าอาหารรวมทั้งการดำเนินความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ การศึกษา

¹⁵Alexel Naumov and Emma Romanova, *Sustainable Development of Baltic Agriculture: Russia* [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/4314639>

¹⁶Deutsche Bank Research, *The Russian region – Moscow is not everything* [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

เขตเศรษฐกิจปาวโลว ลักษณะเขตเศรษฐกิจภายในเขตนี้ มีลักษณะเด่นในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่สามารถผลิตได้ปริมาณมากจนสามารถส่งออกไปยังภูมิภาคอื่นๆของประเทศได้ นอกจากนี้ในส่วนของอุตสาหกรรมแร่ธาตุก็มีความสามารถในการการผลิตได้มาก แต่ไม่โดดเด่นเหมือนน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ

การเกษตรกรรมในภูมิภาคนี้มีความหลากหลาย มีทั้งการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์พืชนานาชนิด เช่น ธัญพืชชนิดต่างๆ อาทิ ข้าวสาลี ข้าวไรท์ ข้าวโอ๊ตมีความสำคัญเพราะเป็นแหล่งวัตถุดิบที่ให้กับโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ส่วนการเลี้ยงสัตว์ก็มีจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการเลี้ยงสัตว์เพื่อเนื้อและนม รวมทั้งอุตสาหกรรมขนสัตว์ก็เป็นที่ยอมรับและที่มีการริเริ่มกันอยู่คือการเลี้ยงผึ้ง

การประมงมีมากบริเวณริมทะเลสาบแคสเปียน ในบริเวณ Astrakhan Oblast เนื่องจากเป็นแหล่งที่อยู่ติดกับทะเล และเป็นแหล่งการประมงที่สำคัญของประเทศ นอกจากนี้ยังมีการทำประมงน้ำจืดในบริเวณแม่น้ำโวลก้า แต่ก็มีปัญหาในการทำประมง คือ ปัญหามลพิษทั้งจากการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมในเขตเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหามลภาวะทางธรรมชาติตามมา เช่น มลภาวะทางน้ำ มลภาวะทางอากาศ รวมทั้งการลดระดับของระดับน้ำแม่น้ำและการถล่มของดินบริเวณชายฝั่ง

เขตภาคกลาง เขตเศรษฐกิจภาคกลางประกอบด้วยมณฑลต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบกรุงมอสโก 17 มณฑล มีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศสูงสุดร้อยละ 30 มีสัดส่วนของผลผลิตภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 21.3 และภาคเกษตรกรรมร้อยละ 24 มีสัดส่วนของประชากรทั้งประเทศร้อยละ 25.4 หรือจำนวน 37 ล้านคนโดยมีกรุงมอสโกเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดของภาคกลางและของประเทศ ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของอารยธรรม วัฒนธรรม ธุรกิจ การบริหาร การคมนาคม การเงินและการธนาคาร ดังนั้นจึงเป็นจุดที่มีประชากรหนาแน่น และเป็นประชากรที่มีกำลังซื้อสูงสุดของประเทศ โดยมีสัดส่วน GDP ร้อยละ 15 ของประเทศ¹⁷

¹⁷Deutsche Bank Research, The Russian region – Moscow is not everything [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

เขตภาคกลาง เป็นเขตที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากที่สุดของรัสเซีย มีอุตสาหกรรมที่สำคัญมากมายและยังเป็นศูนย์กลางทางด้านวิทยาศาสตร์อีกด้วย เขตภูมิภาคนี้ค่อนข้างจะขาดแคลนด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีแร่ธาตุสำคัญไม่มากนัก ซึ่งแร่ธาตุที่สำคัญในเขตนี้คือถ่านหินและฟอสฟอรัส เขตภาคกลางตั้งอยู่ในโซนป่าที่มีดินไม่ค่อยมีความอุดมสมบูรณ์มากนัก ด้านการเกษตรจึงใช้ปุ๋ยเป็นจำนวนมาก ด้วยความที่เขตนี้มีความโดดเด่นทางด้านเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์ที่ตั้งทางเศรษฐกิจซึ่งตั้งอยู่ใจกลางที่ราบรัสเซียทำให้เป็นศูนย์กลางทางการค้า

ด้านอุตสาหกรรมประกอบด้วยอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมเบา ด้านอุตสาหกรรมหนักมีอุตสาหกรรมทางด้านเครื่องยนตร์ พลังงานเคมี อิเล็กทรอนิกส์ เมืองมอสโคว์เป็นเมืองที่มีผลผลิตทางการค้าก่อสร้างมากที่สุด นอกจากนั้นก็ผลิตอุปกรณ์ทางด้านคมนาคมขนส่ง เรือ หรือเครื่องยนตร์ด้วย ในเขตภาคกลางได้มีการพัฒนาด้านวิศวกรรมแบ่งออกเป็นสาขาต่างๆ คือ วิศวกรรมยานยนต์มีมากในมอสโคว์และ Yaroslav วิศวกรรมโยธามีมากในมอสโคว์ Ivanovo ด้านอุตสาหกรรมเคมีได้พัฒนาให้มีมาตรฐานในด้านอุปกรณ์นำเข้าและอุปกรณ์การผลิต ทำให้เขตนี้มีความหนาแน่นของประชากรมาก เพื่อใช้ในการประกอบอุตสาหกรรมเคมี ซึ่งกำลังเติบโตอย่างเต็มที่¹⁸

ด้านอุตสาหกรรมเบา มีอุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร จำพวกมันฝรั่ง ขนมช็อกโกแลตแท่ง อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ที่ใหญ่ที่สุดในรัสเซียอยู่ในเขต Orel ส่วนอุตสาหกรรมอาหารแหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ในมอสโคว์ ในปัจจุบันอุตสาหกรรมสิ่งทอทำรายได้เป็นอันดับหนึ่ง อุตสาหกรรมสิ่งทอที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก คือ ผ้า ผ้าย สิ่งทอที่มาจากใยป่าน ขนสัตว์ อุตสาหกรรมสิ่งทอมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมากในมอสโคว์

ในด้านเกษตรกรรม ผลิตภัณฑ์ทางเกษตรกรรมที่สำคัญในเขตนี้ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์นม เนื้อสัตว์ ซึ่งได้มาจากการทำปศุสัตว์ นอกจากนี้ยังมีผลผลิตที่สำคัญด้านเกษตรกรรม คือ ธัญพืช ข้าวไรท์ ข้าว

¹⁸Deutsche Bank Research, *The Russian region – Moscow is not everything* [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

ไอ้ต และมันฝรั่ง เป็นต้น บริเวณนอกชานเมืองจะมีการทำเกษตรกรรม เช่น การเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกพืชผัก เป็นต้น¹⁹

ลักษณะพิเศษหรือจุดแข็งของเขตนี้คือเหมาะที่จะเป็นตลาดสำหรับสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคและเป็นจุดกระจายสินค้า เนื่องจากมีที่ตั้งไม่ไกลจากท่าเรือของยุโรปและสามารถเชื่อมต่อกับภูมิภาคอื่นๆของประเทศได้ง่าย นอกจากนี้ ในเขตนี้ยังเป็นภูมิภาคที่มีโครงสร้างพื้นฐานดี อยู่ใกล้หน่วยงานส่วนกลางของรัฐ มีแรงงานและบริการมากกว่าภูมิภาคอื่น ดังนั้น หากมีการบริหารจัดการที่ดี การใช้ฐานการผลิตในเขตภาคกลางของรัสเซียจะทำให้ได้เปรียบสินค้านำเข้าจากต่างประเทศชนิดเดียวกัน เพราะค่าขนส่งถูกกว่าและรัฐบาลมีนโยบายตั้งกำแพงภาษีสำหรับสินค้านำเข้า

ส่วนจุดอ่อนของเศรษฐกิจในเขตนี้คือมีการแข่งขันทางธุรกิจกันอย่างรุนแรงของประเทศในทวีปยุโรป และการที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ห่างไกลจากประเทศไทย ทำให้มีต้นทุนในการขนส่งสินค้าจากประเทศไทยไปสูงมากจนกระทั่งสินค้าไทยจะเสียเปรียบเมื่อเทียบกับสินค้าชนิดเดียวกันที่ใช้ฐานผลิตในยุโรปตะวันออก สำหรับด้านการลงทุนนั้น เนื่องจากไทยมีฐานความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับรัสเซียน้อย และเป็นเขตที่มีการแข่งขันสูงดังกล่าวแล้ว อีกทั้งการเมืองรัสเซียยังครอบงำภาคเศรษฐกิจอยู่ ดังนั้น หากนักลงทุนไม่มีฐานทางการเมืองที่ดีก็ทำให้มีค่าใช้จ่ายนอกระบบสูง และอาจไม่ประสบความสำเร็จในการลงทุน²⁰

กล่าวโดยสรุปเขตภาคกลางมีเครื่องมือและเครื่องจักรกลที่ทันสมัย ทำให้ผลผลิตทางด้านผลิตภัณฑ์ต่างๆมีมาตรฐาน สามารถเพื่อผลผลิตแก่อุตสาหกรรมได้เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการและสามารถลดต้นทุนในการผลิตได้ เนื่องจากมีการใช้เทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการผลิตที่ทันสมัย ราคาสินค้ามีต้นทุนต่ำ สามารถขายสินค้าได้มากขึ้น เศรษฐกิจของเขตภาคกลางจึงมีเงินหมุนเวียนจำนวนมากทำให้เศรษฐกิจเติบโต

¹⁹Mark Bassin, The Russian Geographical Society, the "Amur Epoch," and the Great Siberian Expedition 1855-1863 [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/2562661>

²⁰Deutsche Bank Research, The Russian region – Moscow is not everything [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

เขตยูรัล เขตเศรษฐกิจเขตอุตสาหกรรมเทือกเขายูรัล เขตอุตสาหกรรมเทือกเขายูรัลตั้งอยู่ในอาณาบริเวณเทือกเขายูรัลทางด้านยุโรป นับเป็นแหล่งวัตถุดิบ ศูนย์อุตสาหกรรมหนัก และอุตสาหกรรมขุดเจาะน้ำมันของประเทศ และมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติร้อยละ 14 ของประเทศ รวมทั้งมีสัดส่วนผลผลิตทางอุตสาหกรรมร้อยละ 16 นอกจากนี้ยังมีเมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีการกระจุกตัวของประชากรหนาแน่นและมีกำลังซื้อสูง ได้แก่ Ekaterinburg, Chelyabinsk Surgut และ Tyumensk โดยเฉพาะที่มณฑล Tyumensk ซึ่งมีเมืองสำคัญคือ Tyumensk และ Surgut ถือเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมน้ำมันที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของรัสเซีย โดยมีสัดส่วนผลผลิตอุตสาหกรรมร้อยละ 9 ของประเทศ²¹

สำหรับจุดอ่อนของเขตเศรษฐกิจนี้ คือ การเป็นศูนย์กลางด้านพลังงานและวัตถุดิบที่ไม่มีการผลิตสินค้าอุปโภคและบริโภค อีกทั้งยังขาดแคลนแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย ส่วนจุดแข็งอยู่ที่ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้สูง ดังนั้น ไทยจึงสามารถใช้จุดอ่อนและจุดแข็งดังกล่าวเพื่อพิจารณาเลือกดำเนินการร่วมมือกับรัสเซียในเขตนี้ โดยอาจจะเลือกเป็นตลาดสินค้าอาหาร เครื่องอุปโภคและบริโภคอื่น ๆ รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยว

ยูรัลเป็นหนึ่งในเขตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของรัสเซีย มีความได้เปรียบเนื่องจากตั้งอยู่ในทำเลที่มีความเหมาะสม ทำให้สามารถแสวงหาผลกำไรได้อย่างมหาศาล อุดมสมบูรณ์ไปด้วยวัตถุดิบเชื้อเพลิงในการพร้อมที่จะผลิต ยูรัลมีชื่อเสียงโดยเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องโลหะ เนื่องจากพื้นที่มีการทับถมของแร่ธาตุต่างๆ เขตยูรัลให้ผลผลิตที่เป็นโลหะที่มีคุณภาพดีและราคาถูกที่สุด โลหะที่ใช้กับเครื่องจักรกล เช่น เครื่องมือที่ใช้ในอุตสาหกรรมและยานยนต์ และเครื่องจักรที่มีการทำงานอย่างสลับซับซ้อน เขตยูรัลถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแห่งวัตถุดิบที่สำคัญ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและน้ำมัน²²

²¹Deutsche Bank Research, *The Russian region – Moscow is not everything* [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

²²Alexel Naumov and Emma Romanova, *Sustainable Development of Baltic Agriculture: Russia* [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/4314639>

ในด้านเกษตรกรรมมีการทำการเกษตร เขตยูราลประสบความสำเร็จในเรื่องการเพาะปลูกเพื่อการค้า เช่น มะเขือเทศ พืชผัก ฟาร์มเปิดและไก่ การเลี้ยงม้าในที่ชุมชนใหญ่ๆ มีโรงงานอุตสาหกรรมผลิตนม แปรรูปเนื้อสัตว์และเพาะพันธ์แกะ ปริมาณผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรทั้งหมดมีมากเป็นอันดับ 4 ของรัสเซีย เขตยูราลมีสินค้าจำพวกข้าวสาลี มันฝรั่งเป็นหลัก

กล่าวโดยสรุป ภาคเศรษฐกิจของยูราลมีทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายชนิด เช่น น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ แร่โลหะ วัตถุประสงค์ที่หลากหลายสำหรับการนำไปผลิตและพัฒนาให้ดีขึ้นในอนาคตความต้องการที่เพิ่มขึ้นในอนาคตเพื่อที่จะส่งเสริมให้เขตยูราลเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญ ต้องมีการส่งเสริมด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากมีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม เช่น เมือง Ekaterinburg เมือง Perm การพัฒนาอันดับแรกที่จะต้องให้มีขึ้น คือ การปฏิบัติตามกฎหมายและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากถูกทำลายไปมาก รวมทั้งการลงทุนทางธุรกิจควรรอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศน์ รวมทั้งควบคุมมลพิษที่เกิดขึ้นด้วย²³

เขตเศรษฐกิจภูมิภาคไซบีเรีย เขตเศรษฐกิจภูมิภาคไซบีเรียเป็นเขตที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุดของรัสเซีย โดยมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติร้อยละ 13.1 ของประเทศ และมีสัดส่วนในผลผลิตทางอุตสาหกรรมร้อยละ 13.6 ของประเทศ มณฑลที่สำคัญของเขตนี้ คือ มณฑล Novosibirsk ซึ่งเป็นที่ตั้งของศูนย์วิชาการและวิทยาศาสตร์ของสภารัฐบาลแห่งชาติแห่งรัสเซียมากกว่า 135 สาขา และมณฑล Krasnoyarsk ซึ่งเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมการผลิตโลหะและอลูมิเนียม เช่น ทองคำ และแพลทินัมที่ใหญ่ที่สุดของรัสเซีย²⁴

จุดเด่นของเขตนี้คือความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรและวัตถุดิบ เป็นศูนย์กลางการวิจัยและการพัฒนาวิทยาศาสตร์ของรัสเซียในภูมิภาคไซบีเรีย ประชากรไม่หนาแน่นและมีอำนาจการซื้อ การขนส่งมีระยะทางไกลทั้งจากเมืองท่าในยุโรปและเอเชีย ดังนั้นจึงเหมาะที่จะดำเนินความร่วมมือใน

²³Deutsche Bank Research, *The Russian region – Moscow is not everything* [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

²⁴Deutsche Bank Research, *The Russian region – Moscow is not everything* [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

การลงทุนเพื่อพัฒนาและจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยว และความร่วมมือด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เขตเศรษฐกิจภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ครอบคลุมดินแดนเมืองท่าที่สำคัญของรัสเซียทางทะเลบอลติกและทะเลเหนือ เป็นเขตอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมต่อเรือ และอุตสาหกรรมทหารที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของรัสเซีย โดยมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศร้อยละ 10.3 และในผลผลิตทางอุตสาหกรรมร้อยละ 12.6 ของประเทศ ทั้งนี้มีศูนย์กลางอยู่ที่นครเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อันดับที่ 2 รองจากกรุงมอสโก และเป็นเมืองท่าที่ใหญ่ที่สุดของรัสเซีย²⁵

เขตเศรษฐกิจนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับเขตเศรษฐกิจภาคกลาง มีจุดเด่นคือเป็นเมืองท่าที่มีการพัฒนาด้านธุรกิจ การค้า และการบริการ อีกทั้งยังมีโครงสร้างพื้นฐานดี ประชาชนในเขตนี้มีกำลังซื้อสูง และเป็นเขตที่มีประชากรหนาแน่น ฉะนั้นจึงเหมาะที่จะเป็นตลาดและศูนย์กลางกระจายสินค้าอาหาร เครื่องอุปโภคและบริโภคของไทย นอกจากนี้ยังสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยว การศึกษาและวิทยาศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

เขตเศรษฐกิจภาคตะวันออกไกล เขตเศรษฐกิจภาคตะวันออกไกลซึ่งเป็นเขตที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดของรัสเซีย มีทรัพยากรธรรมชาติประเภทสินแร่และรัตนชาติเป็นจำนวนมาก อาทิ ทองคำ เพชร ถ่านหิน น้ำมัน รวมทั้งไม้และทรัพยากรทางทะเลด้วย ถึงแม้ว่าภาคตะวันออกไกลจะมีขนาดเศรษฐกิจไม่ใหญ่โตเหมือนเขตอื่น ๆ กล่าวคือ มีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเพียงร้อยละ 6 แต่ก็มีความสำคัญในเชิงภูมิเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากมีเมืองท่า Vladivostok ที่ทำหน้าที่เป็นประตูการค้าเชื่อมรัสเซียกับเขตเศรษฐกิจของประเทศเอเชีย-แปซิฟิก และในขณะเดียวกัน ประเทศในเอเชีย-แปซิฟิกก็ใช้เมืองท่านี้ในการส่งสินค้าเข้ารัสเซียและประเทศในเขตเอเชียกลางด้วย จุดเด่นของเขตนี้ คือเป็นประตูเชื่อมการขนส่งของรัสเซียกับประเทศในเขตเอเชีย-แปซิฟิก และการขนส่งสินค้าจากต่างประเทศเข้ารัสเซียและเอเชียกลาง รวมทั้งยังมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ธรรมชาติและวัตถุดิบที่มีประโยชน์ในการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทย และตั้งอยู่ไม่ไกลจากท่าเรือขนส่งทาง

²⁵Deutsche Bank Research, The Russian region – Moscow is not everything [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

มหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งอยู่ในไทย สามารถขนถ่ายวัตถุดิบเข้าไทยได้ โดยมีต้นทุนค่าขนส่งไม่สูงนัก แต่มีข้อด้อย คือประชากรไม่หนาแน่นและอยู่กระจัดกระจาย ซึ่งอาจไม่คุ้มทุนที่จะพัฒนาให้เป็นตลาดสินค้าของไทย นอกจากนี้ ยังต้องเผชิญกับการแข่งขันที่สูงจากจีน เกาหลี และญี่ปุ่น ซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับรัสเซีย²⁶

เขตเศรษฐกิจภาคใต้ ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างรัสเซียตอนบนกับเขตคอเคซัส เป็นเขตอุตสาหกรรมเหมืองถ่านหินและเขตเพาะปลูก รวมทั้งเป็นเขตที่พักตากอากาศของรัสเซียเนื่องจากตั้งอยู่ในเขตอากาศแบบกึ่งร้อนชื้นและติดทะเล ประชากรส่วนใหญ่ของเขตนี้เป็นชาวมุสลิมและมีอาชีพด้านการเกษตร ในขณะที่ชาวรัสเซียในเขตดังกล่าวจะประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม ต่อมาในระยะหลัง เขตเศรษฐกิจภาคใต้ประสบภาวะชะลอตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากความไม่แน่นอนของสถานการณ์ทางการเมือง การสู้รบในสาธารณรัฐเซเชเนีย และกระแสการต่อต้านรัสเซียของกลุ่มนิยมอิสลามในสาธารณรัฐมุสลิมที่อยู่ในเขตนี้ จุดเด่นของเขตนี้คืออยู่ใกล้เมือง Novorossisk ซึ่งเป็นท่าเรือขนส่งของรัสเซีย แต่จัดเป็นเขตที่ประชากรมีฐานะค่อนข้างยากจน และตั้งอยู่ใกล้จุดอันตรายทางการเมืองของรัสเซีย ซึ่งสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยในการพัฒนาธุรกิจระหว่างกัน²⁷

กล่าวโดยสรุป ปัจจุบันการพัฒนาเศรษฐกิจในรัสเซียได้มีความก้าวหน้ามาก จากการที่ปูตินขึ้นมาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี เขาพยายามผลักดันให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้เกิดเสถียรภาพ ต้องการให้ต่างชาติเกิดความเชื่อมั่นและยอมรับ จึงมีการส่งเสริมให้มีการค้ากับภายนอกด้วยพื้นฐานของรัสเซียที่มีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น โดยเฉพาะความพร้อมที่เอื้อต่อการลงทุน มีทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก รายได้ของประเทศมาจากอุตสาหกรรมและน้ำมัน ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศไปในทางที่ดีเป็นที่ยอมรับจากต่างชาติ ทำให้สหภาพยุโรปยอมตกลงทำการค้าด้วย และก้าวเข้าสู่ตลาดเสรี แต่อย่างไรก็ตามรัสเซียมีปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการเติบโตทาง

²⁶Deutsche Bank Research, *The Russian region – Moscow is not everything* [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

²⁷Deutsche Bank Research, *The Russian region – Moscow is not everything* [Online], 28 April 2012. Available from : https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TBoKRk3k8SQJ.www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000248042.pdf

เศรษฐกิจ คือ การที่รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มากเกินไป การบริการมีคุณภาพต่ำ ความใหญ่โตเกินไปขององค์กร รัฐบาลเก็บภาษีในอัตราสูงทำให้เกิดการลงทุนภายนอกประเทศ หลีกเลี่ยงการจ่ายภาษีสูง ระบบเศรษฐกิจของรัสเซียยังคงปิดอยู่ เช่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจระหว่างประเทศยังไม่มีมาตรฐาน²⁸

การขาดแรงจูงใจในการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและบริการ ระบบการให้บริการด้านสังคมไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ค่าจ้างแรงงานต่ำ สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้ต้องมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยมีแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ สร้างบรรยากาศในการลงทุนที่ดี มุ่งเน้นให้มีการลงทุนในอุตสาหกรรมแปรรูปวัตถุดิบ เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ดึงดูดเงินตราเข้าสู่ประเทศ ประกอบกับการส่งเสริมให้มีการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการประดิษฐ์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปวัตถุดิบมากขึ้นให้มีการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าได้ อีกทั้งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เปิดกว้างทางธุรกิจมากขึ้น ให้เป็นเอกชนมากขึ้น ปฏิรูประบบและพัฒนาอัตราภาษีศุลกากรเพื่อสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ และปกป้องผลประโยชน์ของประเทศในองค์กรทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การค้าระหว่างประเทศ โดยการเข้าเป็นสมาชิกองค์กรที่สำคัญๆ

4.5 เส้นทางขนส่งสินค้าจากไทยไปรัสเซีย

การขนส่งสินค้าจากไทยไปรัสเซียมักจะใช้การขนส่งทางทะเลเป็นหลัก โดยมีทั้งเส้นทางที่ส่งผ่านท่าเรือของรัสเซียโดยตรง ขณะที่บางเส้นทางอาจขนส่งผ่านประเทศอื่นก่อน หลังจากนั้นจึงขนส่งทางบกเข้าไปยังรัสเซีย การขนส่งสินค้าเข้าไปยังรัสเซียซึ่งเป็นประเทศที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ ผู้ส่งออกจึงต้องเลือกว่าจะขนส่งสินค้าไปยังทิศตะวันตกหรือทางตะวันออกของประเทศโดยขึ้นอยู่กับว่าปลายทางของสินค้านั้นอยู่ที่ใด เส้นทางขนส่งสินค้าทางเรือโดยตรงไปยังรัสเซียอาจสรุปได้ ดังนี้

เส้นทางแรก ทิศตะวันออกไปยังท่าเรือ Vladivostok ในรัสเซีย โดยเป็นเส้นทางที่สั้นที่สุด และเป็นที่ยอมรับมาก จากประเทศไทยจะผ่านไปทางทะเลจีนใต้ ทะเลจีนตะวันออกและทะเลญี่ปุ่น เมื่อสินค้าถึงท่าเรือ Vladivostok จะมีคลังเก็บสินค้ารอการกระจายสินค้าไปยังภายในรัสเซีย โดยเน้นการ

²⁸Mark Bassin, The Russian Geographical Society, the "Amur Epoch," and the Great Siberian Expedition 1855-1863 [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.jstor.org/stable/2562661>

กระจายสินค้าทางตะวันออก แต่ถ้าต้องเข้าไปมอสโก จะใช้เส้นทางรถไฟ Trans Siberia ระยะทาง 9,288.2 กิโลเมตร ระยะเวลา 6 วัน 5 ชั่วโมง²⁹ และเส้นทางนี้ใช้เวลาเดินทางทั้งหมด 6 วัน จากประเทศไทย ไปถึงท่าเรือ Vladivostok เท่านั้น ดังนั้นถ้ารวมระยะเวลาขนส่งทั้งหมดไม่รวมการจัดการทางด้านศุลกากรแล้วจะมีระยะเวลาขนส่งจากประเทศไทยไปถึงเมืองมอสโกประมาณ 13 วัน

เส้นทางที่สอง ทิศตะวันตกไปยังท่าเรือ St. Petersburg ในรัสเซีย ใช้ระยะเวลานานที่สุดประมาณ 21 วัน เป็นระยะทางที่ไกลที่สุด คือ ประมาณ 10,300 ไมล์ โดยจะผ่านทะเลแดง ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และทะเลบอลติก ท่าเรือ St. Petersburg จะใกล้กับกรุงมอสโกมากที่สุด โดยการขนส่งจากเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กไปยังมอสโก จะใช้เส้นทางรถไฟซึ่งใช้เวลาเดินทางประมาณ 10 ชั่วโมง มีระยะห่างระหว่างเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กไปมอสโก ประมาณ 710 กิโลเมตร³⁰

โดยทั่วไปแล้วการขนส่งทางทะเลไปยังท่าเรือ St. Petersburg อาจใช้เวลาทั้งหมดถึงประมาณ 45 วัน นับแต่การเตรียมของออกจนถึงขั้นตอนศุลกากร และพิธีการอื่นๆ เมื่อสินค้าเดินทางมาถึงเมืองท่าปลายทางแล้ว บริษัทเรือจะมีกำหนดระยะเวลาที่จะเก็บสินค้าไว้กับบริษัทเรือได้ 3 วัน หลังจากนั้นจะคิดค่าเก็บสินค้าซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละบริษัทเรือ ปัจจุบันการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียจะกำหนดราคาสินค้าเป็นราคา F.O.B. ทำให้ผู้ซื้อรัสเซียเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายทางการขนส่งสินค้าและภาษีต่างๆในการนำสินค้าเข้าไปยังรัสเซีย

4.6 ประเมินปัจจัยระยะห่างทางภูมิศาสตร์ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย

²⁹The Trans-Siberian Route [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.waytorussia.net/TransSiberian/Route.html>

³⁰Russia: Timetable, Schedules, and Prices, Trains between Moscow and St. Petersburg [Online], 26 April 2012. Available from : <http://www.waytorussia.net/Transport/Timetables/MoscowPetersburg.htm>

ในอดีตสินค้าไทยจะมีการส่งไปยังพ่อค้าคนกลางก่อน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวยุโรป เช่น เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม และเยอรมนี และในบางกรณีก็มีสิงคโปร์และมาเลเซียเป็นพ่อค้าคนกลาง เบื้องต้นก่อน ต่อมาชาวรัสเซียเริ่มเข้าใจการค้า และเห็นความสำคัญของการค้าระหว่างประเทศ จึงมีการออกมาค้าขายกับชาวต่างชาติมากยิ่งขึ้น รวมถึงการเปิดประเทศเสรีให้นักลงทุนต่างชาติเข้าไปทำกิจการในประเทศ จึงทำให้เริ่มมีการส่งสินค้าโดยตรงจากประเทศไทยไปยังรัสเซีย ซึ่งจะเห็นว่าปริมาณการส่งออกไปรัสเซียเมื่อเทียบกับสัดส่วนแล้วยังเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับการส่งออกไปสหภาพยุโรปหรือสหรัฐอเมริกา

ในการขนส่งผักและผลไม้สด ผู้ส่งออกจะใช้บริการสายการบินขนส่งจากประเทศไทยบินตรงไปยังรัสเซีย ส่วนการขนส่งข้าว และสัปปะรดกระป๋อง รวมถึงอาหารทะเลแช่แข็งนั้น ผู้ส่งออกใช้บริการขนส่งทางทะเลทั้งขนส่งทางตรงไปยังรัสเซียและการขนส่งทางอ้อมโดยผ่านไประหว่างสหภาพยุโรป แล้วจึงใส่รถบรรทุก เข้าไปในรัสเซีย การขนส่งตรงไปยังรัสเซียนั้นจะไปทางท่าเรือที่สำคัญสองท่าเรือ คือ ท่าเรือ Vladivostok และท่าเรือ St. Petersburg ทางด้านการกระจายสินค้า มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองมอสโก และกระจายสินค้าไประหว่าง 78 ภูมิภาคของรัสเซีย ส่วนการที่สินค้าจะขึ้นที่ท่าเรือใดนั้น ผู้ประกอบการจะคำนึงถึงเรื่องต้นทุนการขนส่งสินค้า และเมืองที่ต้องการกระจายสินค้าเป็นหลัก

ด้วยสภาพภูมิประเทศที่อยู่ห่างไกลกัน จึงทำให้การเดินทางและขนส่งระหว่างไทยกับรัสเซียในอดีตเน้นไปที่ทางเรือ และทางอากาศโดยสายการบินแอร์โพลอตเท่านั้น แต่ในปัจจุบันการเดินทางขนส่งมีหลากหลายเส้นทางที่ผู้ประกอบการชาวไทยสามารถเลือกวิธีที่เหมาะสมกับธุรกิจของตนได้ เพื่อลดต้นทุนค่าขนส่งสินค้า ภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต รัสเซียได้ผ่านช่วงเวลาแห่งความยากลำบาก ทั้งทางด้านการเงิน สังคม และเศรษฐกิจ การปรับตัวของภาคธุรกิจ และหน่วยงานรัฐอีกทั้งการเติบโตที่สูงอย่างก้าวกระโดด ทำให้รัสเซียขาดเสถียรภาพทางการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน และระบบโลจิสติกส์ กล่าวคือ ท่าเรือขนส่งที่ไม่ได้มีการพัฒนามาเกือบตลอด 20 ปี

อย่างไรก็ตามรัฐบาลรัสเซียได้ตระหนักถึงความสำคัญในด้านนี้ และได้วางแผนพัฒนา แต่เนื่องจากยังขาดความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการ จึงทำให้กระบวนการเป็นไปอย่างเชื่องช้า ไม่ทันต่อการเติบโตของเศรษฐกิจ โดยเฉพาะท่าเรือขนส่งสินค้าสำคัญของรัสเซีย ทั้งทางอากาศและทางทะเล ยังไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับการเติบโตของภาคธุรกิจ รวมทั้งความต้องการสินค้าอุปโภค

บริโภคจากบุคคลภายในประเทศมีมากขึ้น จึงทำให้มีการนำเข้าสินค้าสูงขึ้น จนปริมาณการนำเข้าสินค้าของรัสเซียเกินความสามารถของท่าขนส่งทั้งทางอากาศและทางทะเลจะรองรับได้ ดังนั้น จึงมีการขนส่งสินค้าผ่านทางประเทศยุโรป เช่น เมืองฮัมบูร์ก (Hamburg) เยอรมนี จากนั้นก็ขนส่งเข้ารัสเซียด้วยรถบรรทุกสินค้า หรือรถไฟ ซึ่งการขนส่งทางรถบรรทุกสินค้าเข้ารัสเซีย นั้น ยังมีปัญหาสำคัญมาก คือเรื่องระยะเวลาการตรวจสอบการเข้าประเทศที่ด่านตรวจชายแดน หากรัสเซียมีการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของประเทศ และพัฒนาระบบการขนส่งภายในประเทศให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานสากลแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาการค้าระหว่างประเทศ

ระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพ จะมีส่วนช่วยอย่างมากให้การกระจายสินค้าทำได้รวดเร็ว และสามารถกระจายไปถึงผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง และทำให้มีการเข้าถึงตลาดที่มีศักยภาพอย่างประเทศรัสเซียได้ดีขึ้น ระบบ การขนส่ง ของประเทศไทยและรัสเซียกำลังอยู่ในช่วงระหว่างการพัฒนาและปรับปรุงให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นในปี ค.ศ. 2000-2006 การขนส่งถือเป็นอุปสรรคประการหนึ่งของการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย หาก ระบบการขนส่งและการคมนาคมในรัสเซียมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น จะทำให้รัสเซียกลายเป็นตลาดที่มีศักยภาพยิ่งกว่าในปัจจุบันนี้มาก

โดยปกติแล้วผู้ประกอบการชาวรัสเซียนิยมทำธุรกิจการค้าที่รวดเร็ว กล่าวคือ ซื้อเร็วและขายเร็วเพื่อลดอัตราความเสี่ยงทางด้านการตลาดและความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน ปัจจุบันสินค้าไทยส่งออกปรัสเซีย โดยการส่งผ่านท่าเรือประเทศที่สาม และบรรทุกตู้คอนเทนเนอร์เข้าสู่รัสเซียโดยทางบกที่ท่าเรือ Hamburg เยอรมนี ท่าเรือ Kodga ฟินแลนด์ และท่าเรือ Riga ลัตเวีย โดยขนส่งตรงถึงท่าเรือรัสเซียและขนส่งต่อภายในประเทศไปยังท่าเรือเมือง St. Petersburg ซึ่งเป็นเมืองท่าภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ท่าเรือ Vladivostok เมืองท่าเรือภาคตะวันออกไกล และท่าเรือ Novorossiysk ซึ่งเป็นเมืองท่าทางภาคใต้ที่อยู่ชายฝั่งทะเลดำ การขนส่งสินค้าของไทยไปรัสเซียส่วนใหญ่ใช้เวลาประมาณ 45-60 วัน ยกเว้นการขนส่งเส้นทางกรุงเทพฯ - ฮองกง หรือ Pusan-Vladivostok และการขนส่งต่อทางเส้นทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรีย ซึ่งจะใช้เวลาไม่เกิน 20 วัน การที่ใช้เวลาในการขนส่งนานมีผลต่อธุรกิจ โดยทำให้สินค้าได้รับความเสียหายและมีผลต่อต้นทุนสินค้าในตลาด

อุปสรรคประการหนึ่ง คือ การประสบกับปัญหาในระบบเครือข่ายการกระจายสินค้า กล่าวคือ รัสเซียเป็นประเทศที่มีขนาดพื้นที่กว้างใหญ่ ดังนั้นในแต่ละเมืองจึงมีความห่างไกลกันมาก โดยทั่วไปแล้วระบบการกระจายสินค้าในกรุงมอสโก และจากเมืองหลวงสู่ภูมิภาคยังขาดประสิทธิภาพและไม่เพียงพอ ประกอบกับในปัจจุบันรัสเซียเป็นแหล่งนำเข้าสินค้าไทยและส่งออกต่อ (Re-export) ไปยังเครือรัฐเอกราช (Commonwealth of Independent States: CIS) ดังนั้นการจัดให้มีศูนย์กระจายสินค้านับว่าจะมีส่วนช่วยในการขยายตลาดสินค้าไทยให้กว้างขวางออกไปได้ เนื่องจากการเข้าสู่ตลาดรัสเซียของสินค้าไทยยังดำเนินการตามช่องทางการค้าปกติ โดยไม่มีระบบการกระจายสินค้าเป็นของตนเอง ซึ่งทำให้เสียเปรียบในโอกาสทางการตลาดทั้งของรัสเซียและเครือรัฐเอกราช ในสถานการณ์ปัจจุบัน ระบบการขนส่งระหว่างเมืองของรัสเซียยังอยู่ในสภาพที่ต้องพัฒนาและปรับปรุงอย่างมาก ดังนั้นการกระจายสินค้าจึงยังทำได้ไม่ทั่วถึงและมีต้นทุนสูง โดยเมืองที่เจริญมากในรัสเซียมีเพียง 2 เมืองคือ เซนต์ปีเตอส์เบิร์กและกรุงมอสโก

เมื่อพิจารณาถึงสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์แล้วพบว่าประเทศไทยยังเสียเปรียบคู่แข่งทางการค้าโดยตรง เช่น เวียดนาม อินเดียและจีน ในเรื่องระยะทาง และระยะเวลาที่ใช้ในการขนส่งทางทะเลไปยังรัสเซีย โดยประเทศเหล่านั้นสามารถส่งสินค้าเข้าสู่รัสเซียได้โดยใช้ระยะเวลาที่สั้นกว่า และใช้เส้นทางที่ใกล้กว่า ซึ่งเวียดนามสามารถส่งเข้าท่าเรือ Vladivostok ได้ง่ายกว่า หรือสามารถส่งสินค้าโดยผ่านประเทศจีน ส่วนประเทศอินเดียสามารถใช้เส้นทางด้านคาบสมุทรอินเดียเข้าสู่ท่าเรือทางตะวันตกของรัสเซีย เช่น เมืองเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก นอกจากนี้อินเดียและ เวียดนามยังมีแผนสร้างท่าเรือขนส่งสินค้าขนาดใหญ่ครอบคลุมทุกขั้นตอนของการนำเข้าส่งออก โดยหวังจะเป็นศูนย์กลางการขนส่งของทวีปเอเชีย

ระบบการขนส่ง ของทั้งรัสเซียและไทยยังไม่อยู่ในฐานะที่จะทำให้เป็นคู่แข่งระดับโลกได้ และการพัฒนาระบบการขนส่งให้ทันสมัยถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการขยายตัวด้านการค้าระหว่างทั้งสองประเทศ

เมื่อเปรียบเทียบระบบการขนส่งสินค้าออกจากประเทศคู่แข่งอื่นๆ พบว่า ในปัจจุบันประเทศที่เป็นคู่แข่งสำคัญในการส่งออกสินค้าเกษตรไปยังรัสเซีย ได้แก่ เวียดนาม อินเดีย และจีน สรุปประเด็นสำคัญ คือ ด้านการขนส่งทางอากาศ ไทยได้เปรียบเวียดนามด้านการขนส่งทางอากาศ เนื่องจาก ไทยมีสายการบินหลายสายที่บินตรงจากไทย แต่ ไทยเสียเปรียบจีนและอินเดียในด้านระยะทางในการ

ขนส่งสินค้า โดยไทยมีระยะทางที่ไกลกว่า ส่วนด้านการขนส่งทางเรือ ไทยเสียเปรียบประเทศอื่นๆ ในการขนส่งทางเรือ เพราะระยะทางที่ต้องออกจากอ่าวไทย และต้องส่งขึ้น main fight ที่มาเลเซียหลัง ออกจากอ่าวไทยแล้ว สำหรับ การขนส่งทางบก ไทยเสียเปรียบประเทศอื่นๆ ในด้านระยะทาง โดยจีนมี ชายแดนที่เชื่อมต่อกับรัสเซียโดยตรง และมีรถไฟสายทรานส์ไซบีเรียจากท่าเรือ Vladivostok ผ่านลง มายังกรุงปักกิ่งโดยตรง ส่วนอินเดียและเวียดนามต่างก็มีเส้นทางตัดเชื่อมต่อเข้าประเทศที่สามก่อนที่ จะเข้าถึงชายแดนรัสเซีย แต่ไทยเนื่องจากระยะเวลาที่ไกลกว่า ดังนั้นการขนส่งทางบกจึงไม่ได้รับความนิยม นอกจากเป็นการขนส่งต่อจากท่าเรือในยุโรป เป็นต้น นอกจากนี้ ด้านระบบสาธารณูปโภค ไทย ยังมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอที่จะรองรับระบบการขนส่ง ขนาดใหญ่ที่จะเป็น hub ของภูมิภาคได้ แต่ เมื่อเปรียบเทียบกับเวียดนามแล้วไทยยังคงได้เปรียบอยู่ แต่เวียดนามก็กำลังพัฒนาท่าเรือสำคัญและ ระบบสาธารณูปโภคภายในประเทศ เช่นกัน อีกทั้งไทยมีค่าจ้างแรงงานที่เป็นมาตรฐานที่สูงกว่า เวียดนาม จีน และอินเดีย

ปัจจัยที่เป็นระยะห่างภูมิศาสตร์ คือ ระยะทางการขนส่ง สินค้าที่ไกล อันเนื่องมาจากที่ตั้งทาง ภูมิศาสตร์รัสเซียมีพรมแดนห่างไกลจากไทย ทำให้การส่งออกสินค้าจากไทยส่วนใหญ่มีข้อจำกัด ทางด้านการเลือกใช้เส้นทางการขนส่งสินค้า เพื่อให้สินค้ามีสภาพที่สมบูรณ์และสินค้าไม่ได้รับความ เสียหาย อีกทั้งมีข้อจำกัดในการกระจายสินค้าจากท่าเรือไปยังเมืองใหญ่ต่างๆ ที่กระจายทั่วประเทศ สิ่ง เหล่านี้ ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย และ การทำธุรกิจการค้ากับรัสเซียก็ยังคงมีความเสี่ยงสูง และไทยคงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องแข่งขันกับประเทศ ในภูมิภาคเอเชียด้วยกัน เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย โดยเฉพาะจีน ซึ่งมีเส้นทางรถไฟผ่านรัสเซียไปถึง ยุโรปได้แล้ว เกาหลีก็เริ่มเปิดสายการบินคาร์โก้ไปเอเชียกลาง และประเทศในยุโรปที่ได้เปรียบ ประเทศแถบเอเชียในเชิงทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้รัสเซีย สะดวกแก่การติดต่อการค้าและการขนส่ง และมีการ พัฒนาที่ก้าวหน้าในด้านโลจิสติกส์

ในกรณีของไทยซึ่งการทำการค้ากับรัสเซียในช่วงที่ผ่านมายังมีการทำการตลาดที่ไม่ต่อเนื่อง ตราสินค้าไทยยังผู้ต่างชาติไม่ได้ รวมถึงผู้ประกอบการและนักลงทุนไทยไม่กล้าเสี่ยงที่จะออกไปทำ การตลาดหรือไปลงทุนขยายกิจการในต่างประเทศ จึงทำให้การจดจำชื่อของสินค้าไทยยังคงเป็นไปได้อ่อน และชาวรัสเซียเองนิยมบริโภคสินค้าจากตราสินค้าที่มีชื่อเสียงมากกว่า ในกรณีของสินค้าไทยที่ ส่งออกไปยังรัสเซีย เช่น ข้าว ผลไม้สด อาหารกระป๋องและสินค้าประเภทอื่นๆ ที่ถึงแม้สินค้าไทย

โดยเฉพาะข้าวและผลไม้สดจะได้ชื่อว่าเป็นสินค้าสำหรับผู้มีกำลังซื้อสูง แต่สินค้าไทยยังมีศักยภาพที่จะขยายตัวได้อีกทั้งในกลุ่มลูกค้าระดับบนและระดับกลางถ้าได้รับการส่งเสริมและผลักดันที่ดี

ในด้านรสนิยมการบริโภคของชาวรัสเซียในแง่ของผลไม้กระป๋องและผลไม้แปรรูปพบว่า ผู้บริโภคในเมืองสำคัญ 2 แห่งของรัสเซียนิยมเป็นกลุ่มผู้บริโภคน้ำผลไม้มากที่สุด ในรัสเซีย นับเป็นโอกาสที่จะขยายตลาดน้ำผลไม้ไปยังผู้บริโภคกลุ่มนี้ ปัจจุบันรัสเซียนำเข้าสับปะรดกระป๋องจากไทยเป็นอันดับหนึ่งโดยมีคู่แข่งทางการค้าที่สำคัญคือ จีน และอินโดนีเซีย สำหรับผลไม้แปรรูปคู่แข่งทางการค้าที่สำคัญสำหรับไทย คือ อิตาลี ฝรั่งเศส และจีน

นอกจากนี้ผักและผลไม้สดจากไทยวางที่ส่งออกไปยังรัสเซีย ในกรุงมอสโกและเซนต์ปีเตอส์เบิร์กถือเป็นตลาดบริโภคผักและผลไม้สด เนื่องจากภูมิภาคอื่นๆ ของรัสเซีย ยังไม่มีกำลังซื้อสูงเพียงพอ อีกทั้งระบบขนส่งยังไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร ทำให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการขนส่ง และอายุของผักและผลไม้สดก็มีจำกัด และขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วย ทำให้ผักและผลไม้ไทยแลดูไม่สดเท่าที่ควร

ปัญหาหลักสำคัญของผู้ส่งออกผลไม้สด คือ เรื่องการระเหยของน้ำในผลไม้โดยเฉพาะมะม่วง ทำให้น้ำหนักสูญหายไประหว่างการขนส่ง ส่งผลให้เกิดปัญหาแก่ผู้นำเข้าในการชำระภาษีนำเข้าให้แก่ศุลกากร อันเนื่องมาจากตัวเลขน้ำหนักของมะม่วงที่ส่งออกจากไทยและตัวเลขน้ำหนักมะม่วงเมื่อถึงปลายทางนั้นไม่เท่ากัน ทำให้ผู้นำเข้ารัสเซียต้องเสียภาษีนำเข้ามะม่วงสูงกว่าความเป็นจริง นอกจากนี้การนำเข้าผักและผลไม้สดในรัสเซียยังต้องการเอกสารที่แสดงต้นกำเนิดสินค้า ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่ใช้ในการ Clear custom ซึ่งถ้าผู้นำรัสเซียไม่มีเอกสารอันนี้ไปยื่นจะทำให้เสียภาษีแพงขึ้น โดยเป็นข้อตกลงระหว่างไทยกับรัสเซีย โดยรัสเซียคิดอัตราภาษีนำเข้าไม่เท่ากันระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้วยพัฒนา โดยกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนาจะได้รับสิทธิในเรื่องการชำระภาษีน้อยกว่าประเทศพัฒนาแล้ว และไทยก็จัดอยู่ในกลุ่มนี้

กล่าวโดยสรุปประเทศไทยยังคงเสียเปรียบด้านการขนส่งสินค้าไปยังรัสเซีย เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศโดยเฉพาะกับจีนและอินเดีย นอกจากนี้เมื่อมองในแง่ของต้นทุนค่าจ้างแรงงาน ยังคงเสียเปรียบในแง่ที่มีต้นทุนค่าจ้างแรงงานที่สูงกว่าประเทศคู่แข่งอื่นๆ อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ ในแง่ของตัวสินค้า พบว่า สินค้าไทยยังถือว่าเป็นสินค้า

ที่มีคุณภาพดีเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งอื่น ถ้าไทยยังคงรักษามาตรฐานของตัวสินค้า และเมื่อ
รัสเซีย มีการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของประเทศ และพัฒนาระบบการขนส่ง
ภายในประเทศให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานสากลแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญ
ในการพัฒนาการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียให้มีการขยายตัวมากขึ้นในอนาคต

บทที่ 5

ปัจจัยระยะห่างทางเศรษฐกิจ

ระยะห่างทางเศรษฐกิจ หมายถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สร้างระยะห่างหรือความแตกต่างที่ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ไม่ได้เน้นความสำคัญของขนาดทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงปริมาณทางการค้าแต่ไม่ได้สะท้อนถึงการลดลงของอัตราส่วนการค้าต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา คือ ประเทศร่ำรวยจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากกว่าประเทศที่ยากจน เนื่องจากขนาดทางเศรษฐกิจที่ใหญ่กว่าโดยเปรียบเทียบและความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวกับปริมาณการค้าและการลงทุนมักแปรผันตรงกันและเกิดขึ้นกับประเทศที่ร่ำรวย¹

ระยะห่างทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศผ่านกลไกการทำงานทางด้านเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม ระบบการบริหารและสภาพทางภูมิศาสตร์และระบบเศรษฐกิจ โดยกลุ่มประเทศร่ำรวยต่างให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก จนกล่าวได้ว่า ระยะห่างทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างกลุ่มประเทศร่ำรวยกับกลุ่มประเทศยากจน นอกจากนี้ยังมีรูปแบบของความแตกต่างในด้านต้นทุนหรือคุณภาพ ของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งเงินทุน ทรัพยากรมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐานสำหรับองค์กร อีกทั้งข่าวสารและความรู้ความเข้าใจ เป็นต้น²

ปัจจัยหรือกลไกทางเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกัน เช่น ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ระบบเศรษฐกิจแบบรัฐสวัสดิการ และระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่รวมศูนย์ เป็นต้น ประกอบกับขนาดทางเศรษฐกิจ (economic size) ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ (economic indicators) มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น รายได้ประชาชาติที่สูงจะส่งผลให้แรงงานในประเทศนั้นมีค่าแรงที่สูง และส่งผลดีต่อการค้าระหว่างประเทศ ทำให้ประชาชนในประเทศมีกำลังซื้อสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภคจาก

¹Pankaj Ghemawat, *Redefining Global Strategy : Crossing Borders in a World Where Differences Still Matter* (Boston: Massachusetts, 2007), p. 54.

²Ibid., 2007 , p. 45.

ต่างประเทศได้มากกว่า อีกทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจก็นับว่ามีส่วนสำคัญในการตัดสินใจของภาคธุรกิจ โดยได้พิจารณาถึงทรัพยากรในประเทศที่ไปลงทุน โครงสร้างพื้นฐานทางด้านการลงทุน ความพร้อมทางด้านการเงิน ทรัพยากรมนุษย์และองค์ความรู้ต่างๆ นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ร่ำรวยด้วยกัน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจนมักมีความเกี่ยวข้องกันเสมอ แม้ความสามารถทางเศรษฐกิจจะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากขนาดทางเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันในระหว่างสองประเทศ อาจเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรืออาจจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศในการแลกเปลี่ยนสินค้าที่มีความแตกต่างกัน³

รัสเซียภายใต้การปกครองของอดีตประธานาธิบดีวลาดีมีร์ ปูติน มีกลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดและไว้วางใจเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการบริหารและเป็นที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดเอกภาพและประสิทธิภาพในการดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจรัสเซียตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างได้ผล อย่างไรก็ตาม รัฐบาลจะยังคงดำเนินนโยบายควบคุมภาคเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังงานและทรัพยากรหลัก ซึ่งเป็นภาคอุตสาหกรรมหลักและนำรายได้หลักเข้าสู่ประเทศ โครงสร้างและกระบวนการตัดสินใจด้านเศรษฐกิจของรัสเซียภายใต้การนำของอดีตประธานาธิบดีปูติน ระหว่างปี ค.ศ. 2001-1005 นับว่ามีการปรับปรุงอย่างมากเพื่อเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับการลงทุนด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะกับธุรกิจต่างชาติ ด้านที่มีการพัฒนาเป็นพิเศษ คือ กฎหมายการทำธุรกิจของชาวต่างชาติ เช่น การอำนวยความสะดวกในการจัดตั้งสำนักงานในรัสเซียของนิติบุคคล การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ การส่งเสริมการลงทุนโดยใช้ระบบภาษี ระบบเงินตรา ระบบกรรมสิทธิ์ในอาคารสถานที่ ระบบธนาคาร รวมทั้งปัจจัยที่ดึงดูดการลงทุนอื่น ๆ ในรัสเซีย

สำหรับไทยระบบเศรษฐกิจค่อนข้างเปิดเสรี การดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจ ให้เสรีภาพกับเอกชนในการดำเนินกิจการต่างๆ ทั้งด้านการผลิต การบริโภค ตลอดจนซื้อขายแลกเปลี่ยน ภายใต้ของขอบเขตกฎหมาย มีการแข่งขันและยอมรับระบบกรรมสิทธิ์ของเอกชน แต่รัฐก็มีบทบาทในส่วนของการวางแผนและการแทรกแซงการทำงานของกลไกตลาดที่มีการผูกขาดกิจกรรมบางประเภทโดยภาครัฐ

³ Ibid., p. 54.

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาปัจจัยที่เป็นระยะห่างทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับรัสเซีย โดยมีการศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจของรัสเซียจากยุคคอมมิวนิสต์สู่ยุคเปลี่ยนผ่าน การเงินการธนาคารและการชำระเงินของรัสเซีย รัสเซียกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ กรณีการเปิดเสรีทางการค้า และการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก ตลอดจนการประเมินปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย

5.1 พัฒนาการทางเศรษฐกิจของรัสเซียยุคคอมมิวนิสต์

การเมืองและเศรษฐกิจของรัสเซียมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการปรับปฏิรูปทางเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นระยะๆ ดังเหตุการณ์การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1917 เป็นผลโดยตรงจากยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของนายวลาดีมีร์ เลนิน (Vladimir Lenin) ซึ่งเป็นผู้นำของกลุ่มบอลเชวิก⁴ ลักษณะเด่นของระบบรัฐ เศรษฐกิจและสังคมแบบเลนิน⁵ คือ เป็นรัฐที่ปกครองและบริหารภายใต้การชี้นำของพรรคคอมมิวนิสต์ในนามของระบบ "เผด็จการโดยชนชั้นกรรมาชีพ" (Dictatorship of the Proletariat) โดยที่พรรคคอมมิวนิสต์ทำการผูกขาดอำนาจการปกครองเพียงพรรคเดียวเหนือรัฐ ในขณะที่ทางเศรษฐกิจนั้นจะมีการระดมทรัพยากรทุกอย่างมาเป็นของส่วนรวม โดยมีการวางแผนบนพื้นฐานของระบบกรรมสิทธิ์สังคมนิยม เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเร่งรัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลักมากกว่าเกษตรกรรม และมีการประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่⁶ (New Economic policy: NEP) ในปี ค.ศ. 1921 เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยนโยบายดังกล่าวมีสาระสำคัญ คือ

⁴Steven Rosefielde, *The Russian economy : from Lenin to Putin* (Massachusetts : Blackwell Publishing, 2007), p. 26.

⁵ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. "วิกฤตการณ์ของสังคมนิยมโซเวียต : บทวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์สังคมนิยม," *วารสารธรรมศาสตร์* 12 (มีนาคม 2526): 88 – 89.

⁶Steven Rosefielde, *The Russian economy : from Lenin to Putin* (Massachusetts : Blackwell Publishing, 2007), pp. 40-41.

ประการแรก ในภาคเกษตรกรรม มีการยกเลิกหลักการริบผลผลิตมาจากชาวนา โดยให้กลับมาใช้ระบบเก็บภาษีจากผลผลิตของชาวนา เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ชาวนาเกิดความกระตือรือร้น นอกจากนี้ชาวนายังมีอิสระที่จะขายผลผลิตส่วนเกินของตนเองได้ นั่นหมายถึงการหารายได้เอง ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดการค้าเอกชน (Private trade) เพิ่มขึ้นมา และเกิดระบบตลาดชาวนา โดยในช่วงปี ค.ศ. 1922-1923 ระบบการค้าปลีกอยู่ในมือพ่อค้ารายย่อยละ 75⁷ อันแสดงให้เห็นว่ามีการฟื้นตัวของทุนนิยมขนาดเล็กหรือพ่อค้ารายย่อยขึ้นมา

ประการที่สอง ในภาคอุตสาหกรรม ช่วงปลายปี ค .ศ. 1922 มีการนำเอาหลักการของทุนนิยม ในเรื่อง 'กำไร' มาเป็นแรงดึงดูด และใช้หลักการบริหารแบบเอกชนเพื่อเป็นแรงกระตุ้น โดยให้มีลักษณะของการบริหารที่เป็นอิสระจากรัฐมากขึ้น ส่วนกิจการที่เกี่ยวข้องกับนายทุนต่างชาติ รัฐตระหนักได้ว่า เงินตราจากต่างประเทศทำให้ชาติเฟื่องฟูได้ จึงมีการเชิญชวนต่างชาติให้เข้ามาจับสัมปทาน อันเป็นสัมปทานเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งสิ่งที่เป็นรากฐานที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมน้ำมันและป่าไม้ ส่งผลให้รัสเซียทำสัญญาการค้ากับประเทศต่างๆ เช่น อังกฤษ เป็นต้น และในปี ค.ศ. 1928 มีต่างชาติที่เข้าไปจับสัมปทานในรัสเซียถึง 69 บริษัท แต่มีผลผลิตเพียงร้อยละ 0.6 ของผลผลิตอุตสาหกรรมทั้งประเทศ⁸

ผลของนโยบายเศรษฐกิจใหม่ คือ ทำให้เกิดชนชั้นชาวนาขึ้นและในช่วงปี ค .ศ. 1923 ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า 'วิกฤตการณ์กรรไกร' (The Scissors' Crisis) ซึ่งเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในเรื่องราคาของสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม โดยราคาของสินค้าทั้งสองชนิดแตกต่างกันถึง 3 เท่า⁹ โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่เลนินได้ยกเลิกมาตรการริบผลผลิตส่วนเกินจากชาวนา และหันมาเก็บภาษีแทน ทำให้ชาวนามีแรงจูงใจในการทำการเกษตรมากขึ้น สินค้าเกษตรจึงล้นตลาดทำให้ราคาตกต่ำลง

นอกจากนโยบายเศรษฐกิจข้างต้นแล้ว ในสมัยเลนินยังมีการเน้นพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท และอุตสาหกรรมหนักกว่าอุตสาหกรรมเบา เป็นต้น เพื่อหวังผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้า นับว่าเป็น

⁷ Ibid, p. 47.

⁸ Ibid, pp. 48-49.

⁹ Ibid, p. 43.

การดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์เร่งรัดการสร้างสรรค์สังคมนิยมของเลนิน (Lenin Strategy of Socialist Transformation) ส่วนด้านสังคม มีลักษณะของรัฐที่ถูกชี้นำโดยพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งจะกำหนดมาตรการควบคุมความคิดและพฤติกรรมของมวลชน สอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐสังคมนิยมตามอุดมการณ์แบบมาร์กซ์อย่างเข้มงวดกวดขัน¹⁰

เมื่อเลนินได้ถึงแก่กรรมลงในปี ค.ศ. 1924 โจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) ได้สืบทอดอำนาจต่อจากเลนิน โดยลักษณะเด่นของระบบรัฐแบบสตาลิน คือ ระบบที่รัฐเข้าไปบริหารจัดการ และมีความคิดต่อต้านนโยบายเศรษฐกิจใหม่ซึ่งมีการนำมาใช้ในสมัยเลนิน และพยายามลดบทบาทของนโยบายดังกล่าวลง และมีการจัดตั้งคณะกรรมการวางแผนแห่งรัฐ หรือ 'Gosplan' ขึ้นในปี ค.ศ. 1928 อีกทั้งมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และพยายามมุ่งเน้นการพัฒนาประเทศทางด้านอุตสาหกรรมหนักมากกว่าเกษตรกรรม ซึ่งเป็นไปตามแผนพัฒนาแบบจากบนสู่ล่าง (Top Down) โดยมีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ¹¹

ประการแรก คือ การให้อำนาจกับหน่วยงานกลางของรัฐเป็นผู้วางแผน ซึ่งมีข้อเสีย คือ ผู้วางแผนคิดแทนประชาชน ทำให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ประการที่สอง คือ การใช้หลักการประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์ (Democratic Centralism) เป็นหัวใจของระบบคอมมิวนิสต์ ส่วนระบบเศรษฐกิจมีการวางแผนจากส่วนกลาง จากโครงสร้างการเมืองและเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้นำไปสู่ความเสื่อมของระบบคอมมิวนิสต์โดยเกิดจากอภิสิทธิ์ชนที่เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ผูกขาดอำนาจ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และปัญหาทางเศรษฐกิจตามมา ประการที่สาม คือ การเน้นให้ความสำคัญกับผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่มากเป็นพิเศษ ทำให้การบริหารสั่งการเป็นการจัดการโดยคนเหล่านี้เป็นส่วนใหญ่ ส่งผลให้ระบบเอกชนอ่อนแอ จนในที่สุดก็ทำให้ข้าราชการเหล่านี้มีอภิสิทธิ์และมีอำนาจมาก

¹⁰ประทุมพร วัชรเสถียร, กลาสนอสท์-เปเรสตรอยกา กอร์บาเชฟปฏิรูป (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532) , หน้า 14 .

¹¹Edward Hallett Carr and R.W. Davies, A history of Soviet Russia: Foundations of a Planned Economy, 1926-1929 (London : MacMillan, 1970), p. 37.

ปัญหาของระบบบอสตาลิน คือ ทำให้เกิดการขยายตัวของระบบรัฐการ รัฐการมาจากการรวมศูนย์อำนาจรัฐมาก การที่บรรดาชนชั้นนำทั้งหลายมีอำนาจมากขึ้นก็นำไปสู่การเกิดชนชั้นใหม่ขึ้น เนื่องจากผู้นำมีรายได้สูง มีสวัสดิการดี มีสิทธิซื้อสินค้าได้ในราคาพิเศษ แม้ชนชั้นนำกลุ่มดังกล่าวจะไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต แต่พวกเขาเป็นผู้ผลิตความคิด และผลักดันอุดมการณ์ของสังคมนิยมรัฐการ ซึ่งเป็นศูนย์การในการครอบงำและชักนำพรรค เรียกได้ว่าเป็นอภิสิทธิ์ชนรุ่นใหม่ ภายหลังจากบอสตาลินเป็นต้นมาได้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการปรับปรุงปฏิรูปทางเศรษฐกิจในยุคต่อมา

5.1.1 การปฏิรูปของครุชชอฟ (1957)

ปัญหาหลักที่ตกค้างมาจากระบบบอสตาลิน คือ ความไม่สมดุลระหว่างภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม อีกทั้งการขาดการทุ่มเทในการประดิษฐ์ คิดค้นเทคโนโลยีการผลิตทำให้คอมมิวนิสต์ล่าหลัง สิ่งนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทึนนิยมทิ้งห่างจากสหภาพโซเวียต และการขาดประสิทธิภาพในการผลิตต่างๆ เมื่อนิกิตา ครุชชอฟ (Nikita Khrushchev) ได้ขึ้นมาเป็นผู้นำ เขาได้ปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคมของสหภาพโซเวียตให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นกว่าในยุคของบอสตาลิน และสนับสนุนให้ผู้นำคอมมิวนิสต์หัวปฏิรูปได้ก้าวขึ้นมาดำรงอำนาจในกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกแทนที่กลุ่มนิยมบอสตาลินหัวรุนแรงซึ่งครองอำนาจอยู่ในยุคก่อนหน้า¹² สิ่งที่ครุชชอฟได้ทำ คือ มีการปรับปรุงปฏิรูปขึ้นในปี ค.ศ. 1957 เพื่อสลายอำนาจของระบบบอสตาลิน โดยยกเลิกระบบรวมศูนย์และโยกย้ายอำนาจการตัดสินใจทางเศรษฐกิจจากกลไกการใช้อำนาจจากส่วนกลางไปสู่คณะกรรมการเศรษฐกิจด้านต่างๆ และมีการจัดตั้งคณะกรรมการเศรษฐกิจระดับภูมิภาค

ต่อมาในปี ค.ศ. 1959 ได้มีการปรับเปลี่ยนหลักการเรื่องระบบโบนัส คือ หากผลผลิตรวมไม่เพิ่มขึ้นตามเป้าหมายจะไม่จ่ายโบนัสให้ และอาศัยการพิจารณารายได้ประชาชาติเป็นตัววัด ประสิทธิภาพการผลิตและมาตรฐานการครองชีพ อีกทั้งยังได้มีการปรับปรุงคุณภาพชีวิต สุขภาพอนามัยและการศึกษาของประชาชนให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงเกษตรกรรมโดยเฉพาะระบบนารวม เนื่องจากเห็นว่าประสิทธิภาพในการผลิตยังต่ำอยู่ โดยหันมาดูแลในเรื่องค่าตอบแทนผลผลิตที่รัฐจ้างชวกรนาในราคาที่ต่ำเกินไป ซึ่งแก้ไขด้วยการจ่ายให้เพิ่มขึ้น แม้การลงทุนในภาคการเกษตรที่ต่ำเกินไป เนื่องจากมีการเก็บภาษีที่ดินของภาคเอกชนในอัตราสูงทำให้ขาดแรงจูงใจในการผลิต ซึ่ง

¹² ภิวิท วงศ์สุวรรณ, การเมืองการปกครองรัสเซีย (กรุงเทพฯ : วาสนา, 2550), หน้า 62.

ทางรัฐก็ได้แก้ไขด้วยการเข้ามาสนับสนุนมากขึ้น และอีกปัญหาหนึ่งคือ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงโควตาการรับซื้อผลผลิตจากชาวนาตามอำเภอใจ จากปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้น ครุสชอฟ ได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการปรับราคาซื้อผลผลิตจากชาวนาให้สูงขึ้น และลดภาษีที่นาเอกชน อีกทั้งเพิ่มการลงทุนในปัจจุบันการผลิตโดยเฉพาะปุ๋ย

กล่าวได้ว่าการปฏิรูปของครุสชอฟ ในช่วงแรกนับว่าประสบความสำเร็จ แต่ต่อมาได้ถูกต่อต้านจากเจ้าหน้าที่รัฐและข้าราชการของพรรค และถูกบีบออกจากตำแหน่งโดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการปฏิรูปดังกล่าวที่ทำให้พวกเขาเสียผลประโยชน์และอัตราการเติบโตของรายได้ประชาชาติลดต่ำลง จนในที่สุดสภาเศรษฐกิจแห่งชาติสูงสุดได้กลับเข้ามามีบทบาทในการประสานงานวางแผนเรื่องเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่ง

ในด้านนโยบายต่างประเทศนั้น การดำเนินนโยบายทางการเมืองระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อสงครามเย็นอย่างสูงสุด คือ วิกฤตการณ์ขีปนาวุธคิวบา (Cuban Missile Crisis) ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1962 เป็นการเผชิญหน้าทางทหารระหว่างฝ่าย สหรัฐอเมริกา กับฝ่ายสหภาพโซเวียตและคิวบา จนเกือบนำไปสู่สงครามนิวเคลียร์ แต่สามารถคลี่คลายได้เมื่อทั้งสองฝ่ายยอมถอนขีปนาวุธของตนออกจากบริเวณใกล้เคียงพรมแดนของอีกฝ่ายหนึ่ง¹³ ต่อมาครุสชอฟต้องดำเนินนโยบายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Peaceful Co-Existence) เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดกับโลกเสรี มีการประกาศว่าจะไม่ใช้สงครามเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผชิญหน้ากับฝ่ายตรงข้ามทางอุดมการณ์ โดยจะเน้นการดำเนินความสัมพันธ์โดยสันติ¹⁴ นโยบายการปฏิรูปประเทศของครุสชอฟมีอิทธิพลสำคัญต่อนักการเมืองคอมมิวนิสต์หัวปฏิรูปรุ่นหลัง โดยเฉพาะมีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ซึ่งนำนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจและการเมือง มาใช้ จนนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตในที่สุด¹⁵

¹³Jane Franklin, *The Cuban Missile Crisis - An In-Depth Chronology* [Online], 20 August 2011.

Available from : <http://andromeda.rutgers.edu/~hbf/missile.htm>

¹⁴Yoshiko M. Herrera, *Imagined economies : The sources of Russian regionalism* (Cambridge : Cambridge University Press, 2005), p. 109.

¹⁵ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, *การเมืองการปกครองรัสเซีย*, หน้า 62.

5.1.2 การปฏิรูปของโคซิกิน (1965)

แนวคิดของลิเบอร์แมน (Evsei Liberman) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ได้มีอิทธิพลต่อการนำไปสู่การปฏิรูปของโคซิกิน โดยมีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นการปรับปรุงด้าน เศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยมีหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ ประการแรก การใช้โบนัสเป็นแรงจูงใจในการตอบแทนผู้จัดการวิสาหกิจต่างๆ โดยใช้ยอดการขายเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เกิดการผลิตที่มี ประสิทธิภาพ โดยเน้นการได้เงินเข้ามาเป็นหลัก นับว่ามีลักษณะของการเป็นทุนนิยมมากขึ้น ประการที่สอง คือ การอนุญาตให้วิสาหกิจเป็นผู้เก็บรักษาและใช้ผลกำไรส่วนหนึ่งซึ่งทางส่วนกลาง แบ่งให้ในการจ่ายเป็นโบนัสและสวัสดิการของคนในวิสาหกิจของรัฐ เป็นการกระจายอำนาจบริหาร ให้วิสาหกิจย่อย โดยใช้โบนัสเป็นกลไกทางเศรษฐกิจ ต่อมาประการที่สาม คือ เงินที่ใช้ในการลงทุน ของวิสาหกิจต่างๆ ร้อยละ 50¹⁶ ต้องมาจากธนาคารที่รัฐมีดอกเบี้ย และประการสุดท้าย คือ การให้ วิสาหกิจต่างๆ ประสานงานกันเพื่อควมมีประสิทธิภาพ และห้ามไม่ให้วิสาหกิจแต่ละแห่ง เปลี่ยนแปลงแผนการผลิต จากแนวคิดลิเบอร์แมน ข้างต้น โคซิกินได้แปรเปลี่ยนเป็นมาตรการที่ สำคัญของการปฏิรูปในปี ค.ศ. 1965 ดังต่อไปนี้¹⁷

มาตรการแรก คือ มาตรการปฏิรูปด้านการบริหาร โดยในสมัยครุสชอฟนั้น มีความพยายาม ที่จะกระจายอำนาจ ทำให้ผู้นำบางส่วนรู้สึกว่าคุณเสียอำนาจ และผู้นำบางส่วนไม่ยอมรับการปฏิรูป ของครุสชอฟ ซึ่งวิธีการลิเบอร์แมน เสมือนเป็นการดึงเอาสิ่งที่กระจายออกไปแล้ว นำมารวมศูนย์ บางส่วน เพื่อหาความสมดุล เนื่องจากในสมัยครุสชอฟมีการกระจายอำนาจมากเกินไป มาตรการที่ สอง คือ การปฏิรูประบบแรงจูงใจของวิสาหกิจ คือ ให้วิสาหกิจของรัฐทั้งหลายเข้าไปมีความ รับผิดชอบและเปลี่ยนแปลงระบบโบนัสได้ด้วยตนเองมากขึ้น เป็นการลดอำนาจของคณะกรรมการที่ ปรึกษาการผลิต ซึ่งเดิมในสมัยครุสชอฟ คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ในการกำหนดเป้าหมายการผลิต ซึ่งมีอำนาจเต็ม นอกจากนี้ส่วนกลางได้กำหนดหลักการต่างๆ เช่น ยอดการจำหน่าย กำไร อัตรากำไร

¹⁶Gur Ofer, Liberman, Evsei Grigor'evich [Online], 20 August 2011. Available from: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Liberman_Evsei_Grigorevich

¹⁷Hillel Ticktin, Market socialism [Online], 20 August 2011. Available from: http://www.encyclopedia.com/topic/Market_socialism.aspx

ต่อทุน อัตราการจ่ายเงินคืนแก่รัฐ และสัดส่วนการลงทุนที่เป็นของส่วนกลาง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ การแทรกแซงของส่วนกลางมีมาตรการที่ชัดเจน มาตรการสุดท้าย คือ การปฏิรูปราคา มีการเน้นการ ปฏิรูปราคาสินค้าอุตสาหกรรม ด้วยการปฏิรูปกลไกต่างๆในการกำหนดราคาสินค้าให้สอดคล้องกัน ในทุกวิสาหกิจ และมีการปรับราคาสินค้าชนิดต่างๆให้ใกล้เคียงกันทั้งสินค้านำเข้า อุตสาหกรรมเบา อาหาร และสินค้านำเข้าอุตสาหกรรมหนัก

ผลจากการปฏิรูปของโคซิกิน ค .ศ. 1965 มีเฉพาะด้านการบริการที่ทำได้รวดเร็วขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถแก้กฎระเบียบของหน่วยงานกลางที่พยายามสร้างเครื่องมือป้องกันอำนาจของตนเองได้ มากพอ และปฏิรูปของโคซิกินมีผลเปลี่ยนแปลงน้อย การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่มีถือเป็นการปรับปรุง กลไกและองค์การด้านการบริหารจัดการเรื่องระบบเศรษฐกิจเป็นหลักมากกว่าที่จะเป็นการ เปลี่ยนแปลงที่ตัวระบบ โดยหลักการส่วนใหญ่ คือ ใช้แรงจูงใจโดยผ่านระบบโบนัสเป็นสำคัญ ซึ่งไม่ ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยมีอุปสรรคสำคัญ คือ ด้วยข้อจำกัดของระบบเศรษฐกิจแบบ วางแผนจากส่วนกลางทำให้มีการแข่งขันน้อย บุคคลในระดับผู้นำพรรคกลัวเสียอำนาจ และพรรค คอมมิวนิสต์เองไม่กล้าเสี่ยงนำระบบเปิดมาใช้ กลัวว่าระบบเปิดจะควบคุมไม่ได้ ก่อให้เกิดความ วุ่นวายและเศรษฐกิจตกต่ำไปในที่สุด

5.1.3 การปฏิรูปของกอร์บาชอฟ (1985)

สภาพโดยทั่วไปของสหภาพโซเวียตในช่วงต้นศตวรรษที่ 1980 ตกอยู่ในภาวะชะงักงันใน เกือบทุกด้าน เศรษฐกิจตกต่ำและไม่มีประสิทธิภาพ รายจ่ายทางการทหารสูงมากเกินกว่าเศรษฐกิจ จะรองรับได้ ประกอบกับการเมืองภายในเต็มไปด้วยการซื้ออาวุธบ้างหลง มาตรฐานการครองชีพ ของประชาชนล้าหลังกว่าฝ่ายโลกตะวันตกมาก อีกทั้งปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศก็อยู่ใน ภาวะตึงเครียดของสงครามเย็น¹⁸ สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่นาย มิคฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ต้องเผชิญเมื่อเขาได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้นำของสหภาพโซเวียต จึงทำให้สหภาพโซเวียตได้ก้าวเข้าสู่ ยุคปฏิรูปครั้งสำคัญขึ้นในสมัยมิกฮาอิล กอร์บาชอฟในปี ค.ศ .1985

¹⁸วิมลวรรณ ภัทโรดม , ยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 435.

สืบเนื่องจากสภาวะการณ์ของระบบสังคมนิยมโซเวียตก่อนหน้านั้น นับว่ามีเหตุปัจจัยหลายประการที่ส่งผลให้เกิดการปฏิรูป ได้แก่ การผูกขาดอำนาจโดยพรรคคอมมิวนิสต์ที่ได้ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์โดยการวางแผนจากส่วนกลาง จนทำให้มีกลุ่มอภิสิทธิ์ชน นอกจากนี้ระบบราชการที่ล่าช้า และการขาดประสิทธิภาพในการผลิต ทำให้เศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตไม่เติบโต โดยมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจต่ำกว่าร้อยละ 2¹⁹ และยังมีปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลงบประมาณ

ในสมัยสตาลินที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมทางการทหารมากเกินไป เพื่อแข่งขันกับระบบทุนนิยม โดยรัฐบาลให้ความสนใจในอุตสาหกรรมหนักเชิงปริมาณ ดังนั้นทรัพยากรประเภทถูกนำไปใช้เพื่อสร้างปัจจัยการผลิตจนกลายเป็นการลงทุนมากเกินไป และใช้วัตถุดิบในการผลิตที่สิ้นเปลือง มีการใช้แรงงานในการผลิตมากแต่ได้ผลผลิตคุณภาพต่ำ เนื่องจากแรงงานไม่มีประสิทธิภาพและขาดการค้นคว้าทางเทคโนโลยีในการผลิต อีกทั้งภาครัฐมองข้ามภาคบริการ ไม่สามารถสนองความต้องการการบริโภคของประชาชนได้ จึงเกิดปัญหาการกักตุนและขาดแคลนสินค้า การที่สตาลินเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้ชาวนาที่ขี้บ่นเกิดเมืองนอนของตนเข้าสู่เมืองเพื่อขายแรงงาน ทำให้ปริมาณคนที่อาศัยอยู่ในเมืองมีมากขึ้น เป็นการเพิ่มชนชั้นกรรมาชีพ ปัญหาเหล่านี้ได้สะสมมาเรื่อย ๆ และไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง และต่อเนื่องมาในสมัยเบเรสนอฟ ซึ่งให้ความสนใจกิจการระหว่างประเทศมากกว่ากิจการภายในประเทศ ²⁰ เช่น ความพยายามเป็นผู้นำโลกคอมมิวนิสต์ โดยดำเนินนโยบายปิดล้อมจีน และให้ความสนใจกับงบประมาณทางทหารมากกว่าการลงทุนสร้างหรือซื้อเครื่องจักรกลเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคให้มีคุณภาพ ปัญหาดังกล่าวเป็นสิ่งที่กอร์บาชอฟ ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนเมื่อได้เป็นประธานาธิบดี

อดีตประธานาธิบดีกอร์บาชอฟ จึงนำแนวคิดกลาสนอสท์ (Glasnost) และ เปเรสตรอยก้า (Perestroika) มาเป็นแนวคิดพื้นฐานที่นำมาใช้ในการปฏิรูป โดยปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น แนวทางกลาสนอสท์ (การเปิดกว้าง) คือ การเปิดกว้างทางการเมืองและ

¹⁹M. Wesley Shoemaker, Russia and the Commonwealth of the Independent States 2003 (U.S.A.:Stryker-Post Publications, 2003), p. 60.

²⁰ชาติรี ฤทธารมย์, “การล่มสลายของสหภาพโซเวียต”, เอเชียปริทัศน์ 14 (ก.ย.-ธ.ค.2536): 68.

ข้อมูลสื่อสาร อันหมายรวมถึงการตรวจสอบ และวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล กับแนวทางเปเรสตรอยก้า (การปฏิรูปเศรษฐกิจ) เนื่องจากกอร์บาซอฟมองเห็นว่า มีปัจจัยเบื้องต้นที่จำเป็นต้องเร่งรัดต่อการปฏิรูปทางเศรษฐกิจตามแนวทางเปเรสตรอยก้า สามประการ²¹ คือ ประการแรก สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตในระบบเศรษฐกิจโลก ตกต่ำมาก เนื่องจากอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในแต่ละปีลดต่ำลง หากไม่รีบแก้ไขจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศแยกลง ต่อมา ประการที่สอง คือ ปัจจัยด้านความมั่นคงของประเทศ พบว่า ภายในประเทศมีความแตกแยก แบ่งเป็นกลุ่มสนับสนุนการปฏิรูป และกลุ่มที่ไม่สนับสนุน หรือมีความแตกแยกในระดับสาธารณรัฐต่างๆ และประการสุดท้าย การได้รับการสนับสนุนทางการเมืองจากชนชั้นกลางและผู้มีการศึกษาทำให้อาจรีบดำเนินการก่อนกลายเป็นอุปสรรค

กล่าวได้ว่าการที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจให้ประสบผลสำเร็จนั้น ยังต้องทำควบคู่กับการปฏิรูปการเมืองด้วย โดยการทำให้สังคมโซเวียตมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น มีการผสมผสานแนวคิดระบบสังคมนิยมผสมกลไกตลาด แต่การวางแผนยังคงเป็นแนวคิดสังคมนิยมอยู่ นโยบายการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของกอร์บาซอฟต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก สหภาพโซเวียตดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจไปพร้อมๆ กับการแสดงความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และเน้นถึงสิทธิมนุษยชน ด้วยการปล่อยตัวนักโทษการเมืองเป็นระยะ ๆ ซึ่งกลายเป็นโอกาสอันดีที่อดีตนักโทษการเมืองเหล่านี้ จะได้แสดงออกถึงความไม่พอใจกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโซเวียต โดยเฉพาะระบอบโซเวียตที่เป็นอยู่²²

จากสภาพสังคมของรัสเซียที่ถูกปิดมายาวนาน ทำให้การเปิดกว้างถือเป็นการยื่นโอกาสให้ประชาชนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์ที่มีน้อยลง มีการเสนอข่าวสารที่โจมตีแนวนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ไม่เพียงเท่านั้น กลุ่มนักโทษการเมืองที่ได้ถูกปล่อยตัวยังรวมกลุ่มทางการเมืองขึ้น โดยมีแนวคิดชาตินิยมต่อต้านคอมมิวนิสต์และต่อต้านนโยบายที่รัฐบาลกำลังดำเนินอยู่ จนประชาชนไม่ค่อยนิยมในพรรคคอมมิวนิสต์ อีกทั้งยังเกิดเหตุการณ์ชุมนุมที่สาธารณรัฐจอร์เจีย ในปี ค.ศ. 1989 เพื่อเรียกร้องเอกราช

²¹ Alan Smith, *Russia and the world economy : Problems of integration* (London : Routledge, 1993), pp. 110-111.

²² ชาตรี ฤทธารมย์, “การล่มสลายของสหภาพโซเวียต”, *เอเชียปริทัศน์* 14 (ก.ย.-ธ.ค.2536): 73.

ราชที่กรุงทบิลีซี (Tbilisi) ซึ่งมีนักชาตินิยมจำนวนหนึ่งถูกทหารโซเวียตสังหาร ต่อมาในปี ค.ศ. 1990 ได้เกิดเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกันที่ สาธารณรัฐอาเซอร์ไบจาน กรุงบากู (Baku) ทำให้มีประชาชนเสียชีวิตจำนวน 130 คน²³

เหตุการณ์ทั้งสองเหตุการณ์ส่งผลกระทบต่อบูรณภาพแห่งดินแดนของสหภาพโซเวียต เนื่องจากความรู้สึกชาตินิยมได้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในสาธารณรัฐต่าง ๆ จนนำไปสู่ความต้องการแยกตัวออกเป็นอิสระ ต้องการเอกราช และต้องการอำนาจอธิปไตยในการปกครองตนเองในที่สุด ดังเช่น กระแสความเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านพรรคคอมมิวนิสต์ก็แพร่กระจายไปทั่วยุโรปตะวันออกและรัฐบอลติก (ลัตเวีย ลิทัวเนีย และเอสโทเนีย) จนนำไปสู่การล่มสลายของประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในยุโรป ระยะเวลาใกล้เคียงกันในปี ค .ศ .1989 และต่อเนื่องมาจนถึงสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ .1991 ประเทศดังกล่าวประกอบด้วยอัลบาเนีย บัลแกเรีย เชคโกสโลวาเกีย เยอรมนีตะวันออก ฮังการี โปแลนด์ โรมาเนียและยูโกสโลวาเกีย²⁴

การล่มสลายของประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกดังกล่าวมีลักษณะหลากหลาย ต่างกันไปเช่น โปแลนด์เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในกรอบของระบบรัฐสภา ส่วนฮังการีล่มสลายจากอำนาจเบื้อบนของพรรคคอมมิวนิสต์เอง สำหรับเยอรมนีตะวันออก บัลแกเรียและเชคโกสโลวาเกีย ล่มสลายจากระดับรากหญ้าของขบวนการประชาชน และโรมาเนียล่มสลายจากการนองเลือดด้วยการลุกขึ้นสู้ของขบวนการประชาชน เป็นต้น²⁵

ผลจากการที่ประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกปรับเปลี่ยนระบอบการเมืองการปกครองไปเป็นแบบเสรีประชาธิปไตยดังกล่าว นับว่าส่งผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ความมั่นคงของสหภาพโซเวียตมาก นั่นคือ อาณาบริเวณที่สหภาพโซเวียตเคยยึดถือเป็นป้อมปราการในการดำเนินอิทธิพลระบบ

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

²⁴ Mikhail Gorbachev, *To Make Working People's Life Fuller and Richer* (Moscow : Novosti Press Agency Publishing House, 1987), p. 11.

²⁵ ประทุมพร วัชรเสถียร, *สังคมนิยมล่มสลายในยุโรปตะวันออก : การเปลี่ยนแปลงในโลกคอมมิวนิสต์ และผลกระทบต่อประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 43-45.

ทุนนิยมต้องสูญสลายไป แต่กลับเป็นผลดีในแง่ที่ช่วยให้สามารถลดรายจ่ายด้านการทหารและความมั่นคงไปได้มาก

5.2 พัฒนาการทางเศรษฐกิจของรัสเซียภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต

เมื่อการปฏิรูปทางการเมืองและเศรษฐกิจในลักษณะคู่ขนานของสหภาพโซเวียตสมัยอดีตประธานาธิบดีกอร์บาชอฟนั้นไม่ประสบความสำเร็จ อันได้ส่งผลให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจถึงขั้นติดลบ กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1989 มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจร้อยละ -1 ส่วนในปี ค.ศ. 1990 และต้นปี ค.ศ. 1991 มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจร้อยละ -3 และ -10 ตามลำดับ²⁶ จนกระทั่งนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีของนายกอร์บาชอฟในที่สุด ณ ขณะนั้นรัสเซียต้องแบกรับภาระหนี้สินประมาณ 60 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ²⁷

เมื่อนายบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย เขาได้มีภารกิจที่สำคัญ คือ จะทำอย่างไรที่จะสามารถปรับระดับประเทศและพัฒนาประเทศให้ก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่มีศักยภาพและเสถียรภาพได้ในท้ายที่สุด โดยมีให้ประเทศตกต่ำและกลับไปสู่ความไร้เสถียรภาพเช่นในอดีต ด้วยเหตุนี้ นายบอริส เยลต์ซิน จึงต้องการนำการเปลี่ยนแปลงรัสเซียให้ก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยในเร็ววัน เขามีแนวนโยบายที่เน้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบสหพันธรัฐ และมีระบบเศรษฐกิจการค้าเสรีแบบตลาด โดยเขาได้ผลักดันการปฏิรูปแบบทุนนิยมอย่างรวดเร็ว²⁸ ด้วยเหตุนี้เขาจึงพยายามใช้กลยุทธ์ทุกรูปแบบในการผลักดันมิติต่างๆของประเทศให้ดำเนินไปตามแนวทางนั้น อันเป็นที่มาของความขัดแย้งและการเผชิญหน้ากับฝ่ายอนุรักษ์นิยมภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งครองเสียงข้างมากในสภา และต้องการให้ประเทศเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป และการปรับเปลี่ยนแนวนโยบายเศรษฐกิจเป็นแบบ

²⁶ชาติรี ฤทธารมย์, “การล่มสลายของสหภาพโซเวียต”, เอเชียปริทัศน์ 14 (ก.ย.-ธ.ค.2536): 82.

²⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

²⁸Paradorn Rangsimaporn, Russia as an aspiring great power in East Asia : Perceptions and policies from Yeltsin to Putin (Basingstoke [England] ; New York : Palgrave Macmillan, 2009), p. 126.

ตลาดเสรีถูกขัดขวางโดยกลุ่มอนุรักษ์นิยมฝ่ายซ้าย ทำให้การเมืองภายในของรัสเซียในช่วงปี ค.ศ. 1991-1992 ขาดเสถียรภาพอย่างมาก

5.2.1 การปฏิรูปเศรษฐกิจแบบถอนรากถอนโคนสมัยเยลต์ซิน

ปัญหาเร่งด่วนที่สุดที่ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินต้องการแก้ไข คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ หลังจากที่พังทลายลงไปแล้วยุคสหภาพโซเวียต ที่เป็นผลมาจากระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลาง ส่งผลทำให้อัตราเงินเฟ้อของรัสเซียพุ่งสูงขึ้นไปเป็นประวัติการณ์ โดยในเดือน ธันวาคม ค.ศ. 1992 เงินรูเบิลไร้ค่าแทบกลายเป็นเศษกระดาษทำให้คนส่วนใหญ่ของประเทศต้องใช้ชีวิตอย่างขาดแคลน โรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากประสบปัญหาและต้องการให้ต่างชาตินำเงินมาลงทุน ซึ่งมีนักลงทุนจากต่างชาติ เช่น นักลงทุนจากสหรัฐอเมริกา ยุโรป ญี่ปุ่น และฮ่องกงนำเงินมาลงทุน แต่เงินทุนส่วนใหญ่จากต่างชาตินี้ใช้ไปในการลงทุนภาคบริการและการท่องเที่ยว ทำให้ภัตตาคาร และโรงแรมต่างๆเกิดขึ้นอย่างมากมาย ในขณะที่โรงงานจำนวนมากต้องปิดตัวลง²⁹

เยลต์ซินได้เลือกใช้แนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยการปฏิรูปอย่างฉับพลัน หรือถอนรากถอนโคน (Shock therapy) ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขเศรษฐกิจที่พังทลาย และสร้างการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง ด้วยการทำลายกลุ่มอิทธิพลที่หลงเหลือมาจากยุคสหภาพโซเวียต³⁰ โดยทางด้านการเมืองได้เน้นการรวมอำนาจไว้ที่ฝ่ายบริหาร แต่การปฏิรูปทางการเมืองไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากในวงการเมืองการปกครองเต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวงและผลประโยชน์ทับซ้อน และสิ่งนี้ยังส่งผลกระทบต่อการปฏิรูประบบเศรษฐกิจที่พยายามมุ่งไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) และทางด้านเศรษฐกิจรัฐบาลได้ดำเนินการแปรรูปวิสาหกิจต่างๆของรัฐให้เป็นเอกชน (Privatisation) การเปิดให้มีการค้าเสรีและปล่อยให้ราคาสินค้าและค่าเงินลอยตัว อีกทั้งลดงบประมาณการใช้จ่ายของรัฐบาล³¹

²⁹โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, การเมืองการปกครองรัสเซีย, หน้า 80-81.

³⁰Neil Robinson, Russia a state of uncertainty (London: Routledge, 2002), p. 102.

³¹Richard Sakwa, Russian politics and society (London : Routledge, 2008), p. 83.

มาตรการสำคัญในการปฏิรูปเศรษฐกิจ เช่น การควบคุมอัตราเงินเฟ้อให้อยู่ในระดับต่ำ การทำให้อัตราแลกเปลี่ยนมีความมั่นคง การเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ และการเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงสินค้าอุปโภคบริโภคของประชาชน ในที่สุดแล้วกลายเป็นผลประโยชน์อย่างมากแก่บรรดาผู้นำทางเศรษฐกิจที่ได้เปรียบมาจากสมัยสหภาพโซเวียต ซึ่งได้รับประโยชน์จากการแปรรูปทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1992 และจะเป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่คนส่วนน้อย ซึ่งความล้มเหลวในการปฏิรูปเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1992 ทำให้อำนาจของรัฐบาลสั้นลง การปฏิรูปทางเศรษฐกิจนั้นควรที่ทุกภาคส่วนเกิดความมั่นคงจากการปฏิรูปนี้ ไม่ใช่เพียงไม่กี่กลุ่มที่ได้รับประโยชน์³² สาระสำคัญของการดำเนินนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจแบบถอนรากถอนโคนสมัยเยลต์ซิน คือ

เปิดเสรีทางการค้าและแปรรูปรัฐวิสาหกิจ กล่าวคือ หากพิจารณาตามแผนการการปฏิรูปเศรษฐกิจไปสู่ระบบเสรีนิยม ภาครัฐต้องยกเลิกการผูกขาดการบริหารจัดการ และเปิดโอกาสให้ธุรกิจภาคเอกชนเข้าไปมีบทบาทแทน แต่เนื่องจากรัสเซียมีการปกครองตามระบอบคอมมิวนิสต์มาโดยตลอด ทำให้รากฐานทางเศรษฐกิจของภาคเอกชนอ่อนแอ อีกทั้งยังขาดเงินทุนจากภาคธุรกิจในประเทศ ส่งผลให้การปฏิรูปเศรษฐกิจของรัสเซียเป็นไปอย่างยากลำบากและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ในขณะนั้นศาสตราจารย์เจฟฟรีย์ ซัคส์ (Jeffrey Sachs) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกันได้เป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของรัฐบาลรัสเซีย เขาให้คำปรึกษาในการวางแผนปฏิรูปโดยสนับสนุนให้มีการปฏิรูปอย่างรวดเร็ว คือ ในขั้นแรกให้ยกเลิกการควบคุมราคาสินค้าและเปิดเสรีทางการค้า และปล่อยค่าเงินลอยตัว หลังจากนั้นจึงทำการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ³³ ผลจากปฏิรูปดังกล่าวทำให้ราคาสินค้าเพิ่มขึ้น 26 เท่า ในขณะที่เงินเดือนหรือค่าจ้างเพิ่มขึ้นเพียง 12 เท่า³⁴ อันส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจรัสเซีย รัฐบาลรัสเซียหวังจะได้รับการช่วยเหลือจากประเทศตะวันตก ซึ่งประเทศตะวันตกก็ได้เข้ามาช่วยเหลือรัสเซียแต่ไม่เต็มทีนัก เนื่องจากมองเห็นผลประโยชน์ในระยะยาวที่จะลงทุนในรัสเซียและรัสเซียมีทรัพยากรธรรมชาติมาก อย่างไรก็ตามผลดีประการหนึ่งของการปฏิรูป คือ ทำให้เกิดการ

³²J. Hellman, *World Politics*, n.p. (1998), p. 202.

³³David Lane, *Russia in transition: Politic, Privatisation and Inequality* (Longman: UK, 1995), p.

³⁴Reforms in Russia: Going in circles for 20 years : The collapse of the Soviet Union: 20 years on [Online], 20 August 2011. Available from: <http://en.rian.ru/analysis/20111202/169227827.html>

ลงทุน การค้าขายและการแข่งขันระหว่างกัน ทำให้สินค้าเข้าสู่ตลาดอย่างไม่ขาดแคลน ปัญหาการเข้าคิวรอซื้อสินค้าจึงลดลงอย่างมาก แต่ผลเสียจากการปฏิรูป คือ ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำเป็นอย่างมาก ราคาสินค้าสูงขึ้น 10-12 เท่าตัว³⁵ ในขณะที่รายได้ของประชาชนกลับเท่าเดิม ทำให้ประชาชนยากจน นอกจากนั้นนโยบายการขยายวิสาหกิจของรัฐให้เอกชนยังทำให้การผลิตในสายอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมเบา อุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมทหารตกต่ำลงเป็นอย่างมาก อันเป็นสาเหตุให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไม่พอใจการดำเนินนโยบายดังกล่าวของรัฐบาล จึงเกิดกลุ่มต่อต้านการปฏิรูปขึ้นหลายกลุ่ม เช่น แนวร่วมกู้ชาติ³⁶ (National Salvation Front) ซึ่งเป็นองค์กรทางการเมืองในรูปแบบคณะกรรมการในรัฐสภาโดยรัฐสภาและนักการเมืองฝ่ายซ้ายได้จัดตั้งขึ้น

ต่อมาในปี ค.ศ. 1992 รัฐบาลเยลต์ซินได้ดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเงินโดยใช้งบประมาณแบบสมดุล คือ เงินงบประมาณส่วนหนึ่งได้มาจากการตัดบุดหนุนภาคการผลิตที่ขาดทุนและลดรายจ่ายด้านสังคมลง นอกจากนั้นการปล่อยให้ราคาสินค้าลอยตัวจนมีความคงที่จะเป็นสิ่งสำคัญในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ แต่การตัดงบประมาณอุดหนุนรัฐวิสาหกิจที่อยู่ในภาคการผลิตที่ขาดทุน ถูกตอบโต้จากรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องโดยการขึ้นราคาสินค้าและค่าขนส่ง ผลจากการกระทำดังกล่าวทำให้ราคาสินค้าและบริการสูงยิ่งขึ้นไปอีก จากราคาที่สูงขึ้นก่อนหน้านี้อันแล้วภายหลังจากใช้นโยบายปล่อยให้สินค้าลอยตัว ส่งผลทำให้ความสามารถในการซื้อของภาครัฐและเอกชนลดลง และรัฐวิสาหกิจขาดทุนอย่างต่อเนื่อง สำหรับรัฐวิสาหกิจที่เคยได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลได้ตอบโต้ด้วยการกระจายส่วนแบ่งให้กับรัฐ และค่าแรงให้กับคนงาน ส่งผลทำให้ครึ่งปีแรกของปี ค.ศ. 1992 วิสาหกิจมียอดค้างจ่ายถึง 2 ล้านล้านรูเบิล³⁷ ในที่สุดผู้บริหารรัฐวิสาหกิจได้ยื่นข้อเสนอเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ดังกล่าวด้วยการขอให้รัฐบาลอนุมัติเงินกู้พิเศษ ซึ่งรัฐวิสาหกิจจะคืนเงินให้ในรูปแบบของการหักบัญชี แนวทางดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสหภาพพันธรัฐรัสเซียและธนาคาร

³⁵ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, พัฒนาการระบบเศรษฐกิจสหภาพโซเวียตรัสเซีย ปี ค.ศ. 1900-1990 โครงการตำรา ลำดับ 22 ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 140.

³⁶ National Salvation Front (Russia) [Online], 5 December 2011. Available from: [http://en.wikipedia.org/wiki/National_Salvation_Front_\(Russia\)](http://en.wikipedia.org/wiki/National_Salvation_Front_(Russia))

³⁷ Richard F. Kaufman, *The Former Soviet Union in Transition* (New York, 1993), p. 951.

กลางรัสเซีย โดยในเดือนมิถุนายน ค .ศ. 1992 ธนาคารกลางได้ปล่อยเงินกู้ให้แก่รัฐวิสาหกิจแต่เม็ดเงินไม่ได้เข้าสู่ภาคการผลิต กลับถูกนำไปใช้ในการเก็งกำไรผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ ทำให้มีเงินหมุนเวียนในตลาดมากขึ้น ส่งผลให้อัตราเงินเฟ้อเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 11-28 ต่อปี³⁸

จากปัญหาเงินเฟ้อที่เพิ่มสูงขึ้นได้มีการนำนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจมาใช้เพื่อเป็นการชดเชยเงินอุดหนุนที่รัฐต้องจ่ายให้รัฐวิสาหกิจและเงินลงทุนจากต่างประเทศ ผลจากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทำให้หุ้นส่วนใหญ่เกิดการซื้อขายตกอยู่กับผู้บริหารของวิสาหกิจ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้เปิดขายให้กับประชาชนทั่วไปในรูปแบบของตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (voucher privatisation) โดยในเดือนสิงหาคม ค .ศ. 1992 ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน ได้ออกกฎหมายว่าด้วย 'ตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ' และได้มีการแจกจ่ายตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้แก่ประชาชนชาวรัสเซีย³⁹ เมื่อประชาชนได้รับตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ส่วนใหญ่ได้ขายตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้แก่กลุ่มธุรกิจนอกกฎหมาย เนื่องจากมีความจำเป็นใช้เงินในการดำรงชีวิตและเงินออมในธนาคารก็หมดค่าลงเนื่องจากปัญหาเงินเฟ้อ ความต้องการขายตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจในตลาดมีดีมีสูงมาก

ด้วยเหตุนี้การแปรรูปรัฐวิสาหกิจดังกล่าวจึงกลายเป็นแรงสนับสนุนให้อัตราเงินเฟ้อเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผลผลิตทุกด้านยังคงตกต่ำลง และการลงทุนจากต่างประเทศก็มักกระจุกตัวอยู่ที่กรุงมอสโก ในกลางปี ค .ศ 1997 .ร้อยละ 60ของการลงทุนภายในรัสเซียอยู่ที่กรุงมอสโก ขณะที่ร้อยละ 10ในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก⁴⁰ ดังนั้นการเปิดเสรีการค้าและการลงทุนจึงควรดำเนินการอย่างทั่วถึง ส่วนกลางจึงได้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้น เพื่อกระจายการลงทุนไปยังส่วนท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยให้สิทธิพิเศษแก่บริษัทต่างชาติและบริษัทร่วมทุน แต่ประชาชนในประเทศยังคงยากจนลง จากผลการขาดประสิทธิภาพในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ทำให้รัฐสูญเสียวายได้ไปมาก และผู้ที่ได้รับประโยชน์สูงสุดกลายเป็นผู้บริหารของรัฐบาล นักธุรกิจและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐ และส่งผลในแง่

³⁸Thomas F. Remington, *Politics in Russia* (New York : Pearson Longman, 2006), p. 163.

³⁹Yoshiko M. Herrera, *Imagined economies : The sources of Russian regionalism* (Cambridge : Cambridge University Press, 2005), p. 232.

⁴⁰Graham Smith, *The Post-Soviet States Mapping the Politics of Transition* (New York: Oxford University Press, 1999), p.202.

ลบท่อประชาชนส่วนใหญ่ ทำให้สังคมรัสเซียที่ต้องอยู่ในภาวะวิกฤตมาตั้งแต่การปฏิรูปของอดีตประธานาธิบดีมีคาอิล กอร์บาชอฟ และยิ่งวิกฤตมากยิ่งขึ้น

อุปสรรคประการหนึ่งของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ คือ การแบ่งแยกอำนาจระหว่างรัฐบาลกลางกับฝ่ายบริหารในท้องถิ่นที่ไม่ชัดเจน กล่าวคือ ส่วนกลางปล่อยให้ส่วนท้องถิ่นดำเนินการตามแผนด้วยตนเอง แต่ฝ่ายบริหารส่วนท้องถิ่นปฏิบัติงานอย่างเชื่องช้า เนื่องจากต้องการให้รัฐควบคุมบรรยากาศทางเศรษฐกิจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นมั่นว่าตนยังคงมีอำนาจเหนือทรัพยากรที่มีค่าของท้องถิ่นอยู่ การดำเนินนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจของภาคส่วนท้องถิ่นเพื่อรักษาตำแหน่งให้กับพรรคพวกของตนเองได้มีอำนาจในกิจการต่างๆ รวมทั้งรายได้ที่ได้มาจากการขายทรัพย์สินต่าง ๆ เมื่อพิจารณาจากมุมมองของผู้บริหารส่วนท้องถิ่น พบว่า พวกเขามีความคิดว่ากิจการที่ได้ดำเนินการแปรรูป จะเสี่ยงต่อการล้มละลายอันนำไปสู่ปัญหาการว่างงานและส่งผลกระทบต่ออำนาจของตนเองในพื้นที่⁴¹ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจในภาคส่วนท้องถิ่นจึงมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและพร้อมที่จะปฏิบัติตามเพื่อนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น กับฝ่ายที่คัดค้านเพราะเกรงว่าตนจะสูญเสียอำนาจในการครอบครองทรัพย์สินท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจได้เกิดการคอร์รัปชันขึ้นในลักษณะที่ผู้ซื้อกับผู้ขายกิจการร่วมมือกัน ทำให้ขายทรัพย์สินในราคาต่ำกว่าราคาตลาดจริง และขายให้กับพรรคพวกของตน ทำให้เกิดเศรษฐกิจใหม่ขึ้นและใช้เงินในการสร้างอำนาจให้ตนเองในด้านการสนับสนุนนักการเมือง ทำให้เกิดภาพลักษณ์นักธุรกิจและนักการเมืองร่วมกันคอร์รัปชัน ขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้ไม่แน่นอน และเกิดการว่างงานเป็นจำนวนมาก ส่งผลทำให้ต้องแบกรับราคาข้าวของเครื่องใช้มีราคาแพง ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนมากยิ่งขึ้น

รัฐบาลเยลต์ซินในช่วงปี ค.ศ. 1993-1996 มีเป้าหมายในการเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเงินเพื่อที่จะลดอัตราเงินเฟ้อให้ต่ำลงและสนับสนุนการผลิตภายในประเทศให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อที่จะสามารถแข่งขันหรือทดแทนสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ เน้นการส่งออกน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และโลหะซึ่งเป็นสินค้าที่ตลาดโลกต้องการ นับว่านโยบายและมาตรการของรัฐบาลเยลต์ซินในช่วงนี้ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจรัสเซีย โดยในปี ค.ศ. 1994 อัตราเงินเฟ้อได้ลดลงและอัตราการตกต่ำ

⁴¹Richard Sakwa, *Russian politics and society* (London : Routledge, 2008), p. 92.

ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) ลดลง ส่วนราคาสินค้าเมื่อเปรียบเทียบกับปี ค.ศ. 1993 ได้ลดลง 3.1 เท่า⁴² อย่างไรก็ตามสถานะทางการเงินยังคงไร้เสถียรภาพ แต่จากนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลในปี ค.ศ. 1995-1996 ได้มุ่งเน้นการส่งออกน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติและโลหะ ทำให้ในปี ค.ศ. 1996 รัสเซียได้เปรียบดุลการค้าถึง 4 หมื่นล้านรูเบิล⁴³ ธุรกิจด้านอุตสาหกรรมเชื้อเพลิงและโลหะได้กลายเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ โดยมีบริษัทที่เติบโตมาจากอุตสาหกรรมด้านนี้จนกลายเป็นกลุ่มธุรกิจการเงินและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ส่วนธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับน้ำมันและก๊าซธรรมชาติก็ยังคงประสบกับภาวะวิกฤติอยู่

อย่างไรก็ตามรัฐบาลของเยลต์ซินก็มีแผนต้องการที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจให้เกิดเสถียรภาพทางการเงิน โดยมีเป้าหมายลดอัตราเงินเฟ้อเพื่อเป็นการปูทางไปสู่การค้าเสรี แต่สำหรับฝ่ายค้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกหัวอนุรักษ์ ต้องการให้ภาครัฐอุดหนุนภาคการผลิตต่างๆของประเทศต่อไป ทำให้ภาครัฐต้องมีภาระในการใช้จ่ายงบประมาณเกินในอดีต ซึ่งเยลต์ซินเห็นสิ่งเหล่านี้ทำให้รัฐต้องเสียเงินอุดหนุนและส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการค้า

นโยบายการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของเยลต์ซินที่ดำเนินมาตลอดระยะเวลา 6 ปี มีสาเหตุสำคัญที่ทำให้การปฏิรูปทางเศรษฐกิจของรัสเซียไม่ประสบความสำเร็จ คือ นโยบายการปฏิรูปทางเศรษฐกิจแบบถอนรากถอนโคน ไม่เหมาะสมกับระบบเศรษฐกิจขนาดใหญ่และซับซ้อนของรัสเซีย และมีโครงสร้างระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะผูกขาดมาก โดยหลักการของระบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตหรือระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ ยังคงมีอิทธิพลเหนือระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด ทำให้ไม่สามารถปล่อยให้เสรีอย่างเต็มที่ได้ และการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจของรัสเซียยังขาดการคำนึงถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่รัสเซียเป็นประเทศที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่และภูมิอากาศแตกต่างกัน ทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งที่สูงและรัฐบาลต้องให้เงินอุดหนุน

จากการพิจารณาการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของเยลต์ซิน พบว่าการปฏิรูปได้ถอดรูปแบบมาจากต่างประเทศ คือ การปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศสู่ระบบเศรษฐกิจเสรีและมีนโยบายบนพื้นฐาน

⁴²John Morrison, Boris Yeltsin : from Bolshevik to Democrat (New York : Dutton, c1991), pp. 98-99.

⁴³Ibid, p. 103.

ของระบบเศรษฐกิจมหภาคนั้น เมื่อระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนเข้าสู่ระบบทุนนิยมในปี ค .ศ 1992 . เศรษฐกิจของรัสเซียก็อยู่ในภาวะผันผวนตลอดมา สินค้าบางอย่างมีราคาเพิ่มขึ้นถึง 5-3 เท่าตัว⁴⁴ จนมีผู้กล่าวว่าผู้นำรัสเซียนั้นขาดความเข้าใจทั้งทางทฤษฎีและหลักการของเศรษฐกิจแบบตลาด⁴⁵ แสดงให้เห็นว่ารัสเซียไม่ได้คำนึงถึงพื้นฐานทางความคิดที่มีลักษณะเฉพาะของชาวรัสเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจริยธรรมทางธุรกิจที่ไม่สามารถถ่ายทอดกันได้ ในสภาวะที่แตกต่างกัน และประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังต่อต้านหลักการทุนนิยมที่รัฐบาลนำมาใช้

ในด้านโครงสร้างสินค้าส่งออกของรัสเซียซึ่งเป็นรายได้หลักของประเทศ คือ สินค้าประเภทวัตถุดิบ แต่การปฏิรูปทางเศรษฐกิจของรัสเซียกลับมุ่งเน้นที่อุตสาหกรรมทำให้ใช้ปัจจัยและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างสูง แทนที่จะมุ่งเน้นพัฒนาด้านการเกษตร และเป็นที่น่าสังเกตว่า การปฏิรูปเศรษฐกิจของรัสเซียนั้นแทบจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร เนื่องจากมีประวัติศาสตร์ของการเกษตรกรรมแบบสังคมนิยมมายาวนาน ดังนั้นจึงทำให้การที่จะปรับตัวสู่การแปรรูปภาคเกษตรกรรมจึงเป็นสิ่งที่ยาก และวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก็ได้ส่งผลให้การผลิตลดลง ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่ของรัสเซียไม่เหมาะสมกับภาคการเกษตร จึงทำให้รัสเซียต้องนำเข้าผลิตภัณฑ์อาหารร้อยละ 35⁴⁶ และกล่าวได้ว่า ภาคเกษตรกรรมได้รับความสนใจไม่มากนักในยุคหลังโซเวียตล่มสลาย⁴⁷

นอกจากนี้ระบบธนาคารและการให้สินเชื่อของธนาคารยังถูกจำกัดด้วยปัญหาความไม่มั่นคงทางการเมืองและความบกพร่องของกฎหมายและการบังคับใช้อีกด้วย โดยในปี ค .ศ 1994 . มีธนาคารพาณิชย์ในรัสเซียมากกว่าสองพันแห่งทั่วโลก ซึ่งในจำนวนนี้มีธนาคารประมาณสามสิบแห่ง

⁴⁴ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, พัฒนาการระบบเศรษฐกิจสหภาพโซเวียตรัสเซีย ปี ค.ศ. 1900-1990 โครงการตำรา ลำดับ 22 ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 141.

⁴⁵ Mikk Titma and Nancy Brandon Tuma, *Modem Russia* (New York : McGraw-Hill,2001), p.91.

⁴⁶ Martin McCauley, *Russia: A History* edited by Gregory L. Freeze (New York: Oxford University Press, 2002), p.415.

⁴⁷ Robert C. Stuart and Paul A. Gregory, *The Russian Economy: Past, Present, and Future* (New York: HarperCollins Publishers. 1995), p.127.

ที่มีธุรกรรมใกล้เคียงกับมาตรฐานของตะวันตก⁴⁸ ขณะที่มาตรฐานด้านการให้บริการยังไม่เท่าเทียม และในช่วงปี ค.ศ. 1995 ภาคธุรกิจธนาคารรัสเซียอยู่ในภาวะอ่อนแอ ธนาคารแห่งต้องล้มไป อันเนื่องมาจาก การขาดความโปร่งใสในระบบราคา สิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สินยังมีความคลุมเครือ และความไร้เสถียรภาพของเศรษฐกิจมหภาค อีกทั้งรัฐบาลยังไม่มีอำนาจในการควบคุมการดำเนินงานของธนาคารกลางเนื่องจากประธานธนาคารกลางมีอำนาจที่จะดำเนินนโยบายเป็นเอกเทศ⁴⁹

อีกทั้งเมื่อรูปแบบเศรษฐกิจที่ถูกกฎหมายของรัสเซียขยายตัวมากยิ่งขึ้น รูปแบบเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมายก็ขยายตัวมากขึ้นเช่นเดียวกัน กลุ่มมาเฟีย จึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อขนาดด้านเศรษฐกิจของรัสเซียในรูปแบบ การค้ายาเสพติดข้ามชาติ การแข่งขันกันแย่งชิงอำนาจและความมั่งคั่ง ปัญหาอาชญากรรมและมาเฟียจึงเป็นอุปสรรคอีกประการหนึ่งที่ทำให้นักลงทุนต่างชาติขาดความมั่นใจต่อการลงทุนในรัสเซีย⁵⁰

ปัญหาเงินเฟ้อในอัตราที่สูง เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจที่สำคัญของรัสเซียมาโดยตลอดและรัฐบาลยังไม่สามารถแก้ไข แม้จะมีความพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยในปี ค.ศ. 1997 ประธานาธิบดีเยลต์ซินได้ออกกฤษฎีกาว่าด้วย ‘การเปลี่ยนแปลงราคาของเงินตรา’ มีสาระสำคัญ คือการระบุให้ลดค่าเงินรูเบิลลง 1,000 เท่า ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1998 มาตรการดังกล่าวส่งผลดีต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและค่าเงินรูเบิลมากขึ้น ในขณะนั้นประธานาธิบดีเยลต์ซินได้แต่งตั้งนายซีร์เกย์ คิริเยนโก (Sergey Kirienko) เป็นนายกรัฐมนตรีในปี ค.ศ. 1998 โดยเขามีภารกิจที่สำคัญ คือการใช้หนี้เงินกู้ที่ถึงกำหนดการชำระคืน จำนวนถึงร้อยละ 30 ของรายจ่ายของประเทศ ทำให้นายกรัฐมนตรีคิริเยนโกและคณะรัฐมนตรีดำเนินนโยบายเข้มงวดทางเศรษฐกิจด้วยการเรียกเก็บ

⁴⁸Ruben Lamdany, Russia : The Banking System during transition (Washington D.C.: The World Bank, 1993), p. 4.

⁴⁹ชาญ จุลมนต์, “การปฏิรูปเศรษฐกิจของรัสเซีย,” *วิทยุเอเชียเสรี* 9 (เมษายน – มิถุนายน 2540): 10.

⁵⁰Russia tops business bribes survey [Online], 7 December 2011. Available from: <http://www.cnn.com/2002/BUSINESS/05/14/survey.bribes/index.html>

ภาษี ซึ่งรัฐบาลสามารถเรียกเก็บภาษีได้ประมาณร้อยละ 50 เท่านั้น⁵¹ เนื่องจากธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กจ่ายภาษีนอกระบบ ส่วนธุรกิจขนาดใหญ่บางรายได้ปฏิเสธการจ่ายภาษี โดยให้เหตุผลว่าได้นำเงินภาษีที่จะต้องจ่ายให้รัฐไปหักลบกับหนี้เงินกู้ที่รัฐบาลกู้ยืม และบริษัททั้งหลายของรัสเซียนั้นจ่ายภาษีตรงตามกำหนดเพียงร้อยละ 16 และหนึ่งในสามไม่เคยจ่ายภาษีเลย⁵² ซึ่งได้แก่บริษัทในเศรษฐกิจมืดที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สามารถพบได้ในระบบเศรษฐกิจที่อยู่ในระหว่างการปรับตัวจากระบบวางแผนไปเป็นระบบตลาดส่วนใหญ่อยู่แล้ว

ผลจากการใช้มาตรการเข้มงวดทางเศรษฐกิจด้วยการเรียกเก็บภาษีทำให้ราคาสินค้าที่สูงอยู่แล้วสูงขึ้นอีก จนในที่สุดรัสเซียได้ประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในเดือนสิงหาคม ค .ศ. 1998 คือ รัฐบาลและธนาคารกลางรัสเซียได้ออกมาประกาศสถานะทางการเงินการคลังของประเทศว่าไม่มีเงินใช้หนี้เงินกู้ต่างประเทศ อันหมายถึงการเป็นประเทศล้มละลาย หลังจากการประกาศดังกล่าว ทำให้ราคาสินค้าได้เพิ่มสูงขึ้นหลายเท่าตัว ส่งผลให้ประชาชนนับล้านคนกลายเป็นคนยากจน เนื่องจากมีรายได้ต่ำกว่าค่าครองชีพขั้นต่ำ จากวิกฤตการณ์ดังกล่าวประธานาธิบดีเยลต์ซินเห็นว่ามีรากฐานสำคัญจากความต้อยประสบการณ์ของนายคีรีเยนโก จึงได้ปลดนายคีรีเยนโกออกจากตำแหน่ง และแต่งตั้งนายเยฟกินีเย์ ปริมาคอฟ (Yevgeny Primakov) ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน

นายกรัฐมนตรีปริมาคอฟ ต้องการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จึงมาตรการที่สำคัญ คือ การอุดหนุนภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม เพิ่มภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา พร้อมทั้งลดภาษีผลผลิตที่เกิดจากการลงทุน ลดภาษีมูลค่าเพิ่มและลดการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ อีกทั้งหันมาดูแลภาคการส่งออกมากขึ้น เนื่องจากถือเป็นรายได้หลักของประเทศ และให้กรมศุลกากรเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมให้เข้มงวดมากขึ้น ทางด้านปัจจัยภายนอกที่ส่งผลดีต่อรัสเซีย คือ ราคาน้ำมันในตลาดโลกได้เพิ่มสูงขึ้น และรัสเซียได้ส่งออกน้ำมันสูงขึ้นเป็นอันดับสองของโลก ทำให้รัฐบาลสามารถจัดเก็บภาษีและมีรายได้ที่สำคัญจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นและภาษีส่งออกน้ำมัน นอกจากนี้ด้าน

⁵¹Martin McCauley, *Russia: A History*, edited by Gregory L. Freeze (New York: Oxford University Press, 2002) p.418.

⁵²Ibid, p.419.

รายจ่ายงบประมาณของรัฐ นายกรัฐมนตรีปริมาคอฟ ได้พยายามลดรายจ่ายด้วยการออกมาตรการลดอัตราค่าจ้างคนส่วนเกินในหน่วยงานของรัฐลง และนับว่าเป็นครั้งแรกของประเทศที่สามารถลดค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรลงได้ โดยใน 6 เดือนแรกของปี ค.ศ. 1999 ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของประเทศเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 1.5⁵³ ด้วยกระแสความนิยมในตัวนายกรัฐมนตรีปริมาคอฟสูงมาก และสามารถดำเนินการทางการเมืองได้อย่างอิสระไม่ขึ้นตรงต่อประธานาธิบดีเยลต์ซิน ทำให้ประธานาธิบดีเยลต์ซินสั่งปลดปริมาคอฟออกจากตำแหน่ง เนื่องจากต้องการให้นายกรัฐมนตรีอยู่ใต้การควบคุมของเขา และได้แต่งตั้งนายซีร์เกย์ สตีปาซิน (Sergey Stepachin) เป็นนายกรัฐมนตรีแทน โดยมีผลงานสำคัญคือ การเจรจาต่อรองขอเลื่อนการชำระเงินกู้ต่างประเทศออกไปได้อีก 6 เดือน และกองทุนการเงินระหว่างประเทศได้อนุมัติเงินกู้ให้รัสเซีย 4.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ⁵⁴ แต่ดำรงตำแหน่งไม่ถึง 3 เดือน นายสตีปาซิน ก็ถูกปลดออกจากตำแหน่ง และประธานาธิบดีเยลต์ซินได้แต่งตั้งนายวลาดีมีร์ ปูติน (Vladimir Putin) ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน และถ่ายทอดอำนาจให้แก่ นายปูตินในที่สุด

กล่าวโดยสรุป ช่วงที่รัสเซียอยู่ในระบอบคอมมิวนิสต์นั้น รัสเซียมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่และยังไม่ได้สร้างโครงสร้างระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ประกอบกับการปฏิรูปรัสเซียเป็นการปฏิรูปทางการเมืองและเศรษฐกิจพร้อม ๆ ดังนั้นการจะปรับเปลี่ยนตัวเองเข้าสู่ระบบใหม่จึงเป็นสิ่งที่ไม่ง่ายที่จะสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็ว ต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ประกอบกับขั้นตอนของการปฏิรูปยังเต็มไปด้วยอุปสรรคนานาประการและการเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเงินอีกด้วย

5.2.2 การปฏิรูปและการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยนายวลาดีมีร์ ปูติน

เมื่อนายวลาดีมีร์ ปูติน (Vladimir Putin) เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย ในปี ค.ศ. 2000 เขามีความพยายามในการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจของรัสเซีย โดยมีเป้าหมายในการปฏิรูปประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบตลาด หลักการที่นายปูตินพยายามผลักดันให้

⁵³Hans van Zon, *Russia's development problem : the cult of power* (New York : Palgrave Macmillan, 2009), p. 146.

⁵⁴Ibid, p. 147.

รัสเซียกลับมาเป็นมหาอำนาจอีกครั้ง คือ การทำให้การเมืองภายในมีความสงบ สำหรับด้านการต่างประเทศต้องทำให้การเมืองระหว่างประเทศมีเสถียรภาพ ส่งเสริมบรรยากาศให้นำลงทุน และเมื่อเศรษฐกิจรัสเซียเริ่มมีรากฐานที่แข็งแกร่งแล้ว ย่อมเป็นสัญญาณที่ดีในการพัฒนาเศรษฐกิจรัสเซีย ครั้งใหม่ เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติของประเทศถือเป็นจุดแข็งในการเอื้อต่อการพัฒนา อย่างไรก็ตาม รัสเซียยังมีอุปสรรคอยู่นานัปการทั้งในระดับโครงสร้างและระดับการปฏิบัติการ ทำให้ต้องมีการพัฒนาประเทศครั้งใหญ่ เพื่อส่งเสริมให้มีการเติบโตอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ นายปูตินจึงได้เริ่มเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองก้าวไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี แต่นายปูตินต้องการที่จะสามารถบริหารจัดการแหล่งรายได้หลักของประเทศเพื่อเป็นรากฐานในการจูนเจือจุนฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ

สภาพแวดล้อมทางการลงทุนของรัสเซียในปี ค.ศ. 2003 ไม่เอื้อต่อการลงทุนของนักธุรกิจชาวรัสเซียเองและชาวต่างชาติ เนื่องจากการลงทุนให้ผลตอบแทนต่ำและต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนานในการคืนทุน ทำให้เป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากในการดึงดูดให้คนมาลงทุนในระยะยาว สาเหตุที่สำคัญเกิดจากการบริหารงานที่ขาดประสิทธิภาพของรัฐบาล อันเนื่องมาจากพื้นฐานการบริหารงานแบบสังคมนิยมหรือโครงสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี กลไกราคา ความหลากหลายของสินค้าตลาด และธนาคารยังไม่พัฒนาเท่าไรนัก นอกจากนี้ยังขาดการใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ โดยรัสเซียเพิ่งพัฒนากฎหมายระบบเปิด อีกทั้งระบบและอัตราภาษียังไม่สร้างแรงจูงใจต่อนักลงทุนชาวต่างชาติเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น เช่น จีน ซึ่งมีมาตรการที่ดึงดูดทุนนิยมให้มาลงทุนในประเทศของตนเอง มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีการอำนวยความสะดวกต่างๆในเรื่องอัตราภาษีและให้สิทธิพิเศษต่างๆ เป็นต้น สำหรับรัสเซียเน้นการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการผลิตวัตถุดิบยังไม่สามารถแข่งขันกับผู้ผลิตทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ ตลาดรัสเซียยังให้ความสำคัญกับการส่งออกวัตถุดิบมากกว่าส่งเสริมการแปรรูปวัตถุดิบให้เป็นสินค้าสำเร็จรูปหรือกึ่งสำเร็จรูปก่อนการส่งออกจำหน่าย สิ่งเหล่านี้คือข้อจำกัดที่ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของรัสเซียยังขาดประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจรัสเซียในสมัยรัฐบาลปูติน คือ การที่รัฐเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากเกินไป ตลอดจนแทรกแซงการบริหารงานของหน่วยงานต่างๆ ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในองค์กร อีกทั้งองค์กรภาครัฐยังมีความสับสนซับซ้อนมากจนเกินไปทำให้ไม่

สามารถปรับเปลี่ยนการบริหารให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอยู่ในทุกขณะ และหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลด้านทรัพยากรทางเศรษฐกิจยังไม่มีความสามารถในการบริหารที่ดีพอ นอกจากนี้รัฐยังเก็บภาษีในอัตราที่สูงจนทำให้เกิดความพยายามในการนำเงินออกนอกประเทศและหลบเลี่ยงการเสียภาษี และอีกปัจจัยหนึ่งคือระบบตุลาการและการรักษากฎหมายของรัฐยังไม่มีประสิทธิภาพทั้งทางด้านสถาบันและโครงสร้างกฎหมายที่มีอยู่ ไม่สามารถตอบสนองต่อภาคธุรกิจได้ทัน่วงที ทำให้เกิดความล่าช้าและส่งผลกระทบต่อการลงทุนของภาคธุรกิจ เกิดปัญหาตามมา เช่น การฟ้องร้อง การยึดทรัพย์ และการขู่ฟ้อง เป็นต้น จากระบบทางเศรษฐกิจของรัสเซียที่ยังคงปิดอยู่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจระหว่างประเทศ ดังเช่น ด้านศุลกากร ยังไม่มีมาตรฐานที่สูงพอและกฎเกณฑ์ยังไม่เป็นสากล ทำให้การบริหารและการควบคุมเงินตราต่างประเทศไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ประธานาธิบดีปูติน ได้มีแนวนโยบายในการบริหารงานเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของรัสเซีย นโยบายหนึ่งที่มีความชัดเจนและประธานาธิบดีปูตินให้ความสำคัญคือ นโยบายปฏิรูประบบภาษี

ประธานาธิบดีปูตินได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูประบบภาษีเป็นอย่างมาก โดยในปี ค .ศ. 2000 ประธานาธิบดีปูตินเห็นว่าระบบภาษีของประเทศยังขาดประสิทธิภาพและต้องทำการปฏิรูปในหลายด้าน โดยได้กวัดขันการจัดเก็บภาษี ทำให้จัดเก็บภาษีได้มากขึ้น ลดขั้นตอนและความยุ่งยากของระบบการเสียภาษี โดยพัฒนาให้เกิดการจัดเก็บภาษีอย่างยุติธรรมและเสมอภาค อีกทั้งไม่เพิ่มภาระภาษีให้ทุกภาคส่วน และมีมาตรการจัดการกับการเลี่ยงภาษี ทำให้จำนวนผู้หลีกเลี่ยงการจ่ายภาษีลดลง ประการสำคัญที่ส่งผลดีต่อการค้าและการลงทุนในรัสเซีย คือ การปรับปรุงระบบภาษีให้เอื้ออำนวยต่อการขยายการลงทุนและการพัฒนาธุรกิจต่างๆ ดังเช่น การลดภาษีมูลค่าเพิ่ม การคืนภาษีส่งออก เป็นต้น

จากหลักการปฏิรูปด้านภาษีดังกล่าว ทำให้มีการจ่ายภาษีและเป็นการดึงดูดการลงทุน ประการที่สำคัญ คือ ทำให้วิธีการอาศัยคนภายในและพวกมาเฟียไม่เกิดความจำเป็นเท่าไร ในส่วนของภาครัฐส่งผลทำให้มีรายได้มากขึ้น นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 2001 ประธานาธิบดีปูตินได้มีแผนปฏิรูปสถาบันทางกฎหมาย โดยรัฐเสนอการเปลี่ยนโครงสร้างระบบผู้พิพากษา ซึ่งมีการเพิ่มคุณสมบัติและอัตราเงินเดือน ในลักษณะแบ่งเป็นระดับชั้นเพื่อแก้ปัญหาคอรัปชั่น อีกทั้งรัฐบาลได้สร้างกลไกใหม่ ๆ ในการควบคุมส่วนกลาง เพื่อเป็นการยืนยันถึงการเปิดเผยกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ

ผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์และระบบโลกออนไลน์ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการตีความเข้าใจกันเองและละเมิดข้อกำหนด นอกจากนี้ประธานาธิบดีปูตินยังให้ความสำคัญกับการลงทุนของต่างประเทศอย่างมาก เพื่อเป็นปัจจัยกระตุ้นภาคอุตสาหกรรมโดยรวม ให้เกิดการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น และเพิ่มผลผลิต โดยมีนโยบายในการสร้างบรรยากาศการลงทุนที่ดีและน่าดึงดูดด้านการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ เพื่อเป็นการยับยั้งการไหลออกของเงินทุน และได้ควบคุมอย่างเข้มงวดในเรื่องการไหลเวียนด้านการเงินมากขึ้น เพื่อไม่ให้เงินทุนที่ผิดกฎหมายไหลออกนอกประเทศ และสร้างความพอใจให้กับต่างประเทศที่มีความคิดต่อต้านการฟอกเงิน

ผลงานทางด้านเศรษฐกิจของประธานาธิบดีปูติน ทำให้รัสเซียมีการเติบโตต่อเนื่องเป็นครั้งแรก ทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) มีอัตราการยล 8.3 ในปี ค.ศ. 2000 ซึ่งเพิ่มมากขึ้นกว่าในปี ค.ศ.1999 ซึ่งมีอัตราการยล 5.4⁵⁵ และรัสเซียยังได้ดุลการค้าจำนวนมาก และรายได้รัฐเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากวิกฤตการณ์ด้านการเงินในเดือนสิงหาคม ค .ศ. 1998 ส่งผลทำให้สินค้านำเข้ามีราคาแพง จึงเกิดการกระตุ้นให้มีการผลิตสินค้าภายในประเทศ ประกอบกับราคาน้ำมันในตลาดโลกที่เพิ่มสูงขึ้นทำให้ผู้ผลิตในรัสเซียสร้างกำไรได้มากและมีรายได้สูงขึ้น อีกทั้งนโยบายลดอัตราเงินเฟ้อส่งผลให้ในปี ค.ศ. 2003 รัสเซียมีอัตราเงินเฟ้อร้อยละ 12 ซึ่งลดลงจากปี ค.ศ. 2002 ที่มีอัตราเงินเฟ้อร้อยละ 15 รัสเซียสามารถชำระหนี้ต่างประเทศได้บางส่วนและมีทุนสำรองระหว่างประเทศมูลค่า 36.2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในเดือนสิงหาคม ค .ศ. 2001 โดยเพิ่มขึ้นจากในปี ค .ศ. 1998 ซึ่งมีมูลค่า 10.9 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ⁵⁶ การเติบโตทางเศรษฐกิจของรัสเซียในช่วงปี ค .ศ. 2002-2006 ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 4 เป็นร้อยละ 5.5 ต่อปี และภาวะเงินเฟ้ออยู่ในระดับปานกลางหรือลดลงจากร้อยละ 11.1 เป็นร้อยละ 7 ประกอบกับการค้าระหว่างประเทศยังคงได้ดุลการค้า ซึ่งทำให้เงินสำรองระหว่างประเทศของรัสเซียเพิ่มขึ้นเป็น 57 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ⁵⁷

⁵⁵Steven Rosefelde, *The Russian economy : from Lenin to Putin* (Massachusetts : Blackwell Publishing, 2007), pp. 182-183.

⁵⁶Gregory L. Freeze, *Russia: A History* (New York: Oxford University Press, 2002), p. 448.

⁵⁷Ibid., pp.450-451.

สหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้ให้การรับรองสถานะเศรษฐกิจแบบกลไกตลาดของรัสเซีย ในปี ค.ศ. 2002 นับเป็นตัวแปรสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของรัสเซีย ส่งผลทำให้นักธุรกิจชาวต่างชาติยอมรับตลาดรัสเซียมากขึ้น และสิ่งที่น่าสนใจคือการสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกของรัสเซียด้วย ในปี ค.ศ. 2002 รายได้ประชาชนเพิ่มขึ้น เงินรูเบิลมีเสถียรภาพขึ้น รัฐบาลสามารถดำเนินมาตรการปฏิรูปทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง มีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนและกฎระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางเศรษฐกิจให้ไม่มีความยุ่งยากและไม่สลับซับซ้อน รวมทั้งการลดบทบาทของรัฐในภาคธุรกิจ อีกทั้งเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของภาคเอกชน เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของรัสเซียเมื่อได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกในอนาคต และมีแนวโน้มว่าเศรษฐกิจของรัสเซียจะสามารถฟื้นตัว และขยายตัวยิ่งขึ้นอย่างเสรี

กล่าวโดยสรุป ในอดีตรัสเซียได้ใช้อำนาจทางการเมืองเข้าครอบงำระบบเศรษฐกิจ ถึงแม้รัสเซียเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่ มีความมั่งคั่งและมีทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุดในโลก แต่เมื่อประเทศเริ่มเปิดตัวเข้าสู่ตลาดโลก พบว่ารัสเซียยังล้าหลังกว่าประเทศทางตะวันตกอยู่มาก เนื่องจากเทคโนโลยีที่ล้าสมัย คุณภาพด้านการผลิตที่ไม่เพียงพอ ทำให้ปริมาณการผลิตลดต่ำ อัตราเงินเฟ้อสูง อัตราดอกเบี้ยสูง และเกิดการแข่งขันในภาคธุรกิจที่ไม่เป็นธรรม หรือเกิดพฤติกรรมที่ไม่มีกฎหมายควบคุมที่เพียงพอ

การปรับเปลี่ยนการปกครองทำให้ระบบเศรษฐกิจปรับตัวตามจากเดิมที่เป็นเศรษฐกิจที่มีรัฐเป็นผู้ควบคุมมาเป็นตลาดเป็นตัวนำ ดังนั้นในช่วงแรกจึงยังมีความล้าหลังและความยุ่งยากเกิดขึ้น ภายใต้การนำของอดีตนายกรัฐมนตรี เยลต์ซิน ได้นำการเปิดเสรีและเสถียรภาพทางการเงินมาใช้ อดีตนายกรัฐมนตรีเยลต์ซิน ได้ปฏิรูประบบเศรษฐกิจ เปิดเสรีด้านการค้าต่างประเทศ ด้านราคา และการแลกเปลี่ยนเงินตรา ทั้งนี้เพื่อจัดการควบคุมราคาโดยรัฐออกจากระบบ และดึงดูดการประกอบกิจการเพื่อเพิ่มการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการของประเทศ และยกเลิกกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าและการผลิตภาคเอกชน และตัดงบประมาณช่วยเหลือของรัฐ ยอมให้สิ่งนำสินค้าจากต่างประเทศเข้าตลาดรัสเซีย ทั้งนี้เพื่อเป็นการหยุดยั้งอำนาจการผูกขาดของรัฐ นโยบายดังกล่าวเป็นการเสริมสร้างเสถียรภาพทางด้านเศรษฐกิจและเป็นการปรับปรุงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจโดยมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบที่ต้องขึ้นกับส่วนกลางมาเป็นเศรษฐกิจที่มีตลาดเป็นตัวนำ โดยมีการใช้นโยบายการคลัง และนโยบายทางการเงิน ในการส่งเสริมการเติบโตทางด้าน

เศรษฐกิจให้อยู่ในภาวะที่มีเสถียรภาพทั้งด้านราคาและอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา อีกทั้งยังมีการจัดตั้งสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการลงทุน เช่น ธนาคารพาณิชย์ เปิดตลาดภายในเพื่อทำการค้าและการลงทุนกับตลาดต่างประเทศทำให้ระบบเศรษฐกิจของรัสเซียเข้าไปเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลก อีกด้วย และในช่วงการบริหารของประธานาธิบดีปูตินเศรษฐกิจของรัสเซียมีอัตราขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญมาจากการนำเอาพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศเพื่อสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลและได้นำมาแปรเปลี่ยนเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศในทางเศรษฐกิจประธานาธิบดีปูตินผลักดันระบบเศรษฐกิจแบบตลาดที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพในการค้าเสรี อีกทั้งการเสริมสร้างบรรยากาศการค้าและการลงทุนกับภายนอกประเทศ เช่น ยุโรป ตะวันออก สหภาพยุโรป และเครือรัฐเอกราช เป็นต้น

5.3 รัสเซียกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ กรณีการเปิดเสรีทางการค้าและการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก

การค้าการลงทุนในกระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดทั้งแรงผลักดันและแรงต้านทานที่มีต่อการปรับเปลี่ยนนโยบายของทุกประเทศทั่วโลก เนื่องจากแรงงาน สินค้า บริการ เทคโนโลยี และเงินทุนเคลื่อนย้ายข้ามประเทศได้อย่างเสรีมากขึ้น ส่งผลให้แต่ละประเทศจำเป็นต้องปรับโครงสร้างการผลิต การค้าและการลงทุนอย่างไม่มีทางเลือกเลยได้ นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ทำให้ระบบทุนนิยมโลกแผ่ขยายออกไปครอบคลุมเกือบทุกส่วนของโลก ทำให้เกิดการขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศ และการเพิ่มขึ้นของทุนระหว่างประเทศ ทำให้เศรษฐกิจของภูมิภาคต่างๆ เชื่อมโยงและพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้น แต่ละประเทศต่างพากันปฏิรูป ระบบเศรษฐกิจให้เสรีเพื่อเตรียมพร้อมต่อการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น

ประเทศสังคมนิยมที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนและควบคุมจากส่วนกลาง ได้ปฏิรูปโดยการเปิดประเทศให้นักธุรกิจต่างชาติเข้ามาลงทุน และนำกลไกตลาดมาประยุกต์ใช้ ดังตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ ภายหลังจากล่มสลายของสหภาพโซเวียต รัสเซียได้ดำเนินการปฏิรูประบบเศรษฐกิจ แบบระบบวางแผนจากส่วนกลางไปสู่ระบบเสรีนิยม ตั้งแต่ ค.ศ.1992 โดยมีแนวทางที่สำคัญ ได้แก่ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การเปิดเสรีการค้า และการปฏิรูประบบการเงิน การคลัง โดยมี

จุดประสงค์เพื่อนำรัสเซียให้พ้นจากสภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความล้มเหลวของการบริหารเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางในสมัยสหภาพโซเวียต และภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

ดังนั้นจึงถือเป็นความท้าทายสำหรับรัสเซียในการนำประเทศสู่ความทันสมัย ทัดเทียมกับประเทศต่างๆ คือ การบูรณาการโครงสร้างของประเทศเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโลก ทั้งการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการปรับตัวให้เข้ากับบรรทัดฐานสำคัญ กฎเกณฑ์ ระเบียบ และสถาบันต่างๆของโลก ซึ่งการกำหนดบทบาท และสถานะของรัสเซียในเวทีโลกมีลักษณะรูปแบบค่อยเป็นค่อยไป และมีลักษณะของการปรับตัวที่ค่อนข้างขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสิ่งแวดล้อมภายนอก ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ หากพิจารณาในมุมมองของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ดังเช่น ลักษณะของการไหลเข้าและไหลออกของเงินทุน อัตราการแลกเปลี่ยนค่าเงินที่ผันผวน อีกทั้งการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าโลก และการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี⁵⁸ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้ มีความเข้มข้นและรวดเร็วมากขึ้น จนทำให้ระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศปรับตัวไม่ทัน จนเกิดความเสียหายรุนแรงกับระบบเศรษฐกิจของประเทศ ได้ สำหรับรัสเซียแล้ว กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดลักษณะของการขยายความสัมพันธ์เป็นอย่างมาก ระหว่างการเพิ่มขึ้นของตัวแปรระหว่างประเทศ และระดับของการพึ่งพากันระหว่างประเทศ ในรูปแบบของการบูรณาการทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน และการจัดสรรทรัพยากร อีกทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปิดเสรีภาพทางการค้า และการพาณิชย์ ซึ่งเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐบาลในกระบวนการตัดสินใจ

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า การค้าระหว่างประเทศมีความเป็นสถาบันมากขึ้น มีองค์การระดับโลกที่เข้ามาทำหน้าที่บริหารจัดการเศรษฐกิจโลกเพิ่มมากขึ้น ดังเช่น องค์การการค้าโลก หรือ WTO

⁵⁸Boris Kheyfets, Russia debates the impact of WTO membership [Online], 18 April 2011.

Available from : <http://www.eastasiaforum.org/2012/01/03/russia-debates-the-impact-of-wto-membership/>

⁵⁸รัสเซียและการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก [Online], 19 April 2011. Available from :

<http://test.mfa.go.th/web/463.php?id=20696&lang=th>

ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศ รัสเซียมีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจแต่เป็นประเทศมหาอำนาจเพียงประเทศที่มีกระบวนการเข้าเป็นสมาชิกของ องค์การการค้าโลกใช้เวลายาวนาน แม้รัสเซียจะสามารถเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลกได้อย่างสมบูรณ์แล้วในวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ.2011⁵⁹ ซึ่งก่อนหน้านี้ รัสเซียจะเข้าเป็นสมาชิก WTO นั้นมีประเด็นสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการกระบวนการเข้าเป็นสมาชิก WTO ได้แก่ ในด้านการเปิดเสรีด้านการบริการ รัสเซียมีท่าทีผ่อนปรนมากขึ้นในการเปิดตลาดสำหรับบริการจากต่างชาติในสาขาการธนาคาร แต่ในสาขาการประกันภัย รัสเซียได้แสดงท่าทีชัดเจนว่าจะไม่เปิดเสรีบริการในสาขานี้เต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับท่าทีของกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจประกันภัยภายในของรัสเซีย (All – Russian Insurers Union) ที่ไม่ต้องการให้รัฐบาลใช้ธุรกิจสาขานี้เป็นเครื่องมือต่อรองกับการไม่เปิดเสรี ในสาขาอื่น สำหรับใน ด้านความโปร่งใสของกฎระเบียบต่างๆ รัสเซียมีปัญหาเรื่องความโปร่งใสและมาตรฐานของนโยบายด้านศุลกากรและการค้าต่างประเทศ ตลอดจนความโปร่งใสของกฎระเบียบเกี่ยวกับการลงทุน ซึ่งหลายประเทศได้เรียกร้องเรื่องความโปร่งใสของกฎระเบียบต่างๆ ดังที่กล่าวมา นอกจากนี้ในด้านการเปิดตลาดสินค้านั้น สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า รัสเซียไม่ยินยอมเปิดตลาดสินค้าอย่างเต็มที่ โดยรัสเซียยังคงใช้มาตรการทางภาษีเพื่อคุ้มครองผู้ประกอบการภายในประเทศในหลายอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมการผลิตอากาศยาน รวมทั้งยังไม่พร้อมที่จะเปิดตลาดสินค้าบางชนิด เช่น เฟอร์นิเจอร์ เวชภัณฑ์ และปุ๋ยเคมี เป็นต้น⁶⁰

แม้เศรษฐกิจของรัสเซียในปัจจุบันอยู่ในภาวะที่เติบโตอย่างรวดเร็วเกินไป ซึ่งเห็นได้จากภาวะเงินเฟ้อ ราคาอสังหาริมทรัพย์ที่เพิ่มสูงขึ้น และการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานฝีมือ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ รัสเซียจำเป็นต้องปฏิรูปนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ และการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลกมีความจำเป็น ต่อการปฏิรูป ทางเศรษฐกิจ แต่ปัญหาสำคัญของรัสเซีย คือ การฉ้อราษฎร์บังหลวง โดยเป็นที่ทราบกันดีว่า ในการจัดซื้อจัดจ้างสำหรับโครงการสำคัญของภาครัฐ

⁵⁹Russia may join WTO by November 2009 - EU commissioner [Online], 18 April 2011. Available from : <http://en.rian.ru/business/20080619/111350876.html>

⁶⁰Working Party seals the deal on Russia's membership negotiations [Online], 18 April 2011. Available from : http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/acc_rus_10nov11_e.htm

เงินสินบนมีมูลค่าถึง 1 ใน 3 จนถึง 1 ใน 2 ของมูลค่าโครงการ ซึ่งมาตรการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การใช้มาตรฐานระหว่างประเทศเข้ามาควบคุม อันเป็นกระบวนการสำหรับประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลก

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือ การที่รัสเซียส่งออกแร่ธาตุและเคมีภัณฑ์ถึง 1 ใน 5 ของการส่งออกทั้งหมด⁶¹ การเข้าถึงตลาดโลกจึงมีความสำคัญมาก อย่างไรก็ตาม ประเทศอื่นสามารถหำมนำเข้าสินค้าจากรัสเซียได้โดยไม่มีผลกระทบทางกฎหมาย เนื่องจากองค์การการค้าโลกเป็นศาลอนุญาโตตุลาการที่มีประสิทธิภาพเพียงแห่งเดียว นักลงทุนบางส่วนกลับมีความเห็นว่า การส่งออกของรัสเซียส่วนใหญ่คือ สินค้าพลังงานและแร่ธาตุ ซึ่งตลาดต่างประเทศมีความต้องการสูง ทำให้รัสเซียไม่ค่อยประสบกับข้อกีดขวางทางการค้าจากประเทศอื่น รัสเซียจึงไม่น่าจะได้ประโยชน์จากการเข้าเป็นสมาชิก WTO เท่าใดนัก แต่ข้อโต้แย้งนี้เป็นเพียงการมองผลประโยชน์ในระยะสั้น เนื่องจากการมุ่งเน้นการผลิตและการส่งออกพลังงานทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความเปราะบาง เป็นผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจในระยะยาว ซึ่งรัฐบาลรัสเซียเองก็เห็นความสำคัญของการกระจายการผลิต (diversification) นอกจากนี้รัสเซียไม่สามารถเป็นศูนย์กลางทางการเงินของโลกได้ หากไม่ได้เข้าเป็นสมาชิก WTO เพราะแม้ว่ารัสเซียจะเป็นสมาชิกของธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ แต่หน่วยงานทั้งสองมีบทบาทลดลงไปมากในปัจจุบัน ในขณะที่องค์การการค้าโลกยังมีความสำคัญอยู่

แม้กระนั้นผลดีของการเข้าเป็นสมาชิก WTO คือ การนำรัสเซียไปสู่การเปิดตลาดในหลายภาคส่วนทางเศรษฐกิจ เช่น รถยนต์และเครื่องใช้ไฟฟ้า อีกทั้งการเก็บภาษีศุลกากรของรัสเซียจะค่อยๆ ลดลงจากร้อยละ 10 ในปัจจุบันเหลือร้อยละ 7.8⁶² และจะทำให้รัสเซียจะเป็นแหล่งดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้นเมื่อปฏิบัติตามกฎระเบียบการค้าระหว่างประเทศ จากที่ปัจจุบันรัสเซียพึ่งพาการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างมหาศาลและใช้มาตรการกีดกันการค้า เช่น เพิ่มภาษีศุลกากรสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังช่วยให้อัตราการเติบโตทาง

⁶¹Fedorov V.P., Russia: The Pre-Conditions of Economic Recovery [Online], 18 April 2011. Available from : <http://www.dol.ru>

⁶²Boris Kheyfets, Russia debates the impact of WTO membership [Online], 18 April 2011. Available from : <http://www.eastasiaforum.org/2012/01/03/russia-debates-the-impact-of-wto-membership/>

เศรษฐกิจของประเทศเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 0.7 ต่อปี⁶³ จากการเปิดเสรีด้านการลงทุนจากต่างประเทศ การบริการ การจัดสรรทรัพยากรที่ดีขึ้นจากการลดภาษีอากรนำเข้า และการเข้าถึงตลาดต่างประเทศสำหรับสินค้ารัสเซีย

อย่างไรก็ตาม แม้ WTO เป็นองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศซึ่งมีจุดประสงค์ในการร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งมุ่งเน้นให้ประเทศต่างๆในโลก มีกติกาในการร่วมมือกันทางการค้า และพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ประเทศต่างๆจึงต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า และเพิ่มอำนาจการต่อรองกับประเทศต่างๆ รัสเซียจึงเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ต้องการเข้าร่วมใน WTO ในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศทางการค้าและเศรษฐกิจที่สำคัญของโลก แต่การเข้าเป็นสมาชิก WTO จะส่งผลกระทบต่อรัสเซียทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งชาวรัสเซียส่วนใหญ่คาดหวังต่อการเข้าเป็นสมาชิกในองค์การการค้าโลกว่าจะนำผลประโยชน์มาสู่รัสเซีย แต่ในทางกลับกัน ก็มีข้อโต้แย้งต่อการเข้าเป็นสมาชิกในองค์การการค้าโลกของรัสเซีย ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อภายในประเทศ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับรัสเซีย เมื่อเข้าเป็นสมาชิก WTO กล่าวคือ หากพิจารณารัสเซีย ในฐานะของสมาชิก WTO รัสเซียมีท่าทีที่ผ่อนปรนและอ่อนข้อต่อภาคการส่งออกสินค้าของประเทศ รัสเซียต้องมีความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ต้องฟื้นฟูตลาดภายในประเทศของตนเอง เป็นอันดับแรก นอกจากนั้นต้องนำเอาบรรทัดฐานของ WTO มาใช้ในการตกลงกันเพื่อเป็นหุ้นส่วนระหว่างประเทศ ดังเช่น การใช้ข้อตกลงเพื่อความเป็นหุ้นส่วนระหว่างประเทศ รัสเซียกับสหภาพยุโรป อีกทั้งการตกลงเกี่ยวกับภาคพลังงาน การตกลงเกี่ยวกับการปกป้องและการลดภาษีในการลงทุนซึ่งในทางปฏิบัติที่ผ่านมาแผนของ ความตกลงเรื่องของการให้สิทธิพิเศษในการลดภาษีนำเข้า โดยมองว่า ตลาดเสรีทำให้ธนาคารต่างชาติเข้ามาทำกับกาพัฒนาเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ทุนของตลาดการเงินจะเพิ่มมากยิ่งขึ้นและภาษีสินค้านำเข้าจากต่างประเทศก่อนปี 2014 จะลดลงจากร้อยละ 25 เป็นร้อยละ 15 นอกจากนั้นรัสเซีย ยังมีการตกลงที่จะให้ทุนต่างชาติเข้ามา มีบทบาทในอุตสาหกรรมด้าน เทคโนโลยี

⁶³ รัสเซียและการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก [Online], 19 April 2011. Available from : <http://test.mfa.go.th/web/463.php?id=20696&lang=th>

สารสนเทศถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ ในการผลิตคอมพิวเตอร์ การกระจายสินค้าและการบริการ อีกทั้งธุรกิจการบริการ

ปัญหาพื้นฐานของรัสเซียสำหรับการเข้าเป็นสมาชิกของ WTO คือต้องขจัดกลไกการอุดหนุน กล่าวคือ อุตสาหกรรมที่ได้รับการอุดหนุนมีผลโดยตรงต่อความสามารถในการแข่งขันโดยเฉพาะในตลาดสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งรัสเซียได้ใช้งบประมาณจากสหพันธ์และระบบการช่วยเหลือด้านภาษีในการนำมาใช้ในการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์โดยอาศัยงบประมาณของภาครัฐและการปลดโครงสร้างหนี้ของรัฐวิสาหกิจ

นอกจากนั้นรัสเซียต้องจัดการภาคการผลิตที่ผูกขาด โดยให้สอดคล้องกับราคาในตลาดโลก เพราะระดับพิกัดภาษีที่ต่ำให้ความหมายว่า รัสเซียให้การสนับสนุนการอุดหนุนทางอ้อม ดังตัวอย่างราคาแก๊สที่ใช้ในตลาดภายใน ประเทศนั้นมีราคา ต่ำกว่าต้นทุนในการผลิต ส่วนราคาของพลังงานไฟฟ้าซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่มีการอุดหนุนให้แก่ประชาชนภายในประเทศเป็นหลักซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วมีราคาที่แตกต่างกันอย่างมากทำให้กลายเป็นความสามารถในการแข่งขันของรัสเซียและการเพิ่มราคาในสินค้าประเภทการผูกขาดทำให้อุตสาหกรรมของรัสเซียประสบปัญหาในการแข่งขัน จึงขอยกตัวอย่าง บริษัทก๊าซพรอมซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจด้านพลังงาน ของรัสเซีย สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศคิดเป็น ร้อยละ 13.5%⁶⁴ ของดัชนีมวลรวมภายในประเทศ (GDP) และมีอัตราการจ้างงานประมาณ ร้อยละ 4% ของตัวเลขการจ้างงานในประเทศทั้งหมด⁶⁵ และผลผลิตส่วนใหญ่จากอุตสาหกรรมที่มีการผูกขาดนั้นได้มีอิทธิพลอย่างมากต่อผู้บริโภค ดังนั้นหากปล่อยให้เกิดการแข่งขันราคาในตลาดโลก หากต้นทุนการผลิตในอุตสาหกรรมโลหะและ อุตสาหกรรมถลุงเหล็กภายในประเทศมีการเพิ่ม ขึ้น จะทำให้นักลงทุนลดความสนใจใน อุตสาหกรรมดังกล่าวลง และทำให้เกิดความถดถอยได้เนื่องจาก ภาคการผลิตส่วนนี้สร้างรายได้ให้แก่ประเทศประมาณ ร้อยละ 85 ของดัชนีมวลรวมภายในประเทศ (GDP)

⁶⁴Bobo Lo, *Vladimir Putin and the evolution of Russian foreign policy* (London : Royal Institute of International Affairs, Russia and Eurasia Programme, 2003), p. 76.

⁶⁵Ibid., p. 77.

อย่างไรก็ตามหากไม่ปล่อยให้ราคาเป็นไปตามกลไกของตลาด อุตสาหกรรมที่กล่าวถึง ในข้างต้น จะมีความยากลำบากในการ สร้างความสามารถในการแข่งขันในอนาคต อย่างแน่นอน นอกจากนี้ การกระตุ้นการพัฒนาทางด้านการตลาด ดังเช่น ในธุรกิจการให้บริการด้านบัญชีและการตรวจสอบบัญชี นั้น พบว่า บริษัทต่างชาติที่มีมาตรฐานสากล ได้เปิดสำนักงานของตนเอง ภายในประเทศ รัสเซีย ซึ่งส่งผล ให้บริษัทในรัสเซียต้องทำงานเป็นมาตรฐานสากลมากยิ่งขึ้น เมื่อ รัสเซียเข้าเป็นสมาชิก WTO จะนำไปสู่การลดผลประโยชน์ ทางด้านผลผลิตของรัสเซียในตลาด และการให้บริการด้านบัญชี ดังนั้นบริษัทที่มีทุนน้อยจึงไม่สามารถจัดการองค์กรให้ทันสมัยแข่งขันกับ บริษัทต่างชาติได้⁶⁶

นอกจากนี้ผลกระทบประการสำคัญจากการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของรัสเซียคือ ทำให้เกิดความอ่อนแอ ในโครงสร้างการผลิต ของภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเมื่อรัสเซีย เข้าเป็นสมาชิกแล้ว จะทำให้ รายได้จากการจัดเก็บภาษีลดลงเพราะขึ้น อยู่กับอุตสาหกรรมหลักในภูมิภาคเป็นสำคัญ อีกทั้งไม่มีการจัดวางโครงการกระจายการผลิตในภาคอุตสาหกรรมส่งผลทำให้เกิดความไม่เป็นสัดส่วนของ โครงสร้างอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปเมื่อรัสเซียเข้าสู่ WTO จะส่งผลกระทบต่อทุกด้าน ซึ่งส่งผลดีต่อรัสเซีย แต่ต้องมีระบบการปกป้องทางเศรษฐกิจของรัฐที่ดี เพื่อปกป้องธุรกิจจากต่างประเทศที่อาจเกิดการทะลัก ของสินค้า อันเนื่องมาจากการต้องปรับลดอุปสรรคทางการค้าทุกชนิดลง อย่างไรก็ตามการที่รัสเซีย เข้าสู่ WTO จะทำให้รัสเซียเพิ่มอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อันอาจมาสู่อำนาจทางการส่งออก ที่มากขึ้นและส่งผลดีต่อรัสเซียและโลกด้วย อีกทั้ง เศรษฐกิจโลกในปัจจุบันเรียกร้องความสามารถในการแข่งขันเป็นสำคัญตามมาตรฐานของบรรทัดฐานที่เป็นสากล ในการให้การยอมรับ ซึ่งรัสเซียเป็น ประเทศหนึ่งในปัจจุบันที่กำลังจะเปลี่ยนแปลง จากประเทศ ผู้ส่งออกวัตถุดิบ มาเป็นประเทศ อุตสาหกรรม

⁶⁶Boris Kheyfets, *Russia debates the impact of WTO membership* [Online], 18 April 2011.

โลกาภิวัตน์ต่อระบบเศรษฐกิจ ของรัสเซีย คือ การแข่งขันที่เพิ่มมากขึ้นและรุนแรงขึ้น ในเวทีการค้าระหว่างประเทศ นอกจากนี้ โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจยังทำให้ปัจจัยต่างๆ ที่เดิมไม่ถือว่าเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น เช่น ความคิดเรื่องการบริหารจัดการที่ดี หรือธรรมาภิบาล (GOOD GOVERNANCE) ความคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของภาคธุรกิจ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการรักษาสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิตสินค้า และการดูแลสิทธิของแรงงาน เป็นต้น ซึ่งโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจได้กลายมาเป็นสาเหตุแห่งความเหลื่อมล้ำภายในประเทศรัสเซียเองและในที่สุดความกังวลถึงศักยภาพของการแข่งขันในเวทีตลาดโลกก็เข้ามาจำกัดขีดความสามารถของประเทศรัสเซีย⁶⁷

การเปิดเสรีทางการเงินที่เอื้อให้เงินทุนสามารถเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนประเทศได้อย่างเสรี ได้สร้างความกดดันให้รัฐบาล รัสเซีย ต้องดำเนินนโยบายและกิจกรรมที่เป็นมิตรกับนักลงทุนมากกว่าที่จะเป็นมิตรกับแรงงาน สิทธิในการก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงานจึงถูกรีดรอนลงไปมาก พร้อมกันนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ต่างระดับกันระหว่างภูมิภาคจากการลงทุนของนักลงทุนตามกันไป ทำให้จำนวนแรงงานอพยพข้ามประเทศเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นในการผสมผสานเศรษฐกิจเข้ากับตลาดโลกหรือกระบวนการโลกาภิวัตน์ คือการให้อิสระเสรีภาพกับภาคธุรกิจเอกชนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรษัทขนาดใหญ่ ในขณะที่ขอบเขตอำนาจของรัฐในการควบคุมการผลิตและการตลาดถูกจำกัดลง⁶⁸

เมื่อรัสเซียก้าวเข้าสู่ประเทศสมาชิก WTO อย่างสมบูรณ์ รัสเซียจะต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ นั่นคือ การผ่อนคลายกฎเกณฑ์ทางการค้า และการเงินระหว่างประเทศ ซึ่ง หากพิจารณาจะพบว่า แท้จริงแล้ว มีนัยยะสำคัญว่า รัสเซีย กำลังยินยอมให้กับบรรษัทข้ามชาติ หนาตาขนาดใหญ่ และสิทธิพิเศษแก่นักลงทุนเชิงกำไรในการเคลื่อนเข้าและเคลื่อนออกประเทศ รัสเซียอย่าง

⁶⁷Ksenia Yudaeva, Impact of WTO Accession on the Russian Economy: A Review of Current Findings [Online], 22 April 2011. Available from : <http://www.worldbank.org/html/prddr/trans/aprmayjun03/pgs18-19.htm>

⁶⁸Anne O'Donnell, The Effects of WTO Accession on the Russian Economy [Online], 22 April 2011. Available from : <http://www.carnegieendowment.org/events/index.cfm?fa=eventDetail&id=620>

เป็นอิสระ รัสเซียกำลังลงนามในวาระที่บีบบังคับให้ตัวเองต้องลดมาตรฐานของ ตนเองลง เพื่อให้แข่งขันได้ อันจะเอื้อประโยชน์แก่บรรษัทข้ามชาติเหล่านั้น

ระบบการค้าเสรีนั้น เป็นเพียงกระดาษ แต่ในโลกแห่งความเป็นจริงประเทศที่พัฒนาแล้วได้สร้างกำแพงการค้า การลงโทษทางการค้า และมาตรการปกป้องการค้ามากมายหลายรูปแบบขึ้นมากีดกันการค้าจากประเทศอื่นๆ ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทสูงยิ่งในเวทีการค้าของโลกคือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป ซึ่งเป็นผู้นำทางการค้าที่สำคัญของโลก ทั้งสองประเทศนี้พยายามสร้างกติกาและกฎต่างๆ ที่เกื้อกูลต่อบริษัทและภาคเศรษฐกิจของตนในเวทีการค้าโลก กล่าวได้ว่า องค์การการค้าโลก หรือ WTO ปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของประเทศที่พัฒนาแล้วเท่านั้น และในทุกวันนี้มีระบบการกีดกันการค้า (protectionism) ในรูปแบบต่างๆ โดยประเทศที่พัฒนาแล้ว นอกจากนี้ ตลาดทุนของโลกยังผูกอยู่กับ เงินสกุลเงินเพียง 2 สกุล คือ ดอลลาร์ และยูโร ดังนั้นเมื่อเงิน 2 สกุลนี้ขยับเคลื่อนไหวขึ้นหรือลงก็ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและเงินสำรองของประเทศ รัสเซียและประเทศ อื่นๆ ในโลก แม้ว่า ปัจจุบันรัสเซียเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการค้าการลงทุนระหว่างประเทศไม่ได้ขึ้นต่อการเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก

หากเกิดคำถามว่า โลกาภิวัตน์ จะทำให้เกิดอะไรขึ้นใน ประเทศรัสเซีย ในแง่เศรษฐกิจสามารถตอบได้ว่า ทำให้เศรษฐกิจแห่งชาติถูกแบ่งแยก มีอุตสาหกรรมมากขึ้นๆ ที่เข้าไปตั้ง อยู่ในประเทศรัสเซียโดยไม่ได้เชื่อมต่อกับระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศรัสเซีย ดังนั้นเศรษฐกิจ

ท้องถิ่นจึงกำลังถูกแบ่งแยกมากขึ้น พร้อมกับที่บางส่วนจะถูกผนวกเข้ากับระบบการผลิตในระดับภูมิภาคและระดับโลกภายใต้อำนาจของบริษัทต่างๆ

กล่าวโดยสรุปในปัจจุบัน ประเทศสมาชิก องค์การการค้าโลก มีพฤติกรรมกีดกันการค้ามากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หลายประเทศพยายามกีดกันสินค้าที่นำเข้าจากประเทศอื่นด้วยการตั้งกำแพงภาษีนำเข้าที่สูงขึ้น การอุดหนุนอุตสาหกรรมในประเทศ และการใช้มาตรการที่แอบแฝงไว้ด้วยการปกป้องอุตสาหกรรมในประเทศตนเอง อีกทั้งชาติมหาอำนาจทางเศรษฐกิจพยายามสร้างกฎข้อบังคับที่เข้มงวดเพื่อให้การไหลเวียนด้านการค้าระหว่างประเทศชะลอตัว ซึ่งการกระทำเช่นนี้กำลังบั่นทอนความพยายามในการพลิกฟื้นเศรษฐกิจโลกและทำให้ดีมานด์สินค้าจากต่างประเทศลดลง

5.4 ประเมิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย

จากการประเมิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย พบว่า จาก โครงสร้างการตัดสินใจด้านเศรษฐกิจของรัสเซียภายใต้ การบริหารงานของนาย วลาดีมีร์ ปูติน นับว่ามีการปรับปรุงเพื่อเป็น การเอื้อประโยชน์ ให้กับการลงทุนด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะจากธุรกิจต่างชาติ ด้านที่มีการพัฒนาเป็นพิเศษ คือกฎหมายการทำธุรกิจของชาวต่างชาติ เช่น การอำนวยความสะดวกในการจัดตั้งสำนักงานในรัสเซียของนิติบุคคล การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ การส่งเสริมการลงทุนโดยใช้ ระบบภาษี ระบบเงินตรา ระบบกรรมสิทธิ์ในอาคารสถานที่ ระบบธนาคาร รวมทั้งปัจจัยที่ดึงดูดการลงทุนอื่น ๆ ในรัสเซีย

อย่างไรก็ตามทั้งในระดับองค์กรและกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการตัดสินใจด้านเศรษฐกิจของ นายปูตินโดยรวม คือ สำนักประธานาธิบดีเบี้องค์กรที่มีอิทธิพลมากที่สุดขององค์กรหนึ่ง โดยเฉพาะภายใต้การดำเนินการของหัวหน้าสำนักงานในขณะนั้น คือ นายดมิตรี เมดเวเดฟ ซึ่งสนิทสนมกับประธานาธิบดีปูตินในฐานะอดีตนักศึกษา รุ่นน้อง นอกจากนั้นยังเคยร่วมงานในขณะที่ยังเคยเป็น นายกรัฐมนตรี รวมทั้งยังเคยมีประสบการณ์ บริหารมายาวนานพอควร เฉพาะอย่างยิ่งเคยดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการบริหารบริษัทมหาชนจำกัด “ก๊าซโปรม” ซึ่งเป็นบริษัทที่สร้างรายได้ให้กับรัสเซียถึง 1 ใน 4 ส่วนของงบประมาณแผ่นดิน

อีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจด้านเศรษฐกิจของปูตินก็คือ กลุ่มที่ปรึกษาประจำตัวประธานาธิบดี ซึ่งมีบุคคลสำคัญอยู่หลายคน ที่โดดเด่นและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางเศรษฐกิจของปูตินในระดับสูงคนหนึ่งคือ นายกีร์มาน เกียร์ฟ โดยเฉพาะในระดับการวางแผนและจัดทำยุทธศาสตร์ รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการปฏิรูปต่าง ๆ ของประเทศ เป็นต้น โดยเปรียบเทียบแล้ว กระบวนการตัดสินใจด้านเศรษฐกิจของปูตินจึงมีภาพรวมคล้ายกับด้านการเมืองการบริหาร กล่าวคือ มีการใช้บุคคลที่ใกล้ชิดหรือไว้เนื้อเชื่อใจในฝีมือและความสามารถเป็นพิเศษเพื่อช่วยทั้งด้านการวางแผนและปฏิบัติงาน อันเป็นมรดกตกทอดมาจากยุคคอมมิวนิสต์ และถือเป็นจุดแข็งของปูตินที่มีส่วนช่วยสนับสนุนให้การบริหารประเทศของเขาประสบผลสำเร็จ

จากปัจจัยทางการเข้าเป็นสมาชิก WTO ทำให้รัสเซียจะต้องลดอุปสรรคทางภาคธุรกิจลง ดังจะเห็นได้จาก ซึ่งส่งผลให้รัสเซียเริ่มดำเนินการปฏิรูปกฎเกณฑ์ในการประกอบธุรกิจให้มีความสะดวกทั้งด้านการค้าและการลงทุนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก ภาคธุรกิจของรัสเซียเริ่มมีการแข่งขันกันมากขึ้น จากอดีตที่เป็นเพียงการผูกขาดของธุรกิจน้อยราย เช่น ธุรกิจโทรคมนาคม จากเดิมที่มีผู้ให้บริการเพียงรายเดียวคือ Rostelekom เป็นผู้ผูกขาดธุรกิจเพียงรายเดียว แต่ในปัจจุบันผู้ให้บริการต่างชาติสามารถเข้ามาให้บริการภายในรัสเซียได้มากขึ้น นอกจากนี้การเปิดตลาดทางด้านการคมนาคม นำไปสู่การเปิดตลาดในด้านอื่นๆ ได้แก่ การเปิดตลาดทางด้านธนาคาร การประกันภัย การขนส่ง ซึ่งเป็นการลดอุปสรรคในการดำเนินการทางธุรกิจ อันทำให้ผู้ประกอบการมีกำไรสุทธิในธุรกิจเพิ่มขึ้น

ดังนั้นแล้ว รัสเซียจะต้องปรับลดมาตรการทางภาษีลง ซึ่งจะทำให้อัตราการบริโภคของประชาชนเพิ่มขึ้น 1.3%⁶⁹ แต่ขณะเดียวกันการลดอัตราภาษีก่อให้เกิดการทะลักเข้ามาของสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้ผลิตรายย่อย เนื่องจากผู้ผลิตรายย่อยภายในประเทศไม่สามารถผลิตสินค้าแข่งขันกับสินค้าต่างประเทศได้ อันเนื่องมาจากการที่มีกระบวนการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่ทันสมัย เมื่อพิจารณาในมุมมองของรัสเซีย พบว่า รัสเซียให้การยอมรับนวัตกรรมทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวคือ ในการพัฒนาประเทศนั้น มีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาประเทศโดย ปราศจากการนำเอาเทคโนโลยีระดับสูงมาใช้ นั่นคือ มาตรฐานของ องค์การการค้าโลกที่เรียกร้องและกระตุ้นไม่เพียงเฉพาะด้านการหมุนเวียนของสินค้านี้ระหว่างประเทศ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงเทคโนโลยีในการผลิต ที่ก้าวหน้า ซึ่งในปัจจุบันเศรษฐกิจของรัสเซียยังอยู่นอกระบบมาตรฐาน ซึ่งรัสเซีย มีเทคโนโลยีที่ถือว่าไม่ทันสมัย อีกทั้งรัสเซียยังมีปัญหาในเรื่อง การเร่งการใช้วัตถุดิบอันเป็นพื้นฐาน สำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งสร้างความเสียหายเป็นอย่างมาก ต่อระบบเศรษฐกิจของตนเอง หากมองบทบาทของรัสเซีย ในตลาดโลก จะพบว่า เป็น ประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบ ปริมาณและรายการสินค้าที่ส่งออกนั้นใช้เทคโนโลยีที่ไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นแล้วจะส่งผลในทางที่ไม่ดีมากนัก แก่รัสเซียต่อการเป็นสมาชิกของ องค์การการค้าโลก เพราะรัสเซีย

⁶⁹Cameron Ross, Russian politics under Putin (Manchester, U.K. : Manchester University Press, 2004), p. 115.

จำเป็นต้องเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันจึงจะคุ้มค่าต่อฐานะความเป็นสมาชิก ภาวะการณ์
เช่นนี้เอง ทำให้รัสเซียต้องทำตามเงื่อนไขที่ประเทศคู่ค้าในองค์การการค้าโลกเรียกร้อง

ในปัจจุบันรัสเซียได้ทำการเจรจาการค้าแบบทวิภาคีและพหุภาคีทั้งกับประเทศที่ไว้วางใจเป็น
พิเศษ และปฏิบัติแก่ประเทศภาคีอย่างเท่าเทียมกัน หรือเรียกว่า Most Favored Nation รวมไปถึง
ประเทศในกลุ่มเครือจักรภพแห่งรัฐอิสระ (CIS) ซึ่งเมื่อรัสเซียเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก
ผู้ส่งออกจะได้รับโอกาสในการส่งออกมากขึ้น ถือเป็นการพัฒนาการส่งออก ทำให้เกิดการพัฒนาค้า
ค้าระบบตลาด ทำให้เกิดผู้ส่งออกมากขึ้น เพราะมีการเปิดตลาดทำให้สามารถหาแหล่งขายสินค้าได้
เพิ่มขึ้น ตลาดสินค้าและบริการภายในประเทศรัสเซียมีการขยายตัว แต่ยังคงถือว่ามีอุปสรรคในการเข้า
ตลาดอยู่มาก รัสเซียจึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของผู้ส่งออก ส่งผลดีต่อผู้ส่งออกสินค้าของรัสเซีย

รัสเซียมีการจัดเก็บระบบภาษีสินค้านำเข้าเพื่อปกป้องระบบอุตสาหกรรมภายในประเทศของ
ตน แต่อัตราภาษีเรียกเก็บภาษีสินค้านำเข้ายังอยู่ในระดับต่ำ คือ ร้อยละ 7 ถึงร้อยละ 15 ซึ่งยังไม่อยู่
ในระดับที่สามารถคุ้มครองผู้ผลิตภายในประเทศได้ ประกอบกับการที่ผู้ประกอบการของรัสเซียส่วนใหญ่
มากกว่าร้อยละ 50⁷⁰ ยังคงหลบเลี่ยงการเสียภาษีสินค้านำเข้าซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหาโดย
ภาครัฐ การเจรจาเรื่องอัตราภาษีของรัสเซียในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก อยู่
ระหว่างการดำเนินการ ซึ่งการเจรจายังไม่สามารถหาข้อยุติได้ เนื่องจากรัสเซียขอขึ้นอัตราภาษีสินค้า
บางชนิด เพราะการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก รัสเซียจะต้องมีอัตราภาษีเรียกเก็บภาษีที่ คือ
การเก็บภาษีอัตราเดียวกัน กับสินค้าอุตสาหกรรมและสินค้าเกษตรกรรมทุกชนิด ซึ่งรัฐบาลต้อง
ดำเนินการอย่างรอบคอบในการกำหนดระดับอัตราภาษีว่าจะอยู่ในระดับใดที่ส่งผลกระทบต่อ
ผู้ประกอบการของประเทศตนเองน้อยที่สุด

ดังนั้นเมื่อรัสเซียเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก ผลที่ตามมา คือ ทำให้บรรยากาศของ
การลงทุนดีขึ้น อีกทั้งการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลกนั้น ประเทศต่างๆ ต้องมีข้อบังคับใช้
กฎหมายสิทธิของนักลงทุนและกฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์สินค้า เพราะเมื่อมีการบังคับใช้กฎหมาย
เหล่านี้จะมีผลต่อนักลงทุน กล่าวคือ จะส่งผลให้มีความเชื่อมั่นต่อการลงทุนในประเทศนั้น เพราะมี
กฎหมายคุ้มครองผลประโยชน์ของตนเองอยู่ แต่ในกรณีของรัสเซีย การสร้างบรรยากาศในการลงทุน

⁷⁰ Ibid., p. 117.

จะต้องใช้เวลาในการดำเนินการ เพราะนักลงทุนต่างๆยังคงติดภาพลักษณ์ของสังคมนิยมที่มีความเสี่ยงมากในการลงทุน แต่ในขณะเดียวกันแม้ว่า การเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก ของรัสเซียได้เพิ่มบรรยากาศในการลงทุนที่น่าสนใจแก่ประเทศต่างๆโดยรัสเซีย เองต้องมีกฎหมายที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของต่างประเทศที่ได้รับการยอมรับในหลักการค้าระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม สมาชิกของ องค์การการค้าโลก มีอิทธิพล ทางด้านลบต่อการพัฒนาตลาดภายในของประเทศรัสเซีย ทำให้สังคมเศรษฐกิจภายในประเทศไม่มีความเป็นอิสระอย่างเต็มที่ อาจส่งผลทำให้ธุรกิจขนาดย่อมของรัสเซียสูญเสียตำแหน่งของตนเองไปจากภาคการผลิตและการบริการ ในภาคเศรษฐกิจของประเทศ การยกเลิกภาษีนำเข้า เป็นการลดการแทรกแซงการช่วยเหลือ ทางด้านการเงินของภาครัฐ ทำให้บริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนเพื่อมาแข่งขันในการสั่งซื้อสินค้าจากภาครัฐ ในที่สุดอาจจะทำให้เกิดการว่างงานกับประชาชนในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำบางส่วนของประเทศโดยเฉพาะผลประโยชน์ในสาขาอุตสาหกรรมการบิน การขนส่ง รถยนต์ ยารักษาโรค เฟอร์นิเจอร์ สิ่งทอ เสื้อผ้า และภาคการผลิตที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือเกษตรกรรม

หากพิจารณาในด้านการจัดการระบบศุลกากร ในการเข้าร่วมองค์การการค้าโลก รัสเซียมีความจำเป็นต้องพัฒนาระบบศุลกากรของประเทศให้ดีขึ้นทั้งระบบกฎหมาย ระบบภาษีศุลกากร และระบบการจัดการ ซึ่งเป็นผลดีต่อรัสเซียในอนาคต ซึ่งทำให้มีระบบที่มาตรฐานทัดเทียมกับต่างประเทศ เนื่องจากในปัจจุบันรัสเซียยังมีระบบศุลกากรที่ยังไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งจะเป็นการลดอุปสรรคทางการค้าได้อีกวิธีหนึ่ง

การค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย นั้น แม้ในระหว่างปี ค.ศ. 1991 – 2001 นั้นถือได้ว่าเป็นช่วงแห่งการปรับตัวของรัสเซียทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ จากระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ ภายใต้การปกครองระบอบคอมมิวนิสต์มาเป็นระบบเสรีแบบตลาด ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งต้องเผชิญปัญหาและอุปสรรคนานาประการ นับว่าไทยกับรัสเซียเริ่มต้นความสัมพันธ์กันใหม่ ประกอบกับในช่วงปี ค.ศ. 1997- 1998 ทั้งไทยและรัสเซียต่างต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์การเงินที่รุนแรง ประกอบกับการทำการค้าของนักธุรกิจไทย จะพิจารณาทำการค้าเฉพาะกับคู่ค้าที่ไว้ใจได้เป็นส่วนใหญ่ หรือส่งสินค้าผ่านประเทศที่สาม หรือชำระเงินผ่านธนาคารในประเทศที่สาม ในขณะที่รัสเซียเอง ได้เลือกทำการค้ากับไทยเป็นบางโอกาส เช่นกัน ดังนั้น ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการ

เจรจาการค้าระหว่างกัน อีกทั้งการดำเนินธุรกิจระหว่างไทยกับรัสเซียในระดับรัฐต่อรัฐนั้นยังไม่เด่นชัดเท่าที่ควร มักจะติดต่อทำธุรกรรมระหว่างกันในระดับนักธุรกิจต่อนักธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ แม้จะมีความพยายามพัฒนาความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจกับรัสเซียเพิ่มมากขึ้น แต่บทบาทของภาครัฐในการสนับสนุนส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจนั้นยังไม่โดดเด่น ทำให้อำนาจการต่อรองของภาคเอกชนไทยไม่แข็งแกร่ง

แม้ระบบเศรษฐกิจของรัสเซียในปัจจุบัน เป็นระบบเสรีแล้ว และจัด ว่าเป็นตลาดใหม่ที่ใหญ่และมีศักยภาพ แต่ในทางปฏิบัติ รัสเซียเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากคอมมิวนิสต์มาสู่ระบบเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วมาก โดยขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการดำเนินธุรกิจ ตามระบบการตลาดเสรีว่าควรเป็นเช่นใด ประกอบกับระบบธนาคารของรัสเซียในช่วงต้นหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตนั้นเรียกได้ว่าไร้เสถียรภาพ ไม่มีกฎหมายคุ้มครองการทำธุรกิจกับรัสเซีย ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าของไทยในระยะแรกจึงไม่ไว้ใจที่จะให้นักธุรกิจไทยกู้เงินเพื่อการส่งออก⁷¹ ในช่วงที่รัสเซียเปิดประเทศใหม่ ๆ นับว่ารัสเซียเป็นตลาดใหม่ที่มีความเสี่ยงสูง อยู่ห่างไกล การขนส่งสินค้าไปรัสเซียต้องใช้เวลา นานกว่าเดือนและมีต้นทุนสูง อีกทั้งมีตลาดอื่นให้เลือกทั้งที่เป็นตลาดเก่าและตลาดใหม่ในเอเชีย⁷² อีกทั้งภายหลังกการล่มสลายของสหภาพโซเวียตระยะเวลา 5-10 ปี เป็นช่วงที่ไม่มีใครไว้ใจในการทำธุรกิจกับรัสเซีย เพราะสภาพเศรษฐกิจของรัสเซียเองในขณะนั้นที่ยังอยู่ในช่วงปรับตัว ซึ่งได้สอดคล้องกับความคิดเห็นดังต่อไปนี้

“...ในแง่การค้า แม้ว่ารัสเซียจะเป็นตลาดใหญ่ แต่นักธุรกิจไทยยังไม่ค่อยไว้ใจเท่าไรนัก...ธนาคารตั้งขึ้นมาง่าย ไม่มีการควบคุม จึงล้มกันเยอะมาก และส่งผลให้นักธุรกิจไทยขาดความเชื่อมั่นที่จะทำการค้าด้วย”⁷³

“...คนไทยไม่กล้าเสี่ยง ทำให้ Letter of Credit (L/C) เปิดไม่ได้เพราะคนไม่เชื่อใจ...”⁷⁴

⁷¹ สัมภาษณ์ เอนก ชัยอภิชาติไพบูลย์, ANEK ORCHID CO.,LTD., 12 กรกฎาคม 2554.

⁷² ข้อมูลการค้าระหว่างไทย-รัสเซีย [Online], 25 July 2011. Available from :

www.dtn.moc.go.th

⁷³ สัมภาษณ์ พงษ์ศักดิ์ วัชรกุลเกียรติ, เลขานุการสภาธุรกิจไทย-รัสเซีย, 10 สิงหาคม 2554.

“...ธนาคารรัสเซียล้มเยอะมาก ทำให้ไม่น่าเชื่อถือธนาคารเพื่อ
การส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทยพยายามช่วยเหลือที่จะทำได้
พิจารณาธนาคารรัสเซียเป็นราย ๆ ไป เพื่อประเมินดูว่าธนาคารนั้นๆ
ไว้ใจได้เพียงใด ก่อนให้ความช่วยเหลือ...”⁷⁵

“คนรัสเซียยังไม่เก่งด้านการค้า ไม่เคยชินกับการทำการค้าแบบ
สากล และคุ้นเคยที่จะคบค้ากับประเทศในกลุ่มยุโรปตะวันออก และ
ประเทศแถบยุโรปที่อยู่ใกล้เคียง...”⁷⁶

ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ศักยภาพที่รัสเซียมียังไม่สามารถสร้างความมั่นใจ
และไว้วางใจให้กับผู้ประกอบการชาวไทย เนื่องด้วย ปัญหาด้านการเงินและการธนาคารที่รัสเซีย
เผชิญอยู่ แม้ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทยก็ไม่อาจให้ความช่วยเหลือได้มากนัก
และทางรัสเซียเองก็มุ่งที่จะทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศในยุโรปมากกว่า ปัญหาด้าน
การเงินและการธนาคารของรัสเซีย จึงเป็นปัญหาประการแรกที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางการค้า
ระหว่างไทยกับรัสเซียในช่วงเวลาดังกล่าวไม่ราบรื่น ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ระบบการเงินการธนาคารใน
ประเทศสหพันธรัฐรัสเซีย ค่อนข้างล้าสมัย ไม่ทันการเติบโตของเศรษฐกิจ จึงยังทำให้มีปัญหาในเรื่อง
ความเชื่อมั่นของผู้ประกอบการที่จะฝากเงินสดไว้กับธนาคารในรัสเซีย เนื่องจากในการทำธุรกรรม
ฝากและถอนเงินแต่ละครั้งต้องเสียค่าใช้จ่าย รวมถึงในด้านการขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินที่มี
ขั้นตอนมากมายและต้องการหลักทรัพย์ค้ำประกันสูงโดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ประกอบการเป็น
ผู้ประกอบการขนาดเล็ก

การชำระเงินที่เป็นที่นิยมในการทำการค้าระหว่างประเทศของรัสเซียคือ การใช้วิธีการชำระ
เงินล่วงหน้าบางส่วน (Advance Payment) มากกว่าการใช้ L/C ซึ่งเป็นวิธีการชำระเงินที่คนไทย

⁷⁴ สัมภาษณ์ พิศักดิ์ นิเวตพันธุ์, ประธานหอการค้าไทย-รัสเซีย, 26 กรกฎาคม 2554.

⁷⁵ สัมภาษณ์ กิตติพร ลิ้มปิรสวัสดิ์, ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 17 สิงหาคม 2554.

⁷⁶ สัมภาษณ์ กิตติพร ลิ้มปิรสวัสดิ์, ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 17 สิงหาคม 2554.

คุ้นเคยและเป็นวิธีการชำระเงินที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมากกว่าในการทำการค้าระหว่างประเทศ การที่วิธีการชำระเงินล่วงหน้าบางส่วนเป็นที่นิยมมากกว่าการใช้ L/C เป็นผลสืบเนื่องมาจากธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่ในรัสเซียมีการเรียกหลักค้ำประกันที่สูงถึงร้อยละ 100 ในการอนุมัติเปิด L/C จึงทำให้ผู้ประกอบการที่ทำการค้าระหว่างประเทศกับไทย ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีมูลค่าการค้าระหว่างกันอยู่ในระดับที่น้อยอันเนื่องจากสินค้าส่วนใหญ่ที่ทำการค้าระหว่างกันเป็นสินค้าทางการเกษตร จึงหลีกเลี่ยงการขอเปิด L/C และเลือกใช้วิธีการชำระเงินบางส่วนล่วงหน้า นอกจากนี้ชาวรัสเซียมองว่าการชำระเงินบางส่วนล่วงหน้าเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้ประกอบการว่าได้จับจองสินค้าไว้แล้ว

ประเด็นปัญหาเรื่องการชำระเงินไม่ ใช่ปัญหาใหญ่ที่เป็นอุปสรรคในการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียไทย เนื่องจากผู้นำเข้าชาวรัสเซียมีความยินดีที่จะจ่ายเงินบางส่วนล่วงหน้าเพื่อซื้อสินค้าจากไทย ประกอบกับเศรษฐกิจของรัสเซียที่ขยายตัวได้ดีเป็นปัจจัยสนับสนุนให้มีความต้องการบริโภคสินค้าไทยอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสิ่งที่สำคัญมากกว่าประเด็นปัญหาเรื่องการชำระเงินคือการสร้างความเชื่อมั่นให้กับคู่ค้าทั้งสองประเทศ ทั้งนี้ผู้ส่งออกไทยต้องทำความเข้าใจกับวิถีในการทำการค้าของผู้นำเข้าชาวรัสเซียที่นิยมวิธีการชำระเงินบางส่วนล่วงหน้าในการนำเข้าสินค้า โดยผู้ส่งออกไทยอาจต้องศึกษาถึงวิถีและแนวทางในการทำการค้ากับรัสเซีย ในแง่ของการเข้าถึงข้อมูลที่น่าเชื่อถือของผู้นำเข้าชาวรัสเซีย

นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจในรัสเซีย อาจส่งผลให้ภาคธุรกิจอาจขาดแคลนแหล่งเงินทุนซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในการทำการค้าระหว่างประเทศได้ นอกจากนี้จากการที่อัตราเงินเฟ้อภายในประเทศยังคงอยู่ในเกณฑ์ที่สูงและยังคงมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลเนื่องมาจากราคาพลังงานและอาหารที่ปรับตัวสูงขึ้น ถือเป็นปัจจัยกดดันหลักต่อเศรษฐกิจของรัสเซีย

กล่าวโดยสรุป แม้ระบบเศรษฐกิจของรัสเซียจะก้าวสู่ระบอบเสรีแล้ว และเป็นตลาดที่มีศักยภาพและมีขนาดใหญ่ แต่รัสเซียได้เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากระบบคอมมิวนิสต์มาสู่ระบอบเศรษฐกิจเสรีอย่างรวดเร็วมาก ประกอบกับระบบการเงินการธนาคารของรัสเซียในช่วงต้นของการล่มสลายของสหภาพโซเวียตมีความไร้เสถียรภาพ อีกทั้งไม่มีกฎหมายคุ้มครองในการทำธุรกิจกับรัสเซีย อีกทั้งสภาพเศรษฐกิจภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตอยู่ในภาวะกำลัง

ปรับตัว ส่งผลต่อความไว้วางใจในการทำธุรกิจกับรัสเซีย สิ่งดังกล่าวถือเป็นปัจจัยระยะห่างทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย

บทที่ 6

บทสรุป

6.1 ตัวแบบ CAGE กับการส่งออกกุ้งแช่แข็งไปรัสเซีย

การขาดความรู้และข้อมูลทางด้านรัสเซีย กล่าวคือ ผู้ส่งออกส่วนใหญ่แทบไม่รู้จักตลาดรัสเซีย ว่าภาพรวมตลาดรัสเซียเป็นอย่างไร กำลังซื้อมีมากน้อยเพียงใด พฤติกรรมของผู้บริโภคเป็นเช่นไร แนวโน้มการเติบโตของตลาดมีมากน้อยเพียงใด กฎระเบียบการส่งออกกุ้งแช่แข็งของไทยสู่ตลาดรัสเซียมีกฎระเบียบใดบ้าง จากการขาดข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวทำให้การส่งออกกุ้งแช่แข็งของไทยสู่ตลาดรัสเซียไร้ทิศทางและไม่สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่ง เช่น บังคลาเทศ เวียดนาม เอกวาดอร์ และอินเดียได้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของประเทศดังกล่าวจนทำให้มีความพร้อมและรู้จักตลาดรัสเซียเป็นอย่างดี ทำให้ครอบครองส่วนแบ่งทางการตลาดรัสเซียได้มากกว่าไทย ทั้งที่จริงแล้วไทยมีกุ้งที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียงที่ดีกว่า

การขาดบุคลากรหรือองค์กรที่เป็นตัวกลางในการประสานงาน เนื่องจากรัสเซียเป็นตลาดใหม่ จึงทำให้มีคนไทยจำนวนน้อยมากที่รู้จักตลาดรัสเซียเป็นอย่างดี อีกทั้งภาษาที่ใช้ในการประสานงานคือภาษารัสเซียจึงทำให้การส่งออกกุ้งแช่แข็งของไทยไปรัสเซียขาดบุคลากรในการประสานงานทุกๆด้าน เช่น เรื่องการติดต่อซื้อขาย ข้อกฎหมายในสัญญาซื้อขาย กฎระเบียบศุลกากรที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของรัสเซีย เป็นต้น บุคลากรที่ประสานงานด้านนี้จึงมีความสำคัญอย่างมาก

รัสเซียเพิ่งเปิดประเทศและเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจจากสังคมนิยมมาสู่ทุนนิยมในระยะเวลาไม่นานจึงทำให้ตลาดรัสเซีย มีลักษณะการทำธุรกิจที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากมาตรฐานการค้าทั่วไปดังเช่นในประเทศต่างๆในยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกา ซึ่งลักษณะเฉพาะดังกล่าวได้แก่ ผู้นำเข้ารัสเซียจะสั่งซื้อสินค้าเมื่อเห็นสินค้าแล้ว ยกเว้นผู้นำเข้ารายใหญ่ๆเท่านั้นที่จะนำเข้าสินค้าในรูปแบบที่เป็นสากล แต่บริษัทเหล่านี้จะทำธุรกิจกับประเทศในยุโรปเท่านั้น เพราะมีสิ่งจูงใจคือ อัตราดอกเบี้ยต่ำและได้รับเครดิต

การขอเครดิตในการซื้อครั้งแรก หรือการขอเป็นตัวแทนจำหน่ายรับฝากสินค้าไว้ขาย เมื่อขายหมดจะนำเงินมาแบ่งคืนให้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก ครั้งที่รัสเซียเพิ่งเปิดประเทศหลายประเทศในยุโรปได้เข้ามาเปิดตลาดโดยนำสินค้าค้างสต็อกในประเทศของตนมาขาย โดยสินค้าค้างสต็อกที่นำมาขายนั้นได้ขายในระบบเครดิตจึงทำให้นักธุรกิจรัสเซียคิดว่า ใครก็ตามที่เข้ามาทำการค้ากับรัสเซียก็ต้องให้เครดิตเหมือนกัน ประกอบกับอัตราดอกเบี้ยภายในประเทศที่สูงมาก จึงทำให้นักธุรกิจรัสเซียไม่ชอบที่จะจ่ายเงินซื้อสินค้าที่ยังไม่ได้ติดตลาด ซึ่งในปัจจุบันปัญหาดังกล่าวได้ลดน้อยลงไปบ้างแล้ว

การที่สินค้าไทยไม่ได้อยู่ในตลาดตลอดปีจึงทำให้ไม่ติดตลาด ประกอบกับรัสเซียไม่นิยมชำระเงินโดยระบบ L/C (Letter of Credit) แต่เป็นการชำระเงินแบบล่วงหน้า (Advance Payment) เนื่องจากอัตราดอกเบี้ยสูงประมาณร้อยละ 22 บริษัทรัสเซียส่วนใหญ่จึงไม่นิยมเปิด L/C โดยเฉพาะกับไทยซึ่งใช้เวลาขนส่งสินค้าประมาณ 45 วัน ประกอบกับการเปิด L/C นั้นธนาคารจะต้องแจ้งให้ศุลกากรทราบทันทีว่าบริษัทใดเป็นผู้เปิด L/C เพื่อซื้อสินค้าประเภทใด และศุลกากรจะเป็นผู้ติดตามเรื่องว่าสัญญาส่งซื้อสินค้าที่ได้เปิด L/C ไปแล้วนั้น สินค้าได้ส่งเข้ามาในประเทศหรือยัง ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามมาตรการป้องกันการขนเงินตราออกนอกประเทศ

ศุลกากร รัสเซียเป็นประเทศที่มีอัตราการคอร์รัปชันสูง มีพิธีศุลกากรที่ยุ่งยากซับซ้อน ประกอบกับการจัดเก็บภาษีนำเข้าสูง หากนำสินค้าเข้าประเทศอย่างถูกกฎหมายต้นทุนของสินค้าจะสูงตามไปด้วย ในขณะที่การทำการค้าแบบกึ่งทั้งหมด นำสินค้าผ่านพิธีศุลกากรแบบใต้ดินจะมีต้นทุนที่ต่ำกว่า ดังนั้นผู้ค้ารายย่อยส่วนใหญ่จึงพยายามหลีกเลี่ยงการนำเข้าสินค้าผ่านพิธีศุลกากร โดยมักจะผลัดภาระให้ผู้ขายเป็นผู้รับผิดชอบแทน

เอกสารกำกับสินค้า รัสเซียยังคงใช้สิทธิพลเหมือนกับประเทศสังคมนิยมอื่นๆ คือ การดำเนินการอย่างใดๆต้องมีกระดาษกำกับเสมอการส่งสินค้าเข้าจึงต้องมีเอกสารกำกับสินค้ามากมาย เริ่มตั้งแต่เอกสารการจัดส่ง เอกสารรับรองคุณภาพสินค้าซึ่งจะใช้ของระบบมาตรฐานทั่วไป จึงจะผ่านขั้นตอนได้รวดเร็วขึ้น

การเรียกค่าคุ้มครอง ราคาจำหน่ายสินค้าปลีกในรัสเซียมีราคาสูงมากหากเทียบกับต้นทุนในการผลิต หากนักธุรกิจเข้าไปสำรวจตลาด อาจเห็นว่าเป็นตลาดที่มีลู่วางที่ดีมาก แต่เมื่อเข้าไปดำเนินการ

ธุรกิจเองจะพบปัญหาการเรียกค่าคุ้มครอง ทำให้ต้นทุนของสินค้าสูงขึ้น จุดนี้เองเป็นจุดแข่งขันระหว่างผู้นำเชื่อว่าผู้ใดจะสามารถมีต้นทุนของสินค้าได้ต่ำกว่ากัน

ด้านคุณภาพพนักงานและเจ้าหน้าที่ หากนักธุรกิจคนใดเข้าไปดำเนินธุรกิจในรัสเซียจะพบว่า มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับพนักงานเป็นจำนวนมากและพนักงานเองก็ขาดคุณภาพและหากเป็นการดำเนินการในรูปของบริษัทร่วมทุน ก็ยิ่งประสบกับปัญหามากขึ้น เนื่องจากจะเกิดปัญหาการเลือกพนักงานเองเพราะขัดต่อข้อกำหนดของรัสเซีย

ปัญหาและอุปสรรคที่ไทยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในการส่งออกกุ้งสดแช่แข็งสู่ตลาดรัสเซีย คือ ปัญหาด้านประวัติศาสตร์ที่เอื้อประโยชน์ต่อคู่แข่งของไทย ดังเช่นในกรณีของเวียดนามที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัสเซียมากที่สุดในบรรดาประเทศผู้ส่งออกกุ้งทั้งหมด เนื่องจากในอดีตสหภาพโซเวียตได้เข้ามามีอิทธิพลและให้ความช่วยเหลือเวียดนามจนทำให้ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันทั้งในระดับรัฐบาลที่เกื้อหนุนกันเป็นอย่างดีและในส่วนของภาคประชาชนที่คนเวียดนามรู้จักและเข้าใจรัสเซียเป็นอย่างดี เช่น ในด้านภาษา สังคมและวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไทยไม่สามารถแข่งขันได้ในปัจจุบัน แต่สามารถทำได้ในอนาคต ถ้าภาครัฐให้ความสำคัญในการกระชับความสัมพันธ์กับรัสเซียในทุกๆด้าน เช่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและการศึกษา ในขณะที่เดียวกัน ประชาชนชาวไทยก็ควรเข้ามาให้ความสนใจและพยายามสร้างความสัมพันธ์กับชาวรัสเซียมากขึ้น ซึ่งจะเป็นตัวกลางในการสร้างโอกาสให้ไทยสามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งที่ไทยมองว่าแข็งแกร่งเกินไปจนไม่สามารถแข่งขันได้

ปัญหาทางด้านภูมิศาสตร์ ด้วยที่ตั้งของไทยและรัสเซีย มีระยะทางห่างไกลกันมากและเป็น การยากในการขนส่งสินค้า อีกทั้งยังทำให้มีต้นทุนที่สูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งที่มีที่ตั้งใกล้กว่า ด้านพาณิชยกรรมของไทยยังขาดการจัดการที่เป็นระบบ อีกทั้งท่าเรือและเส้นทางที่ใช้ในการขนส่งสินค้าก็มีอยู่น้อยและกระจุกตัวอยู่ในบริเวณเดียวกัน เช่น ท่าเรือคลองเตยที่ตั้งอยู่ทางภาคกลางและท่าเรือแหลมฉบังที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก แต่ไม่มีท่าเรือขนาดใหญ่ในพื้นที่ภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผลิตกุ้งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้การขนส่งของไทยสู่ตลาดรัสเซียมีต้นทุนเพิ่มขึ้น ทั้งๆที่ปัญหาเรื่องความห่างไกลของระยะทางเป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้ว

6.2 การวิเคราะห์ตัวแบบ CAGE ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย ระหว่างปี ค.ศ. 2001-2005

ปัจจัยระยะห่างทางวัฒนธรรม (Cultural distance) รัสเซียเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่ มีภูมิภาคและภูมิอากาศที่แตกต่างกัน และมีเขตปกครองต่างๆ ทำให้เป็นประเทศที่มีสังคมขนาดใหญ่ มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และภาษาท้องถิ่นหลากหลาย โดยแต่ละวัฒนธรรมก็มีความแตกต่างกันไป และจากประวัติศาสตร์อันยาวนาน ทำให้คนรัสเซียมีความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมของตน ส่งผลให้เรื่องภาษาและการติดต่อสื่อสารเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของการทำการค้าระหว่างประเทศ

นอกจากนี้ความรู้เกี่ยวกับรัสเซียของไทยก็ยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ด้วยเหตุนี้ไทยจึงยังขาดความรู้ความชำนาญเรื่องระบบตลาดของรัสเซีย นักธุรกิจไทยที่ทำธุรกิจกับรัสเซียก็มีความรู้เกี่ยวกับรัสเซียน้อยมาก และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำการค้ากับรัสเซียยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ถือได้ว่า มีจำนวนคนที่รู้ภาษารัสเซียและไทยในระดับที่ใช้การได้ในประเทศทั้งสองจำกัดมาก จึงเป็นอุปสรรคในด้านการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำธุรกิจซึ่งจำเป็นสำหรับการเข้าถึงและการสร้างตลาดสินค้าไทยในรัสเซีย อีกทั้งตลาดรัสเซียเป็นตลาดใหม่ นักธุรกิจรวมทั้งประชากรชาวรัสเซียส่วนใหญ่ไม่นิยมพูดภาษาอังกฤษ นักลงทุนจึงจำเป็นต้องมีล่ามเพื่อควมมีประสิทธิภาพในความเข้าใจที่ตรงกันในการทำธุรกรรมทางการค้าระหว่างไทยและรัสเซีย ไม่เพียงเท่านั้นการตระหนักถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภูมิภาค อันส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมือง ถือว่าเป็นสิ่งที่ควรรับรู้ในการมีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน

แต่อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการลดอุปสรรคด้านระยะห่างวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น ผู้ประกอบการชาวไทย ควรตระหนักถึงการมีล่ามชาวรัสเซียที่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษได้ดี และมีความสามารถในการเจรจาติดต่อด้านการค้า รวมถึงการจัดทำเอกสารสำคัญต่าง ๆ อีกทั้งสิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้ประกอบการชาวไทยควรศึกษาถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของรัสเซีย และวัฒนธรรมการทำธุรกิจกับรัสเซีย เพื่อทราบธรรมเนียมปฏิบัติและสร้างความสัมพันธ์ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน และผู้ประกอบการอาจใช้บริษัทตัวแทนในการดำเนินกิจการทั้งทางด้านเอกสารและพิธีศุลกากร ทั้งนี้ผู้นำเข้าชาวรัสเซียก็ได้ใช้บริษัทตัวแทนในการดำเนินเอกสารทั้งหมดเช่นเดียวกัน

ปัจจัยระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ (Administrative Distance) อันส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย ได้แก่ ระบบราชการของรัสเซียยังคงมีความล่าช้า มีความซ้ำซ้อนและไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล การมีปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งกฎเกณฑ์ของทางราชการที่เปลี่ยนแปลงบ่อย และการที่บุคลากรในแต่ละที่ปฏิบัติงานโดยไม่ใช้มาตรฐานเดียวกัน ประกอบกับรูปแบบการดำเนินธุรกิจของรัสเซียยังขาดความเป็นสากล ทั้งกฎระเบียบและพิธีการด้านศุลกากรของรัสเซียยังมีความยุ่งยากซับซ้อน และไม่โปร่งใส เป็นผลให้เสียเวลาและมีค่าใช้จ่าย อันมีผลกระทบต่อต้นทุนสินค้า

ปัญหาการคอร์รัปชันยังถือเป็นปัญหาหลักของระบบราชการและการบริหาร นับเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ที่ยังไม่สามารถแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆที่จะทำให้รวดเร็วขึ้นหรือช้าลงในด้านการดำเนินกิจการใดๆ รวมทั้งในภาคการค้าบริการระหว่างประเทศ ปัจจัยทางปัจจัยระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ สะท้อนมรดกทางการบริหารของรัสเซียตั้งแต่ครั้งจักรวรรดิรัสเซีย และสหภาพโซเวียต นั่นคือมรดกทางการเมืองการบริหารที่ได้สั่งสมมาและถ่ายทอดสู่โครงการทางการบริหารการปกครองในระดับต่างๆ และในยุคเปลี่ยนผ่านผู้นำต่างๆของรัสเซีย

เพื่อเป็นการลดอุปสรรคด้านระยะห่างทางระบบการบริหารหรือกฎเกณฑ์ข้างต้น ในเรื่องความล่าช้าของระบบราชการและเอกสาร ผู้ประกอบการชาวไทยควรจัดเตรียมเอกสารที่ต้องการให้ครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีต้นฉบับในการแสดงให้กับเจ้าหน้าที่ชาวรัสเซีย โดยผู้ประกอบการชาวไทยสามารถใช้บริการบริษัทตัวแทนดำเนินการในรัสเซีย ซึ่งบริษัทตัวแทนในการดำเนินการเหล่านี้สามารถยื่นเรื่องทั้งการจัดตั้งธุรกิจ ในรัสเซีย การทำพิธีการทางศุลกากร ณ ท่าอากาศยานทั้งทางอากาศ ทางเรือ หรือระหว่างชายแดน เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ประกอบการควรศึกษาเกี่ยวกับกฎระเบียบประเภทใบรับรองต่าง ๆ ของแต่ละประเภทสินค้า และต้องเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับใบรับรองที่ต้องการทั้งหมดให้ครบถ้วน

ปัจจัยระยะห่างทางภูมิศาสตร์ (Geographical Distance) เมื่อพิจารณาถึงสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์แล้วพบว่าไทยยังเสียเปรียบคู่แข่งทางการค้าโดยตรงเช่นเวียดนาม อินเดียและจีนในเรื่องระยะทาง และระยะเวลาที่ใช้ในการขนส่งทางทะเลไปยังรัสเซีย ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์รัสเซียมีพรมแดนที่

ไกลห่างจากไทย การส่งออกสินค้าจากไทยส่วนใหญ่จึงต้องใช้เส้นทางเรือ ซึ่งมีระยะไกล และผ่านประเทศที่สาม มีข้อจำกัดในการกระจายสินค้าจากท่าเรือไปยังเมืองใหญ่ต่างๆ ที่กระจายทั่วประเทศ เส้นทางขนส่งที่ไทยใช้ในปัจจุบัน คือ โดยทางเรือเข้าทางเมืองท่า St. Petersburg เมืองท่า Vladivostok ทางตะวันออกไกล และเมืองท่า Novorossiysk ซึ่งติดกับทะเลดำทางใต้ของรัสเซีย ทั้งนี้ ไทยจำเป็นต้องพิจารณาศึกษาเส้นทางใหม่ๆ เช่น เส้นทางเรือและทางบกด้านภูมิภาคตะวันออกไกลของรัสเซีย ผ่านท่าเรือเมือง Vladivostok หรือทางบกจากจีน เชื่อมผ่านทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรีย หรือการเชื่อมโยงเส้นทางบกและทางทะเลในการขนส่งสินค้าผ่านเส้นทาง North-South Corridor ระหว่างรัสเซียผ่านอิหร่านและอินเดีย เชื่อมเข้าสู่เอเชีย รวมทั้งเส้นเชื่อมโยงจากจีนผ่านไปยังเอเชียกลางเข้ารัสเซียอีกทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้การขนส่งสินค้าภายในประเทศมีความคล่องตัวและทั่วถึงมากขึ้น

ปัจจัยระยะห่างทางเศรษฐกิจ (Economic Distance) ได้แก่ ระบบการเงินการธนาคารในรัสเซีย ค่อนข้างล้าสมัย ไม่ทันการเติบโตของเศรษฐกิจ จึงยังทำให้มีปัญหาในเรื่องความเชื่อมั่นของผู้ประกอบการ แม้ระบบเศรษฐกิจของรัสเซียจะก้าวสู่ระบบเสรีแล้ว และเป็นตลาดที่มีศักยภาพและมีขนาดใหญ่ แต่รัสเซียได้เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากระบบคอมมิวนิสต์มาสู่ระบบเศรษฐกิจเสรีอย่างรวดเร็วมาก ประกอบกับระบบการเงินการธนาคารของรัสเซียในช่วงต้นของการล่มสลายของสหภาพโซเวียตมีความไร้เสถียรภาพ อีกทั้งไม่มีกฎหมายคุ้มครองในการทำธุรกิจกับรัสเซีย และสภาพเศรษฐกิจภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตอยู่ในภาวะกำลังปรับตัว ส่งผลต่อความไว้วางใจในการทำธุรกิจกับรัสเซีย ดังกล่าวถือเป็นปัจจัยระยะห่างทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านการชำระเงิน การชำระเงินล่าช้า และไม่นิยมเปิด Letter of Credit (L/C) จะไม่ใช่ปัญหาหลักที่ป็นอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย แต่ปัญหาดังกล่าวได้ขึ้นอยู่กับความไว้วางใจระหว่างผู้นำเข้าและส่งออกเป็นสำคัญ

แม้รัสเซียเป็นประเทศที่มีขนาดพื้นที่กว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายชนิด แต่ในภาคเกษตรกรรมรัสเซียมีความอ่อนแอและต้องการการลงทุนในอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปหลายชนิด เช่น อาหารสัตว์ และการปศุสัตว์ อันเนื่องมาจากการขาดความชำนาญ และพื้นที่ส่วนใหญ่ของรัสเซียประสบปัญหาอากาศหนาวเย็นจนไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ซึ่งทำให้

รัสเซียจำเป็นต้องพึ่งพาการนำเข้าอาหารสินค้าภาคเกษตรเพื่อการบริโภคภายในประเทศ จากข้อมูลการนำเข้าสินค้าของรัสเซีย พบว่า รัสเซียต้องนำเข้าอาหารและสินค้าเกษตรเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.7 จากยกยอกนำเข้าทั้งหมด ซึ่งเป็นอันดับสามรองลงมาจากการนำเข้า เครื่องจักรและอุปกรณ์ ร้อยละ 43.9 และ เคมีภัณฑ์ ร้อยละ 12¹ ไทยในฐานะเป็นประเทศเกษตรกรรมและมีความชำนาญในการลงทุนอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปหลากหลายชนิด จึงเป็นโอกาสอันดีสำหรับไทยในการขยายตลาดส่งออกไปยังรัสเซีย ซึ่งปัจจุบันเศรษฐกิจของรัสเซียกำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การบริโภคในประเทศขยายตัวสูงขึ้นตามไปด้วย และส่งผลดีต่อความต้องการบริโภคสินค้าจากภาพเกษตรกรรม

การติดต่อระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตในอดีตมีปริมาณไม่มากนัก เนื่องจากความแตกต่างความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อรัสเซียเริ่มเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด ภายหลังจากล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 ทำให้การติดต่อทางการค้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศเริ่มพัฒนามากขึ้นเมื่อเศรษฐกิจของไทยและรัสเซียเริ่มฟื้นตัวจากวิกฤติทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ไทยรับรู้ถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจของรัสเซียที่ขยายตัวในระดับสูงอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 8 ปีนับตั้งแต่วิกฤติเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1998 อันเป็นผลมาจากราคาพลังงานซึ่งเป็นสินค้าส่งออกหลักของรัสเซียขยายตัวได้ในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง และขณะเดียวกันรัสเซียก็เริ่มให้ความสนใจทำการค้ากับไทยและประเทศในแถบภูมิภาคเอเชียมากขึ้นเมื่อเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา

รัสเซียเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของไทยในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกและกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช (Commonwealth of Independent States: CIS) และเป็นอันดับที่ 26 ของโลก² โดยสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทย ได้แก่ ข้าว รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์และ

¹The economists, **Country Briefings: Russia: Factsheet** [Online], 18 August 2011. Available from : www.economist.com/countries/russia/profile.cfm?folder=Profile-FactSheet

² กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์, **มูลค่าการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียระหว่างปี ค .ศ. 1997-2009** [ออนไลน์], 18 สิงหาคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.price.moc.go.th>

ส่วนประกอบ รัสเซียนำเข้าข้าวจากไทยเป็นอันดับหนึ่ง³ โดยมีคู่แข่งสำคัญคือจีน เวียดนาม และอินเดีย ส่วนสินค้านำเข้าที่สำคัญจากรัสเซีย 5 อันดับแรกได้แก่ เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ น้ำมันดิบ เชื้อเพลิงอื่นๆ ปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืชและสัตว์ สินแร่โลหะอื่นๆ และเศษโลหะ⁴

การค้าระหว่างไทยกับรัสเซียมีมูลค่าเพิ่มขึ้นมาอย่างต่อเนื่องในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2001-2008 จาก 395.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2001 เพิ่มขึ้นถึง 3,423.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2008 และปริมาณการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียเพิ่มขึ้นต่อเนื่องสี่ปีติดต่อกัน (ค.ศ. 2001-2005) สำหรับในปี ค.ศ. 2005 มูลค่าการค้าสองฝ่าย 1,931 ล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้นร้อยละ 47.08 จากปีก่อน โดยมูลค่าการส่งออกสินค้าของไทยไปรัสเซียเท่ากับ 324.8 ล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้นร้อยละ 9.24 ในขณะที่ มูลค่าการนำเข้าสินค้าของไทยจากรัสเซียเท่ากับ 1,606.9 ล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้นร้อยละ 58.29

ถึงแม้ว่ามูลค่าการค้าเพิ่มขึ้น แต่ไทยเป็นฝ่ายขาดดุลรัสเซียมาโดยตลอด เนื่องจากสินค้าที่ไทยส่งออกไปรัสเซียส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีมูลค่าไม่มากนัก ในขณะที่ไทยนำเข้าสินค้าเหล็กและเหล็กกล้าจากรัสเซียเป็นจำนวนมาก โดยมีมูลค่าเกินครึ่งของการนำเข้าจากรัสเซียทั้งหมด และมูลค่าการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ทั้งสองประเทศเผชิญปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ก่อนที่จะหดตัวลงไปในปี ค.ศ. 2006 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากอุปสงค์ภายในไทย อีกทั้งจากปัญหาการเมือง และการรัฐประหารในประเทศ ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจไทยชะลอตัวลงไป อันเนื่องมาจากนักลงทุนขาดความเชื่อมั่นในการลงทุนในประเทศ ซึ่งทำให้ไทยนำเข้าสินค้าจากรัสเซียลดลงในปี ค.ศ. 2006 โดยเฉพาะสินค้านำเข้าหลักอย่างเหล็ก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 2007 มูลค่าการค้ารวมปรับตัวเพิ่มขึ้น โดยมูลค่าการค้ารวมระหว่างไทยกับรัสเซียอยู่ที่ 2,154 ล้านเหรียญ

³ศูนย์สารสนเทศการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมการค้าส่งออก กระทรวงพาณิชย์, **การค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย** [ออนไลน์], 19 สิงหาคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.ditp.go.th>

⁴กรมส่งเสริมการค้าส่งออก กระทรวงพาณิชย์, **ภาวะการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย** [ออนไลน์], 19 สิงหาคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.ditp.go.th>

สหรัฐฯ โดยไทยส่งออก 616.2 ล้านเหรียญสหรัฐฯ และนำเข้าจากรัสเซีย 1,537 ล้านเหรียญสหรัฐฯ โดยไทยขาดดุลการค้ากับรัสเซีย 921.6 ล้านเหรียญสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม วิกฤติเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นปลายปี ค.ศ. 2008 ได้ส่งผลกระทบต่อมูลค่าการค้ารวมลดลงปี ค.ศ. 2009 ส่งผลทำให้อัตราการขยายตัวลดลงจากปี ค.ศ. 2008 ถึงร้อยละ 45.11

สินค้าที่ไทยนำเข้าจากรัสเซีย ได้แก่ เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ น้ำมันดิบ เนื่องจากไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาและเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ จึงมีความต้องการสินค้าโภคภัณฑ์และวัตถุดิบหลากหลายชนิดซึ่งไทยสามารถนำเข้าสินค้าเหล่านี้ได้จากรัสเซียซึ่งเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยน้ำมัน พลังงาน เหล็ก และ สินค้าโภคภัณฑ์ต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ทำให้ไทยเป็นฝ่ายขาดดุลการค้ากับรัสเซียเนื่องมาจากไทยนำเข้าเหล็กจากรัสเซียมูลค่าเกินครึ่งของการนำเข้าทั้งหมดของไทย

สินค้าส่งออกทางภาคการเกษตรที่มีศักยภาพและมีแนวโน้มในการส่งออกเพิ่มมากขึ้น คือ ผลไม้กระป๋องแปรรูปอันดับหนึ่ง อาหารทะเลแปรรูป รองลงมาเป็นอันดับสอง ส่งออกข้าวเป็นอันดับสาม ส่งออกอัญมณี ผักแปรรูปและผักกระป๋อง และส่งออกอาหารทะเลสดและแช่แข็งจำพวกกุ้งตามลำดับ ซึ่งการส่งออกสินค้าเหล่านี้ไปยังรัสเซียขยายตัวได้ดีอย่างต่อเนื่อง และมีศักยภาพในการขยายตลาดในรัสเซียอย่างต่อเนื่อง แต่การส่งออกข้าวมีคู่แข่งที่สำคัญจากประเทศคู่ค้าอื่น ๆ อันได้แก่ จีน เวียดนาม และอินเดีย ในส่วนสินค้าส่งออกประเภทอื่น ๆ หากพิจารณาจากรสนิยมในการบริโภคของชาวรัสเซีย พบว่ามีกลุ่มผู้บริโภคในรัสเซียนิยมบริโภคน้ำผลไม้คิดเป็น 30 ลิตรต่อคนต่อปี⁵ จึงนับว่าเป็นโอกาสที่จะขยายตลาดน้ำผลไม้ไปยังผู้บริโภคกลุ่มนี้ สาเหตุที่รัสเซียเริ่มสนใจนำเข้าผลไม้จากไทยมากขึ้น เนื่องจากการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ผลไม้ไทยในรัสเซีย อันส่งผลทำให้ผู้บริโภคในรัสเซียรู้จักผลไม้ไทยมากขึ้นและถือเป็นโอกาสในการขยายตลาดผลไม้กระป๋องและผลไม้แปรรูป โดยในปัจจุบันรัสเซียนำเข้าสับปะรดกระป๋องจากไทยเป็นอันดับหนึ่ง⁶ โดยมีคู่แข่งทางการค้าที่สำคัญคือ อิตาลี ฝรั่งเศส และ

⁵กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์, **สินค้าส่งออกที่สำคัญของไทยไปรัสเซีย** [ออนไลน์], 20 สิงหาคม 2554. แหล่งที่มา www.depthai.go.th/DEP/DOC/52/52000548.doc

⁶กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์, **สถานะการค้าระหว่างไทย-รัสเซีย** [ออนไลน์], 20 สิงหาคม 2554. แหล่งที่มา www.depthai.go.th/DEP/DOC/52/52001665.doc

จีน ขณะเดียวกันอาหารทะเลแปรรูป และอัญมณีและเครื่องประดับจะได้รับประโยชน์จากการที่เศรษฐกิจรัสเซียขยายตัวได้ดีอย่างต่อเนื่องและเป็นโอกาสที่ดีในการขยายตลาดส่งออกสินค้าประเภทดังกล่าว

เมื่อมองถึงศักยภาพของรัสเซียในแง่ของกำลังซื้อของประชาชนชาวรัสเซียและอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของรัสเซียแล้ว และโอกาสในการขยายตลาดส่งออกไปยังประเทศเครือรัฐเอกราชพบว่า การสินค้าส่งออกสินค้าดังกล่าวข้างต้น น่าจะมีแนวโน้มที่จะขยายตัวได้อีกในระยะยาว หากพิจารณาในแง่โครงสร้างทางเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศ พบว่าสามารถเอื้อให้เกิดการพัฒนา ด้านการค้าและการลงทุนระหว่างกัน โดยเฉพาะถ้าไทยมีการวางกลยุทธ์ในการขยายตลาดการส่งออก ที่ถูกต้องจะทำให้มูลค่าการค้าระหว่างไทยกับรัสเซียเพิ่มมากขึ้นนั้นและเติบโตอย่างต่อเนื่องตามลำดับ

สินค้าอุปโภคบริโภคนับเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทยไปรัสเซีย ได้แก่ น้ำตาล ข้าว ผลไม้ กระป๋องและแปรรูป อาหารทะเลแช่แข็ง และเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น เนื่องจากรัสเซียมีประชากรจำนวนมาก แม้ประเทศมีขนาดใหญ่ แต่เนื่องด้วยสภาพอากาศที่หนาวจัด ทำให้พื้นที่เพาะปลูก ประสบกับปัญหา คุณภาพดินต่ำ หรือภาวะอากาศแห้งแล้งทำให้ไม่สามารถผลิตได้เพียงพอต่อความต้องการ อุปโภคบริโภคภายในประเทศ ทำให้ต้องพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศ สินค้าอุปโภคบริโภคจึงเป็นที่ต้องการของรัสเซียมาก และมีศักยภาพในตลาดรัสเซีย โดยสินค้าแต่ละประเภท ได้แก่

น้ำตาลจัดได้ว่าเป็นสินค้าที่ทั้งสองประเทศต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน กล่าวคือ รัสเซียเป็นประเทศที่บริโภคน้ำตาลมากเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก โดยในระหว่างปี ค.ศ. 1999-2001 รัสเซียต้องนำเข้าน้ำตาลจากต่างประเทศเฉลี่ยราว 5 ล้านตันต่อปี คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ยสูงถึง 110 ล้านดอลลาร์ต่อปี⁷ เนื่องจากราคาน้ำตาลในตลาดโลกที่สูงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี ค.ศ. 2000 ไทยส่งออกน้ำตาลไปยังรัสเซียมากเป็นอันดับที่สาม รองจากบราซิล และคิวบา ตามลำดับ โดยบราซิลและคิวบามีความได้เปรียบกว่าไทยในแง่การขนส่ง โดยสามารถขนส่งน้ำตาลไปยังรัสเซียได้สะดวกรวดเร็ว อีกทั้งมีระยะทางที่สั้นกว่าไทย

⁷กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, **สถานการณ์เศรษฐกิจการค้าไทย-รัสเซีย** [ออนไลน์], 20 สิงหาคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.dephtai.go.th/>

ในปี ค.ศ. 2001 ไทยส่งออกน้ำตาลดิบไปยังรัสเซียมูลค่า 896.5 ล้านบาท และในปี ค.ศ. 2002 เพิ่มขึ้นเป็น 2,580 ล้านบาท โดยมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ เหตุที่รัสเซียต้องพึ่งพาการนำเข้าน้ำตาลจากต่างประเทศ เนื่องจากรัสเซียเป็นประเทศผู้ผลิตน้ำตาลเพื่อสนองความต้องการบริโภคภายในประเทศเป็นส่วนใหญ่ และการผลิตน้ำตาลในรัสเซียทำจากหัวบีท โดยมีการเพาะปลูกบริเวณภาคเหนือของประเทศเพราะมีอากาศหนาวเย็นแต่มีอุปสรรคปัญหา น้ำค้างแข็งทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย จึงสามารถผลิตน้ำตาลในประเทศได้เพียงปีละราว 1.5 ล้านตัน^๘ ประกอบกับประชากรมีจำนวนมาก ทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอ ในขณะที่ไทยเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกน้ำตาลชั้นนำของโลก

ปัญหาหลักประการหนึ่งของการส่งออกน้ำตาลไปรัสเซีย คือจำนวนโควตา โดยจำเป็นต้องส่งออกตามจำนวนที่รัฐบาลไทยจัดสรรให้ ในขณะที่ปริมาณความต้องการน้ำตาลในรัสเซียมีมาก โดยเฉพาะกับรัสเซียมีมูลค่าการค้าค่อนข้างสูง และบริษัทไทยมีความรู้เกี่ยวกับด้านกฎระเบียบต่าง ๆ ของรัสเซียน้อย ขณะที่รัสเซียจะพึ่งพาการนำเข้าน้ำตาลจากคิวบามากกว่าไทย เนื่องจากสัญญาที่ทำกันไว้ และระยะทางในการขนส่งสินค้าที่ได้เปรียบไทย จึงทำให้การสั่งซื้อน้ำตาลของไทยจากรัสเซียมีการขาดช่วงไป^๙

เนื่องจากผลผลิตข้าวในรัสเซียสามารถเก็บเกี่ยวได้น้อย รัสเซียจึงนำเข้าข้าวจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะโดยในปี ค.ศ. 2002 ตลาดสินค้าข้าวของรัสเซียมีขนาด 650,000 ตันและมีมูลค่าสูง 185 ล้านเหรียญ เป็นการนำเข้าจากต่างประเทศถึงร้อยละ 75 เทียบเป็นประมาณ 479,000 ตัน ซึ่งในปี ค.ศ. 2001 มีปริมาณเพียง 65,900 ตัน โดยเฉลี่ยแล้วรัสเซียนำเข้าข้าวปีละประมาณ 150,000 ตัน ข้าวเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคในรัสเซีย ไทยในฐานะประเทศผู้ผลิตและส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลก จึงมีศักยภาพในการทำการค้ากับรัสเซียเป็นอย่างดี นอกจากนี้ คนรัสเซีย

^๘กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ข้อมูลสินค้าส่งออกที่สำคัญ, [ออนไลน์], 20 สิงหาคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.dft.go.th/บริการขอผล/สถานการณ์สินค้าสำคัญ.aspx>

^๙กระทรวงพาณิชย์, มาตรการปกป้องทางการค้าของรัสเซียสำหรับสินค้าน้ำตาล [ออนไลน์], 20 สิงหาคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.ryt9.com/s/ryt9/228418>

ชอบข้าวจากเมืองไทยมาก เพราะคุณภาพดี รสชาติอร่อย กลิ่นหอมไม่เหมือนข้าวจากประเทศอื่น แต่ไทยจะส่งออกข้าวขาว 100 เปอร์เซ็นต์ และข้าวหอมมะลิเท่านั้น ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูง¹⁰

ในรัสเซียได้เกิดการเคลื่อนไหวของผู้ประกอบการข้าวภายในประเทศ โดยเรียกร้องให้รัฐบาลกำหนดมาตรการปกป้องตลาด เนื่องจากภาวะการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้วันที่ 19 เมษายน ค.ศ. 2003 คณะกรรมการมาตรการปกป้องด้านการค้าต่างประเทศได้ออกประกาศกำหนดมาตรการปกป้องทางการค้าในการนำเข้าข้าวทุกประเภทจากต่างประเทศเป็นอัตราร้อยละ 10 แต่ไม่น้อยกว่า 0.03 ยูโรต่อกิโลกรัม หรือ 30 กิโลต่อวัน¹¹ มาตรการดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อสินค้าข้าวไทย คือ หากเป็นข้าวคุณภาพดี เช่น ข้าวหอมมะลิจะมีราคาสูงกว่าตันละ 300 ยูโรต่อตัน เสียภาษีตามมูลค่า ร้อยละ 10 จึงไม่มีผลกระทบโดยตรง แต่หากเป็นข้าวคุณภาพรอง เช่น ข้าว 100 เปอร์เซ็นต์ ชั้นสอง หรือ ข้าว 5 เปอร์เซ็นต์ที่มีราคาตันละต่ำกว่า 300 ยูโร จะได้รับผลกระทบโดยตรง ทำให้ต้องเสียภาษีในอัตราสูงขึ้นเป็นอัตราขั้นต่ำตันละ 30 ยูโรแทนการเสียภาษีในอัตรา ร้อยละ 10 ซึ่งต่ำกว่า¹²

6.3 ข้อเสนอแนะ

สิ่งที่ภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องควรปรับปรุง คือ การประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เกี่ยวกับประเทศไทยในเชิงลึกแก่ผู้ประกอบการไทยที่สนใจ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือ สร้างความเชื่อมั่นและอำนวยความสะดวกให้กับนักธุรกิจไทยที่สนใจทำการค้ากับรัสเซียมากยิ่งขึ้น ในด้านการเดินทางขนส่ง ควรศึกษาถึงความเป็นไปได้ที่จะขยายเส้นทางการบินของสายการบินไทย และสายการบินอื่นๆ ในประเทศไปยังเมืองหลัก ๆ ของรัสเซียโดยเร็วเพื่อเพิ่มทางเลือกในการเดินทางและขนส่งสินค้าที่สะดวกรวดเร็วขึ้น ในด้านความปลอดภัย ภาครัฐควรให้คำแนะนำ ชี้แจงวิธีการดำเนินธุรกิจที่เหมาะสมและถูกต้องในรัสเซียอยู่อย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งหามาตรการป้องกันและแจ้งเตือนอันตรายแก่นักธุรกิจไทย

¹⁰ธนพร ตะละกัญ, น้องเด็พลุยตลาดรัสเซีย (กรุงเทพมหานคร: สำนักข่าวพาณิชย์ กรมส่งเสริมการส่งออก, มีนาคม 2548), หน้า 35-36.

¹¹สถานการณ์ข้าวในการต่างประเทศ, ผู้ส่งออก ปีที่ 16 ฉบับที่ 379 ประจำปักษ์หลัง พ.ศ. 2546, หน้า 87.

¹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

ด้านข้อมูลเกี่ยวกับรัสเซียและโอกาสทางการค้า ควรจะมีการรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการค้าและการลงทุนเป็นรายประเทศและจัดทำในลักษณะฐานข้อมูลกลาง เช่น สถิติการค้า อัตราภาษีศุลกากร กฎระเบียบการนำเข้า - ส่งออก รวมไปถึงรายชื่อผู้ประกอบการ เพื่อให้ให้นักธุรกิจและผู้สนใจศึกษา ตลอดจนเจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้อง หาข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ง่ายขึ้น จะได้เป็นการปูพื้นฐานที่แข็งแกร่งให้กับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ และควรผลิตบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับรัสเซียและภาษารัสเซียในไทยให้มากขึ้น เนื่องจากยังขาดแคลนบุคลากรทางด้านนี้อยู่เป็นจำนวนมากสังเกตได้จากจำนวนคนไทยที่พูดภาษารัสเซียได้มีจำนวนน้อยมาก การทำการค้ากับรัสเซียให้ประสบความสำเร็จนั้น ควรทำความรู้จักกับตลาดให้ดีพอ รวมถึงควรรู้จักผู้ประกอบการที่มีความชำนาญในเครือข่ายของธุรกิจนั้น ๆ ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องศึกษาข้อมูลและวัฒนธรรมของชาวรัสเซีย สร้างความรู้จักและความคุ้นเคยจะทำให้การทำการค้ากับรัสเซียสะดวกยิ่งขึ้น

ไทยมีภูมิอากาศเหมาะสมในการทำการเกษตร ดังนั้น จึงเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้าเกษตรรายใหญ่ของโลก ประเทศไทยได้เปรียบเทียบกับในเรื่องที่เป็นผลผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ จึงทำให้สามารถแข่งขันในเวทีโลก โดยประเทศอื่น ๆ ที่ทำการค้าสินค้าเกษตรมากในบางครั้งเป็นเพียงคนกลาง หรือผู้ว่าจ้างผลิตอีกทีหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ผู้ผลิตต้นกำเนิดอย่างแท้จริงเหมือนอย่างเช่นในไทย แต่ทางการด้านการตลาดและการจัดจำหน่ายนั้นไทยยังสู้ต่างประเทศไม่ได้ ควรมีการสร้างตลาดสินค้าไทยอย่างจริงจังในต่างประเทศทั้งภาครัฐและเอกชน สร้าง Brand สร้างเอกลักษณ์ของสินค้า สร้างความน่าเชื่อถือ และคุณภาพของสินค้า เพื่อสามารถแข่งขันได้อย่างสมบูรณ์ในตลาดรัสเซีย

และผู้ประกอบการควรมีความกล้าเสี่ยงมากขึ้นในการออกไปทำการค้าต่างประเทศ เช่น การออกไปตั้งโรงงานการผลิต หรือบริษัททำการตลาดและจัดจำหน่ายในต่างประเทศ โดยขณะนี้รัสเซียได้เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติมาลงทุนในประเทศ เช่น สร้างเขตสิทธิพิเศษทางภาษี สิทธิพิเศษในการชำระค่าสาธารณูปโภค หรือสิทธิพิเศษในการลงทุนด้านอื่น ๆ โดยรัสเซียยอมให้บริษัทต่างชาติเข้ามาตั้งธุรกิจที่เป็นของต่างชาติได้ และยังสามารถซื้อที่ดินในรัสเซียได้เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกศักดิ์ แก้วเทพ, พัฒนาการระบบเศรษฐกิจสหภาพโซเวียตรัสเซีย ปี ค.ศ. 1900-1990. ใน

โครงการตำรา ลำดับ 22 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

กรมยุโรป 3 กระทรวงการต่างประเทศ. รัสเซีย-ไทย : เวลาที่หายไปและความท้าทายที่รอคอย. การ
สัมมนาทางวิชาการทิศทางการความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียและเครือรัฐเอกราช (มิถุนายน 2546).

กองบรรณาธิการ. Go Russia. โลกการค้า 12 107 (ธันวาคม 2005): 30, 32, 36, 44-45, 47-48.

กิตติพร ลิ้มปัสวัสดิ์ . ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย .
สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2554.

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. ข้อมูลทางการค้าระหว่างไทยกับรัสเซีย, ความ
ตกลง-ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง. [ออนไลน์]. 2554 แหล่งที่มา: [www.dtn.go.th/vtl_upload.../
ข้อมูลการค้าไทยรัสเซีย-0253.pdf](http://www.dtn.go.th/vtl_upload.../ข้อมูลการค้าไทยรัสเซีย-0253.pdf) [18 สิงหาคม 2554].

โครงการการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคของประเทศนำเข้าที่สำคัญ “ประเทศรัสเซีย”. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ, 2546.

จุลชีพ ชินวรรณ. การเปลี่ยนแปลงในรัสเซียและยุโรป-ผลกระทบต่อไทยและเอเชียตะวันออก.
วารสารยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2543).

- จุลชีพ ชินวรรณ. นโยบายต่างประเทศของไทยในศตวรรษที่ 1980 : การย้อนพินิจ.
กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ สถาบันการต่างประเทศ วังสราญรมย์, 2553.
- ฉลอง สุนทรวาณิชย์. รัสเซีย-ไทย สมัยรัชกาลที่ 5-6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์,
2516.
- ฉลอง สุนทรวาณิชย์. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรัสเซียและประเทศไทยตั้งแต่ปลาย
คริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขา
วิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- ชาญ จุลมนต์. การปฏิรูปเศรษฐกิจของรัสเซีย. วิทยุเอเชียเสรี 9 (เมษายน-มิถุนายน 2540) : 10.
- ชาติตรี ฤทธารมย์. การล่มสลายของสหภาพโซเวียต. เอเชียปริทัศน์ 14 (กันยายน-ธันวาคม 2536) :
68.
- ไซฟ. สัมพันธ์ภาพของประเทศฝรั่งเศสกับประเทศสยาม พ.ศ. 2223-2450. กรุงเทพมหานคร :
กรมศิลปากร, 2544.
- คมิตรี เยพิมพ์. สสชส.-อาเซียน ขอบฟ้าใหม่แห่งความร่วมมือกัน. ใน ส.ส.ช.ส.-ประเทศไทย
ก้าวหน้าไปสู่พรมแดนใหม่ๆ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).
- นรรนิตี เศรษฐบุตตร. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัสเซีย. ใน พฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศ
ของสหภาพโซเวียต, 149. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520.
- นรรนิตี เศรษฐบุตตร. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัสเซียในปัจจุบัน. สรุปผลการบรรยายเนื่องในวัน
สถาปนามหาวิทยาลัยรามคำแหงครบรอบ 16 ปี (พฤศจิกายน 2530).

นพรัตน์ จันทรีดี. เจ้าหน้าที่บริการการส่งออก บริษัทแปซิฟิคซูการ์ จำกัด. สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2554.

รมย์ ภิรมนตรี. รัสเซียศึกษา: ความเป็นมาและความจำเป็น. การสัมมนาเรื่องทิศทาง
ความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียและเครือรัฐเอกราช เสนอที่ห้องนราธิป กระทรวงการต่างประเทศ.
(มิถุนายน 2546) : 12.

รัฐภูววรรณ เกตุดี. รองผู้จัดการทั่วไป CP Inter Trade. สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2554.

รัสเซีย-ตลาดการค้าใหม่สำหรับ SMEs และผู้ประกอบการค้าไทย, [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา:
http://www.ttr.thaigov.go.th/pr_news1.htm [7 สิงหาคม 2554].

พงษ์ศานต์ พันธุลาก. สังคมชุมชนระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ส. เสริมมิตรการพิมพ์, 2546.

พงษ์ศักดิ์ วัชรนุกูลเกียรติ. เลขาธิการสภาธุรกิจไทย-รัสเซีย. สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2554.

พิศศักดิ์ นิเวตพันธุ์. ประธานหอการค้าไทย-รัสเซีย. สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2554.

พรรณทิพา ประทุมทิพย์. ความสัมพันธ์ทวิภาคีไทย-รัสเซีย. วิทยุเอเชียเสรี 9 (เมษายน-มิถุนายน 2540) : 12-13.

เพ็ญศรี ดูก. การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงสิ้นสมัย
จอมพล ป. พิบูลสงคราม). กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2542.

ปริญญา จารุสิริวัฒน์. รัสเซียในเวทีโลก: การเมืองและเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ.
(ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

ประภัสสร เทพชาตรี. นโยบายต่างประเทศของไทย จากยุควิกฤตเศรษฐกิจสู่สหสวรรษาใหม่.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ผู้นำเข้ารัสเซียและตุรกีสนใจสั่งซื้อสินค้าจากไทยหลายรายการ. ผู้ส่งออก 16 372 (2546) : 41.

ภรณ์พรณี สุขสวัสดิ์. อุปสรรคในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียต ในยุคหลังสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐมหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ภราดร รังสิมาภรณ์. บทบาทของรัสเซียในเอเชียตะวันออกเฉียงและโอกาสสำหรับประเทศไทย. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2005q1/article2005jan26p2.htm> [21 สิงหาคม 2554].

มัณฑิรา วารีดี้ และ ตวงรัตน์ กীরติบุตร. มหภาคของสถานการณ์ทางการเงิน, เอกสารประกอบคำบรรยาย โครงการ Global Competence Project, 2541.

มนฤทัย ประภาคชาภรณ์. ผู้จัดการฝ่ายขายการส่งออก บริษัทแพนเอเชีย (1981) จำกัด. สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2554.

ธนพร ตะละภัก. น้องเต๋พลูยตลาดรัสเซีย. กรุงเทพมหานคร: สำนักข่าวพาณิชย์ กรมส่งเสริมการส่งออก, 2548.

ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. ลงนามความตกลงให้สินเชื่อแก่รัสเซียในโครงการ BPA. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: http://www.exim.go.th/news/news_detail.asp?tranID=47000001099 [8 สิงหาคม 2554].

วัฒน์นะ คุ่นวงศ์. สหพันธรัฐรัสเซียในภาพรวม. วิทยุเอเชียเสรี (2540).

วิฑิต วัชรโอบล. การเจรจาสองฝ่ายระหว่างไทยกับรัสเซีย ภายใต้กระบวนการสมัครเข้าเป็นสมาชิก WTO ของรัสเซีย. (ม.ป.ท.), 2547.

สถานการณ์ข่าวในต่างประเทศ. ผู้ส่งออก 16 379 (พฤษภาคม 2546) : 87.

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงมอสโก สหพันธรัฐรัสเซีย. รัสเซีย-ไทย : เวลาที่หายไปและความ ทำทนาย
ที่รอคอย. การสัมมนาทางวิชาการทิศทางการความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียและเครือรัฐเอกราช
มิถุนายน 2546 :

สงวนนาม. บริษัทส่งออกอาหารทะเลแช่แข็ง. สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2554.

สมพงษ์ ชูமாக. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม).
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สินค้าของเล่นไทยไปโซวีตรัสเซีย. ผู้ส่งออก 17 386 (2546) : 82.

สินค้าและบริการของไทย : สินค้าเกษตรและอาหาร. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา:
<http://www.mfa.go.th/business/page63.php?id=901> [9 สิงหาคม 2554].

สุจิตรา หิรัญพฤษ. บทบาทของรัสเซียในเอเชีย-แปซิฟิก ภายหลังจากล่มสลายของสหภาพโซเวียต
(ธันวาคม 2534 – ปัจจุบัน). กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, (ม.ป.ป.).

สรุปการค้าระหว่างประเทศของรัสเซียปี 2545. ผู้ส่งออก 16 376 (2546) : 88.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา:
<http://www.oae.go.th/CountryProfile/thai-rusia.htm> [9 สิงหาคม 2554].

ออกทอมสกี, อี. การเสด็จเยือนประเทศสยามของพระเจ้านิโคลาสที่ 2 แห่งรัสเซีย เมื่อครั้งทรงดำรง
 พระยศเป็นมกุฎราชกุมาร ค.ศ. 1890-1891. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2540.

อเล็กซานเดอร์ อ. คาร์ตชาวา. 90 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตรัสเซีย-ไทย. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์. 100 ปีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต สยาม-รัสเซีย. วารสาร
 มหาวิทยาลัยศิลปากร 17 (2540): 17.

อุไรวรรณ ธนสถิตย์. นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหรัฐอเมริกา (2518-2545).
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2546.

อัณชดี อัครเมธา, วิเคราะห์ “รัสเซีย” ตลาดใหม่ที่มีศักยภาพ. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง Thai-Russian Trade Promotion 31 สิงหาคม 2544 ณ ห้องประชุม
 ใหญ่ สถาบันฝึกอบรมการค้าระหว่างประเทศ, หน้า 33.

ภาษาอังกฤษ

Briginevich, Sergei A. เอกสารแนบที่ 3 เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง Thai-Russian Trade
 Promotion ณ ห้องประชุมใหญ่ สถาบันฝึกอบรมการค้าระหว่างประเทศ (31 สิงหาคม
 2544).

Bychkova, Olga. How valid is Stiglitz’s critique of the “Washington Consensus” on the
Political economy of transition?. [Online]. 2011. Available from :
<http://ofap.ulstu.ru/files/Stiglitz14.rtf> [2011, August 11]

Evans, Leslie. Yegor Gaidar: Russia Has Done Better than You Think. [Online]. 2011.

Avialable from : <http://www.international.ucla.edu/article.asp?parentid=1964>

[2011, August 11]

Freeze, Gregory L. Russia : A history. New York : Oxford University Press, 2002.

Hunter, Eileen and Chakrabongse, Narisa. Katya & The Prince of Siam. 1st ed. Bangkok :

Amarin Printing and Publishing, 1994.

Kaimykov, Andrew D. Memoirs of a Russian Diplomat Outposts of the Empire (1893-1917).

New Heaven and London : Yale University Press, 1971.

Keohane, Robert O. and Nye, Joseph S. Power and Interdependence: World Politics in

Transition. Boston : Little Brown, 1977.

Lamdany, Ruben. Russea : The Banking System during Transition. Washington D.C. :

The World Bank, 1993.

McCauley, Martin. Russia : A History. New York : Oxford University Press, 2002.

Russia, Thailand agree on Russian debt. [Online]. 2011. Avialable from :

<http://www.pravda.ru> [2011, December 3]

Russia tops business bribes survey. [Online]. 2011. Avialable from :

<http://www.cnn.com/2002/BUSINESS/05/14/surver.bribes.index.html>

[2011, December 4]

Shlyzhius, Gintaras. Russia's external debt: economic implications in The 1999 Guide to Russia. London : Euromoney Institutional Investor, 1999., p.2

Srimalee, Sumluck and Jirasakultha, Chcosak. "Thai-Russian Trade: Investment pact inked", The Nation. (22 Oct 2003).

Smith, Graham. The Post-Soviet States mapping the politics of transition. New York : Oxford University, 1999.

Stuart, Robert C. and Gregory, Paul A. The Russian Economy : Past , Present, and Future. New York : HarperCollinsPublishers, 1995.

Titma, Mikk and Tuma, Nancy Brandon. Modem Russia. New York : McGraw-Hill, 2001.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวแสงไสม กออุดม เกิดเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2527 จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาและมัธยมปลายจากโรงเรียนราชินีบน และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต จากคณะศิลปศาสตร์ สาขาวิสหศึกษศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2550